

Olga Bezenšek Lalić
ODZIVANJE SOCIALNIH DELAVK IN DELAVCEV NA NASILJE V DRUŽINI

OLGA BEZENŠEK LALIČ

Odzivanje socialnih delavk in delavcev na NASILJE v družini

Društvo sos telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja

Ljubljana, januar 2009

NASLOV:

Odzivanje socialnih delavk in delavcev na nasilje v družini

AVTORICA:

Olga Bezenšek Lalič

IZDAJATELJ:

Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja

UREDILI:

Dalida Horvat, Špela Veselič

LEKTURA:

Ilona Končan

OBLIKOVANJE:

Matjaž Čuk

TISK: R-tisk

NAKLADA: 350 izvodov

Tiskano na 100% odpadnem recikliranem papirju z barvili na rastlinski osnovi.

Ljubljana, januar 2009

⌘

UREDNIŠKE OPOMBE

Pričujoča publikacija je prevod magistrskega dela z naslovom Reakcije socialnih radnic na nasilje u obitelji, ki ga je Olga Bezenšek Lalič pod mentorstvom prof. dr. sc. Ninoslave Pečnik zagovarjala leta 2007 na Podiplomskem znanstvenem študiju teorije in metodologije socialnega dela na Univerzi v Zagrebu, Pravni fakulteti, Študijskem centru za socialno delo.

Urednici sta magistrsko delo priredili in posodobili nekatere vsebine za potrebe publikacije.

Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja ni odgovorno za informacije, ki jih vsebuje publikacija in njihovo uporabo, ker predstavljajo poglede avtorice.

Izdajo publikacije v okviru projekta "V štirih korakih" financira Evropska komisija, Generalni direktorat Pravosodje, svoboda in varnost. Evropska komisija ni odgovorna za informacije, ki jih vsebuje publikacija, in za njihovo nadaljnjo uporabo, ker predstavljajo poglede avtorice.

⌘

CIP – Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

364:343.615

BEZENŠEK-Lalič, Olga

Odzivanje socialnih delavk in delavcev na nasilje v družini /
Olga Bezenšek Lalič. – Ljubljana : Društvo SOS telefon za ženske in
otroke – žrtve nasilja, 2009

Prevod dela: Reakcije socialnih radnic na nasilje u obitelji

ISBN 978-961-91471-3-9

№ Vsebina

PREDGOVOR 9

Seznam kratic **10**

1 UVOD 11

1.1 Nasilje v družini 11

1.1.1 Nasilje nad ženskami v družini 14

1.1.1.1 Nasilje nad ženskami v družini kot izkazovanje moči in nadzora 15

1.1.1.2 Stereotipi in miti o nasilju nad ženskami v družini 20

1.1.2 Nasilje nad otroki v družini 23

1.1.2.1 Otrok kot priča nasilju v družini in prenašanje nasilja iz generacije v generacijo 26

1.1.2.2 Posledice nasilja nad otroki v družini 29

1.1.3 Pogled na nasilje nad ženskami in nasilje nad otroki v družini v socialnem delu 32

1.1.3.1 Pogled na nasilje nad ženskami in nasilje nad otroki v družini v tradicionalnem socialnem delu 32

1.1.3.2 Pogled na nasilje nad ženskami in nad otroki v družini v feminističnem socialnem delu 33

1.1.3.3 Pristopi k delu z nasiljem nad ženskami in nasiljem nad otroki v družini 37

1.2 Pravni okviri delovanja in multiprofesionalnega sodelovanja 40

1.2.1 Komentar zakonskih določil o postopkih in zaščiti pred nasiljem v družini v Republiki Sloveniji 40

1.2.2	Delo centrov za socialno delo v primerih nasilja nad ženskami in nasilja nad otroki v družini	45
1.2.2.1	Timsko delo in multiprofesionalno sodelovanje	47
1.2.2.2	Prijavljanje nasilja nad ženskami in nasilja nad otroki v družini ter obveščanje	51
1.2.2.3	Pomoč odraslim žrtvam nasilja v družini	52
1.2.2.4	Regionalna koordinacija za nasilje	56
1.2.3	Sodelovanje s policijo v primerih nasilja nad ženskami in nasilja nad otroki v družini	57
1.3	Raziskave o nasilju nad ženskami v družini v Sloveniji	61
1.3.1	Raziskave v Republiki Sloveniji	61
1.3.2	Problemi raziskovanja nasilja nad ženskami v družini in naša raziskava	67
2	CILJ, PROBLEMI IN HIPOTEZE RAZISKAVE	69
3	METODOLOGIJA RAZISKAVE	73
3.1	Udeleženke in udeleženci raziskave	73
3.2.	Instrumentarij (operacionalizacija spremenljivk)	75
3.3	Postopek zbiranja podatkov	78
3.4	Metode obdelave podatkov	79
4	REZULTATI RAZISKAVE IN KOMENTARJI	81
4.1	Zaznavanje ogroženosti otroka, nevarnosti za žensko in odgovornosti za nasilje v družini	82
4.1.1	Ogroženost otroka in nevarnost za žensko v primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo in v primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo	82

- 4.1.2 **Odgovornost za nasilje v družini in ogroženost otroka v primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo in v primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo 84**
- 4.1.3 **Ogroženost otroka in mame v primerih dolgotrajnega in kratkotrajnega nasilja v družini 92**
- 4.1.4 **Odgovornost za nasilje v družini in ogroženost otroka v primerih dolgotrajnega in kratkotrajnega nasilja v družini 93**
- 4.2 **Pripravljenost socialnih delavk in delavcev za posredovanje v različnih primerih nasilja v družini 100**
- 4.2.1 **Obveščanje policije v različnih primerih nasilja v družini 102**
- 4.2.2 **Vključevanje strokovnega tima v obravnavo primerov nasilja v družini 104**
- 4.2.3 **Vključevanje multiprofesionalnega tima v obravnavo primerov nasilja v družini 105**
- 4.3 **Predlogi ukrepov in storitev socialnega varstva v različnih primerih nasilja v družini 108**
- 4.4 **Povezanost strokovne izkušnje na področju nasilja v družini z ocenami ogroženosti in odgovornosti ter izbiro posredovanja 115**
- 4.4.1 **Povezanost delovnega staža z ocenami ogroženosti in odgovornosti ter izbiro posredovanja 115**
- 4.4.2 **Povezanost strokovne izkušnje na področju nasilja v družini z ocenami ogroženosti in odgovornosti ter izbiro posredovanja 117**
- 4.5 **Povezanost osebne izkušnje z nasiljem z ocenami ogroženosti in odgovornosti ter izbiro posredovanja 119**
- 4.5.1 **Povezanost osebne izkušnje telesnega kaznovanja v otroštvu z ocenami ogroženosti in odgovornosti ter izbiro posredovanja 119**

4.5.2	Povezanost osebne izkušnje pričevanja očetovemu nasilju nad mamo v otroštvu z ocenami ogroženosti in odgovornosti ter izbiro posredovanja	122
4.5.3	Povezanost osebne izkušnje nasilja v partnerskem odnosu z ocenami ogroženosti in odgovornosti ter izbiro posredovanja	122
4.6	Pristopi k delu z nasiljem v družini	127
4.6.1	Smernice pri pristopih k delu z nasiljem v družini	129
4.6.1.1	Stališča in prepričanja pri delu s primeri nasilja v družini	129
4.6.1.2	Znanja in vrednote pri delu s primeri nasilja v družini	141
4.6.1.3	Podpora pri delu s primeri nasilja v družini	143
4.6.2	Težave pri delu s primeri nasilja v družini in predlogi za rešitev težav	148
5	ZAKLJUČEK	163
6	VIRI IN LITERATURA	173
7	SEZNAM TABEL	179
8	PRILOGA	183
	Anketa	183

▄ Predgovor

Kot socialna delavka v kriznem centru za mlade in pozneje regijska koordinatorica za nasilje v centru za socialno delo sem se pogosto soočala z različnimi pristopi k reševanju nasilja v družini in zaščiti otrok ter žensk. Kljub določilom v različnih zakonih, ki bi morala omogočiti realizacijo največje koristi za otroka, je pojem koristi otroka nezadostno definiran. Enako opažam pri definiranju nasilja v družini, ki odpira prostor številnim subjektivnim pogledom, odvisnim od različnih dejavnikov.

Iz izkušenj vem, da smo ljudje dovzetni za prevzemanje teorij, ki iščejo kompromise in poskušajo porazdeliti odgovornost za povzročanje nasilja v družini med žrtve in povzročitelje. V širokem polju strokovnih znanj in izkušenj se nekje v ozadju pojavljajo reakcije, ki so posledica procesiranja lastnih izkušenj, lastnih doživetij in lastnega razumevanja tega, kar smo videli. Zaradi nalog, ki so jim bile dodeljene v družbenih okvirih in v okvirih strokovne etike, so socialne delavke in delavci na centrih za socialno delo tisti, ki se med prvimi srečujejo z različnimi oblikami nasilja in iskanjem pomoči žrtvam nasilja.

Pričujoča publikacija ni namenjena razkrivanju resnice in iskanju odgovornosti, temveč iskanju načinov, kako s strani strokovne službe zagotoviti najbolj učinkovito zaščito tistih, ki so ogroženi. Pred tem se moramo socialne delavke in delavci soočiti še z lastnimi predsodki, saj tudi ta dejavnik sooblikuje naš odziv na nasilje.

Olga Bezenšek Lalić
Celje, januar 2009

Seznam kratic

f	frekvenca
F	faktor (pri faktorski analizi, analizi variance)
M	aritmetična sredina
max.	maksimum
min.	minimum
N	število anketiranih
n.z.	ni statistično pomembno
p	statistične razlike
r	Pearsonov korelacijski koeficient
SD	standardna deviacija oz. odklon
T	T test
χ^2	hi kvadrat

1 Uvod

1.1 NASILJE V DRUŽINI

Nasilje je problem, ki je splošno sprejet kot kršenje človekovih pravic: pravice do življenja, do varnosti, do dostojanstva in do zaščite pred fizično in psihično škodo.

Klinična izkušnja in empirična raziskovanja so pokazala, da družina kot osnovna enota družbe ni samo podpirajoče okolje, ki članicam in članom nudi čustveno, socialno in materialno podporo, temveč je lahko tudi nasilno okolje, v katerem se najbolj surovo kršijo temeljne človekove pravice njenih članic in članov. Zadnja štiri desetletja se rušijo številni stereotipi o idealni družini, o družini kot varnem zavetju za otroke, o prepričanju, da se lahko starost dostojanstveno doživi v krogu najbližjih. (Ajduković in Pavleković, ur. 2004)

Nasilje v družini ni nov pojav, temveč obstaja odkar obstaja družina. Od zgodnjih 60. let, ko je bil "odkrit" problem zlorabljenih otrok, je področje preučevanja nasilja v družini postajalo vse obsežnejše in kompleksnejše. (Kempe 1962 v: Ajduković in Pavleković, ur. 2004)

Barnett idr. (1997) pojasnjujejo, da na nasilje ne moremo gledati kot na zgolj družbeni problem, temveč kot na ves čas prisotno stanje oziroma situacijo. V procesu redefinicije družbenega stanja oziroma situacije v družbeni problem so imele najpomembnejšo vlogo družbene reakcije, ki so prihajale z različnih strani: cerkve, družbenih gibanj, političnih in drugih interesnih skupin ter medijev in so se v začetku aktivirale na ravni individualne družbene odgovornosti za določeno družbeno stanje oziroma situacijo. Prav zato mnogi sociologi opozarjajo, da so družbeni problemi družbene konstrukcije in se jih ne da objektivno identificirati (Spektor in Kitsuse 1977). Družbeni konstruktivizem je pojasnjeval definiranje družbene situacije kot problem v eni kulturi, istočasno pa njen neobstoj kot problem v drugi kulturi.

K prepoznavanju nasilja v družini kot družbenega problema so pripomogla ženska gibanja v 70. letih prejšnjega stoletja, ko se je začelo resneje raziskovati nasilje nad ženskami in nasilje v partnerskih odnosih.

Številna poročila o nasilju v družini, pridobljena s pomočjo policije in drugih institucij, so spodbudila strokovno javnost iz različnih organizacij in ustanov (zdravstva, univerze, sodstva, kriminologije) kot tudi pisateljice in pisatelje ter medijsko javnost k opazovanju in pojasnjevanju nasilja kot multifaktorskega problema. Prepoznavanje in preučevanje pojava nasilja v družini je pospešil tudi tehnološki napredek medijskega širjenja informacij, ki je začel te pojave razkrivati pogosteje in s senzacionalistično noto. Delitev javnosti glede nasilja, povezanega s popularnimi osebnostmi in zvezdami (npr. primer O. J. Simpsona), je odpirala nove dimenzije gledanja javnosti na problem nasilja v družini (Barnett idr. 1997). Senzacionalizem v povezavi z javnimi osebnostmi, čeprav populističen, je vseeno odpiral pot razmišljanjem, da se tudi "njim dogaja" veliko nedopustnega, nesprejemljivega in še vedno dobro skritega "med štirimi zidovi". To je dodatno spodbudilo mnoge žrtve, da so začele odkrito razkrivati svoje izkušnje in travme, povezane z dogodki iz preteklosti.

Na nasilje se v različnih raziskavah zelo pogosto gleda kot na spremljajoči del različnih motenj družinske dinamike ter v povezavi z alkoholizmom, duševnimi boleznimi in spremembami ekonomskega oziroma socialnega statusa, ki izzovejo stres. Po socioloških razlagah nasilja v družini nosi končno odgovornost za nasilje v družini družba. Nizki dohodki, nezaposlenost, slabe stanovanjske razmere povzročajo stres in frustracije, ki lahko vodijo v nasilje. (Gelles in Cornell 1990 v: Pečnik 2003)

Barnett idr. (1997) menijo, da je potrebno pojav nasilja, zaradi njegove kompleksnosti, opazovati in pojasnjevati skozi multidimenzionalne teorije. Na makro ravni se na problem nasilja gleda skozi sociokulturološke in strukturalne karakteristike posameznih segmentov družbe. Mikro raven pojasnjuje nasilje v družini skozi specifično vedenje, pogojeno s socializacijskim učenjem, individualnimi intrapersonalnimi vzroki in intrapersonalnimi interakcijami ter teorijami socialnega učenja.

Številne raziskave, izpeljane v preteklih 40 letih so med drugim pokazale, da je mogoče nasilje v družini pojasniti le z analizo interaktivnega delovanja večjega števila dejavnikov, izmed katerih so najpomembnejše značilnosti družine kot sistema, individualne lastnosti žrtve in povzročitelja, ter socio okoljski dejavniki. (Ajduković in Pavleković, ur. 2004)

Tako zapleteno dinamiko medsebojnih dejavnikov, ki pogojujejo in omogočajo pojav nasilja v družini, se da združiti v tri ravni: individualne značilnosti, značilnosti družine in značilnosti širše družbene skupnosti oz. sociokulturno raven.

INDIVIDUALNA RAVEN vključuje lastnosti osebnosti, razvojno pot posameznika in posameznice, njune življenjske nazore, vrednote, prepri-

čanja in podobno. Nanaša se tako na značilnosti povzročitelja nasilja kot na značilnosti članic in članov družine, ki trpijo nasilje.

DRUŽINSKA RAVEN vključuje dinamiko, vloge in vzorce vedenja v partnerskih odnosih in med vsemi, tudi najmlajšimi oziroma najstarejšimi članicami in člani družine.

SOCIOKULTURNA RAVEN vključuje gospodarske odnose in situacijo, značilnosti in norme lokalne skupnosti, zakone in prakso pravosodnega sistema in podobno. Na tej ravni je posebno pomembna interakcija posameznic in posameznikov s socialnim okoljem. Socialni stres, kot so nezaposlenost, ekonomska negotovost, nedejavnost pravnega sistema in podobno, pomembno pogojujejo pojav nasilja v družini. Sociokulturna raven se nanaša tako na norme, vrednote in stereotipe o družinskem življenju, strpen odnos do nasilja na splošno kot tudi na odnos do enakosti, pravičnosti in podobno. (Ajduković in Pavleković, ur. 2004)

Iz navedenih pojasnil lahko sklepamo, da je nasilje v družini osebni, družinski in družbeni problem, ki v veliki meri slabša kakovost življenja in duševno zdravje vseh, ki so mu posredno ali neposredno izpostavljeni. Nanaša se na skupino vedenj, katerih cilj je nadzor nad drugimi osebami z uporabo sile, zastraševanja in manipuliranja. Nasilje vedno predpostavlja zlorabo moči v odnosih, ki ne temeljijo na enakosti. Takšna določitev se lahko uporabi za najpogostejše oblike nasilja v družini, telesno zlorabo, čustveno zlorabo, spolno zlorabo in materialno zlorabo oziroma izkoriščanje za delo. Vse te oblike nasilja se lahko uporabijo in se uporabljajo nad najpogostejšimi žrtvami nasilja v družini – otroki, ženskami, starejšimi in osebami s posebnimi potrebami. (Ajduković in Pavleković, ur. 2004)

V znanstveni in strokovni literaturi je termin nasilje v družini oziroma nasilje na domu (ang. *domestic violence*) najbolj uveljavljen termin (Browne in Herbert 1997 v: Pečnik 2003), ki se ga zelo pogosto prevaja tudi kot družinsko nasilje. Menimo, da je izraz družinsko nasilje najmanj primeren, saj popolnoma relativizira odgovornost za povzročanje nasilja.

Lešnik Mugnaioni (Horvat, Lešnik Mugnaioni in Plaz, ur. 2004) navaja, da je ta relativizacija izražena tudi v terminu nasilje v družini. Po njenem mnenju izraz nasilje v družini določa nasilje predvsem v kontekstu prostora (teritorialno, socialno, psihološko), kjer se posameznim članicam in članom družine dogaja nasilje. Ta prostor je družina, dom, družinski odnosi. Termin ne razlikuje povzročitelja in žrtve, kar relativizira in deli odgovornost za nasilje na vse družinske članice in člane. Zato je zelo pomembno terminološko označiti vrste nasilja v družini: nasilje nad ženskami v družini, nasilje nad otroki v družini, nasilje nad starejšimi v družini, nasilje nad osebami z invalidnostjo v družini, nasilje nad

moškimi v družini. Na ta način lahko natančno pojasnimo, kdo v družini trpi nasilje in komu je družba dolžna nuditi specifične oblike pomoči za zaščito pred nasiljem, prilagojene posameznim subjektom, ki v družinah doživljajo nasilje.

1.1.1 Nasilje nad ženskami v družini

Različne socio-antropološke feministične raziskave in analize v okviru ameriških ženskih gibanj so razkrile metode političnega nadzora, ki podrejenost ženske dosegajo z zastraševanjem. (Herman 1996)

Pokazalo se je, da struktura odnosov v patriarhalnih družbah dodeljuje legitimnost moči in določenemu spolu, torej priznava in sprejema dominacijo moškega spola. Urek (1997) kot osnovni koncept za razumevanje nasilja v okviru feminističnih razlag vzrokov za nasilje navaja ravno koncept moči, ki določa interakcijo med moškimi in ženskami. Vprašanja moči in potrebe po prevladi in nadzoru izhajajo iz tradicionalno organizirane družbe, ki temelji na neenakosti med spoloma. Glede na to, da je umeščanje žensk v družbi skladno s tradicionalnim položajem žensk v družini, se v nekaterih okoljih nasilje pogosto razume kot sprejemljivo in normalno oziroma se nanj gleda kot na zasebno stvar družine. Glede na družbeni značaj problema bi moralo biti nasilje nad ženskami v družini obravnavano kot politični in javni problem, ker gre za kršenje človekovih pravic.

Zaviršek (1997) navaja, da je za strokovnjakinje in strokovnjake, ki delajo na področju obravnave nasilja v družini, značilno, da uporabljajo "trivialne teorije" za pojasnjevanje vzrokov nasilja nad ženskami v družini.

Poleg teorije, da je alkohol glavni povzročitelj nasilja, kar v raziskavah ni bilo nikoli dokazano, je druga trivialna teorija prepričanje, da je nasilje rezultat izgube nadzora nad svojim vedenjem. Tretja trivialna teorija je prepričanje, da negativni socialni dejavniki, kot so stres, nezaposlenost, nizka stopnja izobrazbe in revščina, vplivajo na nasilje. Takšen pogled na problematiko izhaja iz kulturnega stereotipa, ki družbeno pozicionira posameznico oz. posameznika.

Nasilje nad ženskami v družini vpliva na številna življenjska področja žrtve: zdravje, izobraževanje, svobodo, življenje brez strahu in kakor želijo žrtve same. Po statističnih podatkih je najštevilčnejši vzrok smrti in invalidnosti žensk prav nasilje. Nasilje je na splošno pred povzročitelji smrti zaradi raka, prometnih nezgod ter tudi vojne. (Filipčič idr. 2004)

V letu 2003 je bila izpeljana regionalna raziskava z naslovom "Dokler se ne konča: Nasilje nad ženskami v tranzicijski Evropi" (*"Until it Stops:*

Violence Against Women Across Transitional Europe). Z metodo analize primerov, objavljenih v časopisih, je bila regionalna raziskava o nasilju nad ženskami izpeljana v desetih vzhodnoevropskih državah (Albaniji, Bosni in Hercegovini, Češki, Hrvaški, Kosovem, Srbiji, Črni Gori, Makedoniji, Moldaviji, Ukrajini in na Slovaškem). Rezultati raziskave so med drugim pokazali, da se 39,3 odstotka nasilja dogaja v družini. Od tega je fizičnega nasilja 43 odstotkov, spolnega 31,6 odstotka, psihičnega 3,2 odstotka, ekonomskega 9,2 odstotka in več oblik nasilja hkrati 11,9 odstotka. (*Violence against women. The results of the regional research*, <http://www.zinfo.hr/engleski/pages/research/untilitstops.htm>)

Božac Deležan (1999) meni, da se kljub upravičenim zahtevam in pričakovanjem do družine, ki naj bi bila zavetje ljubezni in varnosti za vse njene članice in člane in bi morali v njej imeti podporo ter iz nje črpati moč, s preučevanjem problema nasilja izkazuje ravno nasprotno: najbolj nevarna institucija za ženske je pogosto ravno partnerska veza, najbolj ogrožajoč prostor je dom in najbolj nevarna oseba je partner.

1.1.1.1 *Nasilje nad ženskami v družini kot izkazovanje moči in nadzora*

Nasilje nad ženskami v družini se dogaja v kontekstu zaprtega odnosa. V večini primerov je to odnos med partnerjema (v zakonski, izvenzakonski skupnosti ali drugače) ali bivšima partnerjema in zelo pogosto v prisotnosti otrok. (Clever idr. 1999)

Zlorabljaajo odnos primarno označujeta moč in nadzor. Partner, ki izvaja nasilje, meni, da ima pravico do popolne moči nad žensko. Načini vzpostavljanja moči in nadzora niso samo fizično in spolno nasilje, temveč tudi osamitev, poniževanje, dominacija, čustvena zloraba, ekonomski pritiski in drugo. Takšno vedenje vključuje verbalno nasilje in grožnje, fizično, psihično in spolno zlorabo, razbijanje stvari, zlorabo domačih živali. Posamezno dejanje nasilja nad žensko ni naključen in izoliran dogodek, do katerega pride zaradi izgube nadzora nad svojim ravnanjem oz. vedenjem. Povsem nasprotno, takšne epizode so del zapletenega neprekinjenega vzorca vedenja, v katerem je nasilje sestavni del dinamike odnosa. Zato omejevanje nasilja v partnerskih odnosih na zgolj fizično nasilje otežuje prepoznavanje uničujočih učinkov nasilnih interakcij v družini. (Ajduković in Pavleković, ur. 2004)

Nasilne odnose sta podrobno opisala Pence in Paymar (1986) v delu *Moč in nadzor*. Moč in nadzor, ki ju uveljavlja moški nad žensko, se izražata skozi izkoriščanje moških privilegijev, ki postavljajo žensko v podrejen položaj. V tako vzpostavljenih odnosih se moški samostojno

odloča brez sodelovanja partnerke ter določa ženske in moške vloge. Pri tem jo čustveno zlorablja, podcenjuje, ponižuje, žali, se verbalno izživlja, ženski vsiljuje občutke krivde ali jo celo prepričuje, da je duševno neuravnovešena ali nesposobna vzgajati otroke. Hkrati prispeva k temu, da se v njej vzbujajo občutki krivde, da ni dobra mama. Vzporedno se začne tudi proces osamitve in nadzora: preverjanje njenih socialnih stikov, nadziranje, kaj govori in kaj bere, omejevanje njenega gibanja. Moški, ki izvaja nasilje, izraža ljubosumje z grožnjami in uporabo sile, obenem pa ga upravičuje z izražanjem ljubezni in privrženosti. Nadzor nad žensko lahko dosega z onemogočanjem iskanja službe, izmišljanjem razlogov za to, da ne bi obdržala službe, češ da jo delodajalci izkoriščajo ali da ima ljubezenske zveze s sodelavci. V primerih, ko je ženska zaposlena, ji jemlje denar, kar argumentira z njenimi potrošniškimi nagnjenji in nesposobnostjo varčevanja. Nedostopne so ji vse finančne transakcije in odtegnjene informacije o družinskih prihodkih. Tako jo postavi v položaj popolne ekonomske odvisnosti.

Zastraševanje ženske se začne s pogledi, kretnjami ali delovanjem. Razbijanje stvari, uničevanje njene lastnine in zelo pogosto stvari oziroma predmetov, na katere je čustveno navezana, je del rituala, ki le nakazuje naslednji korak, ki pripelje do ogrožanja njene telesne integritete. Grožnje in resnične poškodbe povzročitelj nasilja pogosto izmenjuje z zanikanjem, da se je zloraba zgodila, zmanjšuje resnost zlorabe, odgovornost prelaga na žensko, češ da jo je ona izzvala in povzročila. Zelo pogosto moški uspe prepričati žensko, da odstopi od prijave, na primer z izsiljevanjem, da bo naredil samomor. Ženske v nasilnih odnosih lahko zaradi groženj naredijo tudi različna kazniva dejanja protipravne koristi za moškega (Pence in Paymar 1986). Razvoj nasilja je odvisen od obeh partnerjev: reakcija ženske na nasilje vpliva na potek procesa tako kot reakcija moškega (Krale 1992 v: Van den Ent idr. 2001). Prva klofuta ali udarec ponavadi žensko zmede in v njej izzove občutke jeze, strahu, sramu in šoka, nejevere in paraliziranosti. Zelo kmalu po incidentu ženska svojo izkušnjo "potisne" in zanika težo tega dogodka ali kasneje opiše dogodek kot izgubo nadzora med preprirom (Rappard v: Van den Ent idr. 2001). Postopno odnos postane še bolj nasilen in ženska doživlja različne zlorabe: od poniževanja do zoževanja njenega življenjskega prostora s povečevanjem nadzora s strani moškega. (Van der Ent idr. 2001)

Krale (Van den Ent idr. 2001) iz prakse opisuje mišljenje žensk, da bi na določeni točki dogajanja lahko ustavile nasilje, ker imajo ponavljajoča časovna obdobja določene značilnosti. V obdobju naraščanja napetosti poskuša ženska zmanjšati napetost s tem, da vpliva na razpoloženje mo-

škega tako, da mu ne bi dajala razloga za nasilne izbruhe. Ženska poskuša obvladati situacijo tako, da predvidi možnosti partnerjevega nasilnega izpada. Kljub temu z naraščanjem napetosti izgublja nadzor nad situacijo, ki jo želi obvladati.

Ko napetost preraste v nasilje, začne ženska kriviti sebe, ker ji ni uspelo ustaviti nasilja. Po incidentu pogosto prihaja do kesanja moškega. Govori ji, da jo potrebuje, obljublja ji, da se to ne bo ponovilo. V tem obdobju se izmenjujejo nežnosti in dokazovanja večne ljubezni. Prijazno vedenje moškega je za žensko "nagrada", ker ji je uspelo ohraniti in obvarovati odnos. Zato je v tem obdobju najtežje prekiniti odnos s partnerjem, ker želi ženska verjeti, da se bo spremenil.

Za prikaz faz nasilja, ki jih zlorabljenе ženske lahko prepoznajo ter imajo tako več možnosti, da se izognejo izpostavljenosti nasilnemu vedenju, obstaja tudi grafični prikaz dinamike nasilja (Tolman 1996 v: Ajduković in Pavleković, ur. 2004). Avtor prikazuje tri faze nasilnega vedenja, ki se ponavljajo v različnih časovnih intervalih. Prva faza je stopnjevanje napetosti povzročitelja nasilja ali eskalacija. Spori ostanejo nerazrešeni, slaba volja je zadržana. V tem obdobju začnejo mnogi moški več piti in se poskušajo izogniti konfliktu. V drugi fazi, fazi eksplozije ali nasilnega vedenja, je prisotno grobo vedenje, ki vključuje vse vrste zlorabe. Napetost, jeza in bes so osvobojeni. Moški poskuša nadzirati situacijo z nasiljem. Tretja faza, ki sledi zlorabi, so tako imenovani "medeni tedni" oziroma obžalovanje. Moški lahko občuti fizično olajšanje, obžalovanje in sram. Pogosto se opravičuje in poskuša biti nežen. Običajna so darila in / ali obljube o lepšem vedenju. Ta faza lahko postane krajša ali izgine po nekaj nasilnih dejanjih. Dogajanje "za zaprtimi vrati", strah, občutki krivde, sram pred seboj in pred drugimi ženskami, žensko prisilijo, da stori vse, da bi prikrla nasilje. Varovanje skrivnosti še povečuje njeno osamljenost. Da bi zdržala v situaciji, polni strahu in osamljenosti, razvija različne strategije preživetja.

Singer in Wegelin (Van den Ent idr. 2001) navajata, da ženske s prilagajanjem in umirjanjem situacije pogosto razvijejo tri najpomembnejše strategije preživetja: izmikanje, separacijo in identifikacijo s povzročiteljem nasilja. Izmikanje kot strategija preživetja zahteva od ženske ogromno energije in premišljenosti, ko se poskuša prilagoditi povzročitelju nasilja in umiriti situacijo. Tako usmerjena na potrebe drugega pogosto pozabi nase in na svoje potrebe.

Zaradi nenehne napetosti, negotovosti in strahu, vidi ženska v partnerju "slabega", tistega, ki jo pretepa, in "dobrega", tistega, ki je poln ljubezni. Gre torej za ločevanje ali separacijo med partnerjevim dobrim in

slabim. Zunanji vplivi tako na primer postanejo razlog za upravičevanje njegovega slabega vedenja. Primerno obnašanju je moški vsemogočen: ko je "slab" in jezen, se ženska počuti majhna, prestrašena in nemočna. Verjame, da mu ne more pobegniti. Ko je "dober" in prijazen, postane nemočen otrok, ki jo nepredstavljivo potrebuje. Ženska lahko takrat skrbi zanj in s tem kompenzira prejšnji občutek nemoči. Navidezna nemoč, ki jo izkoriščajo moški, postane za nekatere ženske past, ker pri njih povečuje upanje, da bodo z razumevanjem ustavile nasilje (Singer in Wegelin 1991 v: Van den Ent idr. 2001). O istem fenomenu delitve na dober in slab del govori tudi Herman (1994), ki jo imenuje fragmentacija identitete.

Identifikacija s povzročiteljem nasilja je v strokovni literaturi imenovana tudi "stockholmski sindrom". Zlorabljenka se po navadi prilagodi tako, da črpa moč iz trenutkov, ko je povzročitelj nasilja do nje prijazen. Da bi ga spravila v dobro voljo in preprečila nasilje, se postavi v njegov položaj in teži k temu, da bi čutila in razmišljala kot on. Priložnost, da bi mogoče zapustila partnerja, bi ji povzročala le težave. Negacija partnerjeve nasilne strani ji onemogoča videti razloge za odhod. V odnosu se pojavljajo sile privlačnosti in odbojnosti, ki imajo moč, da žensko prisilijo k temu, da ostane v zlorabljaljočem odnosu. Ženska zelo težko zapusti partnerja, saj odhod doživlja kot izgubo partnerja in istočasno kot izgubo svoje osebne identitete. Okolica od nje pričakuje, da naredi ogromen korak v neznano. Zelo pogosto tega ne zmore narediti (Graham in Rawlings 1991). V prelomnih trenutkih začne ženska dojemati, da se za ohranitev tega odnosa pravzaprav bori proti sebi in na svojo škodo. Začenja razumevati, da mora sama odločati o sebi in o tem, ali bo razkrila svojo zgodbo in komu.

Odločitev zlorabljene ženske za odhod od partnerja je dolgotrajen proces, ki lahko traja tudi več kot desetletje. Poniževanje in nasilje pogosto trajata tako dolgo in sta tako huda, da je, zaradi mehanizmov, ki so se razvili, psihična vzdržljivost ženske popolnoma oslABLJENA. Vedno prisoten strah je odločujoči dejavnik za preprečitev učinkovitega upiranja. Zato ženske, ki doživljajo najtežje oblike nasilja, nasilje najdlje zamolčijo (Roemkens 1989). O odločitvi za odhod od partnerja, ki povzroča nasilje, kot dolgotrajnem procesu, govori tudi Kelly (1996), po kateri je zapuščanje partnerja proces, v katerem se ženske odločajo med strahom in upanjem. Odločilni trenutek v tem procesu, torej odhod, je rezultat dolgotrajnega ozaveščanja nasilja in vračanja samospoštovanja.

Ženska, ki doživlja nasilje v partnerskem odnosu, poskuša zapustiti svojega partnerja vsaj 6 do 8 krat. Preden sploh naredi ta korak, mine v

povprečju sedem let (Women's Rural Advocacy Programs 2002 v: Kobal Grum idr. 2003). Rosenbaum in O'Leary (Kobal Grum idr. 2003) v svoji študiji navajata, da ženske, preden se odločijo za odhod od partnerja, ki povzroča nasilje, vztrajajo z njim povprečno 12 let.

Frieze in Brown (Ajduković in Pavleković, ur. 2004) menita, da se na temelju nekaterih vedenj znotraj partnerske zveze lahko predvidi pojav nasilja v partnerskem odnosu.

Schorstein (1997) opisuje primere in raziskave nasilja nad partnerko med nosečnostjo. Raziskave so pokazale, da je bilo od 40 do 60 odstotkov žensk z izkušnjo nasilja zlorabljenih med nosečnostjo. Razlogi za nasilje moškega nad nosečo partnerko so različni: spreminjajo se od jeze na žensko, ki glede na stanje ne more zadovoljevati potreb moškega, jeze zaradi odgovornosti za bodočega otroka, do jeze zaradi same nosečnosti ženske. Avtor meni, da čeprav lahko iracionalnost razlage skriva osnovno težnjo po prevladi nad šibkejšim in nemočnim, nikakor ne more upravičiti ogroženosti življenja ženske in življenja nerojenega otroka.

Yllo (1992) meni, da je nasilje nad ženskami med nosečnostjo in čakanjem na rojstvo otroka posebno huda oblika nasilja in ogrožanja življenja, saj lahko povzroči zdravstvene zaplete in druge težave, ki jih lahko izzove npr. prezgodnji porod.

Zaviršek (1997) navaja zelo značilne procese, ki povzročitelju nasilja omogočajo, da vedno znova vzpostavi nadzor nad situacijo v svojem okolju. To so procesi negacije (nasilje nad ženskami ne obstaja, vsaka ženska se mu lahko izogne, če si to želi), minimalizacije (nasilje se dogaja samo v patoloških družinah, kjer je vsaj eden od partnerjev odvisen od alkohola) in racionalizacije (obstoječe državne institucije lahko ustrezno poskrbijo za družine, v katerih ženske in otroci doživljajo nasilje). Minimalizacija in racionalizacija pripeljeta do razmišljanja, da je povzročitelj nasilja "običajen človek, ki ima težave pri komunikaciji z drugimi ljudmi in je bil najpogosteje tudi sam žrtev nasilja v otroštvu".

Simone de Beauvoir (Rommelspacher 1996) meni, da obstaja v ljudeh notranja potreba, da v povzročitelju slabega dejanja iščejo človeka z vsemi njegovimi lastnostmi, ki ga označujejo za dobrega in slabega. Neustrezno in neuravnoteženo vrednotenje ima za posledico vživljanje in sočustvovanje z drugim človekom, zato v njegovem razvoju in značaju ne opažamo posledic, ki jih ima njegovo vedenje za druge. Ta pojav je opisala in imenovala absolutizacija pogleda znotraj ali eksteritorialni privid. Avtorica je menila, da lahko situacijo ocenimo ali moralno obsodimo šele takrat, ko pojav opazujemo od zunaj kot nepristranski opazovalci.

Rommelspacher (1996) tudi pojasnjuje bistvo tega problema in pri

tem izhaja iz Sokratovega razumevanja zla, ki predpostavlja, da noben človek ni namerno hudoben. Iz takšne perspektive razlage zla v človeku izginjajo moralne obsodbe in ocena odgovornosti. Pogled v notranjost briše odgovornost povzročitelja nasilja, čeprav je jasno, da je bilo njegovo vedenje vendarle odvisno izključno od njegove moči in odločitve.

Različne razlage nasilja nad ženskami v družini so odvisne od tega, ali ga pojasnjujejo moški ali ženske, povzročitelji nasilja ali žrtve nasilja, ali tisti, ki nimajo izkušnje z nasiljem. Eden od razlogov za molk o nasilju je ideja o obstoju meje med zasebnim in javnim, pri čemer je npr. spolno nasilje razumljeno kot del zasebnosti in mora tam tudi ostati (Zaviršek 1997). Čeprav se to razmišljanje nanaša na spolno nasilje, se lahko prenese na vse oblike nasilja, ki se dogajajo v družini nad ženskami.

V istem kontekstu Zaviršek (1997) navaja razloge, zakaj se o nasilju sploh molči. Žrtve to počnejo zato, ker jih je strah, da jim nihče ne bo verjel, verjamejo, da se to dogaja tudi drugim in se nimajo pravice upirati, verjamejo, da so same izzvale nasilje in so zato same odgovorne, strah jih je, da jih bo povzročitelj nasilja ubil in podobno. Povzročitelji nasilja o nasilju molčijo med drugim tudi zato, ker so prepričani, da niso ničesar zagrešili, verjamejo, da je ženska manjvredno bitje, verjamejo, da je ženska kriva za njihov neuspeh, in zato, ker jih nasilje nad žensko sprošča in jim vzbuja zadovoljstvo. Prav tako ženske in moški, ki niso povzročitelji nasilja ali žrtve, molčijo o spolnem zlorabljanju in drugih oblikah nasilja, ker verjamejo, da ženske, ki ga doživljajo, to tudi zaslužijo, bojijo se za svojo varnost, ali preprosto ne verjamejo, da bi se nekaj takega sploh lahko zgodilo.

Raziskave kažejo, da dolgotrajno partnerjevo nasilje sistematično zmanjšuje samospoštovanje žensk, ki vedno bolj izgubljajo zaupanje vase in v svoje sposobnosti. S prevzemanjem krivde nase se nenehno sprašujejo, kaj so storile narobe. Raziskave so pokazale, da imajo ženske, ki so po večletnem doživljanju nasilja vendarle zbrale moč in prekinile nasilen odnos, razmeroma dobro mnenje o sami sebi, vendar se povprečno manj spoštujejo od žensk, ki niso doživljale nasilja v odnosu. (Kobal Grum idr. 2003)

1.1.1.2 *Stereotipi in miti o nasilju nad ženskami v družini*

Pomanjkanje znanja o dejavnih tveganja in dinamiki nasilja utrjuje obstoj različnih mitov in stereotipov o nasilju v družini. Miti se bodo nekje v ozadju vedno pojavljali, vse dokler teoretične formulacije in empirične raziskave tega ne bodo sposobne preprečiti.

Kadar se ne razpolaga s pravimi dejstvi o nekem pojavu, nastane

specifična oblika prepričanja, mit (Barnett idr. 1997 v: Ajduković in Pavleković, ur. 2004). Miti ponujajo prikladne in poenostavljene razlage, zapletenih družbenih pojavov. Kadar se ponavljajo dovolj pogosto, postanejo splošno sprejeta modrost in dobijo videz dobro utemeljenih dejstev. Pri tem se miti pogosto razodevajo v predpostavki, da se "takšne stvari dogajajo drugim", kar zmanjšuje občutek osebne ranljivosti posameznice oz. posameznika in zmanjšuje bojazni (Barnett idr. 1997 v: Ajduković in Pavleković, ur. 2004). Bistvo mitov o nasilju nad ženskami v družini je prepričanje, da z zlorabljeno žensko gotovo nekaj ni v redu oziroma da na nek način zasluži nasilje. Mnogi menijo, da se moški vedejo surovo samo zato, ker so "izzvani" s strani svoje partnerke. Delno se ta prepričanja lahko povezujejo s prepričanjem, znanim v socialni psihologiji, da se dobre stvari dogajajo dobrim, slabe stvari pa slabim ljudem. Če menijo, da je oseba dobra, ona ali on ne bosta viktimizirana. Stališče "to je iskala" nakazuje na prepričanje, da je ženska slaba in da zasluži slabe stvari. Raziskave tega ne potrjujejo. (Ajduković in Pavleković, ur. 2004)

Eden od mitov o nasilju nad ženskami v družini je vsekakor tudi ta, da je alkohol povzročitelj nasilja v družini. V raziskavah ni potrjeno, da bi bil alkohol vzrok za spolno nasilje ali nasilje v družini nasploh. Raziskave nasprotno dokazujejo, da so moški, ki so nasilni daljše časovno obdobje, nasilni tudi takrat, kadar niso pod vplivom alkohola, in obratno, večina moških, ki pijejo, ni nikoli udarila ženske (Mullender 1996; Barnett idr. 1997). Alkohol je za povzročitelja nasilja le sredstvo opogumljanja in "legitimen" izgovor. Zasvojenih z alkoholom je od 5 do 8 odstotkov svetovne populacije. Od tega je 10 odstotkov alkoholikov nasilnih. Dejstvo je, da osebe, zasvojene z alkoholom, ki se hkrati vedejo nasilno, tudi po zdravljenju alkoholizma ostanejo nasilne, če vzporedno ne obiskujejo t. i. treningov za spreminjanje svojega nasilnega vedenja v nenasilnega. (Kuhar idr. 1999)

Poenostavljanje problema nasilja in prelaganje odgovornosti na del družbenih okoliščin se kaže v mitu, da se nasilje dogaja samo v revnih okoljih. Mikuš Kos (1997) meni, da nasilje najpogosteje prej odkrijemo v revnih družinah predvsem zato, ker so socialne službe pri njih zaradi drugih težav pogosteje prisotne. Pri dobro situiranih družinah je težje vstopiti v družino. Te so zaprte in zato strokovne službe redko posumijo na slabe odnose v takšni družini.

Zelo pogosto je prepričanje, da so ženske nasilne v enaki meri kot moški. V tem primeru se meša fizično in verbalno nasilje. Tako ženske kot moški se lahko namreč vedejo nasilno, toda ženske izkazujejo manj

fizično nasilnih reakcij od moških, kar kaže tudi dejstvo, da so moški veliko pogosteje storilci ubojev in težkih telesnih poškodb. Medtem ko, kadar gre za verbalne napade, ni razlik med moškimi in ženskami. Moški in ženske se razlikujejo po načinu oziroma motivu uporabe nasilja. Moški uporabljajo nasilje za doseganje nekega cilja. Pri ženskah je nasilno vedenje povezano s samoobrambo in zaustavljanjem že prisotnega nasilja. To je pokazala tudi raziskava o načinih reševanja sporov med partnerjema, izpeljana na Hrvaškem. Za ženske je po tej raziskavi značilno pogostejše verbalno izražanje nasilja. (Pastuović 1999)

Zelo pogosto prepričanje je mit, da otroci potrebujejo svojega očeta, čeprav je nasilen do njihove mame. Po takšnih prepričanjih bi morala ženska za dobro otrok ostati s takšnim partnerjem. To je eno od tipičnih prepričanj, zaradi katerih ženska predolgo ostaja v nasilnem odnosu in zaradi katerih ne dobiva potrebne podpore okolja, da bi zapustila skupnost, v kateri je zlorabljena. Nedvomno drži, da otroci potrebujejo tudi očeta, toda odraščanje v nasilnem okolju ima vrsto škodljivih posledic za čustveni in socialni razvoj otrok (Barnett idr. 1997). Raziskave o prenašanju nasilja iz generacije v generacijo so pokazale, da obstaja pri osebah, ki so bile kot otroci žrtve nasilja, visoko tveganje, da bodo tudi one zlorabljale in slabo ravnale z otroki v družini.

Pogosto prisotno prepričanje je, da zlorabljene ženske izbirajo nasilne partnerje, kar pogosto vpliva na mnenje strokovnih delavk in delavcev. Takšna razmišljanja izhajajo iz sistemskih modelov, ki se naslanjajo na psihodinamske teorije o podzavestnih mehanizmih, ki silijo žensko v že znani odnos, istočasno pa jo postavljajo v položaj odgovornosti za svojo izbiro z vsemi posledicami takšne izbire. V kontekstu psihične tendence izbire podobnosti in že znanega, ženske z veliko verjetnostjo izbirajo partnerje, ki se v novem odnosu izkažejo za nasilne (Skynner in Cleese 1993). Ajduković (Ajduković in Pavleković, ur. 2004) meni, da bo del žensk uspel najti nenasilnega partnerja, del žensk se bo izogibal kakršnemu koli partnerskemu odnosu, ker bodo izgubile zaupanje v lastno sposobnost izbire nenasilnega partnerja ali v moške nasploh, del žensk pa se bo ponovno znašel v nasilnem odnosu. Največ je znanega o tej zadnji skupini žensk, ker se znajdejo v položaju, ko morajo ponovno iskati pomoč. Dostopna literatura navaja, da je mit o žrtvah, ki zavestno izbirajo nasilne partnerje, pristranski in nerelevanten.

Zelo pogosto se srečujemo z minimaliziranjem zakonskih oziroma partnerskih konfliktov, češ da pretepanje ženske še ni nasilje, na katerega bi se bilo potrebno odzvati, in se ga zreducira na "malo prerivanja". Ajduković (Ajduković in Pavleković, ur. 2004) opozarja, da se pri tem

zanemarja dejstvo, da se nasilje, ko se enkrat začne, redko konča, če ne pride do posredovanja, v katerega se morajo nujno vključiti policija, centri za socialno delo in zdravstvo.

1.1.2 Nasilje nad otroki v družini

V preteklosti se je pokazalo, da je bilo nasilje v družini, povezano z zlorabljanjem otrok, pogosto zapostavljeno področje socialne politike in prakse. Razvoj učinkovite javne politike pa je v prvi vrsti odvisen od priznanja obsega nasilja v družini.

Svetovna zdravstvena organizacija in Mednarodno združenje za preprečevanje zlorabljanja in zanemarjanja otrok predlagata sprejetje definicije, po kateri grdo ravnanje ali zloraba otrok vključuje vse oblike fizičnega in/ali čustvenega nasilja, spolne zlorabe, zanemarjanja ali nemarnega ravnanja, ekonomskega ali drugega izkoriščanja, ki povzročajo dejansko ali potencialno škodo otrokovemu zdravju, preživetju, razvoju in dostojanstvu v kontekstu odnosa odgovornosti, zaupanja in moči. (Mian 2001 v: Pečnik 2003)

Killen (2001) meni, da so otroci izpostavljeni nasilju, kadar so fizično, psihično ali spolno zlorabljeni. Izpostavljenost otroka nasilju enega starša nad drugim v otroštvu je oblika psihičnega ali čustvenega nasilja.

Pečnik (2003) navaja štiri pojavne oblike nasilja nad otroki v družini:

- 1) Fizično zlorabljanje, ki obsega razpon fizično agresivnega vedenja staršev ali skrbnikov, ki otroka izpostavljajo telesni poškodbam ali velikemu tveganju zanjo (Ajduković 2001 v: Pečnik 2003). Lahko vključuje pretepanje z rokami, nogami ali predmeti, stresanje, stiskanje, ožiganje, praskanje, davljenje, vezanje, izpostavljanje visoki temperaturi ali mrazu, senzorno preobremenitev, preprečevanje spanja in drugo.
- 2) Spolno zlorabljanje otrok, ki se nanaša na vključevanje otroka v spolne aktivnosti, katerih pomena ta ne more razumeti niti se zavestno odločiti za pristanek na takšne aktivnosti (Sladović 1998 v: Pečnik 2003). Pri tem odrasla oseba občuti spolno zadovoljitev zaradi aktivnosti, ki vključujejo njene in otrokove erotične dele telesa ali druge pripomočke spolne narave. Vključuje siljenje otroka h gledanju spolnih organov odrasle osebe ali kazanje svojih spolnih organov odrasli osebi, spolno dotikanje, ročno ali oralno stimuliranje genitalij, vaginalni ali

analni spolni odnos, zlorabo otroka za prostitucijo, proizvodnjo ali uporabo pornografije.

3) Psihično zlorabljanje je spremljajoči pojav vseh drugih oblik nasilja nad otrokom, lahko pa se pojavi tudi kot ločena oblika. Obsega vedenje staršev ali skrbnikov, s katerim se kaznuje ali onemogoča razvoj samospoštovanja in medosebnih veščin otroka ter kvari njegovo duševno zdravje. Psihična zloraba vključuje odklanjanje ali diskriminacijo otroka v primerjavi z brati in sestrami, poniževanje, zastraševanje, izoliranje, napačno socializacijo ali kratenje čustvenega odnosa.

4) Izpostavljenost nasilju enega starša nad drugim se nanaša na ponavljajoče opazovanje nasilnega vedenja, poslušanje ali gledanje posledic fizičnega napada enega starša na drugega (praviloma očeta na mamo). Psihični učinki vključujejo neposredno travmo, življenje pod visokim stresom zaradi grožnje in strahu pred poškodbami otrok ali njihove mame ter izpostavljenost nasilnim vzorcem.

Kljub zakonskim določilom je razlaganje nasilja nad otrokom zelo pogosto odvisno od definiranja otrokovih potreb in široko postavljenih definicij "skrbi za otroka", od senzibilnosti strokovnjakinj in strokovnjakov za prepoznavanje ali neprepoznavanje zlorabe otroka (še posebej, kadar gre za psihično zlorabo ali sum spolne zlorabe otroka).

Prav tako je odločitev o tem, ali gre za zlorabo otroka, odvisna od osebe, ki presoja, od starša in otroka samega. Če zakonske določbe niso jasne in določne, se širi prostor in možnost za različne razlage.

Na določanje sprejemljivega in nesprejemljivega vedenja do otrok vsekakor vpliva kultura, religija, socialna konstrukcija otroštva, kakovostno starševstvo ("dovolj dober starš") in različne vrednote, vezane na otroke (npr. stališče, da so starši lastniki otrok). Pojem "otrokovega najboljšega interesa" je odprt za subjektivno interpretacijo strokovnjakinj in strokovnjakov, na katero pomembno vplivajo osebne vrednote in stališča. (Banach 1998 v: Gold idr. 2001 v: Pečnik 2003)

V raziskavah vpliva stroke (socialnega dela, medicine, psihologije, psihiatrije, sociologije, prava in izobraževanja) na določanje zlorabe so pridobljeni različni rezultati (Kinard 1987 v: Pečnik 2003), ki so jih primerjali tudi z mnenjem laične javnosti. Izkazalo se je, da so laiki bolj kritični in netolerantni do neprimernega vedenja do otroka kot strokovnjakinje in strokovnjaki, ki se v okviru svojega dela ukvarjajo z osebami, ki zlorablajo otroke. (Roscoe 1990 v: Pečnik 2003)

V novejših časih se uporablja tudi novejši pristop k določanju in merjenju zlorabe, pri katerem, za razliko od predhodnega "objektivnega" kriterija, žrtev sama določa zlorabo, njeno pogostost in težo, v procesu samoanalize. (McGee idr. 1995 v: Pečnik 2003)

Obstaja več vzrokov za razlago nastanka in obstoja pojava zlorabe otrok. Nekatere sociološke razlage vidijo vzroke v nizkih dohodkih, brezposelnosti in neustreznih pogojih dela (Gelles in Cornell 1990 v: Pečnik 2003). Nekaj raziskav o dejavnikih, ki pripeljejo do zlorabe otrok, je pokazalo, da se kljub izboljšanim življenjskim pogojem v mnogih družinah situacija bistveno ne spreminja. (Cohn in Daro 1987; Killen 1988 v: Killen 2001)

Prav tako lahko v sociološko razlago uvrstimo tudi feministično razlago, ki povezuje vzrok nasilja nad ženskami enako kot tudi nad otroki s splošnim položajem žensk in otrok v družbi, nadzor nad drugimi člani družine pa prepoznajo kot cilj nasilnega vedenja moških v družini. (Yllo 1994 v: Browne in Herbert 1997 v: Pečnik 2003)

Psihološke razlage, ki so bile v začetku usmerjene na psihološke značilnosti osebe, ki zlorablja, so kasneje zamenjali kompleksni interaktivni modeli, ki pojasnjujejo vzroke, izhajajoč iz interakcije socioloških dejavnikov in psiholoških predispozicij, kot so družba, družina, starš in otrok. Rezultati raziskav so pokazali, da je v razlage o zlorabi otrok nujno vključiti tudi situacijsko – interpersonalne spremenljivke in individualne značilnosti staršev in otrok. (Gelles in Cornell 1985 v: Pečnik 2003)

Cleaver in Unell (1999) menita, da prisotnost alkoholizma, duševnih bolezni in droge pri starših ali prisotnost nasilja v družini še ne pomeni tudi nujnega vpliva na vedenje staršev, čeprav je tveganje povečano. Problemi odvisnosti vplivajo na funkcionalnost in sposobnosti staršev, ker se zaradi nezmožnosti za realno oceno starši ne odzivajo ustrezno na potrebe otroka, ne znajo obvladati občutkov nezadovoljstva in jeze, kritični so do svojih otrok in pogosto reagirajo na bizaren in nasilen način.

Razlage vzrokov za zlorabo otrok v okviru interakcije različnih dejavnikov opozarjajo, v kolikšni meri se pravzaprav pri razumevanju dinamike zlorabljanja otrok soočamo s težavami. Razlogi za to so večplastni: tako otroci kot starši pogosto prikrivajo zlorabljanje; starši so redko pripravljeni priznati sebi ali drugim, da zlorablajo ali zanemarjajo otroke; otroci so presenetljivo vdani svojim staršem, čeprav se jim ti kdaj povsem izneverijo. (Killen 2001)

Razumevanje odnosov v družini pomaga raziskovati izvore podpore, na katero se otrok lahko opre doma in v socialni mreži. Prav tako

je prepoznavanje dejavnikov tveganja za nasilje v družini eden od najpomembnejših elementov preventivnega delovanja v socialnem delu.

1.1.2.1 *Otrok kot priča nasilju v družini in prenašanje nasilja iz generacije v generacijo*

Družina kot skupina je prvi socialni sistem, v katerem otrok živi. S svojimi posebnostmi vpliva na osebnost otroka v vseh fazah njegovega razvoja. Starši so "pomembni drugi", ki določajo svet, ki ga mora otrok ponotranjiti. Ker svet "pomembnih drugih", ki ga otrok prevzame, ni eden od možnih svetov ljudi, temveč edini, se zdi, da je identifikacija avtomatična in neizogibna. (Čačinovič Vogrinčič 1998)

Izpostavljenost nasilju v družini ima različen vpliv na razvoj moškega in ženske ter vpliva na razvoj spolne identitete oziroma na prevzemanje določene spolne vloge. Pri tem se moški pogosteje in lažje identificirajo z vlogo povzročitelja nasilja, ženske pa z vlogo žrtve. V nekaterih novejših klasifikacijah se ta vrsta zlorabljanja navaja kot posebna vrsta zlorabe otroka v družini (McGee idr. 1995; Barnett idr. 1997 v: Pečnik 2003). Karlovič (Pečnik 2003) uporablja izraz "pričevanje" očetovemu nasilju nad mamo in ponavljajoče doživljanje nasilja očeta in očetovske figure nad mamo.

Izpostavljenost nasilju enega starša nad drugim se, poleg neposrednega vpliva na socialno vedenje otroka (učenje nasilnega vedenja, zmanjšana inhibicija nasilnega vedenja, zmanjšanje občutljivosti za nasilje), izraža tudi v oblikovanju prepričanj o nasilju moškega nad žensko (Browne in Herbert 1997 v: Pečnik 2003). To pomeni razvoj prepričanja, da je sprejemljivo kaznovati druge in izražati moč, prepričanja, da je nasilje učinkovito in da je posebno sprejemljivo kaznovati ženske (Barnett idr. 1997 v: Pečnik 2003). Raziskave dolgoročnih posledic so pokazale povezanost med izpostavljenostjo nasilju enega starša nad drugim v otroštvu in višjo stopnjo depresivnosti, posttravmatskega stresa in nižjo stopnjo samospoštovanja (Barnett idr. 1997 v: Pečnik 2003). Opazovanje nasilja v družini ali neposredno doživljanje, lahko pri otrocih zelo pogosto poveča strpnost do nasilja. Preko učenja nasilja se otroci učijo tudi nasilnega reševanja konfliktov in s tem odgovarjajo na stres. (Filipčič 2002)

Opazovanje nasilja enega starša nad drugim posredno vpliva na nasilno vedenje v odrasli dobi. Stith in Farley (Pečnik 2003) menita, da je nasilje, ki ga otroci opazujejo, napovedovalec razvoja vedenja, ki v odrasli dobi podpira nasilje nad ženskami. Mnoge študije in raziskave gredo v prid trditvam, da so mladi, ki so pričeli nasilju enega starša nad drugim ali so sami izpostavljeni nasilju, podvrženi tveganju, da postanejo nasilni pri vzpostavljanju svojih osebnih odnosov (Peacock in Rothman

2001). Sodobne raziskave so pokazale povezanost med nasiljem staršev nad otrokom in nasiljem v partnerskih odnosih (korelacija 0,30 do 0,38). (Stewart idr. 1987 v: Pečnik 2003)

Pokazalo se je tudi, da so ženske, ki so doživljale nasilje enega starša nad drugim, bolj strpne do nasilnega partnerja in ga težje zapustijo od žensk, ki niso imele takšne izkušnje (Wolf idr. 1965 v: Ajduković in Pavleković, ur. 2004). Raziskava retrospektivnih izjav osemnajstletnikov (Ferguson in Horwood 1996 v: Pečnik 2003) je pokazala na povezanost med izpostavljenostjo očetovemu nasilju nad mamo in težavami v duševnem zdravju, zlorabo sredstev, ki povzročajo odvisnost, in kriminalnim vedenjem.

Izjemno pomemben vpliv na učinke izpostavljenosti nasilju enega starša nad drugim ima reakcija mame na nasilje. Raziskave kažejo, da ima mamin stres zaradi nasilja in drugih izvorov stresa, samostojen doprinos k negativnim posledicam za otroka (Pečnik 2003). Kadar je ustrahovana mama, je zagotovo ogrožen tudi otrokov občutek varnosti. Pri takšnih incidentih obstajajo možnosti za manipulacijo z otroki, saj se jih lahko prisili k sodelovanju pri zlorabljanju in degradiranju svojih mam. Zelo pogosto lahko živijo v prepričanju, da so oni krivi za to, da je mama zlorabljen, in da je nasilje očeta nad mamo kazen za njihovo neposlušnost. Prav tako lahko pogosto prihaja tudi do fizičnih poškodb otrok, če se postavijo v bran svoji zlorabljeni mami. (Mullender in Humphreys 2001)

Higgins in McCabe (Pečnik 2003) sta na vzorcu odraslih, sodelujočih v raziskavi, potrdila visoko stopnjo povezanosti med fizičnim, spolnim in psihičnim zlorabljanjem otrok s strani odraslih, ki so bili v otroštvu sami izpostavljeni nasilju v družini. Avtorja govorita tudi o večkratni zlorabi otrok in istočasnem obstoju več vrst ogrožanja psihofizičnega razvoja otroka v družini. Pregled raziskav, v katerih so odrasli poročali o doživljanju večkratne zlorabe v otroštvu, je pokazal, da je večkratna zloraba povezana z večjimi motnjami v kasnejši prilagoditvi kot pa doživljanje ene vrste zlorabe.

Pričakujemo lahko, da bo otrokovo doživljanje fizičnega nasilja v zanj osrednjih odnosih (odnos med njim in starši ter odnos med staršema) vplivalo na njegovo prihodnje vedenje kot starš. (Pečnik 2003)

Zanimivo je, da so raziskave pokazale, da je pomemben napovedalec odnosa do telesnega kaznovanja lastna izkušnja telesnega kaznovanja v otroštvu. Tako so Buntain-Ricklefs in sodelavci (Pečnik 2003) v raziskavi o posamičnih oblikah telesnega kaznovanja ali zlorabe, v kateri je sodelovalo 449 staršev, ugotovili, da so tisti starši, ki so doživeli zlorabo, to ocenili statistično značilno kot precej manj težko in slučajno od tistih,

ki takšnega kaznovanja in zlorabe niso doživeli. Podobne raziskave na študentski populaciji so pokazale, da je povezanost med doživljanjem telesnega kaznovanja in zlorabljanja v otroštvu ter stališčem o slučajnosti takšnega ravnanja z otroki v odrasli dobi odvisna od ocene nasilnega vedenja oziroma od tega, ali so ga vprašanci in vprašanke razumeli kot zlorabo in sebe kot zlorabljene. Če ga niso, čeprav so doživeli objektivno težke oblike telesnega kaznovanja, so precej bolj odobravalni uporabo telesnega kaznovanja. (Bower in Knutson 1996 v: Pečnik 2003)

Hipoteza o prenašanju nasilja v družini iz generacije v generacijo temelji na kliničnih preizkusih in raziskavah, ki potrjujejo splošno sprejeto mišljenje, da so za zapustitev, zlorabo in grdo ravnanje z otroki v družini visoko rizične tiste osebe, katerih starša (eden ali oba) sta bila kot otroka žrtvi nasilja, tiste, ki so doživljale nasilje enega starša nad drugim, tiste, pri katerih ni bilo pristnosti v odnosih ali pri katerih sami starši niso imeli socialne podpore.

Splošno sprejeto hipotezo o prenašanju zlorabljanja iz generacije v generacijo kritizirajo radikalne in feministične socialne teorije. Poudarjajo, da implicitni determinizem hipoteze o prenašanju zlorabljanja iz generacije v generacijo, predvsem pa njen poudarek na psiholoških, namesto na kulturnih in socialnopolitičnih dejavnikih zlorabljanja, resno podcenjuje vlogo spola in ekonomsko deprivacijo. To počne predvsem skozi usmerjanje na "nenormalnega" oziroma bolnega posameznika, posameznico ali družino, namesto da bi poudarjala načine, s katerimi se zlorabljanje sankcionira in omogoča skozi odnose moči. (Croghan in Miell 1999 v: Pečnik 2003)

Croghan in Miell (Pečnik 2003) razumeta hipotezo o prenašanju zlorabljanja iz generacije v generacijo kot potencialno močan mehanizem socialnega nadzora in fleksibilen medij. Z zavestno asimilacijo v smislu pozitivnega izkustvenega učenja bo oseba zamenjala napačno naučeni vzorec in bo tako lahko uspešen starš. Po drugi strani pa je tisto, kar smo nezavedno asimilirali, zelo težko spreminjati. Ker je potisnjeno v sfero nezavednega, lahko izbruhne na površje kadar koli, posebno pod stresom. To pomeni, da bi dajanje prednosti preteklosti poudarjalo poškodovano interpersonalno področje osebe, ki je v otroštvu doživela nasilje in bila tudi sama odgovorna za popravilo škode, ki je pri njej nastala kot posledica doživljanja nasilja. S tem se zlorabljena oseba obenem počuti odgovorno za lastno viktimizacijo. Če pa zlorabljena oseba pozna in ozavešča fenomen nezavedne asimilacije – kot niz nezavedno ponotranjenih vplivov iz preteklosti (otročva) – si lahko pomaga pri razumevanju obstoječih težav, tako da se zaveda, da ne izvirajo iz sedanjih okoliščin in njenega zavestno

motiviranega vedenja kot odrasle osebe. (Pečnik 2003)

Ne da bi nasprotovali dokazanim in preverjenim dejavnikom tveganja za zlorabljanje otrok v družini, menimo, da je pomembno poudariti, iz prakse in izkušenj prepoznano dejstvo, da se lahko znanje o osebah, ki so bile žrtve kot otroci ali ki so visoko rizične za zapustitev, zlorabo in grdo ravnanje z otroki v družini, preko socialnega nadzora institucionalno zlorablja. Institucionalizacija in ukoreninjenost te hipoteze v praksi psihiatričnih in socialnih služb ima lahko globok vpliv na osebe, ki se identificirajo kot zlorabljene v otroštvu ali jih tako identificirajo drugi.

Poznavanje preteklosti in travm uporabnic in uporabnikov storitev socialnega varstva se lahko izkoristi za diskvalifikacijo sposobnosti uporabnic in uporabnikov za svojo vlogo, kar dodatno, od zunaj, škoduje identiteti uporabnic in uporabnikov. Pri delu z uporabnicami in uporabniki storitev socialnega varstva lahko takšne pristope pogosto najdemo v tradicionalnem socialnem delu.

1.1.2.2 *Posledice nasilja nad otroki v družini*

Čeprav je vidna poškodba še vedno pomembna pri potrjevanju fizične zlorabe, se krepi poudarjanje okoliščin in narave samega nasilnega vedenja namesto poudarjanja posledic. Zavzemanje za to, da se namesto s posledicami (telesnimi in psihičnimi) zloraba določi s potencialno škodljivim vedenjem staršev, odraža humanistične vrednote, po katerih je nasilno vedenje do otroka grdo ravnanje (zloraba), tudi če ni vidnih posledic. V tem smislu je poznavanje posledic pomembnejše za oceno potrebe po psihološki in zdravstveni pomoči kot pa za kvalificiranje zlorablajočega vedenja. (Pečnik 2003)

Otroci prikrivajo dogajanja in nasilje v družini. Bojijo se uresničene grožnje povzročitelja nasilja, bojijo se maščevanja v družini, razpada družine in popolnega zavračanja. Ogromno moči vlagajo v preživetje. Strategije preživetja, ki jih otrok razvije, so odvisne od telesnega razvoja, občutljivosti, ustvarjalnosti, intelektualnih zmožnosti. Strategije so lahko bolj ali manj konstruktivne ali destruktivne za otrokov nadaljnji razvoj in odnos z drugimi. (Killen 2001)

Gray in Kempe (Killen 2001) sta opisala dve strategiji preživetja, ki ju uporabljajo zlorabljeni otroci: pretirano dobra prilagojenost ter hiperaktivnost in destruktivnost. Primer pretirano dobre prilagojenosti je lahko npr. ocenjevanje stališč odraslih. Opisujoč svoje življenje zlorabljenega otroka, je Jorgensen (Killen 2001) zelo živo opisala, kako se je trudila ugajati odraslim, da bi se izognila telesnemu kaznovanju. S prevzemanjem vloge klovna je poskušala spraviti v dobro voljo besnega

očeta in mu odvrniti pozornost. Ko je zloraba postala neizbežna, se je vedla zelo izzivalno, da bi se nasilje čim prej začelo in končalo. Mnogo otrok želi zgodaj postati neodvisnih in začeti skrbeti sami zase. Otroci s strategijo pretiranega prilagajanja kažejo več zrelosti, kot bi se od njih pričakovalo glede na starost in pričakovane sposobnosti. Killen iz lastne prakse navaja primer otroka, mlajšega od treh let, ki uporablja to strategijo preživetja. (Killen 2001)

S strategijo preživetja, ki se kaže v agresiji in samodestruktivnem vedenju, poskuša otrok doseči določen nivo predvidljivosti, ki je potreben za zmanjšanje tesnobe. Nadzor nad sabo in okolico s fizično močjo je bolj izražen pri dečkih kot pri deklicah. Deklice pa so to strategijo uporabljale s pomočjo dečkov (Killen 2001). Raziskave Howe in Parke (Pečnik 2003) so potrdile, da zlorabljeni otroci niso imeli nižjega sociometričnega statusa od nezlorabljenih, kazali pa so več jeze in prisiljevanja, obračunavanj in tekmovanja. Izkazovali so manj skrbi ali pozornosti v primerjavi s svojimi vrstnicami in vrstniki, njihovo vedenje je bilo manj proaktivno (pozitivna čustva, iniciativa in usmerjenost k prijateljem in prijateljicam).

Kratkoročni učinki fizične zlorabe so raziskani kot zdravstvene, kognitivne, socialne in čustvene težave ter vedenjske motnje. Telesne poškodbe vključujejo poškodbe glave, prsi in trebuha, zlome, modrice in poškodbe drugih delov telesa. Pogoste so nevrološke poškodbe korteksa, katerim delno lahko pripišemo zaostanek v intelektualnem razvoju nekaterih telesno zlorabljenih otrok. Kognitivni razvoj je lahko pri zlorabljenih otrocih upočasnen, imajo slabše zmožnosti zaznavanja in motorične spretnosti ter posledično slabši šolski uspeh. Vedenjske motnje so lahko rezultat vrste neposrednih in posrednih vplivov zlorabljanja na socialno vedenje in doživljanje socialnih odnosov. (Pečnik 2003)

Zlorabljanje otrok lahko privede do dolgoročnih težav (Martin in Elmer 1992 v: Pečnik 2003). Rezultati raziskav dolgoročnih posledic fizične zlorabe v otroštvu najpogosteje kažejo na kriminalno in nasilno vedenje, zlorabo sredstev, ki povzročajo odvisnost, in na socialne in čustvene težave v odraslosti. Odrasle žrtve zlorabe v otroštvu imajo precej pogosteje tudi čustvene težave (samodestruktivno vedenje, anksioznost, sovražnost, depresija) v primerjavi z drugimi skupinami. (Barnett idr. 1997)

Travmatične izkušnje iz otroštva nesporno vplivajo na kasnejše življenje posameznic in posameznikov. Številne študije pacientk in pacientov s psihiatrije kažejo na izjemno visok vpliv, ki ga imajo izkušnje fizične in spolne zlorabe v otroštvu. Whitfield (1995) je predstavil nekatera stanja, ki so verjetno povezana z zlorabo v otroštvu, in jih navajamo v Tabeli 1.

TABELA 1

Stanja, ki so verjetno povezana z zlorabo v otroštvu

STANJE, MOTNJA	FREKVENCA IN MOŽNI VZROKI POJAVLJANJA
Psihiatrične motnje, bolezni (zdravljenje)	50 – 60 % je bilo žrtev zlorabe v otroštvu
Druge psihiatrične motnje	40 – 70 % je bilo žrtev zlorabe v otroštvu
Disociativne osebnostne motnje (“multipla osebnost”)	Skoraj vsi so bili žrtve hude zlorabe v otroštvu
Motnje hranjenja	Večja verjetnost zlorabe v otroštvu kot velja za splošno populacijo
Ovisnost od substanc (alkoholizem, droge ...)	Večja verjetnost zlorabe v otroštvu kot velja za splošno populacijo
Depresija, poskusi samomora	Zelo pogosto žrtve zlorabe v otroštvu
Somatske motnje	Zelo pogosto žrtve zlorabe v otroštvu
Mejna osebnostna struktura	Večina je bila žrtev hude zlorabe v otroštvu
Psihoza	44 % jih poroča o spolni zlorabi v otroštvu
Posttravmatski stresni sindrom	Huda zloraba v otroštvu v skoraj 100 % primerov
Spolne disfunkcije	Pogosta spolna zloraba v otroštvu
Samodestruktivno vedenje	Večja verjetnost zlorabe kot velja za splošno populacijo
Nasilno vedenje	Večja verjetnost zlorabe kot velja za splošno populacijo
Prostitucija	Okoli 80 % je bilo žrtev spolne zlorabe v otroštvu
Pedofilija	Okoli 65 % je bilo žrtev spolne zlorabe v otroštvu; skoraj vsi so bili izpostavljeni različnim travmam

Družina, ki nudi varnost, je vzorec, po katerem otrok pridobi zaupanje v okolico in gradi odnose z ljudmi. Odnos med mamo in otrokom v kontekstu družinskih odnosov s partnerjem ali očetom otroka kaže na povezanost in odvisnost.

Številne raziskave so pokazale pozitivno zvezo med maminim

zadovoljstvom v zakonu in kakovostjo otrokove privrženosti. Mama, ki je zadovoljna s partnerjem, razumljena in podprta, je verjetno bolj dojemljiva za dobrobit otroka. V nekaterih primerih lahko napetost v družini, nerazumevanje v odnosu med mamo in partnerjem, pripomore k negativnemu delu razvoja otrokove privrženosti. Varna privrženost omogoča okvir, znotraj katerega se lahko otrok na vseh nivojih uči in razvija socialne in medosebne relacije, v nasprotnem primeru pa je sposobnost otroka močno poškodovana. Izkušnje iz odnosa, ki ga je vzpostavil z zanj pomembnimi osebami v otroštvu, vplivajo na to, kako bo kasneje v življenju ustvaril odnose z bližnjimi in kakšna bo kakovost teh odnosov. Številne raziskave so pokazale, da ima lahko pomanjkanje ali izostanek možnosti za razvoj selektivne privrženosti kasneje v življenju za posledico nastajanje različnih težav in motenj (Rutter 1993), kot so pokazali tudi podatki, predstavljeni v tem poglavju.

1.1.3 **Pogled na nasilje nad ženskami in nasilje nad otroki v družini v socialnem delu**

1.1.3.1 *Pogled na nasilje nad ženskami in nasilje nad otroki v družini v tradicionalnem socialnem delu*

Socialno delo in teorije v okviru socialnega dela so stalno podvržene spremembam. Spremembe so del zahtev, ki jih postavljata družba in skupnost. Zato je socialno delo odvisno od konteksta družbenih dogajanj in ideologije, ki prevladuje. Delo s posameznico ali posameznikom je najstarejši koncept socialnega dela, ki se uporablja kot metoda dela z ljudmi. Imenuje se tudi tradicionalno socialno delo, začenja pa se s prvo strokovno intervencijo in z začetkom razvoja socialnega dela kot stroke. (Payne 2001)

Razvoj teoretičnega socialnega dela se je v svojih začetkih naslanjal v glavnem na medicino, psihologijo in sociologijo. Medicinski vpliv je terminološko določal način dela in vnesel diagnosticiranje, obravnavo in terapijo. Z vključitvijo psihodinamske teorije v socialno delo so se dinamika nasilja v družini, pojavi agresije in nasilnega vedenja pojasnjevali s čustvenimi in duševnimi motnjami in psihopatologijo na osebni ravni. Takšen pristop je izključeval videnje in definiranje problema s strani širše družbene skupnosti. Psihoanalitični in psihodinamski koncepti so zasidrani v mnogih stereotipnih razmišljanjih ljudi in v obstoječih mitih o nasilju v družini.

Payne (2001) je kritiziral uporabo modela v socialnem delu, ki temelji na krivdi posameznice ali posameznika za svoje težave, dejavnike,

kot so družbena dogajanja, pa zanemarja in s tem onemogoča socialno akcijo. Označevanja nekoga za problematično osebnost lahko ima za posledico odvzemanje kompetentnosti posameznicam in posameznikom za ocenjevanje odgovornosti za lastna dejanja, kar se lahko zlorabi za minimalizacijo odgovornosti povzročitelja nasilja. Žrtev lahko opazujemo tudi skozi sposobnost, da prekine nasilje ali skozi obstoj sadomazohističnih mehanizmov, ki se po takšni razlagi preprosto prelivajo iz medsebojnih odnosov med žrtvijo in povzročiteljem nasilja. V tem smislu se modeli za obravnavo nasilja zelo pogosto usmerjajo na iskanje posledic skozi uvid v svojo notranjost in z osredotočanjem na žrtev in na povzročitelja, na vsakega v svojem okolju, izoliranega s svojimi travmami iz preteklosti.

Elementi psihodinamske teorije, integrirane v različne oblike sistemskih teorij, opazujejo odgovornost za nasilje nad ženskami in nasilje nad otroki kot del sistema, katerega posamezni deli so odvisni eden od drugega. To pomeni, da so dejanja posameznic in posameznikov pogojena ne samo s svojo posebno značilnostjo, temveč so tudi reakcije na situacijo ali problem drugega akterja oziroma akterke. Takšen način prispeva k relativizaciji krivde in zelo pogosto vodi v banalizacijo odgovornosti po principu akcija – reakcija in vzrok – posledica.

Čeprav poskušajo modificirane oblike sistemskih teorij skozi integrativni pristop k problematiki nasilja in skozi prizmo družbenih dogajanj v svojih sistemih zajeti tudi širše družbeno okolje, vendarle ne predvidevajo elementov socialne akcije, ki so v socialnem delu nepogrešljivi na prvi, začetni stopnji obravnave primerov nasilja v družini nad ženskami in nasilja v družini nad otroki.

1.1.3.2 *Pogled na nasilje nad ženskami in nad otroki v družini v feminističnem socialnem delu*

Začetek feminističnega socialnega dela je feministični družbeni aktivizem. Feministična gibanja so vplivala na delovanje vseh struktur družbe, tudi na osebno raven. Njihov poseben učinek je prav opozarjanje na različne oblike diskriminacije. Mešanje in prelivanje znanja, izkušenj in pobud žensk, ki so izvajale različne projekte, je pripeljalo do tega, da so se razlike med aktivizmom in delom enostavno izgubile in postale neprepoznave in nepotrebne. Zahteve žensk, ki so delale na področju socialnega varstva v vladnih in nevladnih organizacijah, po spremembah so bile izraz nezadovoljstva z delom institucij socialnega varstva in na področju duševnega zdravja. Ugotovile so, da se vzroki neenakosti žensk in neenakopravnosti v družbi odražajo tudi skozi obravnavo v socialnih službah, ki je reproducirala že obstoječe družbene vzorce. (Urek 1997)

Payne (2001) navaja več terminoloških razlik v ženskem socialnem delu: 1) emancipatorni pristop, ki je neseksistični pristop in teži k povečanju avtonomije žensk, zmanjšuje neravnotežje moči in vpliva na dvig zavesti žensk in 2) spolno specifično feministično socialno delo, ki se ukvarja s podporo in razvojem žensk.

Dominelli in McLoad (Leskošek 1996) menita, da feministično stališče promovira enakopravnost glede na vse socialne dimenzije. Feministke nastopajo tudi proti drugim razlikam oz. dimenzijam, ki lahko imajo za posledico dominantnost in podrejenost. Te so rasa, družbeni status, starost in ideološko prepričanje. Avtorici poudarjata, da se morajo socialni odnosi, ki ljudi delijo na dve vrsti, na boljše in slabše, dominantne in podrejene, preoblikovati tako, da bodo med drugim odražali tudi enakost spolov. V tem smislu feministično socialno delo javno promovira problem neenakosti žensk in težave, ki jih imajo zaradi tega ženske, postavlja v širši družbeni kontekst.

Da je nasilje v družini nad ženskami in otroki družbeni problem ne pa individualni, ugotavlja tudi Urek (1997). Pojasnjuje, da je feministično definiranje socialnih problemov osredotočeno na identifikacijo specifičnih načinov razumevanja moči, ki se zrcalijo skozi stvarnost družbenih odnosov in so odločilni za stanje v družbi. Avtorica meni, da je feministična praksa, ki je usmerila socialno delo z ženskami z izkušnjo nasilja, oblikovala osnovna načela za delo z ženskami. Ta so:

1) Verjeti, da ženske niso krive ali soodgovorne za nasilje moških nad njimi. Istočasno verjeti, da so ženske odgovorne zase in za svoje življenje, zato je potencial za reševanje situacije v njihovi iniciativi.

Cosgrove (1992) je v kontekstu "kolesja moči in nadzora s strani strokovnjakov" opozorila na izgubo zaupanja, do katere pride zaradi neupoštevanja osnovnih pravil vodenja razgovora z žrtvijo. Med strokovnimi delavkami in delavci ter žrtvijo mora obstajati zaupen odnos.

Obstajajo osnovna pravila, ki so se utrdila v praksi, in se nanašajo na vzpostavljanje zaupnega odnosa. Ta izključuje vodenje razgovora pred člani družine ali prijavo policiji brez dovoljenja žrtve. Strokovnjakinja oziroma strokovnjak mora reagirati na žrtvino zgodbo in prepoznati njen občutek ogroženosti. Bistven dejavnik za načrtovanje zaščite je žrtvin subjektivni občutek, da je v nevarnosti. Prav tako se morajo strokovnjakinje in strokovnjaki med razgovorom izogibati vprašanjem, s katerimi žrtev obsojajo, ali ne spoštujejo njene samostojnosti pri iskanju oziroma izbiri ukrepov, s katerimi bi rešila svojo situacijo.

2) Verjeti, da družbena konstrukcija spolnih vlog ustvarja nesorazmerje v porazdelitvi družbene moči med spoloma in da je to temeljni kontekst, v okviru katerega je treba razumeti nezadovoljstvo žensk, ki se obračajo po pomoč.

3) Nikoli poskušati opravičiti ali braniti povzročitelja nasilja, ne glede na to, ali se nam zdi, da je njegovo vedenje morebiti mogoče razumeti. Pomembna je ženska, ki je verjetno tudi sama dolgo časa opravičevala povzročiteljevo nasilje.

Iz prakse je znano, da strokovnjakinje in strokovnjaki pogosto pristopajo k reševanju problemov z različnimi, že izoblikovanimi rešitvami in "predpisujejo" razvezo zakonske zveze, sredstva za pomiritev, odhod v varno hišo, zakonsko ali partnersko svetovanje, uvajanje kazenskega postopka. Neodzivanje ženske na ponujene možnosti ima lahko za posledico sankcioniranje takšnega vedenja, kot je ignoriranje njenega ponovnega klica na pomoč, ali z drugimi načini, s katerimi se lahko odreče pravico do strokovne pomoči.

Reakcije kažejo na nestrpnost ter željo strokovnjakinj in strokovnjakov, da bi čim prej rešili situacijo ženske, ki je lahko prisotna že leta. Nesprejemanje nasvetov zato mnogi vidijo kot nesodelovanje. Veliko bolj učinkovito od zamere je delati na vprašanih, ali je zlorabljenka ženska dovolj in pravočasno informirana o dinamiki nasilja v partnerskem odnosu, ali je v teku postopka dovolj okrepljena, da se lahko sooči z dilemami, kot je npr., da jo bosta zaradi možnega kaznovanja povzročitelja nasilja, lahko obsojali ožja in širša skupnost. Obstaja večja verjetnost, da bo med dvema negotovostima izbrala tisto, ki jo že pozna. (Ajduković in Pavleković, ur. 2004)

4) Potrebno je verjeti zgodbi ženske, ki doživlja nasilje, jo opogumljati in biti na njeni strani. Iz prakse vemo, da poskuša zlorabljenka ženska vedno preprečiti oziroma ustaviti nasilje.

Začasni odhod od partnerja lahko razumemo kot enega od prvih poskusov zlorabljene ženske, da bi ustavila nasilje. Začasni odhod ni samo trenutni beg, temveč strateška odločitev, s katero želi ženska doseči pozicijo pogajalke in postaviti pogoje za svojo vrnitev, kot je npr. ta, da bo partner spremenil svoje vedenje. Kasneje se največkrat izkaže, da so partnerjeve obljube prazne, ker se po vrnitvi nasilje ponovno zgodi. Nekatere ženske za vedno odidejo že prvič, nekatere se večkrat vračajo. Navkljub vsemu morata strokovnjakinja oziroma strokovnjak pokazati spoštovanje do njenega poguma za storjeni prvi korak. Seveda bo potrebno še nekaj časa,

da bo dokončno prekinila odnos. Kadar so strokovnjakinje in strokovnjaki ob njej prisotni ves čas njenih poskusov, se lahko zmanjša njena strpnost do nasilja in skrajša čas odločanja o zapustitvi partnerja, ker se je končno iztrgala iz osamljenosti, v kateri je živela ves čas, ko se je dogajalo nasilje. (Roemkens 1989)

V odnosu socialnih delavk in delavcev do nasilja v družini je prišlo do premika s pozicije definiranja problema kot patologije posameznice ali posameznika v pozicijo razmišljanja o reševanju problemov nasilja v družini skozi perspektivo moči, teorije, ki jo je razvil Saleebey (1997). Saleebey skozi perspektivo moči (*strength perspective*) usmerja posameznice in posameznike k reševanju problema. Izhajati iz perspektive moči v primerih travmatičnih dogodkov, od katerih je preživeti nasilje gotovo ena od najtežjih izkušenj, je način, da uporabnice ali uporabnike zadržimo v poziciji odkrivanja sebe, svojih možnosti in virov. S tem lahko dosežemo, da se uporabnice in uporabniki zaradi izkušenj, ki so jih preživeli, ne marginalizirajo in izključujejo, temveč ostanejo vključeni in včlanjeni v skupnost, ki ji pripadajo.

Praksa socialnega dela je iz takšne perspektive usmerjena na mobiliziranje moči uporabnic in uporabnikov (talentov, sposobnosti, znanja, možnosti), da dosežejo večjo kakovost življenja. V okviru koncepta perspektive moči temelji odnos socialne delavke oziroma delavca na eni od osnovnih predpostavk pri delu z ljudmi, v našem primeru pri delu z žrtvami nasilja: odreči se neveri (*suspension of disbelief*). Treba je verjeti ljudem in njihovim zgodbam, ves čas težiti k videnju težave z njihovimi očmi.

Socialno delo v okviru tega koncepta ne izključuje pogojev v skupnosti, družbi in politiki. Vloga socialne delavke ali delavca je ravno pomoč pri izboljšanju položaja uporabnice oz. uporabnika, izkoriščanje njenih oz. njegovih moči s ciljem ustvarjanja pogojev za reintegracijo, vključevanje in uporabo vseh družbenih in osebnih kapacitet za premagovanje posledic nasilja. Izhodišče takšnega pojmovanja koncepta perspektive moči je zavest, da problem ni vzniknil samo iz družine ali osebnih predispozicij posameznice oz. posameznika, temveč je tudi posledica družbenozgodovinskega položaja pozicioniranih družbenih skupin.

5) Pri definiranju problemov in iskanju rešitev je potrebna perspektiva ženske, njen pogled.

Zaviršek (2001) meni, da je v okviru doktrine socialnega dela zelo pomembno, da je koncept pomoči usmerjen na pomoč ženskam, ne na ponovno viktimizacijo. To pomeni, da se mora socialno delo odzivati na potrebe uporabnic brez vnaprej definiranih rešitev in problemov. Treba je

omogočiti, da vsak zase definira zlorabo in nasilje. To je predpogoj za to, da bo strokovna delavka prevzela vlogo zaščitnice prizadete ženske.

6) Podatki morajo ostati tajni, ženski ni treba dati osebnih podatkov, vse, kar reče, mora ostati znotraj tima. Etika socialnega dela obvezuje socialne delavke in delavce k spoštovanju in varovanju osebnih podatkov uporabnic in uporabnikov.

7) Obravnava velja za vse ženske, ne glede na državljanstvo, narodno pripadnost, možno psihiatrično diagnozo, spolno usmerjenost, hendikepiranost, starost in podobno. Feministični pristop izključuje diskriminacije.

8) Pomoč mora biti brezplačna. Crosgrrove (1992) vidi zastopanje žensk z izkušnjo nasilja kot proces opogumljanja, skozi katerega se ženski pomaga, da sama načrtuje postopke za povečanje svoje varnosti in prihodnosti. Strokovnjakinje in strokovnjaki morajo poznati obstoječe oblike pomoči v lokalni skupnosti in ženski olajšati dostop do vseh služb, ki ji lahko pomagajo pri reševanju problema.

Navedena načela pri delu z ženskami so osnove feminističnega pristopa, ki v praksi socialnega dela soobstoja z drugimi pristopi. Leskošek (1996) pojasnjuje razlike med tradicionalnim in feminističnim socialnim delom, ko pravi, da feministično socialno delo deluje na dveh ravneh obravnave problema, na zasebni in javni ravni, medtem ko deluje tradicionalno socialno delo v zasebni sferi ter sporoča ženskam, da so same krive za nastalo situacijo. Tradicionalno socialno delo uči ženske strategij, s katerimi si pomagajo preživeti v danih situacijah. V okviru tradicionalnega socialnega dela socialne delavke in delavci svojo zaščitniško vlogo pogosto uporabljajo za socialni nadzor.

1.1.3.3 *Pristopi k delu z nasiljem nad ženskami in nasiljem nad otroki v družini*

Vprašanje, ki si ga strokovne delavke in delavci zelo pogosto zastavljajo, je, kako pristopiti k ženski, ki doživlja nasilje, ne da bi poškodovali njeno samospoštovanje in integriteto. Pristop strokovnjakinj in strokovnjakov lahko v mnogočem vpliva na žrtvino stališče do prijave nasilja, sproži proces okrepitve in odpre pot k njeni samostojnosti. Strokovne delavke in delavci lahko s svojim odnosom, svojo močjo in nadzorom poskušajo izzvati procese, ki žrtev dalj časa onemogočajo in demotivirajo za to, da bi nekaj ukrenila in prekinila nasilje, v katerem živi.

Zaviršek (1997) meni, da se v socialnem delu ni posvečalo dovolj pozornosti nasilju nad ženskami in nasilju nad otroki zaradi prepričanja, da se to vprašanje lahko reši znotraj družine, v kateri živita povzročitelj in žrtev. Kot takšno družbeno konstrukcijo med drugimi navaja tudi naslednji primer: "Teorija in praksa socialnega dela sta nastajali tako, da je problem definirala stroka ali ustanova, ne pa uporabnica ali uporabnik, ko sta prišla po pomoč: ženska je rekla "nasilje", socialna delavka je rekla "družinska patologija", ženska je rekla "nasilje", socialna delavka je rekla, da so otroci "zanemarjeni".

Praksa posameznih socialnih delavk in delavcev se naslanja tudi na teorije o dvostarševski družini, kot predpogoju za normalni razvoj otroka, in o neizbežni prisotnosti očeta in mame pri vzgoji otrok. Zaviršek (1997) je to vrsto prakse imenovala uporaba "naturalizacijske formule", po kateri je normalno in brezpogojno tudi to, da morata mama in otrok ostati skupaj. Rigidnost takšne interpretacije ima zelo pogosto za posledico nezaznavanje nevarnosti destruktivnosti staršev, kadar starševske vloge ne izpolnjujejo, ker tega ne zmorejo, ne znajo ali nimajo želje naučiti se drugačnega ravnanja. To pa lahko vpliva na določanje trenutka za intervencijo v družino.

Otroci so lahko neposredne žrtve nasilja s strani staršev ali priče nasilju enega starša nad drugim. V obeh primerih spadajo v kategorijo ogroženih otrok. Zaščita otroka predvideva drugačne pristope od tistih, ki se uporabljajo za zaščito ženske, ki doživlja nasilje. Pri tem je dolžnost države slediti dobrobiti otroka tudi proti njegovi volji in volji njegovih zakonskih zastopnic in zastopnikov, če je to potrebno. Glede na razumevanje psihologije otroka, njegove odvisnosti in navezanosti na starša, ki povzroča nasilje, se strokovno delo zelo pogosto usmerja na razreševanje problema in pomoč staršem, da spremenijo svoje vedenje, pri tem pa se ne vztraja na kazenski odgovornosti.

Oceno ogroženosti otrok strokovne delavke in delavci pri družinah, v katerih prihaja do nasilja, zelo pogosto prepuščajo njihovim ogroženim mamam. Pri tem pozabljajo, da od ogroženih mam pogosto ne moremo pričakovati, da bodo pravočasno zaščitile svoje otroke ali da sploh zmorejo opravljati svojo vlogo brez podpore strokovne službe prav zaradi posledic večletnega doživljanja nasilja.

Pristope k zaščiti ogroženih otrok in njihovih mam strokovne delavke in delavci pogosto izenačujejo, pri tem pa pozabljajo, da je otrok odvisen od drugih, medtem ko je mama odrasla in samostojna ter obenem odgovorna za zaščito otrokove čustvene in fizične varnosti. Vsekakor sama, če je ogrožena, te varnosti pogosto ne zmore nuditi.

V mnogih programih je opaziti, da je zaščita otrok pred nasiljem najučinkovitejša, kadar je povezana z zaščito in zagotavljanjem varnosti otrokove mame (London Borough of Hackney 1993 v: Mullender in Humphreys 2001). To seveda ne pomeni izenačevanja otrokovih potreb s potrebami mame ali tega, da mame niso nikoli povzročiteljice zlorabe, temveč kaže na dejstvo, da so za zaščito mame in za zaščito otroka potrebne povezane intervencije, ki se zaradi svoje kompleksnosti tudi obdelujejo integrirano.

Thomas in Pierson (Ajduković in Pavleković, ur. 2004) navajata, da je socialno delo profesionalna aktivnost, katere namen je podpirati ljudi v obvladovanju resnih težav v njihovem življenju z nudenjem skrbi, zaščite in nasveta. Prav zaradi specifičnih ciljev socialnega dela je dejstvo, da centri za socialno delo ne bi smeli biti omejeni samo na izvajanje zakonskih norm, temveč so dolžni nuditi pomoč zlorabljenim ženskam, tudi kadar tega v zakonu izrecno ne zasledimo. To je pomembno predvsem zato, ker gre za del etike poklicev, ki nudijo pomoč, in del nalog v okviru sodobnega socialnega dela. (Ajduković in Pavleković, ur. 2004)

Kakšen pristop bosta izbrala socialni delavec oz. socialna delavka, je odvisno od njunega razumevanja problematike nasilja. Leskošek (1997) meni, da je v praksi socialnega dela osnovna težava nerazumevanje problematike nasilja, kar prispeva k uporabi različnih modelov in doktrin, ki ponovno viktimizirajo žrtev. Delo s celo družino je npr. potrebno samo takrat, ko članice in člani družine to zmorejo sprejeti, saj ima vsaka članica oz. vsak član družine pravico do refleksije lastnega položaja.

V kontekstu nasilja v družini je vprašljiva uporaba trenutno zelo aktualne systemske teorije, ki govori o tem, kako se celotni sistem prilagaja, da bi težave rešil na najnižji možni ravni spora. Vzpostavljeno ravnotežje se kaže kot "najudobnejše" stanje sistema, kar pa nujno ne razvija in ne rešuje problema (Killen 2001). Teorija sistema ne upošteva uporabe moči, ki igra osrednjo vlogo v primerih zlorabe. (Bentovim 1992 v: Killen 2001)

Killen (2001) kot pristop dela z družino predlaga model, ki združuje teorije, pomembne za razumevanje različnih ravni podsistemov in njihovega medsebojnega odnosa. Meni, da je zaradi kompleksnosti problema nasilja v družini potrebno upoštevati psihodinamski model, sociološki model, model teorije učenja, systemski model in ekološki model. Eklektični pristop k obravnavi zapletenega problema nasilja po njenem mnenju odraža družinsko stvarnost.

V primerih nasilja v družini strokovnjakinje in strokovnjaki različno usmerjajo svoje intervencije. Zaradi psihološke odvisnosti otroka od staršev, ki povzročajo nasilje, strokovnjakinje in strokovnjaki zelo pogosto

usmerjajo pomoč družini skozi obravnavo in psihosocialno terapijo, preko katere odkrivajo vzroke za nasilno vedenje. Vzroke iščejo v interakciji otrok – starš ali v odnosu med partnerjema. Pri tem pozabljajo, da so terapije, s pomočjo katerih starši spreminjajo svoje vedenje, dolgotrajne, doživljanje nasilja tudi v času trajanja tega procesa pa ima dolgoročne posledice za otroka.

Gaudinisur in sodelavci (Killen 2001) menijo, da je v takšnih primerih najboljša krizna intervencija, usmerjena k pomoči staršem, da sprejmejo svojo trenutno nezmožnost in skrb za varnost otroka prepustijo nekemu drugemu. To pomeni, da je delo s starši in uporaba strokovno formalne avtoritete (nadzora) ter uporaba socialne mreže najbolj tvorna oblika obravnave staršev, ki zlorablajo svoje otroke. Zato je potrebno spodbujati pozitivne interakcije med otroki in osebami iz družinske mreže, ki jim lahko pomagajo.

Kot pri vsem, kar je povezano s skrbjo za otroke, je, kadar gre za nasilje v družini, posebno pomembno razlikovati starša, ki zlorablja, od starša, ki ne zlorablja. V družinah, v katerih ne identificiramo vzrokov za nasilno vedenje, s katerim se vzpostavljata moč in nadzor, se intervencije v družini lahko napačno usmerijo in na ta način povečajo nevarnost za žensko in otroke.

1.2 **PRAVNI OKVIRI DELOVANJA IN MULTIPROFESIONALNEGA SODELOVANJA**

1.2.1 **Komentar zakonskih določil o postopkih in zaščiti pred nasiljem v družini v Republiki Sloveniji**

V Republiki Sloveniji je pravno varstvo pred nasiljem v družini razpršeno in urejeno v več zakonih, ki obravnavajo različne segmente varstva družine, otrok in fizičnih oseb, pri čemer posebnega zakona, ki bi urejal varstvo pred nasiljem v družini, ni.¹ Poleg Ustave Republike Slovenije (1991, v nadaljevanju Ustava RS) so najpomembnejši zakoni, ki urejajo to

1 ——— Marca 2008 je v Republiki Sloveniji v veljavo stopil novi Zakon o preprečevanju nasilja v družini (Ur. l. 16/2008, 15. 2. 2008), ki določa pojem nasilja v družini, vlogo in naloge državnih organov, nosilcev javnih pooblastil, izvajalcev javnih služb, organov samoupravnih lokalnih skupnosti in nevladnih organizacij pri obravnavanju nasilja v družini ter določa ukrepe za varstvo žrtev nasilja v družini. (Op. ur.)

področje, Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (2004), Zakon o socialnem varstvu (2004), Kazenski zakonik (2004)² in Zakon o kazenskem postopku (2006). Od leta 2004 je v veljavi Pravilnik o prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi.

V slovenskem Kazenskem zakoniku (v nadaljevanju KZ) so inkriminirane različne oblike nasilja enega partnerja nad drugim. Kazniva dejanja so uvrščena v različna poglavja ali skupine kaznivih dejanj, vključno s kaznivimi dejanji zoper življenje in telo, kaznivimi dejanji zoper spolno nedotakljivost in kaznivimi dejanji zoper zakonsko zvezo, družino in otroke.

Najpogostejše inkriminacije fizičnega nasilja so vse vrste telesnih poškodb (133., 134. in 135. člen KZ),³ ogrožanje varnosti⁴ in nasilništvo v 299. členu KZ.⁵ Inkriminirano je tudi spolno nasilje enega partnerja nad drugim (posilstvo in spolno nasilje).⁶ Psihično nasilje je zajeto v 146. členu KZ⁷ in v nasilništvu v 299. členu KZ.⁸

Zanemarjanje otroka in surovo ravnanje sta sankcionirana v 201. členu KZ,⁹ spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let, v 183. členu KZ,¹⁰ kršitev spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja v 184. členu KZ,¹¹ zvodništvo v 185. členu KZ,¹² prikazovanje in izdelava pornografskega gradiva v 187. členu KZ,¹³ posredovanje pri prostituciji v 186. členu KZ,¹⁴ krvoskrunstvo v 204. členu KZ.¹⁵

2 — Novembra 2008 je v Republiki Sloveniji začel veljati novi Kazenski zakonik (Ur. l. 55/2008, 4. 6. 2008). (Op. ur.)

3 — V novem KZ najdemo lahko telesno poškodbo v 122. členu, hudo telesno poškodbo v 123. členu in posebno hudo telesno poškodbo v 124. členu. (Op. ur.)

4 — V novem KZ najdemo ogrožanje varnosti v 135. členu. (Op. ur.)

5 — Nasilništvo je v novem KZ sankcionirano v 296. členu, vendar za razliko od KZ iz leta 2004 ne zajema nasilnih dejanj povzročenih v družini. Nasilje v družini je v novem KZ sankcionirano v posebnem, 191. členu. (Op. ur.)

6 — V novem KZ najdemo posilstvo v 170. členu, spolno nasilje pa v 171. členu. (Op. ur.)

7 — V novem KZ je ogrožanje varnosti predvideno v 135. členu, pri čemer je resni grožnji dodano grdo ravnanje. (Op. ur.)

8 — Glejte opombo št. 5. (Op. ur.)

9 — V novem KZ sta zanemarjanje otroka in surovo ravnanje sankcionirana v 192. členu. (Op. ur.)

10 — V novem KZ je spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let sankcioniran v 173. členu. (Op. ur.)

11 — V novem KZ je kršitev spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja sankcionirana v 174. členu. (Op. ur.)

12 — V KZ iz leta 2004 se 185. člen imenuje zloraba prostitucije. V novem KZ je ta sankcionirana v 175. členu. (Op. ur.)

13 — Prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva je v novem KZ sankcionirano v 176. členu. (Op. ur.)

14 — Člen posredovanje pri prostituciji je bil v KZ iz leta 2004 črtan, v KZ iz leta 2008 ga ni. (Op. ur.)

15 — V KZ iz leta 2008 je krvoskrunstvo sankcionirano v 195. členu. (Op. ur.)

Kazensko pravno varstvo ogroženih članic in članov družine je urejeno v 299. členu KZ¹⁶ in poleg nasilništva v javnosti opredeljuje tudi nasilno vedenje v družini. V nasilno vedenje je uvrščeno žaljenje, grdo in nasilno ravnanje ter ogrožanje varnosti, torej tisto, kar v javnosti ali družini vzbuja občutek ogroženosti, zgražanje ali prestrašenost.¹⁷

Navedeni člen spada v skupino kaznivih dejanj zoper javni red in mir in inkriminira dejanja, ki v javnosti povzročajo zgražanje in prestrašenost. Filipčič (2004) meni, da uvrščanje družine v kontekst tega člena pomeni, da je objekt zaščite pri takšni inkriminaciji javni red in ne družina. Uvajanje "družine" v ta člen je po mnenju Filipčič vneslo nered in nedoslednost v sistematiko kaznivih dejanj.

V obstoječi kazenski zakonodaji se najtežja kazniva dejanja preganjajo po uradni dolžnosti, neodvisno od volje oškodovane osebe. Najpogostejše gre za kazniva dejanja fizičnega nasilja enega partnerja nad drugim, pri čemer sta ogroženi temeljni vrednoti, ki ju ščiti kazenska zakonodaja, telo in življenje. Kazenski pregon drugih inkriminiranih oblik spolnega in psihičnega nasilja (in nekaterih lažjih oblik fizičnega nasilja) je odvisen od volje oškodovane osebe oziroma od pripravljenosti, da vloži predlog za pregon. Sankcioniranje neprijavljanja je možno samo v primerih, ki izpolnjujejo zakonske oznake kaznivega dejanja po 285. (opustitev ovadbe, da se pripravlja kaznivo dejanje)¹⁸ in 286. členu KZ (opustitev ovadbe kaznivega dejanja ali storilca).¹⁹

Starši imajo ustavno pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke (54. člen Ustave RS), kar pomeni, da pravni red ščiti avtonomijo družine, vendar jo v otrokovo korist tudi omejuje. Starši imajo pravico sami skrbeti za svojega otroka. Če te dolžnosti ne izpolnjujejo primerno, če ne varujejo otrokove blaginje, družbena skupnost sme in

16 — Glejte opombo št. 5. (Op. ur.)

17 — V novem KZ iz leta 2008 se 191. člen, nasilje v družini, glasi: 1) Kdor v družinski skupnosti z drugim grdo ravna, ga pretepa ali drugače boleče ali ponižujoče ravna, ga z grožnjo z neposrednim napadom na življenje ali telo preganja iz skupnega prebivališča ali mu omejuje svobodo gibanja, ga zalezuje, ga prisiljuje k delu ali opuščanju dela ali ga kako drugače z nasilnim omejevanjem njegovih enakih pravic spravlja v skupnosti v podrejen položaj, se kaznuje z zapornim do petih let. (2) Enako se kaznuje, kdor stori dejanje iz prejšnjega odstavka v kakšni drugi trajnejši življenjski skupnosti. (3) Če je dejanje iz prvega odstavka storjeno proti osebi, s katero je storilec živel v družinski ali drugi trajnejši skupnosti, ki je razpadla, je pa dejanje s to skupnostjo povezano, se storilec kaznuje z zapornim do treh let. (Op. ur.)

18 — V novem KZ je opustitev ovadbe, da se pripravlja kaznivo dejanje, sankcionirana v 280. členu. (Op. ur.)

19 — V novem KZ je opustitev ovadbe kaznivega dejanja ali storilca sankcionirana v 281. členu. (Op. ur.)

mora intervenirati ter poseči v pravice staršev. Skrb za otroka je vezana na pravico in dolžnost varstva in vzgoje.

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih iz leta 2004 definira roditeljsko pravico kot pravico in dolžnost staršev, da skrbijo za življenje, osebni razvoj ter pravice in koristi svojega otroka. Zakon daje v 119. členu pooblastilo centrom za socialno delo, da v primerih ogroženosti otroka z uporabo različnih ukrepov zaščitijo otrokovo varnost. Zakon daje centru za socialno delo tudi pooblastilo za odvzem otroka staršem, ki zanj ne skrbijo primerno (120. člen). Centri za socialno delo so torej dolžni in z zakonom pooblaščenim posegati v izvrševanje roditeljske pravice takrat, ko starši ne delujejo v otrokovo korist. (Zupančič, Novak 2004)

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih ne govori in ne pojasnjuje tega, katere ukrepe lahko uporablja center za socialno delo v primeru uporabe 119. člena. Tako prihaja do različnih pravnih tolmačenj. Posamezni strokovnjakinje in strokovnjaki pojasnjujejo (Zupančič, Novak 2004), da lahko center za socialno delo starše obveže k sodelovanju z njim v svetovalnem procesu in tako izvaja nadzor nad izvrševanjem roditeljske pravice. Ta praksa se uporablja redko, enotne prakse na centrih za socialno delo pa ni. Posamezne pravne strokovnjakinje in strokovnjaki opozarjajo, da 119. člen Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih ne konkretizira ukrepov in je zato neuporaben oziroma je uporaben samo ob hkratni uporabi 120. člena, na osnovi katerega lahko center staršem odvzame otroka.

Dokler starši izvršujejo svojo dolžnost in pravico v skladu z otrokovimi potrebami, imajo vso avtonomijo pri vzgoji svojih otrok, centri za socialno delo pa nimajo vnaprejšnje možnosti vplivanja, posredovanja ali nadziranja. Posredovati pa morajo takrat, ko starši svoje dolžnosti in pravice ne izvršujejo v korist otroka. (Strban 1993)

Obveščanje centrov za socialno delo o kršenju otrokovih pravic je dolžnost vseh organov, zavodov in drugih organizacij, ki pri svojem delu ugotovijo ogroženost otroka, mladoletnice, mladoletnika ali osebe, ki ji je odvzeta poslovna sposobnost (91. člen Zakona o socialnem varstvu).

Zakon o socialnem varstvu nalaga centrom za socialno delo odgovornost, da v primerih ogroženosti otroka posredujejo v skladu z oceno ogroženosti. Glede na to, da so centri usmerjeni na delo z družino in iskanje primernih pristopov ter oblik pomoči pri integriranju družine, ob uporabi čim manj restriktivnega načina komunikacije, prihaja do strokovnih dilem, ali je prijavljanje vsakega suma ogroženosti otroka v otrokovo korist ali ni. Obenem ne gre samo za prijavljanje. Zelo pogosto se obravnava primerov zaustavi pri subjektivni oceni socialne delavke ali delavca, da reagiranje

socialne službe ni potrebno, ko gre za "blage" ukrepe discipliniranja otrok. Presojanje in samooceno o tem, kdaj je prijava v otrokovo korist, Pavlovič (1993) imenuje "utilitarna uporaba prava".

V zvezi s prijavljanjem je v praksi socialnih delavk in delavcev še vedno aktualna dilema o tem, ali pri obravnavi uporabiti kaznovanje ali terapevtsko delo, kar je v strokovni javnosti poznano kot dilema o "pravni ali terapevtski državi". (Pavlovič 1993)

Takšno delitev lahko postavimo pod vprašaj, saj je izključujoča in ne vsebuje stvarne potrebe po povezanosti dveh procesov. Praksa je namreč pokazala, da je potrebno koordinirano delovanje obojega, pravnih sankcij in terapevtskih obravnav, kar pomeni tudi časovno usklajevanje obeh procesov. Terapije nikakor ne bi smeli začeti brez realizacije kazensko-pravnih sankcij, ki morajo doleteti povzročitelja nasilja. Terapija sledi prevzemanju odgovornosti za dejanja in škodo, ki je povzročena drugi osebi.

Neobstoj protokolov in pravilnikov, ki bi usmerjali delo socialnih delavk in delavcev, v zadnjih nekaj letih dopolnjujejo Strokovne podlage in smernice za obravnavo ogroženih otrok (1998) in smernice za postopke z ogroženimi otroki Delajmo z znanjem in skupaj za zaščito otrok. (Bašič 2006)

Čeprav neobvezujoče in po mnenju nekaterih nevladnih organizacij celo pomanjkljive, te smernice vendarle usmerjajo socialne delavke in delavce ter delavke in delavce policije, pravosodja, zdravstva in šolstva v multiprofesionalno sodelovanje, ki predpostavlja skupno delo predstavnic in predstavnikov vseh institucij, ki posedujejo pomembne informacije za oceno ogroženosti otroka. Delo v multiprofesionalnih kriznih timih pomaga pri sprejemanju odločitev in strategij za pomoč in obravnavo vsakega primera posebej.

Septembra 2006 je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve izdalo predlog novih Nacionalnih smernic za preprečevanje nasilja v družini kot državno strategijo reševanja tega vprašanja. Smernice je pripravil Strokovni svet za preprečevanje nasilja v družini. Članice in člani Strokovnega sveta so delavke in delavci Ministrstva za notranje zadeve – Policije, Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstva za pravosodje, Ministrstva za šolstvo in šport, Ministrstva za zdravje, strokovnjakinje in strokovnjaki s področja psihologije, prava, pedagogike ter nevladnih organizacij, ki delujejo na področju pomoči žrtvam in povzročiteljem nasilnih dejanj. Vsebina smernic temelji na strokovnih podlagah, pridobljenih z znanstvenimi raziskovanji problematike. Predlog konkretizira sodelovanje med institucijami in obvezuje soudeležene, vendar ne konkretizira operativnega dela.

Sprejem Zakona o preprečevanju nasilja²⁰ bi po mnenju nekaterih pravnih strokovnjakov in strokovnjakinj ter ministrstva za delo v Sloveniji zahteval spremembe drugih zakonov, ki sankcionirajo nasilje v družini. Zaradi tega so strokovni javnosti predložene Nacionalne smernice, ki obvezujejo in povezujejo več resorjev, kot temelj socialne politike do problematike nasilja. Akcijsko usmerjene, s konkretnimi načrti in zadolžitvami različnih vladnih resorjev, predvidevajo uvajanje protokolov za sodelovanje med institucijami. Z uvajanjem Nacionalnih smernic ni izključena možnost sprejema zakona, ki bi poenotil reševanje problematike nasilja.

Slovenija ni uvrščena med države, v katerih je telesno kaznovanje otrok formalno prepovedano. Postavlja se vprašanje široke interpretacije pojma kaznovanja v vzgojne namene, ki v praksi lahko ignorira zlorabo otrok, skrito med "štirimi zidovi" in "zaščiteno" z ustavno pravico staršev do izbire načina vzgoje otrok.

1.2.2 Delo centrov za socialno delo v primerih nasilja nad ženskami in nasilja nad otroki v družini

Država je z Zakonom o socialnem varstvu centrom za socialno delo predpisala dolžnost in skrb za spoštovanje otrokovih pravic in izvrševanje roditeljske pravice. Centri za socialno delo so organizirani kot javni zavodi, ki opravljajo dejavnosti socialnega varstva: 1) izvrševanje javnih pooblastil, 2) storitve socialne preventive, 3) storitve prve socialne pomoči, 4) storitve pomoči družini, 5) storitve osebne pomoči, 6) organiziranje skupnostnih akcij za socialno ogrožene skupine prebivalstva.

Centrom za socialno delo je dodeljena vloga za skrb in zastopanje otrok, mladoletnih oseb, starejših in invalidnih oseb v primerih kolizije interesov med starši in otroki, skrbnicami oz. skrbniki in otroki ali skrbnicami oz. skrbniki in drugimi navedenimi kategorijami populacije.

Centrom za socialno delo so dodeljena javna pooblastila za pravne ukrepe v družini, vendar si morajo prizadevati za to, da probleme rešujejo sporazumno. Center za socialno delo se s svojimi metodami socialnega dela trudi pomagati otroku v partnerskem sodelovanju s starši, kadar so ti sposobni aktivno sodelovati. V nasprotnem primeru je center za socialno delo, poleg sodišča, organ, ki je pooblaščen za odločanje o interveniranju v družini zaradi zaščite otrok tudi takrat, ko je to proti volji družinskih

20 — Glejte opombo št. 1. (Op. ur.)

članic in članov (Bezenšek Lalić 2002). Na ta način je uravnano varstvo otrok pred vsemi oblikami nasilja, h kateremu državo zavezuje tudi Konvencija o otrokovih pravicah.

Centri za socialno delo imajo pri obravnavi ogroženih otrok tudi koordinacijsko vlogo, saj so dolžni sodelovati z ustreznimi ustanovami, povezanimi v sistem zaščite ogroženih otrok, in jim pomagati, da uresničijo svoje naloge s posredovanjem potrebnih informacij. V tako predvidenem sistemu je vsaka ustanova dolžna pomagati, sodelovati v skupnem načrtovanju pomoči družini in zaščititi ogroženega otroka. Pri tem je eno najpomembnejših načel partnersko sodelovanje z družino. Zagotavljanje zaščite otroka pomeni nudenje pomoči družini, če jo ta prostovoljno sprejme in pri tem aktivno sodeluje.

Vloga centra za socialno delo kot spodbujevalca partnerskega sodelovanja za dolgoročno blaginjo otroka izvira iz dobro znane dinamike odnosov v družini, privrženosti otroka staršema kljub zlorabi in potrebe otroka po idealizaciji staršev. Sodelovanje pomeni tudi pristajanje staršev na ocenjevanje in nadzor nad varnostjo otroka in zaščito otroka pred potencialno ali ponovljeno zlorabo. Kljub ukrepom, ki se izvajajo v okviru javnih pooblastil centra za socialno delo in ki so v nasprotju s partnerskim sodelovanjem, morajo vsi udeleženi narediti vse, da bo odnos z otroki in starši zagotovil dolgoročno sodelovanje.

Znana je dvojna vloga centrov za socialno delo, ki se odraža v vlogi predlagatelja in izvršilca ukrepov za zaščito otroka in po drugi strani predlagatelja za sodelovanje s starši. Protislovje se poskuša rešiti z usklajeno in koordinirano organizacijsko delitvijo funkcij pomoči družini in pravnega prevzemanja ukrepov med različne strokovne delavke in delavce centra za socialno delo. Ta delitev je možna, a pogosto ni realizirana v manjših centrih zaradi pomanjkanja ustreznih kadrov, včasih pa tudi zaradi pomanjkanja uvida o potrebni strokovni delitvi dela ter uvida, da ta delitev ne pomeni strokovne nekompetentnosti tima, ampak potrjuje njegovo strokovno kompetentnost. Možni razlog za neprakticiranje strokovne delitve dela pri reševanju istega primera vidimo tudi v tolmačenju definicije strokovnih delavk in delavcev v socialnem varstvu po Zakonu o socialnem varstvu. Mnogi manjši centri za socialno delo nimajo zaposlenih pravnih ali pravnikov, temveč pravne in upravne zadeve opravljajo drugi profili strokovnjakinj in strokovnjakov, medtem ko v nekaterih večjih centrih tudi pravnice in pravniki opravljajo zadeve, povezane s svetovalnim delom v socialnem delu.

Praksa je pokazala, da je odločanje o ukrepih v primerih kolizije v odnosu starš – otrok potrebno prenesti na sodišče. Centrom za socialno

delo ni priznana zadostna družbena in strokovna avtoriteta, da bi odločali o pravicah, vezanih na ustavne pravice staršev in otrok. Ravno zaradi tega so upravičene pobude, da se odločanje o ukrepih iz družinskega prava prenese na sodišča.

1.2.2.1 *Timsko delo in multiprofesionalno sodelovanje*

Timsko delo se v centrih za socialno delo pojmuje kot konkretna metoda socialnega dela pri obravnavi otrok, ki so ogroženi zaradi nasilja. V centrih obstaja neformalno organizacijsko pravilo, ki je izšlo iz prakse socialnega dela, po katerem se vsaka dejavnost znotraj centra realizira po načelu dela v paru. V centrih za socialno delo, kjer je to organizacijsko možno, se strokovne delavke in delavci po funkcijah razdelijo na svetovalne in upravne, toda v večjem številu centrov je upravna in svetovalna vloga socialnih delavk in delavcev še vedno v eni osebi. Flaker (1997) meni, da so timi nujni zaradi delitve dela in porazdelitve moči. Razlike v stališčih so v timu potrebne in se prilagodijo, ko postane očitna komplementarna narava različnih disciplin. Takrat se tudi pokaže prostor za integracijo tima. Maddux (1992) definira tim kot skupino, ki ima skupni cilj, v kateri se obveznosti medsebojno delijo, ostaja pa osebna in individualna odgovornost za skupni cilj.

Organizacija dela pri obravnavi primerov nasilja in zanemarjanja otrok je predvidela: 1) strokovni tim za preprečevanje nasilja (imenovan tudi tim za zaščito otrok pred zlorabo in zanemarjanjem), sestavljen iz strokovnjakinj in strokovnjakov, ki delajo na področju zaščite otrok in družine in 2) dve obliki medinstitucionalnih kriznih timov, osnovnega in razširjenega (pogosto uporabljen termin je tudi multiprofesionalni tim).

Obravnava nasilja v družini predvideva multidisciplinarno in medinstitucionalno sodelovanje organizacij, ki se pri svojem delu soočajo z ogroženim ali zlorabljenim otrokom. Sodelovanje predpostavlja opredeljeno politiko skupnega dela, katere osnova je v skupnih smernicah ali protokolu za sodelovanje. Začetki tega sodelovanja segajo v leto 1997, ko je več resorjev v vladi Republike Slovenije sodelovalo pri pripravi smernic za skupno delovanje, imenovanih Strokovne podlage in smernice za obravnavo ogroženih otrok (1998, v nadaljevanju Smernice). Pri oblikovanju so sodelovale priznane strokovnjakinje in strokovnjaki s področja socialnega varstva, prava, policije in zdravja.

Čeprav nikoli formalno priznane in s strani nevladnih organizacij celo kritizirane kot pomanjkljive, so Smernice za strokovne delavke in delavce centrov za socialno delo trenutno edini kašipot in poskus uvedbe protokola ter določenih postopkov za delo različnih institucij. Prav

tako so edine smernice za koordiniranje dela vseh, ki so pomembni za obravnavo primerov nasilja v družini, s posebnim poudarkom na zaščiti ogroženih otrok.

V Smernicah je posebno poudarjen pristop k delu z ogroženimi otroki, ki ne izpostavlja nobene strokovnjakinje oz. strokovnjaka, stroke, ustanove, institucije ali nevladne organizacije kot edinega pristojnega, izoliranega od drugih ali sposobnejšega zagotoviti pravilno obravnavo in ustrezno zaščito ogroženega otroka.

Različnost strokovnega znanja, načinov zbiranja informacij, različnost nalog, ki izhajajo iz zakonskih določil in pooblastil, različnost vlog, ki so jim dodeljene, onemogoča individualistični pristop posameznih segmentov. Praksa reševanja posameznih problemov, katerih posledice so daljnosežne, je prispevala k spremembi zavesti in pristopu k reševanju kompleksne problematike z medresorskim sodelovanjem. Za takšen pristop je bilo potrebno oblikovati skupno politiko in zagotoviti skupno delovanje na vseh ravneh lokalne skupnosti.

Potreba po vzpostavljanju medinstitucionalnih timov je prispevala k temu, da so se ti začeli ustanavljati v centrih za socialno delo, ki imajo v timu vlogo koordinatorja. Takšen tim je skupnost predstavnikov različnih sistemov: socialnega varstva, zdravstva, policije, izobraževanja, pravosodja in manj pogosto nevladnih organizacij. Vloga koordinirajoče in povezujoče službe je dana centrom za socialno delo zaradi zakonskih pristojnosti v odločanju. Center za socialno delo ima ves čas vlogo središčne ustanove, ki vodi, usklajuje in spremlja ves potek obravnave in o tem vodi ustrezno dokumentacijo.

Smernice predvidevajo in dajejo navodila, da se strokovne odločitve znotraj centra v primerih ogroženih otrok sprejemajo po timskem posvetovanju. Izjemoma, v primerih intervencije zaradi varovanja zdravja in življenja otroka, se center za socialno delo lahko odloči avtonomno, po samostojni strokovni presoji s posvetovanjem in soglasjem direktorice oz. direktorja centra. V centrih, ki niso ustanovili strokovnega tima za preprečevanje nasilja (pogosto imenovanega tudi tim za zaščito otrok pred zlorabo in zanemarjanjem), odločitve sprejemajo tudi na strokovnih kolegijih centra za socialno delo, ki jih imenuje direktorica oz. direktor centra. Za obravnavo primerov nasilja v družini v centrih priporočajo strokovne delavke in delavce, ki so še posebej pozorni na to problematiko, se usposabljaajo, izobražujejo in sodelujejo v svetovalnem delu kot nosilke oz. nosilci primerov ali kot nevtralne svetovalke oz. svetovalci v drugih vlogah.

V Smernicah je določeno, da strokovni tim nudi nosilki ali nosil-

cu primera podporo. Zelo pogosto pa se pozablja, da pomeni podpora tudi konkretno pomoč članic in članov tima nosilki oz. nosilcu primera in konkretno delitev nalog. Podpora nosilki ali nosilcu primera lahko nadomesti strokovni kolegij v svetovalni vlogi, ki sicer ne opravlja konkretnega operativnega dela, ampak nosilko oz. nosilca primera podpira s formalnimi dogovori, navodili in nasveti o načinu in korakih reševanja primera. Mnenja strokovnega kolegija so navadno vezana na sistemske rešitve. Strokovni tim za preprečevanje nasilja oz. za zaščito otrok pred zlorabo in zanemarjanjem znotraj centra za socialno delo razdeljuje naloge, določa odgovorne za primere in koordinira pomoč, ki je konkretno operativno načrtovana. Timsko delo predvideva tudi ovrednotenje in samooceno dogovorjenih nalog.

Medinstitucionalni krizni timi so multiprofesionalni in zelo pogosto jih v praksi tako tudi imenujejo. V tej raziskavi je v vprašalniku uporabljen izraz multiprofesionalni tim, medtem ko sta v samem delu uporabljena oba termina. Razlika med osnovnim in razširjenim medinstitucionalnim kriznim timom je v njuni sestavi. Osnovni tim je določen in stalen ter potrjen na Strokovnem svetu centra za socialno delo. Razširjeni tim pa je sestavljen iz članic in članov stalnega tima in, odvisno od potreb, vključuje tudi druge članice in člane iz različnih ustanov, pomembnih za obravnavo primera.

Osnovni multiprofesionalni (medinstitucionalni) krizni tim je skupina, ustanovljena na ravni lokalne upravne skupnosti, ki je namenjena nujni obravnavi posameznih primerov ogroženih otrok. Osnovni multiprofesionalni krizni tim sestavljajo vnaprej določeni stalni članice in člani: socialna delavka oz. delavec iz centra za socialno delo, ki se specializirano ukvarja z obravnavo zlorabe in zanemarjanja otrok, kriminalistka oz. kriminalist za to področje dela in pediaterinja oz. pediater. Ker se tim oblikuje na osnovi odločitve direktorice oz. direktorja centra za socialno delo, govorimo tudi o stalnem multiprofesionalnem timu. Na splošno mora sestav kriznega tima omogočiti dobro strokovno in osebno sodelovanje strokovnjakinj in strokovnjakov. Naloga osnovnega medinstitucionalnega kriznega tima je sodelovanje pri oblikovanju in vodenju določene strokovne politike na področju zanemarjanja in zlorabe otrok ter sodelovanje s predstavnicami in predstavniki drugih ustanov, zadolženih za obravnavo ogroženih otrok, v stalnih strokovnih telesih upravnih lokalnih skupnosti. Takšen tim je predviden tudi na regionalni ravni v okviru nalog regionalne koordinatorice za preprečevanje nasilja.

Razširjeni medinstitucionalni krizni timi, ki jih imenujemo tudi operativni, obravnavajo posamezne primere ogroženih otrok. V njih so-

delujejo predstavnice in predstavniki vseh ustanov, ki s posredovanjem pomembnih informacij prispevajo k oceni ogroženosti otroka in reševanju vprašanja varstva otroka pred ogroženostjo. Članice in člani razširjenega medinstitucionalnega kriznega tima so predstavnice in predstavniki institucij socialnega varstva, specializiranih ustanov, šol, vrtcev, nevladnih organizacij in vseh tistih, ki lahko s svojimi informacijami pomagajo pri obravnavi primerov. Njihove naloge so usmerjene k pomoči centrom za socialno delo, posredovanju informacij, spremljanju izvajanja načrta pomoči otroku in družini ter ocenjevanju izvedenega (Smernice 1998). V praksi obravnave primerov nasilja v družini in ogroženih otrok se pojavljata oba tipa timov.

Stefanoski (2006) opozarja na vprašljivost, verodostojnost in legitimnost razširjenih medinstitucionalnih timov. Medtem ko so stalni krizni medinstitucionalni timi strateški in imajo svetovalno vlogo, je vprašljivo delovanje razširjenih ali tako imenovanih operativnih timov, ker so njihovi članice in člani strokovnjakinje in strokovnjaki različnih institucij, ki vodijo konkretne postopke in operativne naloge v okviru obravnave primerov in nastopajo kot priče v sodnem postopku. Delovanje teh timov je lahko sporno zaradi fluktuacije informacij, ki lahko vplivajo na ocenjevanje dejstev in posledično na konkretno izvajanje dokazov v preiskovalnem postopku. V takšnih primerih govorimo o "vplivanju na priče".

Stefanoski (2006) tudi meni, da se lahko medinstitucionalni timi sklicujejo samo v svetovalne namene, vanje pa se lahko vključi neodvisne strokovnjakinje in strokovnjake, ki niso povezani s konkretnim primerom. Strokovnjakinje in strokovnjaki v timu, za katere se ugotovi, da so nosilke oz. nosilci konkretnega primera ali so na drug način neposredno povezani z ogroženim otrokom, je potrebno izključiti iz timskega dela. Njihovo izjavo se, neodvisno od drugih, zapiše v obliki zapisnika, ki se lahko uporabi kot dokazni material. S temi izjavami morajo biti seznanjeni tudi starši ogroženih otrok.

Nezadovoljstvo z obstoječimi multiprofesionalnimi timi po drugi strani izraža tudi mnenje, da centri za socialno delo ne spoštujejo načela enakopravnosti pri multidisciplinarnem sodelovanju med različnimi ustanovami in nevladnimi organizacijami (Bašič 2006). Avtorica meni, da se centri za socialno delo najpogosteje sami odločajo koga povabiti k sodelovanju v primerih obravnave nasilja. Na ta način se pogosto izraža moč, ki lahko vpliva na odločitve o potrebi po zaščiti otroka in štiti že vnaprej sprejete odločitve, ki določajo oceno ogroženosti in potrebo po zaščiti otroka. V okviru pristojnosti centrov je tudi odločitev o sklicevanju tima.

Tisti, ki obravnavajo primer, lahko sicer dajo pobudo za sestanek tima, vendar center za socialno delo sam odloča o kompetenci predlagateljice oz. predlagatelja in lahko predlog zavrne ali na sestanek ne povabi vseh tistih, ki so po oceni predlagateljice oz. predlagatelja pomembni za obravnavani primer. Avtorica tudi trdi, da sedanje timsko delo predstavlja metodo dela brez določenih pravil, ki se nanašajo na pravice in odgovornosti v timu za starša, skrbnico oz. skrbnika, otroka in vse druge vpletene v proces.

Pomanjkljivost tako zasnovanih timov je, meni Bašič (2006), v samem konceptu članstva v timih. Pri sistematičnem reševanju problemov nasilja je namreč nujno sodelovanje lokalne skupnosti. Timi ne morejo sestavljati samo profesionalke oz. profesionalci in strokovnjakinje oz. strokovnjaki. V timu mora imeti stalno mesto druga javnost, predstavnice in predstavniki lokalne skupnosti ter posameznice in posamezniki, cenjeni in znani po zavzemanju in delovanju v največjo korist otroka. Na ta način bi timsko delo dobilo svojo moč in verodostojnost, skupno reševanje problematike pa bi uravnotežilo moč institucij in pridobilo svoje mesto v družbi.

1.2.2.2 *Prijavljanje nasilja nad ženskami in nasilja nad otroki v družini ter obveščanje*

Največjo korist za otroka in pravico do varstva pred ogrožanjem dosežemo s pravočasnim odkrivanjem, prepoznavanjem, obveščanjem in ustreznim ravnanjem centra za socialno delo. (Smernice 1998)

Center za socialno delo sprejema vse oblike prijav. V večjih centrih so organizirane regionalne interventne službe, ki imajo popoldanska in nočna dežurstva. V urgentnih primerih so strokovne delavke in delavci pooblaščen za intervencijo za zaščito otrok. Regionalne interventne službe posredujejo tudi v primerih, ko je povzročitelju nasilja, storilcu prekrška, izrečena prepoved približevanja določenemu kraju oziroma osebi. V takem primeru nudi dežurna socialna delavka ali delavec pomoč tudi odrasli žrtvi na terenu (prva socialna pomoč). Odrasle žrtve se pogosto, tudi ob izrečni prepovedi približevanja povzročitelju nasilja, iz različnih subjektivnih ali objektivnih razlogov, doma, kjer so doživljale nasilje, ne počutijo varne in zaščitene. Premajhne namestitvene kapacitete za odrasle žrtve otežujejo reševanje težav v primerih interventne namestitve.

Prijave o ogroženosti otroka, ki jih prejme center za socialno delo, so obravnavane prednostno. Ker ogrožanje otroka lahko vsebuje tudi elemente kaznivega dejanja, mora center o tem takoj obvestiti policijsko upravo. Če dobi informacijo policijska uprava, na isti način obvesti

center za socialno delo zaradi njegovih pristojnosti za zaščito otroka in zagotovitev varne namestitve, če je to potrebno. Smernice predvidevajo takšno organizacijo dela, ki ne sme zavlačevati s prijavo. Organi ter zavodi in druge organizacije, ki pri svojem delu ugotovijo ogroženost otroka, morajo v skladu z 91. členom Zakona o socialnem varstvu o tem obvestiti center za socialno delo. Smernice nas obenem opozarjajo, da na stopnjo prijavljanja in odnos do nasilja nasploh izrazito vplivajo dejavniki širše družbene klime. Zato so preventivne dejavnosti na tem področju izjemno pomembne in jih je potrebno izvajati na nacionalni ravni.

Tudi v skladu s 4. členom novega Zakona o preprečevanju nasilja v družini (2008) posebno varstvo pred nasiljem uživa mladoletna družinska članica ali član, torej otrok, mladostnica in mladostnik. Pomembna novost, ki jo uvaja zakon, je določilo, da je otrok žrtev nasilja tudi, če je prisoten pri izvajanju nasilja nad drugim družinskim članom ali članico ali živi v okolju, kjer se nasilje izvaja. (Op. ur.)

5. člen zakona določa, da imajo v primeru, ko je žrtev nasilja otrok, njegove koristi in pravice prednost pred koristmi in pravicami drugih udeleženk oziroma udeležencev postopka. V 6. členu pa je jasno zapisano, da mora vsakdo, zlasti pa strokovni delavci oziroma delavke v zdravstvu ter osebje vzgojno-varstvenih in vzgojno-izobraževalnih zavodov, ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti takoj obvestiti center za socialno delo, policijo ali državno tožilstvo, kadar sumi, da je otrok žrtev nasilja. (Op. ur.)

1.2.2.3 *Pomoč odraslim žrtvam nasilja v družini*

Obstaja razlika med zagotavljanjem pomoči odraslim žrtvam nasilja v družini in otrokom, ki doživljajo nasilje. V centrih za socialno delo se to praktično izkazuje z uporabo sinonima za strokovni tim za preprečevanje nasilja, ki je tim za zaščito otrok pred zlorabo in zanemarjanjem. Obravnava nasilja v družini ali natančneje nasilja nad ženskami se uvršča v okvir storitev, ki so namenjene preprečevanju in reševanju socialnih problemov.

Storitve po Pravilniku o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev (1995), ki jih je predpisalo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve na osnovi 11. člena Zakona o socialnem varstvu, so: 1) prva socialna pomoč, 2) osebna pomoč in 3) pomoč družini. Navedene socialnovarstvene storitve, ki nudijo pomoč osebam v stiski, vsebujejo tudi urejanje odnosov med članicami in člani družine.

V nasprotju s pooblastili centrov za socialno delo na področju vodenja upravnih postopkov in ukrepov za zaščito ogroženih otrok, pa v primerih

nasilja nad ženskami centri takšnih pooblastil nimajo in niso dolžni voditi upravnih postopkov. To pomeni, da delo s polnoletnimi žrtvami nasilja v družini predstavlja socialnovarstveno storitev, ki ne spada v okvir izvajanja javnih pooblastil. Razlika v pristopu k problematiki pa določa tudi notranjo hierarhijo prioritetenih nalog v okviru organizacijske strukture centrov za socialno delo. Praksa izkazuje, da zaradi tega socialne delavke in delavci pri nudenju pomoči odraslim žrtvam nasilja svoje delo usmerjajo v posredovanje informacij o drugih institucijah, ki nudijo pomoč žrtvam nasilja (varne hiše, krizni centri), ali dodeljujejo denarno pomoč.

V primerih nasilja nad ženskami v družini, v kateri so prisotni tudi otroci, ima center za socialno delo pooblastila za poseganje v družinske odnose. Ko gre za nasilje nad ženskami v družini, pa ima center za socialno delo, kljub temu da ne obstaja zakon, ki bi reguliral zaščito odraslih žrtev nasilja, strokovno in etično profesionalno pristojnost pomagati odraslim žrtvam nasilja. Žrtev nasilja lahko dobi pomoč v obliki storitev, ki jih nudi center in ki so namenjene zmanjševanju in odpravljanju socialnih težav. Storitve uporabnica ali uporabnik sprejme prostovoljno, zato s socialno delavko ali delavcem podpisše dogovor.

V primerih nasilja v družini, kjer sta ogrožena tako mama kot otrok, v praksi zelo pogosto prihaja do paradoksa, ker morajo centri po službeni dolžnosti zaščititi ogroženega otroka. Odrasle žrtve, v našem primeru mame, lahko sprejmejo pomoč ali ne, ker je ta z zakonom urejena po načelu prostovoljnosti. Zaradi specifične dinamike nasilja v družini, mame pogosto ne opazijo svoje ogroženosti in s tem tudi ogroženosti otroka. Pogosto odklonijo pomoč v prepričanju, da so same sposobne urediti situacijo, ki po njihovi oceni ogroža ali ne ogroža otroka. V tem primeru nastopi niz posebnih situacij pri delu z mamo in tudi uvajanje upravnega postopka.

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008) je tudi na tem področju uvedel novosti. V skladu s 5. členom so organi in organizacije²¹ dolžni izvesti vse postopke in ukrepe, ki so potrebni za zaščito žrtve glede na stopnjo njene ogroženosti in zaščito njenih koristi ter pri tem zagotoviti spoštovanje njene integritete. V skladu s 6. členom so organi in organizacije ter nevladne organizacije, ki pri svojem delu izvedo za okoliščine, na podlagi katerih je mogoče sklepati, da se izvaja nasilje, dolžni o tem takoj obvestiti center za

21 — V skladu s 1. odstavkom 1. člena Zakona o preprečevanju nasilja v družini (2008) so organi in organizacije državni organi, nosilci javnih pooblastil, izvajalci javnih služb in organi samoupravnih lokalnih skupnosti. Zakon predvideva posebno vlogo pri obravnavanju nasilja v družini ter nudenju ukrepov za varstvo žrtev nasilja v družini tudi za nevladne organizacije. (Op. ur.)

socialno delo. Zakon dopušča možnost, da v primerih odraslih žrtev nasilja tega ne storijo, če žrtev temu izrecno nasprotuje in ne gre za sum storitve kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti. (Op. ur.)

V skladu z 10. členom so organi in organizacije ter nevladne organizacije dolžne prednostno obravnavati primere nasilja, zagotavljati medsebojno obveščanje in pomoč z namenom preprečevanja in odkrivanja nasilja, odpravljanja vzrokov ter nudenja pomoči žrtvi pri vzpostavitvi pogojev za varno življenje. V skladu s 14. členom je center za socialno delo dolžan nuditi žrtvi in povzročitelju nasilja storitve po zakonu, ki ureja socialno varstvo. Pri tem je cilj obravnavanja odprava neposredne ogroženosti in skrb za žrtvino dolgoročno varnost. To se doseže z odpravo vzrokov oziroma okoliščin, v katerih prihaja do nasilja ter prek reševanja socialnih in materialnih pogojev bivanja žrtve nasilja. Center za socialno delo lahko povzročitelja nasilja tudi napoti v ustrezne izobraževalne, psihosocialne in zdravstvene programe. (Op. ur.)

V skladu z istim členom se pri centru za socialno delo za obravnavanje nasilja v družini ustanovi multidisciplinarni tim, katerega sestavo in način dela določi minister ali ministrica za delo, družino in socialne zadeve. V skladu s 15. členom je center za socialno delo po proučitvi okoliščin primera dolžan nuditi žrtvi oblike pomoči po zakonu, ki ureja socialno varstvo in oceniti, ali je potrebno oblikovati načrt pomoči žrtvi, ki ga oblikuje skupaj z njo. Načrt pomoči oblikuje, če je za vzpostavitev varnega okolja žrtve potrebno dlje časa trajajoče ukrepanje oziroma je potrebnih več ukrepov pomoči in v drugih primerih, če oceni, da je to potrebno. Načrt pomoči se pripravi v okviru multidisciplinarnega tima. Center za socialno delo pozove k sodelovanju v timu tudi druge organe in organizacije, ki so ali bodo v okviru področja svojega delovanja obravnavali žrtev oziroma povzročitelja nasilja ter nevladne organizacije. Odgovorne osebe organov in organizacij, ki so pozvane k pripravi načrta pomoči, so dolžne zagotoviti sodelovanje svojih predstavnic in predstavnikov. Če je žrtev nasilja otrok, se v načrtu pomoči predvidijo tudi ukrepi za varstvo otroka po predpisih, ki urejajo družinska razmerja. (Op. ur.)

V skladu s 4. členom Zakona o preprečevanju nasilja v družini (2008) so do posebnega varstva in skrbi pri obravnavanju nasilja in nudenju pomoči žrtvam upravičene starejše osebe in invalidi ter osebe, ki zaradi osebnih okoliščin niso sposobne skrbeti zase. (Op. ur.)

Kot smo že poudarili, predvideva Zakon o preprečevanju nasilja v družini posebno vlogo tudi za nevladne organizacije. V skladu s 17. členom so nevladne organizacije s področja obravnave in zaščite proti nasilju v okviru svojih programov dolžne nuditi zaščito in psihosocialno pomoč

žrtvam, organizirati programe za obravnavo povzročiteljev nasilja in sodelovati z organi in organizacijami z različnih področij (policija, tožilstvo, sodišče, center za socialno delo, zdravstvene organizacije, vzgojno-izobraževalni zavodi). Prav tako so dolžne sodelovati z organi in organizacijami pri obravnavanju posameznih primerov žrtev in povzročiteljev nasilja ter se vključevati v neposredno izvedbo ukrepov za zaščito žrtve. (Op. ur.)

V skladu z 19. členom lahko žrtev nasilja v družini sodišču predlaga, da določi ukrepe za odvrnitev nadaljnje škode, kot so prepoved vstopa v stanovanje, v katerem živi žrtev, zadrževanje v določeni bližini stanovanja, v katerem živi žrtev, zadrževanje in približevanje krajem, kjer se žrtev redno nahaja (delovno mesto, šola, vrtec ...), navezovanje stikov z žrtvijo na kakršenkoli način, vključno s sredstvi za komuniciranje na daljavo, vsakršno srečanje z žrtvijo. Te ukrepe lahko sodišče izreče tudi, če je povzročitelj nasilja žrtvi grozil, da jo bo poškodoval ali drugače protipravno posegel v njeno dostojanstvo ali druge osebnostne pravice, če je povzročitelj nasilja protipravno vstopil v stanovanje, v katerem živi žrtev ali drugače motil njeno mirno posest, če povzročitelj nasilja žrtev proti njeni izrecni volji protipravno nadleguje, na primer z zasledovanjem ali uporabo sredstev za komuniciranje na daljavo in če povzročitelj nasilja žrtev proti njeni izrecni volji protipravno nadleguje z uporabo oziroma objavljanjem vseh osebnih podatkov žrtve, sodnih spisov in osebnih zapisov na svetovnem medmrežju. Sodišče lahko te ukrepe izreče za največ šest mesecev in jih na predlog žrtev podaljša še za največ šest mesecev. (Op. ur.)

V skladu z 20. členom lahko sodišče o zgornjih ukrepih odloča tudi na predlog otroka, starejšega od petnajst let, če je ta žrtev nasilja v družini, staršev oziroma enega od staršev. Če so ukrepi izrečeni zaradi varstva otroka, spremlja njihovo izvajanje center za socialno delo. (Op. ur.)

V skladu z 21. členom Zakona o preprečevanju nasilja v družini (2008) lahko sodišče na predlog žrtve z odločbo naloži povzročitelju nasilja, ki z žrtvijo, ki jo je telesno poškodoval ali ji je prizadejal škodo na zdravju ali je drugače posegel v njeno dostojanstvo ali druge osebnostne pravice, živi v skupnem gospodinjstvu, da mora stanovanje v skupni uporabi prepustiti žrtvi v izključno uporabo. Sodišče ukrep časovno omeji na največ šest mesecev in ga lahko na predlog žrtve izjemoma podaljša še za največ šest mesecev. Žrtev mora predlog podati najkasneje v treh mesecih, odkar je utrpela katero od naštetih ravnanj. V skladu z 22. členom pa sme zakonec, nad katerim drugi zakonec izvaja nasilje ali če izvaja nasilje nad njegovimi otroki, ob razvezi zakonske zveze zahtevati, da mu drugi zakonec prepusti v izključno uporabo stanovanje, v katerem skupaj živita oziroma sta živela. Sodišče lahko dodeli stanovanje v izključno uporabo zakoncu,

ki vložijo zahtevo, če je to potrebno, da se ob razvezi prepreči nasilje, omeji trajanje ukrepa na največ šest mesecev in ga na predlog žrtve izjemoma podaljša še za največ šest mesecev. Mnenje o ogroženosti osebe poda pristojni center za socialno delo. (Op. ur.)

Čeprav so centri za socialno delo elektronsko povezani z Ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve, zaenkrat v bazah podatkov in v šifrantu ni evidence s področja nasilja v družini. Nasilje v družini se vodi pod kategorijo "težave v partnerskih odnosih". Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008) predvideva tudi ureditev tega področja. (Op. ur.)

1.2.2.4 *Regionalna koordinacija za nasilje*

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve je leta 2004 na predlog strokovnjakinj in strokovnjakov, ki so dali pobudo za regionalno povezovanje in povečanje možnosti za medinstitucionalno sodelovanje ter izboljšanje strokovnega delovanja, sistemiziralo novo delovno področje regionalne koordinacije za nasilje, ki jo izvajajo regionalne koordinatoriце. Cilj nove organizacije je zaustaviti trend rasti različnih oblik nasilja, zagotoviti pogoje za pomoč, ki jo potrebujejo žrtve nasilja, ter pozorno spremljanje najbolj ranljivih skupin, kot so otroci, ženske ter starejše in invalidne osebe. Prav tako je cilj delovati kot pluralna sila različnih izvajalk in izvajalcev na področju socialnega varstva.

Regionalna koordinatorica usmerja in povezuje pomoč in izvajalko ali izvajalca na širšem področju, spremlja težave, ki nastajajo pri reševanju nasilja, primarno na področjih socialnega varstva in pri sodelovanju z drugimi resorji.

Regionalna koordinatorica oz. koordinator nudi strokovno podporo strokovnim delavkam in delavcem, nosilcem primerov, ter kot zunanja strokovnjakinja oz. strokovnjak po potrebi deluje v lokalnih kriznih timih. Nudi pomoč pri vzpostavitvi in organizaciji splošnega kriznega tima v centrih za socialno delo, kjer ta še ni organiziran. Deluje tudi kot organizatorica in vodja medinstitucionalnega tima za reševanje primerov nasilja nad odraslimi žrtvami v regiji. V primerih ukrepov prepovedi približevanja vodi in koordinira delo interventne službe in po potrebi opravlja naloge po Pravilniku o prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi iz leta 2004. Če se v kriznem timu predhodno o tem dogovorijo, regionalna koordinatorica oz. koordinator nudi konkretno pomoč žrtvam in/ali povzročiteljem nasilja.

Osnovna naloga regionalne koordinatorice je usmerjena na preventivno dejavnost, koordinacijo mrež institucij in strokovnih profilov, ki delujejo na tem področju, na sistematično spremljanje in opazovanje pojavnosti

na regionalnem področju ter na identificiranje potreb, s katerimi se povečuje možnost zmanjšanja nasilja. Skozi pripravo protokola o sodelovanju med službami regionalna koordinatorica išče možnosti za nove oblike sodelovanja in vpliva na razvoj metodologije pomoči žrtvam nasilja.

Regionalna koordinacija predvideva omogočanje sistematičnih raziskav in analiz. Njeni cilji so ustvariti možnosti za bolj učinkovito delo na področju socialnega varstva in v povezavi z drugimi institucijami. Ta del je v praksi zaenkrat premalo uresničen predvsem zaradi količine operativnega dela. Naloga regionalne koordinacije je tudi iskanje možnosti v okviru lokalne skupnosti za vzpostavitev mreže namestitev za žrtve nasilja ter obveščanje širše strokovne javnosti o problematiki. S tem je reševanje problema nasilja pridobilo poseben družbeni pomen, ki bi moral delno pomagati pri njegovi destigmatizaciji.

Tudi novi Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008) je v 16. členu predvidel vlogo regionalne koordinacije. Določa, da se z namenom zagotavljanja pomoči žrtvam nasilja, izvajanja interventne službe, povezovanja dejavnosti organov in organizacij, spremljanja in analiziranja pojavov nasilja v regiji, oblikuje regijska služba za koordinacijo in pomoč žrtvam. Ta izvaja storitve po zakonu, ki ureja socialno varstvo in nujne ukrepe za varovanje otrokovih koristi po zakonu, ki ureja družinska razmerja, vključuje interventno službo, krizne centre in regijskega koordinatorja oz. koordinatorico za preprečevanje nasilja. (Op. ur.)

1.2.3 **Sodelovanje s policijo v primerih nasilja nad ženskami in nasilja nad otroki v družini**

Pravno podlago za delovanje policije predstavljata Zakon o policiji (2005) in Zakon o kazenskem postopku (2006). Naloga policije je zmanjševati ogroženost v skupnosti, kar izvaja z odkrivanjem in preiskovanjem sumov kaznivih dejanj. Na osnovi pridobljenih obvestil o sumu kaznivega dejanja policija pri pooblaščenem državnem tožilstvu vloži kazensko ovadbo.

Odločitev o začetku postopka za zaščito otroka je v pristojnosti socialne službe, medtem ko je odločitev o uvedbi postopka v primeru suma kaznivega dejanja v pristojnosti policije (Bašič 2006). Gre za dva vzporedna postopka, ločena eden od drugega, a pogosto med seboj koordinirana. Izenačevanje preiskave na centru za socialno delo, ki se izvaja zaradi preiskovanja ogroženosti otroka, in policijske preiskave, ki ima za cilj najti elemente kaznivega dejanja in posledično sankcioniranje,

postavlja socialno delo v odvisni položaj glede na odločitev policije ali celo glede na odločitev sodišča. S tem se zožuje prostor za izbiro strokovno metodoloških prijemov za delo z družino.

Čeprav je praksa pokazala, da ima lahko razlika v ugotovitvah med policijo in centrom za socialno delo o dejanskem stanju (npr. ko center oceni ogroženost otroka, policija pa ne najde elementov kaznivega dejanja in zaustavi postopek) za posledico nesodelovanje staršev in celo nadaljevanje prikrita zlorabe otroka v družini, to nikakor ne sme voditi v opustitev obravnave primera. Center za socialno delo mora ves čas iskati učinkovite ukrepe, s katerimi lahko zavaruje otroka, kot so kontinuirano spremljanje, nadzor nad izvrševanjem roditeljske pravice in posledično, ne glede na ugotovitve policije, uporabiti najbolj restriktiven ukrep, to je odvzem otroka (Smernice 1998). Ukrepanje vključuje tudi iskanje načinov, kako pridobiti starše za sodelovanje ali načinov za intenzivno delo z enim od staršev, ki bi lahko bil podporen centru za socialno delo pri zaščiti otroka. Pri nasilju v družini je zelo pogosto neizogibno intenzivno delo z zlorabljenimi mamami, ki so nemočne in nimajo realnega uvida v stalno potencialno nevarnost za otroka ter v svojo nemoč.

Kelly (1994, 1996) poudarja, da je v primerih nasilja nad otroki pomembna tudi hkratna učinkovita pomoč zlorabljenim ženskam, kar se v večini primerov izkaže kot dobra praksa za zaščito otrok. Konvencija o otrokovih pravicah usmerja odgovorne v socialnem varstvu in drugih institucijah, da dovolj zgodaj ugotovijo, obveščajo, preiskujejo, obravnavajo in spremljajo primer ogroženega otroka. Pri tem ne govori le o že znanih primerih ogroženih otrok, temveč tudi o latentno ogroženih otrocih, da bi se zagotovila njihova zaščita.

Praksa je v večini primerov pokazala, da ima v primerih nasilja nad ženskami policija v glavnem kurativno vlogo, saj prisotnost policije na kraju dogajanja vpliva na to, da oseba, ki izvaja nasilje, preneha z nasilnim vedenjem. Sama prisotnost policije pa tudi preprečuje (četudi za kratek čas) povzročitelju nasilja, da bi nadaljeval z vedenjem, ki je pripeljalo do prijave in intervencije, kar kaže na preventivni učinek prisotnosti policije.

V primerih nasilja v družini in interveniranja policije v prisotnosti otrok policija sama oceni potrebo po intervenciji socialne službe. V vsakem primeru policija obvesti center za socialno delo o svoji intervenciji ter ukrepih, kadar so priče incidentu tudi otroci. Od centra za socialno delo se pričakuje, da se v situaciji, ki so jo ocenili kot ogrožajočo za otroka, odzove primerno. V primerih policijske intervencije policija od socialne službe pričakuje tudi oceno o trenutni otrokovi ogroženosti in potrebi po

zaščiti otroka. Gre za dolžnost centrov za socialno delo in splošno dolžnost države, da zaščiti mladoletne otroke, kadar je ogrožen njihov zdrav razvoj in kadar to zahtevajo drugi interesi otrok (Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih 2004). Policija mora zagotoviti pomoč državnim organom, zavodom, organizacijam, posameznicam in posameznikom ter drugim, ki imajo javna pooblastila za izvajanje upravnih postopkov, če pri izvrševanju svojih nalog naletijo na upiranje ali ogrožanje oziroma če to utemeljeno pričakujejo (23. člen Zakona o policiji). V praksi takšno pomoč policije imenujemo asistenca policije.

Uporaba 23. člena Zakona o policiji, s katerim se zagotavlja pomoč policije socialnim delavkam in delavcem, ko izvajajo javna pooblastila, je jasna in nesporna, kadar je povezana s 24. členom istega zakona. Člen govori o predložitvi pisnega zahtevka najmanj tri dni pred načrtovano nalogo, kadar okoliščine to časovno dopuščajo brez škode zaradi odlašanja. V pisnem zahtevku morajo biti navedeni razlogi, zaradi katerih je potrebno zagotoviti pomoč policije.

Asistenca policije predvideva zagotavljanje pomoči v primerih, ko je pričakovati upiranje ali ogrožanje. Takrat lahko policija uporabi z zakonom določene ukrepe, kot je prepoved gibanja in zadrževanja na določenem območju. V težjih situacijah, ko nekdo poskuša ovirati izvrševanje upravnih nalog ali ko so ogrožena življenja ljudi, lahko policija kršitelja odstrani oziroma ukrepa v skladu z zakonom (26. člen Zakona o policiji).

V praksi je posredovanje policije v primerih načrtovanih akcij centrov za socialno delo (najpogosteje, ko gre za izvajanje ukrepa odvzema otroka staršem) zelo redek pojav, a ne zato, ker je primerov malo, temveč zato, ker se socialne delavke in delavci v iskanju kompromisov s starši izogibajo prisilnemu ločevanju otrok. Ukrepe, čeprav represivne, skušajo izvajati v dogovoru in sodelovanju s starši zaradi otrokovega interesa. To predpostavlja predhodno pripravo tako staršev kot otrok. Socialne delavke in delavci se ne glede na to pri svojem delu, predvsem na terenu, pogosto znajdejo v nenačrtovanih in nepredvidljivih situacijah, kjer so izpostavljeni tveganju.

Asistenca policije kot pomoč uradnim osebam v nenačrtovanih intervencijah socialnih delavk in delavcev, takrat, ko bi odlašanje zaradi pisnih zahtevkov pomenilo škodo, se navkljub jasnim zakonskim možnostim v praksi redko uporablja. Eden od razlogov je lahko dejstvo, da družina že prejema pomoč, povezano s trenutnim stanjem oz. težavo, drugi razlog je lahko ta, da družina prejema pomoč ali asistenco na podlagi hipotetičnega stanja ali predvidene situacije in je zato predviden tudi čas za predložitev

zahtevka za asistenco. Praksa, ki potrjuje izmikanje institutu asistence v nekaterih primerih, bi lahko pomenila, da želi policija na terenu jasno situacijo in reagira na konkretni incident.

Svoje postopke za interveniranje ali neinterveniranje policija argumentira z avtonomnostjo in sposobnostjo ocene o potencialni nevarnosti. Na terenu ogrožena socialna delavka oz. delavec seveda ne moreta pomagati družini in posledice ogrožajočih dogodkov gotovo zmanjšujejo njeno oz. njegovo zmožnost reševanja in posredovanja v podobnih situacijah v prihodnosti. Z enostransko oceno policije se pogosto krha zaupanje in partnerski odnos pri reševanju problematike nasilja.

Tudi Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008) je predvidel določene nove naloge za policijo. V 18. členu določa, da policija na prošnjo žrtve nasilja v družini zagotovi žrtvi varnost ob vstopu v stanovanjske prostore, v katerih prebiva, da lahko iz njih vzame stvari, ki so potrebne za zagotavljanje njenih osnovnih življenjskih potreb in osnovnih življenjskih potreb njenih otrok. (Op. ur.)

V primerih, ko obstaja sum povzročitve kaznivega dejanja, lahko policija odredi 48-urno pridržanje povzročitelja nasilja. V tem času policija povzročitelja pripelje pred preiskovalnega sodnika ali sodnico, ki lahko zanj odredi pripor. Kazenski postopek predvideva še eno možnost ukrepanja za preprečevanje ponovitvene nevarnosti. To je prepoved približevanja določenemu kraju ali osebi, ki jo odredi preiskovalni sodnik ali sodnica, če obstajajo elementi kaznivega dejanja.

Od leta 2004 je v veljavi novi Pravilnik o prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi, v katerem je zahteva po usklajevanju dela med policijo in centrom za socialno delo očitna. Pravilnik predvideva pristojnost policije, da tudi v primerih prekrška na kraju dogajanja izreče prepoved približevanja določenemu kraju oziroma osebi. Pravilnik določa tudi obveznosti centrov za socialno delo oziroma intervencijske službe, ki mora nuditi pomoč žrtvi.

Policija je neposredno po sprejetju Pravilnika redkeje uporabljala ta ukrep, leta 2006 pa je bilo po evidenci podatkov za celjsko regijo iz internega poročila celjske regijske koordinatorice, samo v celjski regiji izrečenih že 95 ukrepov prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi. Od leta 2006 lahko policija izreče ukrep prepovedi približevanja tudi v primerih kaznivih dejanj in ne samo prekrškov. To velja tako za primere lažjih kaznivih dejanj kakor tudi za kazniva dejanja, za katera je predviden pripor.

Sodelovanje policije in centra za socialno delo v glavnem teče na že dogovorjen način, opisan v Smernicah (1998). Sodelovanje pomeni

predvsem medsebojno obveščanje in multiprofesionalno sodelovanje v kriznih multiprofesionalnih timih. Praksa je pokazala, da so izmenjava informacij o družini, dogovorjene in načrtovane intervencije ter dobro usklajena koordinacija dragocene pri zaščiti ogroženih otrok.

1.3 RAZISKAVE O NASILJU NAD ŽENSKAMI V DRUŽINI V SLOVENIJI

1.3.1 Raziskave v Republiki Sloveniji

Urad za žensko politiko je leta 1999 objavil rezultate raziskave o nasilju v družini iz zornega kota centrov za socialno delo (Bratina 1999). Podatki, ki se nanašajo na prvo polovico leta 1999 in so zbrani iz 44 centrov za socialno delo, so pokazali, da je bilo zabeleženo nasilje v 52,63 odstotka primerov prisotno v zakonski zvezi in v 21,86 odstotka primerov v izvenzakonski skupnosti. Povzročitelj nasilja je bil v 46,55 odstotka primerov mož, v 16,8 odstotka primerov oče ali očim, v 9,91 odstotka primerov partner, v 2,8 odstotka primerov bivši partner in v 6,07 odstotka primerov sin. (Bratina 1999)

Naslednja raziskava o nasilju v družini v Sloveniji je bila del ciljno raziskovalnega projekta z naslovom Analiza družinskega nasilja v Sloveniji – predlogi preventive in ukrepov. Anketno raziskavo Nasilje v družinah v Sloveniji je leta 2005 izvedlo Znanstveno raziskovalno središče Koper. V anketni raziskavi je sodelovalo 1006 vprašanih, od katerih je bila polovica moškega in polovica ženskega spola, v starosti od 18 let naprej. (Sedmak in Kralj 2005)

Vprašanja v anketi so bila razdeljena v več kategorij. V tem delu so opisana vprašanja o nasilju nad ženskami in nasilju nad otroki.

Raziskava je odkrila, da se v Sloveniji navkljub deklarativnemu stališču do nasilja kot nesprejemljivega vedenja izogibamo o njem govoriti. Rezultati odgovorov na vprašanje "Ali osebno poznate družino, v kateri se izvaja nasilje nad ženo?" so pokazali, da 22,3 odstotka anketiranih pozna vsaj eno družino, v kateri se dogaja nasilje nad ženo, medtem ko 77,7 odstotka anketiranih ne pozna takšne družine. Pri tem so anketirani odgovorili, da je največ psihičnega nasilja, 74,9 odstotka, fizično nasilje je po njihovem mnenju prisotno v 70,3 odstotka, ekonomsko v 21,5 odstotka in spolno v 2,5 odstotka primerov nasilja nad ženskami v družini. (Prav tam)

Da se nasilje v družini dogaja moškimi je zaznalo 7,5 odstotka anketiranih, medtem ko jih 92,5 odstotka ni poznalo takšnega primera. Tudi v teh primerih gre po njihovem mnenju najpogosteje za psihično nasilje (74,9 odstotka), zatem fizično (39,7 odstotka), ekonomsko (22,5 odstotka) in spolno nasilje (3,2 odstotka). Iz primerjave rezultatov o nasilju nad ženskami in rezultatov o nasilju nad moškimi avtorici sklepata, da je bolj prepoznano nasilje nad ženskami kot nasilje nad moškimi. Izpostavljenost psihičnemu nasilju so anketirani ocenili kot enako pogosto za oba spola, medtem ko so fizičnemu nasilju po njihovem mnenju bolj izpostavljene ženske (70,3 odstotka) kot moški (39,7 odstotka), kar se lahko razloži tudi z oceno fizične premoči moških. Rezultati so tudi pokazali, da so anketirani poznali največ nasilja iz medijev, 91,9 odstotka vprašanih, od prijateljev 32,7 odstotka, iz sosodstva 26,7 odstotka ter iz osebne izkušnje 13,5 odstotka. (Prav tam)

Nasilje v otroštvu je doživelo 73 odstotkov anketiranih. V odrasli dobi je nasilje doživelo 38,6 odstotka anketiranih, in sicer največ psihičnega nasilja, 66,5 odstotka, fizičnega nasilja 63 odstotkov, ekonomskega 7,7 odstotka, spolnega 3,7 odstotka in drugega 1,6 odstotka. Zanimivo je, da zelo visok odstotek anketiranih, ki so doživeli nasilje, ni nikoli poiskal pomoči (92,5 odstotka). (Prav tam)

V drugem delu ankete je raziskava izpraševala stališča do nasilja v Sloveniji. Da je nasilje pogost in zelo pogost pojav, je menila nekaj več kot polovica anketiranih (57,3 odstotka). O nasilju kot družbenem problemu razmišlja 67,3 odstotka anketiranih, medtem ko razume 32,7 odstotka nasilje kot zasebni, intimni problem. S trditvijo, da je nasilno vedenje prirojena lastnost posameznika oz. posameznice, se popolnoma strinja 30,4 odstotka anketiranih, medtem ko se s to trditvijo ne strinja in sploh ne strinja 30,6 odstotka. Neopredeljenih odgovorov je bilo 28,4 odstotka. (Prav tam)

S trditvijo, da je ženska včasih tudi sama kriva, če jo partner udari, se sploh ne strinja in ne strinja 61,2 odstotka anketiranih, medtem ko se jih 18,1 odstotka strinja in popolnoma strinja. Neopredeljenih odgovorov je bilo 20,7 odstotka. (Prav tam)

S trditvijo, da ena klobuta, ki jo ženska dobi od partnerja, ne pomeni nasilja v družini, se ne strinja in se sploh ne strinja 61,2 odstotka anketiranih. S to trditvijo se popolnoma strinja in se strinja 24,4 odstotka anketiranih, medtem ko je 14,5 odstotka neopredeljenih. S trditvijo, da nikoli, pod nobenim pogojem, mož ne sme udariti svoje žene in obratno, se strinja in se popolnoma strinja 84,4 odstotka anketiranih. S to trditvijo se sploh ne strinja in se ne strinja 8,9 odstotka anketiranih, medtem ko

je neopredeljenih 6,7 odstotka anketiranih. S trditvijo, da partnerjevo zastraševanje ne pomeni nasilja v družini, se ni strinjalo 80,1 odstotka anketiranih. S to trditvijo se strinja 10,7 odstotka, medtem ko je 9,2 odstotka anketiranih neopredeljenih. (Prav tam)

Raziskava je obravnavala tudi nasilje nad otroki. Na vprašanje, ali poznajo družine, v katerih je vpitje na otroke običajen način komuniciranja, je več kot polovica anketiranih odgovorila pozitivno (53,1 odstotka), medtem ko je 43,9 odstotka odgovorilo, da ne poznajo takšne družine. Družine, v katerih so klofute običajen način kaznovanja otrok, pozna 33,1 odstotka anketiranih. S trditvijo, da ni nič slabega, če udarimo otroka po zadnjici, če to zasluži, se strinja in popolnoma strinja 57,7 odstotka anketiranih. S trditvijo se ne strinja 22,4 odstotka anketiranih, medtem ko je neopredeljenih 19,9 odstotka. (Prav tam)

V primeru, da opazijo, da sosed večkrat tepe svojega otroka, bi policijo zagotovo obvestilo 55,7 odstotka anketiranih, verjetno pa 29,7 odstotka anketiranih. Da verjetno ne bi in zagotovo ne bi obvestili policije, je odgovorilo 14,6 odstotka anketiranih. V primeru, da vidijo, da njihov sorodnik oz. sorodnica psihično zlorablja svojega otroka, bi zagotovo in verjetno obvestilo policijo 77 odstotkov anketiranih. Za odgovore verjetno ne bi in zagotovo ne bi, se je odločilo 22,9 odstotka anketiranih. (Prav tam)

Vprašani so v odgovorih poudarjali psihično nasilje kot najpogostejšo obliko nasilja nad otroki, ki je po njihovem mnenju bolj prisotna od fizičnega nasilja. Iz tendenc, da prijavijo policiji psihično nasilje v večjem odstotku od fizičnega kaznovanja otroka, lahko sklepamo, da se psihično nasilje pojmuje kot težja oblika nasilja in s tem posledično kot bolj škodljiva za otroka. (Prav tam)

V raziskavi so zastavili tudi vprašanje o tem, ali država, državne institucije in nevladne organizacije naredijo dovolj za preprečevanje nasilja v družini. 60,5 odstotka anketiranih meni, da država ne stori dovolj, da stori dovolj, je odgovorilo 8,7 odstotka anketiranih, neopredeljenih odgovorov pa je 30,8 odstotka. Nezadovoljstvo z delom policije je izrazilo 48,2 odstotka, medtem ko jih 21,5 odstotka meni, da policija stori dovolj za preprečevanje nasilja v družini. Z nezadostnim je delo centrov za socialno delo ocenilo 34,4 odstotka, medtem ko je z njimi zadovoljnih 30,6 odstotka anketiranih. Delo nevladnih organizacij je 36,7 odstotka anketiranih ocenilo kot dovolj angažirano za preprečevanje nasilja v družini, medtem ko jih 28 odstotka misli, da ne delajo dovolj angažirano. Najbolj pozitivno stališče so vprašani izrazili do društev, ki nudijo samopomoč žrtvam nasilja v družini. Celotno 63,9 odstotka anketiranih je odgovorilo, da

društva za samopomoč storijo dovolj za preprečevanje nasilja v družini. Samo 10,5 odstotka meni, da ne storijo dovolj. (Prav tam)

Vprašani so ocenjevali tudi delo cerkvenih institucij za preprečevanje nasilja v družini. Da cerkev ne stori dovolj, jih je odgovorilo 42,2 odstotka, medtem ko je 24,1 odstotka vprašanih odgovorilo, da so zadovoljni z delom cerkvenih institucij na tem področju. Ostalih 33,7 odstotka je ostalo neopredeljenih. (Prav tam)

Raziskava je pokazala zanimive odgovore na vprašanja o nasilju v družini v Sloveniji ter služi kot eden od pokazateljev vladi za pripravo nacionalnih smernic za preprečevanje nasilja v družini.

Naslednjo raziskavo Nasilje nad ženskami v družini, analiza stanja je leta 2003 objavil Strokovni svet za problematiko nasilja pri Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve (Robnik idr. 2003). Iz rezultatov raziskave, ki je zajela 53 centrov za socialno delo, je razvidno, da je obravnava nasilja v centrih le ena od strokovnih nalog socialnih delavk in delavcev. V majhnem številu centrov se z ženskami z izkušnjo nasilja ukvarja izključno ena socialna delavka oz. delavec. To pomeni, da je delo organizirano tako, da socialne delavke in delavci izvajajo vse socialno varstvene storitve. Centre za socialno delo o nasilju najpogosteje obveščajo ženske same, sledi policija, zatem šole, nevladne organizacije, materinski domovi, varne hiše, otroški vrtci, anonimni klici, sorodnice in sorodniki ter sosedje. Najbolj poredko jih o zaznanem nasilju obveščajo zdravstvene ustanove. V centrih za socialno delo se nasilje najpogosteje obravnava timsko, sledi individualna obravnava in obravnava s pomočjo medinstitucionalnih strokovnih timov. (Robnik idr. 2003)

Socialne delavke in delavci menijo, da so številne odločitve v centru odvisne od posameznih socialnih delavk in delavcev, od njihovih lastnih prepričanj, od dogovorov znotraj institucije in od navodil nadrejenih. Po prepričanju nekaterih socialnih delavk in delavcev obstaja manj možnosti, da pride do strokovnih napak ali da pride do sprejemanja subjektivnih odločitev posameznic in posameznikov, če ima center za socialno delo tim. Ženskam z izkušnjo nasilja v družini 49 centrov za socialno delo (98 odstotkov tistih, ki so vrnili vprašalnike) nudi pomoč v obliki socialno varstvenih storitev: prva socialna pomoč, osebna pomoč in pomoč družini na domu. V primeru, ko je povzročitelj nasilja ženskin partner, ga na razgovor pokličejo v 32 centrih za socialno delo (62 odstotkov). Od tega v šestih centrih (11 odstotkov) samo, če to dovoli ženska. Redkeje ga pokličejo v enajstih centrih (21 odstotkov), v drugih primerih pa je poziv odvisen od razgovora z žensko z izkušnjo nasilja oziroma od posameznih primerov. Razgovor opravijo ločeno v triindvajsetih centrih (43 odstot-

kov), skupne razgovore opravljajo v štirinajstih centrih (26 odstotkov). V treh centrih za socialno delo se za skupni razgovor dogovorijo z žrtvijo, v trinajstih centrih (25 odstotkov) so povedali, da je postopek odvisen od primera. (Prav tam)

Odgovori na vprašanja o sodelovanju z drugimi institucijami so pokazali, da centri za socialno delo najpogosteje sodelujejo s policijskimi postajami, nekaj manj s policijskimi upravami, najredkeje pa z Ministrstvom za notranje zadeve. V zdravstvu je najpogostejše sodelovanje z zdravnicami in zdravniki splošne prakse, nekaj manj s psihiatrinjami in psihiatri, najmanj pa z ginekologinjami in ginekologi. (Prav tam)

Na vprašanje, ali imajo socialne delavke in delavci možnosti izobraževanja in strokovnega izpopolnjevanja za delo na področju nasilja nad ženskami, je 68 odstotkov centrov za socialno delo odgovorilo pritrdilno, medtem ko jih je 32 odstotkov odgovorilo negativno. Med razlogi je navedenih premalo konkretnih možnosti za izobraževanje, pomanjkanje finančnih sredstev in preobremenjenost z delom. (Prav tam)

Po mnenju centrov za socialno delo bi h kvalitetnejšemu reševanju problematike nasilja pripomoglo naslednje: primernejša zakonodaja, predvsem možnost odstranitve povzročitelja nasilja ($f = 26$), ozaveščanje strokovne in laične javnosti, nična toleranca do nasilja ($f = 16$), več varnih hiš ($f = 12$), boljše informiranje žensk o možnostih pomoči v okolici ($f = 12$), hitrejšo reševanje stanovanjske problematike, možnost pridobivanja neprofitnih stanovanj ($f = 11$), medinstitucionalna obravnava primerov ($f = 8$), izobraževanje strokovnih delavk in delavcev ($f = 6$), strožje kazni za povzročitelje nasilja ($f = 6$), možnost ekonomskega osamosvajanja žensk ($f = 5$), hitrejši postopki na sodišču ($f = 5$), obvezna strokovna obravnava povzročiteljev nasilja ($f = 4$), jasna načela dela in postopkov ($f = 3$), večja pooblastila policije ($f = 3$), povečanje števila kadrov v vseh institucijah, ki delujejo na področju dela z ženskami z izkušnjo nasilja ($f = 1$), vzpostavljanje timov za obravnavo nasilja ($f = 1$), obvezno sodelovanje v kriznem timu ($f = 1$). (Prav tam)

V centrih za socialno delo menijo, da bi bilo za izboljšanje dela z ženskami z izkušnjo nasilja dobro: vzpostaviti skupino za samopomoč za ženske z izkušnjo nasilja ($f = 18$), omogočiti dodatno izobraževanje in pridobivanje specializiranih znanj ($f = 18$), omogočiti dodatno zaposlovanje strokovnega kadra ($f = 14$), medinstitucionalno povezovanje in multiprofesionalno delo ($f = 4$), vzpostavljanje specializiranih oblik pomoči ($f = 3$), povečati možnosti zaposlovanja žrtev ($f = 2$), ustanoviti tim za obravnavo nasilja ($f = 2$), izvajati preventivne akcije ($f = 1$), obvezno sodelovanje drugih strokovnjakinj in strokovnjakov iz drugih institucij v kriznem timu

(f = 1), hitro in konkretno reagirati v primerih nasilja (f = 1), najti družine za krizne situacije, ki bi lahko sprejele žensko z izkušnjo nasilja (skupaj z otroki) (f = 1), oblikovati specialistične službe na regionalni ravni (f = 1), opogumljati socialne delavke in delavce (f = 1), vzpostaviti varne sobe in 24-urno strokovno pomoč (f = 1). (Prav tam)

Raziskava je odgovorila na vprašanje o organizacijskih oblikah dela s primeri, o načinih obravnave primerov nasilja in sodelovanja z drugimi institucijami. Odkrila je tudi nekatere pomanjkljivosti, povezane z zakonodajo, neobstojem organiziranih oblik in mrež ter specializirane pomoči žrtvam nasilja.

Mnenje socialnih delavk o načinu reševanja problema nasilja v družini je analizirano v diplomski nalogi, ki je zastavljena kot kvalitativna raziskava z naslovom Pogled socialnih delavk na nasilje v družini skozi metodo analiza tveganja. (Urbanc 2005)

Metodo analiza tveganja oziroma ogroženosti, ki se uporablja za boljše oceno položaja uporabnic in uporabnikov, so razvili na Fakulteti za socialno delo v Ljubljani. (Flaker 1994)

Postopek ocene ogroženosti socialni delavki oz. delavcu omogoča uporabo metod in ukrepov, s katerimi lahko omejuje ljudi (ko gre za predvidevanje, da je ogroženo življenje) ali širi možnosti. Z omogočanjem tistega, kar jim ni bilo dostopno ali jim je bilo omejeno, in z omogočanjem več prostora in svobode (odpust iz ustanov, rehabilitacija, proces odraščanja), jih lahko opogumi. Cilj ocene tveganja je zmanjševanje tveganja na podlagi ocene tveganja in škode. Analiza izpostavljenosti nevarnosti (analiza tveganja) vsebuje dve osnovni predpostavki ali dve perspektivi: oceniti tveganje s stališča verjetnosti dogodka in istočasno obdržati perspektivo uporabnice ali uporabnika, kar pomeni pristop, ki omogoča dialektiko med perspektivami. (Flaker 1994)

Raziskava v diplomski nalogi (Urbanc 2005), ki obravnava analizo tveganja, je bila usmerjena na problemska vprašanja, kot sta na primer kako socialne delavke vidijo področje nasilja v družini ter kakšen pogled imajo na načrtovane oblike pomoči. Socialne delavke so z analizo tveganja oziroma z oceno ogroženosti ocenjevale položaj uporabnic in uporabnikov. Glede na analizo že izvedenih analiz tveganja so se razlikovali njihovi pogledi na nasilje. Za vsebino tega dela so pomembni naslednji rezultati raziskave.

Socialne delavke menijo, da je nasilje nesprejemljivo. Ne zdi se jim pravično, da mora žrtev zapustiti skupno stanovanje, pomoč pa je večinoma usmerjena ravno v to smer. To po oceni avtorice lahko pomeni, da je splošno družbeno sprejemljiva pobuda ogrožene uporabnice, s katero želi ta prekiniti odnos takrat, kadar jo ogroža. Lahko pa pomeni tudi, da

žrtev nima moči, da bi vztrajala v borbi s partnerjem, ki povzroča nasilje, zato izbere na videz enostavnejši, a dolgoročno težji način reševanja. (Prav tam)

Socialne delavke imajo javna pooblastila za zaščito otrok, ki doživljajo nasilje. Za zaščito ženske, ki doživlja nasilje, takšnih pooblastil nimajo, zato svoje delo omejijo na svetovanje in podajanje informacij, če ženska sama izbere to vrsto pomoči. (Prav tam)

Ženske, ki doživljajo nasilje, socialnim delavkam velikokrat prikrivajo pravi razlog prihoda v center za socialno delo (nasilje v družini) in kot razlog navedejo iskanje informacij o razvezi zakonske zveze, materialno pomoč in podobno. (Prav tam)

Socialne delavke bi se pri pomoči ženskam z izkušnjo nasilja najprej usmerile na delo s celo družino. Preden bi izvedle kateri koli ukrep, bi poskušale pridobiti vse potrebne informacije in nudile pomoč in podporo celotni družini. V kolikor ne bi bilo sodelovanja, bi pomoč usmerile na preselitev žrtve in odhod od nasilnega partnerja. (Prav tam)

Po mnenju socialnih delavk v raziskavi povzročitelji nasilja pojmujejo nasilje kot del vzgojne vloge staršev (npr. klofuta bi morala na otroka delovati vzgojno), zato so udarci zanje normalen pojav. (Prav tam)

1.3.2 **Problemi raziskovanja nasilja nad ženskami v družini in naša raziskava**

Dosedanje raziskave o nasilju nad ženskami v družini v glavnem temeljijo na raziskovanju pogostosti nasilja v družini in pojavnosti oblik nasilja. Takšne raziskave v Sloveniji še vedno niso izvedene na sistemski ravni in do sedaj ni raziskav, ki bi preučile fenomen nasilja v vseh njegovih oblikah in obsegu. Obstoječe posamezne manj obsežne raziskave so razkrile problem in pokazale potrebo po preučevanju na sistemski ravni.

V dosedanjih raziskavah so strokovno javnost zanimala tudi organizacijske in zakonske možnosti institucij, ki so določene za ukvarjanje s problemom nasilja, njihova učinkovitost in primerjava možnosti, ki jih imajo nevladne organizacije.

Glede na to, da delo s primeri ni odvisno samo od zakonskih pristojnosti in organizacijskih možnosti, temveč tudi od drugih dejavnikov, ki usmerjajo in spodbujajo interveniranje, se v tem delu usmerjamo tudi na tiste osebne in strokovne poglede socialnih delavk in delavcev na problematiko nasilja, ki lahko zelo pogosto, manj ali bolj uspešno, rešijo obravnavane primere, ne glede na (ne)obstoječe zakonske podlage.

Raziskava je zajela tudi preučevanje pristopov in metod, ki se uporabljajo pri delu, z namenom izboljšati vpogled v prakse in interveniranje ter spodbujati vprašanja o načinih dela in pristopih pri reševanju problematike. S tem želimo prispevati k spremembam ali utrditvi tistih načinov dela v centrih za socialno delo, ki lahko povečajo učinkovitost pomoči žrtvam nasilja, še posebej otrokom, ki jim zakasnelo interveniranje ali neinterveniranje lahko pusti trajne posledice. Raziskava lahko pripomore k izgradnji dobre prakse, ki bi usmerila delo centrov za socialno delo v sodelovanje z drugimi pristojnimi institucijami.

Raziskava je zajela socialne delavke in delavce, ki so se v okviru svojega dela srečevali z nasiljem v družini, bodisi da so neposredno intervenirali ali samo prepoznavali probleme v družini kot nasilje in jih posredovali pristojnim strokovnim delavkam in delavcem v nadaljnjo obravnavo.

2 Cilj, problemi in hipoteze raziskave

Osnovni cilj raziskave je raziskati dejavnike, ki so povezani z razumevanjem in ocenjevanjem nasilja v družini in ocenjevanjem potrebnih strokovnih reakcij. V ta namen smo raziskali pripravljenost socialnih delavk in delavcev za intervencijo v okviru svojih različnih razumevanj situacij nasilja nad ženskami in nasilja nad otroki v družini. Raziskava je usmerjena na dejavnike, ki lahko vplivajo na odločitev socialnih delavk in delavcev o uvedbi določenega pristopa in pomoči celi družini ali njenemu ogroženemu delu, odvisno od zaznavanja in razumevanja dinamike dogajanja v družini.

Za uresničitev navedenega cilja smo preverjali:

- 1) ali obstajajo razlike pri ocenah ogroženosti otroka, nevarnosti za žensko in odgovornosti za nasilje v družini glede na kontekst, v katerem se dogaja nasilje (glede na vrsto ogroženosti otroka in trajanje nasilja v družini);
- 2) ali obstajajo razlike pri pripravljenosti za obveščanje policije, strokovnega tima in multiprofesionalnega tima glede na kontekst, v katerem se dogaja nasilje (glede na vrsto ogroženosti otroka in trajanje nasilja v družini);
- 3) ali obstajajo razlike pri predlogih ukrepov in socialno varstvenih storitev glede na kontekst, v katerem se dogaja nasilje (glede na vrsto ogroženosti otroka in trajanje nasilja v družini);
- 4) ali obstajajo razlike pri ocenah ogroženosti otroka, nevarnosti za žensko, odgovornosti za nasilje v družini in izbiri intervencij glede na strokovne izkušnje z nasiljem;
- 5) ali obstajajo razlike pri ocenah ogroženosti otroka, nevarnosti za žensko, odgovornosti za nasilje v družini in izbiri intervencij glede na osebno izkušnjo z nasiljem.

Prav tako smo v raziskavi želeli raziskati pristope k delu s primeri nasilja nad ženskami v družini (6.) ter opažene težave in rešitve pri delu s primeri nasilja nad ženskami v družini (7.).

Postavili smo naslednje hipoteze:

- 1) Pri prvem problemu so pričakovane naslednje razlike:
 - a) V primeru večje ogroženosti otroka se odgovornost mame ocenjuje kot večja v primerjavi s primerom manjše ogroženosti otroka.
 - b) V primeru večje nevarnosti za žensko se njena odgovornost za ogroženost otroka ocenjuje kot manjša v primerjavi s primerom manjše nevarnosti za žensko.
 - c) V primeru dolgotrajnega nasilja v družini sta ocena ogroženosti otroka in ocena odgovornosti mame višji kot v primeru kratkotrajnega nasilja v družini.

- 2) Pri drugem problemu se pričakuje, da kontekstualni dejavniki (vrsta ogroženosti otroka in trajanje nasilja v družini) vplivajo na pripravljenost za obveščanje policije, strokovnega tima in multiprofesionalnega kriznega tima, v primeru nasilja nad žensko in nasilja nad otrokom, na naslednji način:
 - a) V primerih ocene večje ogroženosti otroka se pričakuje večja pripravljenost za obveščanje policije in strokovnih timov in manjša pripravljenost za obveščanje multiprofesionalnih kriznih timov.
 - b) V primerih kratkotrajnega nasilja v družini se pričakuje manjša pripravljenost za obveščanje policije in večja pripravljenost za vključevanje strokovnih in multiprofesionalnih kriznih timov.

- 3) Pri tretjem problemu se pričakuje, da se predlogi socialno varstvenih ukrepov razlikujejo glede na kontekstualne dejavnike (vrsto ogroženosti otroka in trajanje nasilja v družini) in sicer da je v primerih večje ogroženosti otroka in dolgotrajnega nasilja v družini pripravljenost za izločitev otroka iz družine večja, pripravljenost za napotitev staršev na svetovanje pa manjša.

- 4) Pri četrtem problemu se pričakuje, da v ocenah ogroženosti in odgovornosti ter izbiri intervencij ni razlik glede na strokovno izkušnjo z nasiljem.

- 5) Pri petem problemu se pričakuje, da osebna izkušnja z nasiljem (telesno kaznovanje otroka, izpostavljenost otroka nasilju enega starša nad

drugim oziroma otrokovo pričevanje nasilju enega starša nad drugim v primarni družini in izkušnja nasilja v partnerskem odnosu) vpliva na ocene ogroženosti in odgovornosti na način, da socialne delavke in delavci, ki so imeli osebno izkušnjo z nasiljem, ocenjujejo večjo ogroženost otroka in večjo nevarnost za žensko ter manjšo odgovornost ženske za ogroženost otroka in za lastno viktimizacijo.

6) Ker so pri 6. in 7. problemu postavljena raziskovalna vprašanja, ob njih ni postavljenih hipotez.

3 Metodologija raziskave

3.1 UDELEŽENKE IN UDELEŽENCI RAZISKAVE

Raziskava je bila izpeljana na vzorcu 106 socialnih delavk in delavcev iz 61 centrov za socialno delo v Sloveniji. V raziskavi so sodelovali socialne delavke in delavci centrov za socialno delo iz vseh dvanajstih regij, kot jih opredeljuje Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve: Ljubljanske regije, Območje Ljubljane, Območje Kranjske regije 1, Območje Kranjske regije 2, Primorske regije, Celjske regije, Koroške regije, Pomurske regije, Podravske regije, Posavske regije, Gorenjske regije, Dolenjske regije in Goriške regije.

Od 106 socialnih delavk in delavcev jih je 96 podalo odgovore o svoji starosti. Njihova povprečna starost je bila 38,6 let.

TABELA 2

Starost socialnih delavk in delavcev

STAROST	F	%
Od 25 do 35 let	38	39,58
Od 35 do 45 let	31	32,29
Od 45 do 50	15	15,62
Od 50 do 58	12	12,50
Skupaj	96	100,00

Od 106 socialnih delavk in delavcev jih je 99 podalo podatke o svojem spolu. 88 anketirank je bilo ženskega spola, kar predstavlja 87,8 odstotka, 12 anketirancev ali 12,12 odstotka je bilo moškega spola.

Čeprav testiranje razlik po spolu, zaradi majhnega števila udeležencev moškega spola, ni vključeno v raziskavo, smo vseeno želeli preveriti, ali obstajajo med odgovori socialnih delavk in odgovori socialnih delavcev razlike pri ocenjevanju ogroženosti otroka, odgovornosti mame in odgovornosti očeta za nasilje v družini ter izbiri intervencije.

Potrjeni sta bili le dve pomembni razliki, in sicer pri vprašanju "Kako ocenjujete resnost nasilja, ki mu je po vašem mnenju izpostavljena ženska?"; v primeru, ki je opisoval fizično nasilje očeta nad otrokom in nad njegovo mamo, in primeru, ki je opisoval dolgotrajno nasilje v družini, kjer smo postavili vprašanje "V kolikšni meri je moški odgovoren za nasilje nad žensko?"

Socialne delavke so v primeru, ki je opisoval fizično nasilje očeta nad otrokom in nad njegovo mamo, ocenile večjo nevarnost za žensko ($M = 3,68$) kot socialni delavci ($M = 2,92$), ($F[1,98] = 7,61$; $p = 0,007$). Odgovornost moškega za nasilje nad žensko v primeru dolgotrajnega nasilja v družini je bila pri socialnih delavkah ocenjena z višjim odstotkom. Tako je 97,4 odstotka socialnih delavk in 86,7 odstotka socialnih delavcev menilo, da je moški odgovoren za nasilje nad žensko ($F[1,98] = 5,54$; $p = 0,018$).

Dodatna preverjanja niso pokazala drugih pomembnih razlik po spolu, zato smo se odločili, da bomo tudi teh 12 udeležencev moškega spola vključili v skupni vzorec.

Socialne delavke in delavci, ki so zajeti v raziskavi, delajo na različnih področjih socialnega dela. Tisti, ki se ukvarjajo z nasiljem v družini, delajo tudi na področjih varstva otrok in družine. To pomeni delo z vsemi oblikami zlorabe otrok, vključno z zanemarjanjem ter delo z mladoletnimi osebami s težavami v odraščanju.

S primeri nasilja se srečujejo tudi socialne delavke in delavci, ki delajo na področju posvojitve, skrbništva in varstva oseb z invalidnostjo. Obravnava primerov nasilja nad ženskami v družini je v domeni dela z odraslimi, varstva oseb z invalidnostmi in dela s starejšimi. V primerih nasilja nad ženskami v družinah z otroki obravnavo primerov prevzema v glavnem socialna delavka oz. delavec za področje pomoči družini ali varstva otrok.

V raziskavi nas je zanimalo, koliko so socialne delavke in delavci obremenjeni s primeri nasilja v družini. Znano je, da delo z nasiljem v družini ni posebej normirano. Prav tako ni umeščeno v posebno kategorijo, kot so ostala področja dela (ukrepi in storitve), ki se evidentirajo v socialni bazi podatkov, elektronsko povezani z Ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve, in so statistično analizirana.

Odgovori socialnih delavk in delavcev na vprašanje "Kolikšno je približno število primerov nasilja v družini, ki jih trenutno obravnavate?" so bili rekodirani v dve kategoriji: 1) od 1 do 3 primeri in 2) več kot 4 primeri.

Od 102 socialnih delavk in delavcev, ki so odgovorili na vprašanje, je več kot 4 primere obravnavalo 55,8 odstotka socialnih delavk in delav-

cev. 44,1 odstotka socialnih delavk in delavcev pa je obravnavalo 1 do 3 primere nasilja v družini.

Glede na to, da socialne delavke in delavci, ki delajo na področju nasilja v družini, pokrivajo tudi druga področja socialnega dela, ocenjujemo, da področje dela z nasiljem ni obravnavano kot področje s posebno obremenitvijo za socialne delavke in delavce kljub večji možnosti doživljanja sindroma izgorevanja pri delu, ki je v literaturi zelo pogosto omenjen ravno v kontekstu dela s primeri nasilja v družini.

3.2. INSTRUMENTARIJ (OPERACIONALIZACIJA SPREMENLJIVK)

Za potrebe raziskave sva Bezenšek Lalić in Pečnik sestavili anketni vprašalnik, ki je vseboval:

- ⌘ Vprašalnik za raziskovanje odzivov socialnih delavk in delavcev na nasilje v družini;
- ⌘ Vprašalnik o stališčih in prepričanjih o nasilju nad ženskami in izbranih intervencijah;
- ⌘ Vprašanja o načinu dela in izkušnjah pri delu z nasiljem v družini (vprašanja odprtega in zaprtega tipa);
- ⌘ Vprašanja o sociodemografskih značilnostih ter strokovni in osebni izkušnji anketiranih;
- ⌘ Vprašalnik za raziskovanje odzivov socialnih delavk in delavcev na nasilje v družini, ki je vseboval 4 vinjete z vprašanji odprtega in zaprtega tipa ter lestvicami ocen.

Vinjete in vprašanja smo pripravili na podlagi analize študij primerov, s kronološko analizo primerov in njihovo evalvacijo. Vprašanja iz zgodb ali vinjet so bila dodatno preverjena v pilotski raziskavi, ki je zajela 18 socialnih delavk in delavcev iz različnih vladnih in nevladnih organizacij, ki niso bili zajeti v kasnejši raziskavi. Vprašalnik je vseboval serijo štirih vinjet, po dve za vsak kontekstualni dejavnik. Kot smo že navedli, smo raziskovali dva kontekstualna dejavnika: ogroženost otroka in mame ter dolžino trajanja nasilja v družini, evidentiranega v centru za socialno delo. Prva kontekstualna spremenljivka je bila vrsta ogroženosti otroka, ki je bila operacionalizirana skozi dva primera: primer fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A), in primer otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B).

Druga kontekstualna spremenljivka je bila dolžina izpostavljenosti nasilju, se pravi čas trajanja nasilja v družini: dolgotrajno nasilje v družini (vinjeta C), in kratkotrajno nasilje v družini, evidentirano v centru za socialno delo (vinjeta D).

Vsebina vinjet je bila naslednja:

Vinjeta A

Center za socialno delo je dobil iz osnovne šole obvestilo, da so iz razgovora z njihovo učenko 2. razreda izvedeli, da se v njeni družini dogaja nasilje. Socialna delavka v šoli se je pogovorila z deklico, ker so pri njej opazili upad koncentracije med poukom in odsotnost. Med urami športne vzgoje se večkrat ni hotela preobleči v športno opremo. V razgovoru je deklica zaupala, da jo je sram, ker jo je oče pretepel. Doma se to pogosto dogaja, kadar je "poredna". Če jo mama brani, je tudi ona tepena. Deklica je pokazala vidne modrice po telesu.

Vinjeta B

Center za socialno delo je dobil iz osnovne šole obvestilo, da so iz razgovora z njihovo učenko 2. razreda izvedeli, da se v njeni družini dogaja nasilje. Socialna delavka v šoli se je pogovorila z deklico, ker so pri njej opazili upad koncentracije med poukom in odsotnost. Deklica je povedala, da ponoči ne more zaspati, ker oče prihaja domov pijan in pretepa mamo. Oče pošlje otroke v drugo sobo in jim prepove izhod iz sobe. Zelo pogosto mora mama ponoči zbežati od doma in se skriti pri sosedih.

Vinjeta C

Pred dvema mesecema se je gospa Krivec odločila za vrnitev k možu v skupno stanovanje po polletnem bivanju v varni hiši skupaj s tremi mladoletnimi otroki, ki so se morali takrat prepisati na novo šolo. Center za socialno delo že nekaj let dela z družino zaradi stalnih medsebojnih preprirov in moževega nasilja. Po vrnitvi iz varne hiše so iz šole opozorili center za socialno delo, da otroci prihajajo v šolo neprimerno oblečeni in v slabem higienskem stanju. Pri otrocih so opazili tudi težave v čustvenem razvoju in spremembe vedenja. Otroci so prepirljivi v odnosu do drugih učenk in učencev, pogosto se izolirajo, ker so zaradi neprimerne obleke tarča posmeha. Mlajšo deklico je šola predlagala za kategorizacijo. Gospa Krivec je upravičevala zanemarjanje higiene otrok in neprimerno skrb zanje s svojim slabim zdravstvenim stanjem in kroničnimi težavami s hrbtenico. Center za socialno delo je družini zagotovil pomoč na domu (15 ur tedenske pomoči pri pospravljanju in likanju). V šoli so otrokom zagotovili dodatni

pouk. Od novih sosedov so dobili informacije, da se iz stanovanja Krivčevih ponoči večkrat slišijo prepir, vpitje, razbijanje stvari in otroški jok. Mož je gospo ponovno pretepel, ker se je predolgo zadržala pri prijateljici, s katero ji prepoveduje druženje.

Vinjeta D

Gospa Krivec je poročena tri leta in ima s partnerjem osem mesečno deklico. Mož jo je prvič pretepel, ko je bil dojenček star dva meseca, ker je preglasno jokal in ga gospa ni mogla umiriti. Socialni delavki je povedala, da jo mož sedaj udari tudi "brez razloga", tako da več ne ve, kje in kdaj je kaj storila narobe. Želi si, da bi se mož spremenil.

Vinjetam so sledila vprašanja odprtega in zaprtega tipa z lestvicami ocen. Vprašanja zaprtega tipa so vsebovala štiri vrste lestvic:

- ⌘ lestvice ocene ogroženosti otroka in nevarnosti za žensko so merile intenzivnost s petimi stopnjami: 1) zelo nizka, 2) nizka, 3) srednja, 4) visoka, 5) zelo visoka;
- ⌘ lestvice ocene odgovornosti za ogroženost otroka so vsebovale trditve o odgovornosti očeta, odgovornosti mame in odgovornosti obeh staršev. Anketirani so svoje strinjanje s trditvami izražali z lestvico od 1 do 5: 1) nikakor se ne strinjam, 2) se ne strinjam, 3) niti se strinjam, niti se ne strinjam, 4) strinjam se in 5) popolnoma se strinjam;
- ⌘ odgovornost za nasilje je bila merjena tudi s pomočjo lestvic odgovornosti očeta in mame za ogroženost otroka, odgovornosti za nasilje nad žensko in odgovornosti ženske za lastno viktimizacijo. Lestvice so imele 11 stopenj, ki so bile izražene v odstotkih od 0% do 100%;
- ⌘ lestvice predlogov ukrepov in storitev so merile stopnjo strinjanja s predlaganimi ukrepi in storitvami: uvedba upravnega postopka oziroma verjetno izrekanje ukrepov za zaščito in korist otroka, svetovanje in podpora (z napotitvijo v zakonske ali partnerske svetovalnice, podporo ženski, s katero okrepi osebno in starševsko kompetenco, podporo ženski pri pripravi varnostnega načrta kot strategije preživetja, nudenjem zatočišča v varnih hišah). Možni odgovori so bili: 1) nikakor ne, 2) verjetno ne, 3) verjetno da, 4) zagotovo da.

V okviru vprašanj zaprtega tipa so bili raziskani odzivi socialnih delavk in delavcev pri ocenah potreb in izbiri intervencij kot na primer, kaj bi bilo po povedani zgodbi treba najprej narediti: prijavo policiji, sklic strokovnega tima ali posvet multiprofesionalnega tima.

Vprašanja odprtega tipa so se nanašala na razlago ocene odgovorno-

sti za ogroženost otroka, odgovornosti za nasilje nad žensko in odgovornosti ženske za lastno viktimizacijo. Sledila so vprašanjem o odgovornosti zaprtega tipa, izraženim v odstotkih, s čimer je bila anketiranim dana možnost razlage izbranega odstotka pri oceni odgovornosti.

Vprašalnik o stališčih in prepričanjih o nasilju nad ženskami in izbranih intervencijah sestavlja devet trditev, v katerih so izraženi tipični pristopi k problematiki nasilja nad ženskami v družini in potrebne oblike pomoči oz. intervencij. Anketirani so svoje strinjanje s trditvami izražali s petstopenjsko lestvico: 1) nikakor se ne strinjam, 2) ne strinjam se, 3) niti se strinjam, niti se ne strinjam, 4) strinjam se in 5) popolnoma se strinjam.

Raziskovalna factorska analiza je pokazala štiri faktorje, ki so poja- snjevali 65,2 odstotka varianc rezultatov. Imenovali smo jih: "Sistemski na- zor", "Feministični nazor", "Tradicionalni nazor" in "Obveščanje policije".

Način dela in izkušnje pri delu s primeri nasilja v družini (osnove in smernice za delo s primeri nasilja, težave pri delu, načini premagova- nja težav ter sodelovanje s policijo) so bili raziskani s pomočjo vprašanj odprtega tipa.

Zadnji del ankete je zajemal vprašanja o sociodemografskih zna- čilnostih (spolu in starosti, dolžini staža, strokovnih izkušnjah pri delu z nasiljem), značilnostih strokovnih in osebnih izkušenj z nasiljem v družini (izkušnji telesnega kaznovanja v otroštvu, pričevanja očetovemu nasilju nad mamo, nasilja v partnerskem odnosu). Vsebina celotne ankete se nahaja v Prilogi.

3.3 POSTOPEK ZBIRANJA PODATKOV

Preliminarni del raziskave je obsegal pilotsko raziskavo, katere namen je bil razviti instrumentarij. Preverjanje instrumentarija smo izvedli na sku- pini 18 socialnih delavk in delavcev, ki niso bili zajeti v kasnejši raziskavi. Skupina socialnih delavk in delavcev, zajetih v pilotski raziskavi, je prihajala iz centrov za socialno delo in varnih hiš. Preverjali smo razumljivost in preglednost vprašalnikov. Ugotovljene nejasnosti in nerazumevanja, povezana s formulacijo vprašanj in načini odgovarjanja, smo naknadno popravili.

Podatke za glavno raziskavo smo zbirali na več načinov. V skupini, v kateri je podatke zbirala avtorica, je bil vprašalnik izpolnjen z delom v skupini na sestanku regionalne intervizijske skupine. Nekateri vprašal- niki so bili izpolnjeni doma. V drugih regijah so regionalne koordinato-

rice na sestanku aktiva strokovnih delavk in delavcev za nasilje razdelile vprašalnike, ki so jih socialne delavke in delavci vračali po pošti. Anketiranim je bil pojasnjen namen raziskovanja in praktična vrednost pridobljenih rezultatov. Glede na to, da je vprašalnik vseboval tudi osebna vprašanja, je bila posebej poudarjena tajnost posameznih rezultatov in anonimnost. Pri izpolnjevanju vprašalnika so bili anketirani naprošeni, da svoj vprašalnik izpolnijo individualno, brez posvetovanja z drugimi. Odzivi na vprašalnik so bili različni. Po izpolnitvi vprašalnika je bilo nekaj kritik in komentarjev na njegovo obširnost ter na nemožnost jasnih odgovorov na nekatera vprašanja zaprtega tipa. Odgovori socialnih delavk in delavcev, ki so izbrali več odgovorov, so upoštevani in kodirani v analizi podatkov.

Negativne reakcije so bile izražene tudi v samem vprašalniku, kjer zelo majhno število anketiranih ni želelo odgovoriti na določena osebna vprašanja, s tem da niso nič odgovorili ali da so v praznem polju pisno opozorili na nediskretnost "osebnega vprašanja". Pozitivni odzivi so bili izraženi pisno v samem vprašalniku.

Da so imeli anketirani v preteklosti travmatične izkušnje, je pokazala analiza vprašalnikov, ki so vsebovali tudi komentarje v obliki osebnih zgodb in spominov na travmatične dogodke iz lastnega otroštva. Osebni komentarji so se navezovali na pozitivno oceno takšne vrste raziskave kot prispevka k stroki in prihodnjemu delu socialnih delavk in delavcev.

Raziskava je izhajala iz predpostavke o ozaveščenosti socialnih delavk in delavcev o prispevku k teoriji in praksi socialnega dela, ki jo dosežemo s samorefleksijo ter pogledom v samega sebe in svoje delo. Skladno z etičnimi smernicami za izvajanje evalvacije je spoštovano tudi načelo celovitosti in iskrenosti pri objavi rezultatov. (Ajduković in Pavleković, ur. 2004)

3.4 METODE OBDELAVE PODATKOV

Za kvantitativno analizo podatkov smo uporabili SPSS/PC program za obdelavo podatkov v družbenih raziskavah. Narejene so bile naslednje analize: korelacijske in faktorske analize ter enostavna analiza variance. Kvalitativni podatki so bili obdelani med analizo vsebine in analizirani s pomočjo hi-kvadrat testov.

4 Rezultati raziskave in komentarji

Kot smo že navedli, smo v raziskavi poskušali odgovoriti na vprašanje, ali obstajajo med socialnimi delavkami in delavci razlike pri ocenah ogroženosti otroka, nevarnosti za žensko v primerih nasilja v družini ter ocenah odgovornosti očeta in mame za ogroženost otroka glede na vrsto ogroženosti otroka in trajanje nasilja v družini. Zanimalo nas je tudi, kako socialne delavke in delavci ocenjujejo odgovornost moškega za nasilje v družini in odgovornost ženske za lastno viktimizacijo.

Poskušali smo odgovoriti na vprašanja o kontekstualnih variacijah pri pripravljenosti za vključevanje drugih institucij in timov, ki sodelujejo v primerih nasilja v družini ter pripravljenosti za uporabo različnih ukrepov ali storitev socialnega varstva.

Zanimalo nas je, če obstajajo med socialnimi delavkami in delavci razlike pri ocenah ogroženosti, odgovornosti in izbiri intervencij glede na razlike v strokovni in osebni izkušnji z nasiljem nad ženskami in nad otroki v družini. Zanimalo nas je tudi, kakšne pristope uporabljajo socialne delavke in delavci pri svojem delu, iz katerih modelov in perspektiv izhajajo pri delu s primeri nasilja in ali obstajajo razlike v pristopih glede na osebne in strokovne izkušnje.

Z raziskovanjem težav, opaženih pri delu s primeri nasilja, in ponujenih predlogov za njihovo rešitev, smo poskušali razložiti razumevanje vrste dejavnikov (zakonodajnih, strokovnih in osebnih), ki vplivajo na pripravljenost socialnih delavk in delavcev za intervencijo. Rezultati so predstavljeni in razloženi po vrstnem redu problemov raziskave.

4.1 ZAZNAVANJE OGROŽENOSTI OTROKA, NEVARNOSTI ZA ŽENSKO IN ODGOVORNOSTI ZA NASILJE V DRUŽINI

Ogroženost otroka in nevarnost za žensko, ki sta izpostavljena nasilju v družini, kot tudi odgovornost za povzročeno nasilje v družini smo analizirali skozi štiri različne primere, od katerih sta se po dva razlikovala po vrsti nasilja in trajanju nasilja. Prva dva primera sta se razlikovala po vrsti nasilja. Primer, ki je bil opisan v vinjeti A, je opisoval fizično nasilje očeta nad otrokom in nad mamo, primer, ki je bil opisan v vinjeti B, pa otrokovo pričevanje očetovemu nasilju nad mamo. Druga dva primera sta se razlikovala po dolžini trajanja nasilja, evidentiranega v centru za socialno delo. Primer, ki je bil opisan v vinjeti C, je opisoval dolgotrajno nasilje v družini, primer, ki je bil opisan v vinjeti D, pa kratkotrajno nasilje v družini. Celoten tekst vinjet je naveden v poglavju 3. 2.

4.1.1 **Ogroženost otroka in nevarnost za žensko v primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo in v primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo**

Tveganje za otroka in za žensko, ki sta izpostavljena nasilju, je bilo merjeno v primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A) in primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B).

Stopnjo ogroženosti otroka in nevarnosti za žensko, ki sta izpostavljena nasilju v družini, so socialne delavke in delavci ocenjevali z lestvico, na kateri so se morali odločiti med odgovori, v katerih je z oceno 1 ocenjena zelo nizka stopnja ogroženosti, z oceno 2 nizka stopnja ogroženosti, z oceno 3 srednja, z oceno 4 visoka in z oceno 5 zelo visoka stopnja ogroženosti. Stopnja ogroženosti otroka se je nanašala na trenutno oceno ogroženosti otroka na osnovi informacij v vinjetah in brez procesnega dela na oceni vseh okoliščin, ki so pomembne za celovito oceno.

V primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A) je bila ogroženost otroka ocenjena kot zelo visoka ($M = 4,84$; $SD = 0,394$). V istem primeru so lahko socialne delavke in delavci ocenjevali tudi stopnjo ogroženosti ženske. Ta je bila ocenjena z nižjo oceno kot ogroženost otroka, in je ustrezala odgovoru "visoka" ($M = 3,60$; $SD = 0,912$).

V primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B), je bila ogroženost otroka ocenjena kot "visoka" ($M = 4,20$;

SD = 0,726). V istem primeru je bila nevarnost za žensko, ki je izpostavljena fizičnemu nasilju, ocenjena z višjo oceno ogroženosti in je ustrezala odgovoru "zelo visoka" ($M = 4,82$; $SD = 0,387$).

Primerjava ocene ogroženosti otroka in mame v primerih fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A) in otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B) je pokazala določene razlike. Izpostavljenost otroka fizičnemu nasilju je bila ocenjena kot bolj ogrožajoča od izpostavljenosti otroka čustvenemu nasilju (izpostavljenost otroka očetovemu nasilju nad mamo). Ugotovili smo tudi statistično pomembno razliko med odgovori v teh dveh primerih ($t = 9,23$; $p < 0,000$).

S primerjavo ocen ogroženosti mame se je pokazalo, da je ta ocenjena kot večja v primeru, ki je opisan v vinjeti B ($M = 4,82$). Ugotovili smo tudi statistično pomembno razliko med primeroma ($t = -12,94$, $p < 0,000$).

Rezultati raziskave so pokazali, da socialne delavke in delavci menijo, da je izpostavljenost fizičnemu nasilju bolj ogrožajoča za otroka kot izpostavljenost čustvenemu nasilju. To dejstvo lahko povežemo z obstoječo prakso socialnih delavk in delavcev, ki se pogosto srečujejo s težavami pri dokazovanju čustvenega nasilja. Čustveno nasilje se namreč dokazuje z zaznavanjem posledic doživljanja nasilja v otroštvu in je proces, ki traja. Sklepamo torej lahko, da je razlika pri ocenjevanju ogroženosti otroka, izpostavljenega fizičnemu nasilju in ocenjevanju ogroženosti otroka, izpostavljenega čustvenemu nasilju, delno posledica težje dokazljivosti in dajanja prednosti materialnim dokazom.

Raziskave dolgoročnih posledic doživljanja nasilja pa so po drugi strani pokazale na povezavo med izpostavljenostjo nasilju enega starša nad drugim v otroštvu in višjo stopnjo depresivnosti, posttravmatskega stresa in nižjo stopnjo samospoštovanja v odraslosti (Barnett in dr. 1997 v: Pečnik 2003). Ta rezultat lahko razložimo tudi s spoznanji o kumulativnih učinkih stresa, po katerih dolgotrajna izpostavljenost dejavniku tveganja povečuje verjetnost negativnega izida. (Stouthamer-Loeber in dr. 1993 v: Pečnik 2001)

4.1.2 **Odgovornost za nasilje v družini in ogroženost otroka v primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo in v primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo**

Odgovornost očeta in odgovornost mame za ogroženost otroka so socialne delavke in delavci ocenjevali z lestvico, ki je imela enajst stopenj intenzivnosti, izraženih v odstotkih od 0 % do 100 %. Prav tako so odgovornost očeta in odgovornost mame ocenjevali s pomočjo petih trditvev, s katerimi so izražali svoje (ne)strinjanje (1) nikakor se ne strinjam, 2) ne strinjam se, 3) niti se strinjam, niti se ne strinjam, 4) strinjam se in 5) popolnoma se strinjam).

Iz Tabele 3 je razvidno, da je odgovornost očeta, ki povzroča fizično nasilje nad otrokom in nad mamo (vinjeta A) ocenjena z visokim odstotkom (92,9 odstotka), odgovornost mame za ogroženost otroka pa z nekaj nižjim odstotkom (64,6 odstotka). (Ne)strinjanje s trditvami

TABELA 3

*Odgovornost za nasilje v družini v primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A)**

ODGOVORNOST ZA NASILJE V DRUŽINI	N	M / %	SD	MIN-MAX
Ocena odgovornosti očeta za ogroženost otroka	106	92,9%	2,199	0-100 %
Ocena odgovornosti mame za ogroženost otroka	106	64,6%	3,487	0-100 %
Za ogroženost otroka je odgovoren oče	106	4,47	1,274	1-5
Za ogroženost otroka je odgovorna mama	106	3,60	1,491	1-5
Za ogroženost otroka sta odgovorna oba starša*	106	4,02	2,507	1-5
Ocena odgovornosti moškega za nasilje nad žensko	106	93,4%	2,102	0-100%
Ocena odgovornosti ženske za lastno viktimizacijo	106	40,5%	3,900	0-100%

* Odgovornost je izražena v odstotkih od 0 % do 100 %, ko gre za oceno in z lestvico od 1 do 5 (1) nikakor se ne strinjam, 2) ne strinjam se, 3) niti se strinjam, niti se ne strinjam, 4) strinjam se in 5) popolnoma se strinjam), ko gre za (ne)strinjanje s trditvijo (v tabeli označeno z M).

je pokazalo, da socialne delavke in delavci sicer menijo, da je odgovornost očeta za ogroženost otroka večja od mamine ($M = 4,47$; $SD = 1,274$), obenem pa menijo, da je tudi mama odgovorna za ogroženost otroka ($M = 3,60$; $SD = 1,491$). To je v večini odgovorov kvalitativno utemeljeno z razlago, da mama ni zaščitila otroka. Strinjanje s trditvijo "Za ogroženost otroka sta odgovorna oba starša v enaki meri", je bilo izraženo z oceno $M = 4,02$, kar očitno porazdeli odgovornost za otrokovo ogroženost med oba starša.

Tudi odgovornost moškega za nasilje nad žensko in odgovornost ženske za lastno viktimizacijo sta bili ocenjevani z lestvico, ki je imela enajst stopenj intenzivnosti, izraženih v odstotkih od 0 % do 100 %.

V Tabeli 3 vidimo, da socialne delavke in delavci menijo, da je moški v veliki meri odgovoren za nasilje nad žensko (93,4 odstotka), ženske pa so v očitno manjši meri odgovorne za lastno viktimizacijo (40,5 odstotka).

Iz Tabele 4 je razvidno, da je v primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B) ocena odgovornosti očeta očitno

TABELA 4

*Odgovornost za nasilje v družini v primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B)**

ODGOVORNOST ZA NASILJE V DRUŽINI	N	M / %	SD	MIN-MAX
Ocena odgovornosti očeta za ogroženost otroka	106	91,5%	1,989	0-100 %
Ocena odgovornosti mame za ogroženost otroka	106	57,7%	3,938	0-100 %
Za ogroženost otroka je odgovoren oče	105	4,52	1,218	1-5
Za ogroženost otroka je odgovorna mama	105	3,46	1,461	1-5
Za ogroženost otroka sta odgovorna oba starša*	105	3,39	1,678	1-5
Ocena odgovornosti moškega za nasilje nad žensko	106	97,5%	1,130	0-100 %
Ocena odgovornosti ženske za lastno viktimizacijo	106	42,4%	3,927	0-100 %

* Odgovornost je izražena v odstotkih od 0 % do 100 %, ko gre za oceno in z lestvico od 1 do 5 (1 nikakor se ne strinjam, 2) ne strinjam se, 3) niti se strinjam, niti se ne strinjam, 4) strinjam se in 5) popolnoma se strinjam), ko gre za (ne)strinjanje s trditvijo (v tabeli označeno z M).

večja (91,5 odstotka) od ocene odgovornosti mame (57,7 odstotka). To je potrjeno tudi z odgovori na trditev "Za ogroženost otroka je odgovoren oče, ker je povzročitelj nasilja", s katero se socialne delavke in delavci v povprečju popolnoma strinjajo ($M = 4,52$). Na trditev "Za ogroženost otroka je odgovorna mama, ker ni zaščitila otroka" so dajali socialne delavke in delavci v povprečju neodločen odgovor ($M = 3,46$), ki se nagiba k odgovoru "strinjam se".

Tudi v tem primeru se socialne delavke in delavci v povprečju strinjajo z enako odgovornostjo obeh staršev, čeprav z nekaj nižjo oceno ($M = 3,39$). Tudi v tem primeru torej zaznamo tendenco porazdelitve odgovornosti za ogroženost otroka in opredeljenost za mnenje, da je tudi žrtev delno odgovorna za nastalo situacijo.

TABELA 5

*Pomembnost razlik v povprečju (M) med odgovori v primerih fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A) in otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B)**

ODGOVORNOST ZA NASILJE V DRUŽINI	VINJETA A M / %	VINJETA B M / %	t	p
Ocena odgovornosti očeta za ogroženost otroka	4,47	4,52	-570	0,570
Ocena odgovornosti mame za ogroženost otroka	3,60	3,46	1,200	0,233
Za ogroženost otroka je odgovoren oče	4,04	3,39	3,384	0,001
Za ogroženost otroka je odgovorna mama	92,9%	91,5%	0,604	0,547
Za ogroženost otroka sta odgovorna oba starša*	64,6%	57,7%	2,462	0,015
Ocena odgovornosti moškega za nasilje nad žensko	93,4%	97,5%	-2,226	0,028
Ocena odgovornosti ženske za lastno viktimizacijo	40,5%	42,4%	-7,40	0,461

* Odgovornost je izražena v odstotkih od 0 % do 100 %, ko gre za oceno in z lestvico od 1 do 5 (1) nikakor se ne strinjam, 2) ne strinjam se, 3) niti se strinjam, niti se ne strinjam, 4) strinjam se in 5) popolnoma se strinjam), ko gre za (ne)strinjanje s trditvijo (v tabeli označeno z M).

V Tabeli 4 tudi vidimo, da socialne delavke in delavci moškega v veliki meri vidijo kot odgovornega za nasilje nad žensko (97,5 odstotka), ženske pa so po njihovem mnenju v manjši meri odgovorne za lastno viktimizacijo (42,4 odstotka).

Razlike pri ocenjevanju odgovornosti očeta in odgovornosti mame v primerih fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A) in otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B) so prikazane v Tabeli 5.

Odgovornost očeta za ogroženost otroka je bila v obeh primerih ocenjena kot večja (vinjeta A, $M = 4,47$; vinjeta B, $M = 4,52$) od odgovornosti mame (vinjeta A, $M = 3,60$; vinjeta B, $M = 3,46$). Povprečna vrednost ocene odgovornosti očeta za ogroženost otroka se med vinjetama ni bistveno razlikovala, kar pomeni, da pri ocenjevanju odgovornosti očeta za nasilje v družini med primerom izpostavljenosti otroka fizičnemu nasilju in primerom izpostavljenosti otroka čustvenemu nasilju ni pomembnih statističnih razlik.

Pri primerjavi ocen odgovornosti mame za ogroženost otroka v primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A) in ocen odgovornosti v primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B), se je pokazala statistično pomembna razlika ($t = 2,462$; $p < 0,015$). Odgovornost mame je bila ocenjena kot veliko večja v vinjeti A (64,6 odstotka) kot v vinjeti B (57,7 odstotka).

Socialne delavke in delavci so odgovornost obeh staršev za ogroženost otroka ocenili za večjo v primeru izpostavljenosti otroka fizičnemu nasilju ($M = 4,04$) kot v primeru izpostavljenosti otroka čustvenemu nasilju ($M = 3,39$). Pri ocenjevanju odgovornosti obeh staršev za ogroženost otroka v vinjetah A in B smo ugotovili tudi statistično pomembno razliko med odgovori ($t = 3,384$; $p < 0,001$).

Odgovornost moškega za nasilje nad žensko je bila v vinjetah A in B različno ocenjena. Večja odgovornost moškega za nasilje nad žensko je bila ocenjena v primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B, 97,5 odstotka). Ugotovili smo statistično pomembno razliko ($t = -2,226$; $p = 0,028$) pri oceni odgovornosti moškega za nasilje nad žensko v vinjetah A in B.

Ocena odgovornosti ženske za lastno viktimizacijo v primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A) in primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B), ni pokazala pomembne statistične razlike med odgovori.

Zanimivo je primerjati razlike med ocenjevanjem odgovornosti mame za ogroženost otroka in ocenjevanjem odgovornosti ženske za la-

stno viktimizacijo. V obeh vinjetah je bila odgovornost mame ocenjena z višjo vrednostjo (v vinjeti A s 64,6 odstotka; v vinjeti B s 57,6 odstotka) in odgovornost ženske za lastno viktimizacijo z nižjo vrednostjo (v vinjeti A s 40,5 odstotka; v vinjeti B z 42,4 odstotka). Ocenjevanje lahko poskušamo pojasniti z objektivizacijo ocene socialnih delavk in delavcev, da žrtev ni odgovorna za dejanja povzročitelja nasilja. Odgovornost iste žrtve v isti situaciji je povečana, ko je v vlogi mame, in s pričakovanji socialnih delavk in delavcev, da ima, ne glede na dogajanja v nasilnem odnosu, ženska možnost izbire, medtem ko kot mati te izbire ne bi smela imeti, saj je odgovorna za zaščito otrok.

Kvalitativni odgovori o odgovornosti za ogroženost otroka so pokazali, da je oče identificiran kot očitno bolj odgovoren za nasilje. Njegova odgovornost pa je v večini odgovorov povezana z delno odgovornostjo mame ("Oče je povzročitelj nasilja in je zato odgovoren ne glede na vedenje drugih članic in članov, mamina odgovornost je zmanjšana, ker je tudi sama žrtev in potrebuje pomoč strokovne službe"; "Mati je odgovorna delno, ker poznamo njeno nemoč, odgovorna je, ker bi morala zahtevati pomoč policije in centra za socialno delo"; "Oče je odgovoren za nasilno vedenje, mama pa za zaščito otroka"; "Mama je delno odgovorna, ker je, če sama ne more nič narediti, dolžna o nasilju obvestiti zdravnika, razrednika ali šolsko svetovalno službo"). Samo v dveh odgovorih so bile mame popolnoma oproščene odgovornosti za ogroženost otroka ("Mama ni odgovorna za vedenje moža"; "Za nasilno vedenje ni opravičila").

V primeru izpostavljenosti otroka fizičnemu nasilju sta bili tako odgovornost očeta kot odgovornost mame ocenjeni kot večji v primerjavi z izpostavljenostjo otroka čustveni zlorabi, ko je bil priča očetovemu nasilju nad mamo. Odgovornost mame je bila komentirana z obtoževanjem zaradi vztrajanja v nasilnem odnosu. Zanimiv komentar je bil tudi, da "Mati zelo dobro pozna moža in bi morala zato nekaj ukreniti, preprečiti nasilje in zaščititi otroka."

Porazdelitev krivde in odgovornosti za ogroženost otroka v primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A) se je razkrivala tudi v odgovorih: "Odgovornost je enaka za oba: oče izbira nasilno vedenje, mama to vedenje sprejema"; "Kljub ustrahovanju partnerja, ki izvaja nasilje, je mama odrasla in odgovorna oseba"; "Oba sta enako odgovorna: oče nima pravice obračunavati z otrokom, mama je dolžna zaščititi otroka"; "Oba s svojim vedenjem vzdržujeta stanje, ki ogroža otrokov razvoj"; "Mama je enako odgovorna, ker je dolžna zaščititi otroka."

Kvalitativne odgovore lahko glede na vsebino komentarjev in zaznavanje odnosov v družini razdelimo v nekaj skupnih kategorij:

a) minimaliziranje dogajanja in posledic nasilja v družini (“Čeprav je bil oče pijan, ni bil nasilen do otrok, mama pa bi se morala zaščititi ali poiskati pomoč”; “Oče je samo delno odgovoren, ker ni tepel otrok, mama pa bi morala narediti vse, da do tega ne bi prišlo”);

b) odkrito dajanje navodil pri iskanju vzrokov in načinov za ustrezno komunikacijo (“Ženska bi se morala z možem odkrito in temeljito pogovoriti o vzrokih za nasilje. Mogoče prav s svojim vedenjem izziva nasilje”; “Nasilja nad žensko ne bi smelo biti, čeprav ga v več kot 50 odstotkih primerov izzove ženska sama s svojim `godrnjanjem`”; “Težko je reči kaj je tisto, kar ga je pripeljalo do pijančevanja in nasilja, nimamo dovolj informacij o njunem odnosu in ne vemo, kakšen je bil povod”);

c) označevanje pasivnosti in nemoči kot nezaželenih lastnosti mame, od katere se pričakuje iniciativa in borba (“Mama je odgovorna za zaščito, ker je kot starš dolžna skrbeti za otroka ali poiskati pomoč, če ni sposobna sama zaščititi otroka”; “Ženska je delno odgovorna, odvisno od tega koliko zares naredi, da bi preprečila nasilje”; “Mama je delno odgovorna, ker ni uporabila ukrepov za preprečitev nasilja”; “Odgovornost ženske je v tem, da vztraja v takšnem odnosu”);

d) distancirano racionalne razlage (“Žrtev ne more nositi odgovornosti za vedenje druge osebe. Če gre za kaznovanje povzročitelja nasilja, se lahko uporabljajo olajševalne okoliščine, ki bi vsebovale ocene o tem, ali gre za nasilno vedenje, ki ga je nekdo ali nekaj spodbudil/-o ali izzval/-o”; “Ženska postane soodgovorna takrat, ko spozna in ozavešči, da funkcionira v nasilnem odnosu, in to, kar ji strokovne službe nudijo in kako ji lahko pomagajo”).

V primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B) je bil oče ocenjen kot popolnoma odgovoren za nasilje nad žensko. Mamino zmanjšano odgovornost (in ne neodgovornost) so socialne delavke in delavci utemeljili z nemočjo žrtve, da bi se uprla in zaščitila otroka. Mamino vedenje je razloženo kot “samozaščitniško” skozi strategije preživetja v specifični dinamiki nasilja v družini. Obenem jo socialne delavke in delavci obtožujejo zaradi njene pasivnosti in od nje zahtevajo odgovornost, da nekaj naredi za varnost otroka (da se umakne iz skupnega stanovanja in poišče varno prebivališče za svojega otroka).

Različni pogledi socialnih delavk in delavcev na problematiko nasilja in osrednje vprašanje odgovornosti so bili v večini primerov usmer-

jeni na zahtevo, ki jo je postavila družba, to je, da se oceno ogroženosti otroka prepusti mamam. Mame se postavlja v pozicijo odrasle, samostojne osebe, odgovorne za varnost otroka. Različni programi za zaščito otrok (London Borough of Hackney 1993 v: Mullender in Humphreys 2001) izhajajo iz dejstva, da mama, ki je ogrožena, ni sposobna nuditi varnosti in izpolnjevati svoje vloge brez podpore strokovne službe, ter da je zaščita otroka najbolj učinkovita takrat, ko je povezana z zaščito in varnostjo otrokove mame. Ocena ogroženosti otrok se v družinah, v katerih prihaja do nasilja, zelo pogosto prepušča njihovim ogroženim mamam, pri tem pa se pozablja, da od ogroženih mam ni mogoče pričakovati, da bodo pravočasno zaščitile svoje otroke ali da prav zaradi posledic večletnega nasilja sploh zmorejo izvajati svojo vlogo brez podpore strokovne službe.

Kot smo že poudarili, so odgovori socialnih delavk in delavcev v veliki večini izražali večjo odgovornost moškega za povzročanje nasilja, pomembno pa je bila izražena tudi soodgovornost mame. Vse odgovore smo razvrstili v tri kategorije: 1) popolna odgovornost moškega, 2) pretežna odgovornost ženske, 3) odgovorna sta oba starša.

V kategoriji odgovorov o popolni odgovornosti moškega za nasilje nad žensko, je nekaj anketiranih pojasnilo svoje odgovore s trditvijo, da se mora moški v odnosu, ki ga opredeljuje moč, soočiti z odgovornostjo za svoje vedenje ("Odločitev za nasilno vedenje lahko nadzorujemo, zato je moški odgovoren"; "Moški je kriv, ker je zlorabil svojo moč"; "Moški ne bi smel biti nasilen do ženske, ženska ni želela biti v položaju žrtve"; "Vsak človek odloča o svojem vedenju in zato mora sprejeti odgovornost"; "Gre za prisebno, odraslo osebo, ki ima možnost izbire"; "Če se je odločil doseči cilj s silo in fizično nadvlado, je to slaba izbira, za katero mora sprejeti vso odgovornost"; "Moški je odgovoren, ker biti žrtev ni osebna odločitev, temveč nezavedni vzorec vedenja").

Odgovori o odgovornosti moškega temeljijo na praksi feminističnega socialnega dela (Zaviršek 2001) pri obravnavi primerov nasilja v družini. Takšni nazor izhaja iz prepoznavanja vzrokov za nasilje, ki temeljijo na moči in nadzoru in vplivajo na družbeno pozicioniranje individuuma. Takšno razmišljanje v osnovi kaže na prepričanje, da ženske niso krive in soodgovorne za nasilje moškega. Istočasno verjame v odgovornost ženske za sebe in svoje življenje, zaradi česar je potencial za reševanje situacije v njeni iniciativi in pomoči mreže. (Urek 1997)

V naslednjo kategorijo odgovorov so razvrščeni komentarji o odgovornosti ženske za lastno viktimizacijo. V njih anketirani določajo ženske kot odrasle, odgovorne za svoje življenje, ki imajo možnost izogniti

se konfliktom z umikom iz konfliktne situacije: "Odgovornost ženske je v tem, kaj sprejema, in odločitev o tem, ali želi spremeniti moža, oditi, prekiniti odnos ali še naprej ostati v takšnem odnosu, je njena"; "Ženska je 100 odstotno odgovorna za lastno viktimizacijo, za svoje življenje in ima sama možnost prekiniti nasilje"; "Verjetno gre za žensko, ki ima slabo mnenje o sebi, mogoče izhaja iz patriarhalne družine s podobnimi vzorci vedenja in je obremenjena z lastno krivdo"; "Ženska bi morala narediti vse, da bi se izognila konfliktnim situacijam (kot na primer, izseliti se iz skupnega stanovanja). Če so v tem nasilju prisotni tudi otroci, je njena odgovornost še večja"; "Ženska je odgovorna, ker je dovolila, da se je ujela v odnos odvisnosti"; "Kadar ženska na nek način dovoli, da je nekdo do nje nasilen, prispeva k nasilnemu odnosu"; "Odrasla oseba je odgovorna za prekinitev kroga nasilja"; "Viktimizacija je osebna odločitev in je odvisna od osebnih značilnosti, mnenja o samem sebi in osebne odgovornosti"; "Vsak polnoleten človek je odgovoren za svoje življenje"; "Očitno je, da ji takšen položaj žrtve ustreza."

Takšne ocene socialnih delavk in delavcev temeljijo na prepričanju o osebni odgovornosti odrasle osebe za svoje lastno življenje. Takšen model socialnega dela temelji na krivdi posameznice oz. posameznika za svoje težave, dejavnike, kot so družbena dogajanja, pa zanemarja in s tem onemogoča socialno akcijo. Posledice označevanja neke osebe kot problematične in zanikanje odgovornosti posameznika za njegova dejanja se lahko zlorabi za minimalizacijo odgovornosti povzročitelja nasilja (Payne 2001). Žrtev se v takšnih primerih zaznava tudi skozi njeno sposobnost, da prekine nasilje ali skozi obstoj sado-mazohističnih mehanizmov, ki jo držijo v takšnem odnosu ("Ženska je dovolila..."; "Očitno ji takšen položaj žrtve ustreza"). V tem smislu se modeli obravnave nasilja zelo pogosto usmerjajo na iskanje posledic skozi uvid v notranjost posameznice ali posameznika, na enak način pri žrtvi in pri povzročitelju nasilja, pri vsakem v svojem okolju in izoliranem s svojimi travmami iz preteklosti. V temelju tega razmišljanja se prepletajo različni miti in prepričanja, ki zmanjšujejo odgovornost moških za nasilje, ker da so bili "izzvani". V kontekstu ljudskega pregovora "Kar si iskal, to si dobil," lahko verjetno izenačimo "izzivanje" s stališčem "Sama je iskala."

Delno lahko ta prepričanja razložimo tudi z znanim sociopsihološkim fenomenom, da se dobre stvari dogajajo dobrim, slabe stvari pa slabim ljudem. Če imajo osebo za dobro, ta ne bo viktimizirana. Stališče "Sama je iskala" nakazuje na prepričanje, da je ženska slaba in da zasluži slabe stvari. Raziskave tega ne potrjujejo. (Ajduković in Pavleko-
vić, ur. 2004)

Zadnja kategorija odgovorov označuje soodgovornost moškega in ženske za nasilje, ki se izraža v porazdeljevanju odgovornosti in posledic za nastalo situacijo na oba. Odgovori so usmerjeni v pojasnjevanje notranjih ali zunanjih dejavnikov, ki so možni razlogi za nastanek nasilja: "Vsak, ki se vede nasilno, je odgovoren, ker bi probleme lahko reševal tudi drugače"; "Čeprav je povzročitelj nasilja odgovoren za svoje vedenje, je v enaki meri tudi ženska odgovorna za svojo viktimizacijo, ker dovoljuje nasilje in ne išče pomoči"; "Moški je odgovoren, ženska pa se mora rešiti vzorca iz lastne družine in se boriti zase"; "Ženska bi morala poiskati pomoč institucij, ki bi ji lahko nudile varnost"; "Ženska je delno odgovorna, ker mora biti aktivna pri reševanju problemov."

Razmišljanja socialnih delavk in delavcev izhajajo iz predpostavke o sposobnosti žensk za racionalno presojo. Pri tem zanemarjajo dejstvo, da ima ženska, ki živi v nasilnem odnosu, zmanjšane možnosti in potencialne. (Cosgrove 1992)

4.1.3 **Ogroženost otroka in mame v primerih dolgotrajnega in kratkotrajnega nasilja v družini**

Opisani situaciji v vinjetah C in D (celoten tekst vinjet je naveden v poglavju 3. 2.) sta se razlikovali po dolžini trajanja, zato je bilo zanimanje usmerjeno na vprašanje: "Kako dolžina trajanja nasilja vpliva na oceno ogroženosti?" Pri tem smo mislili na čas trajanja evidentiranega primera in obravnave v centru za socialno delo. Izhajali smo iz predpostavke, da je pri novo prijavljenem in evidentiranem primeru potrebno ravnati po pravilih prve socialne pomoči (če ni potrebno takojšnje posredovanje). Vinjeta C je opisovala evidentirano dolgotrajno nasilje v primeru, ko se mama odloči za odhod od nasilnega partnerja in namestitev v varni hiši, po določenem času pa se vrne k partnerju in ponovno doživlja nasilje. Vinjeta D je opisovala kratkotrajno nasilje, žrtev pa izraža potrebo in željo po tem, da bi ji pomagali tako, da bi spremenili nasilnega partnerja.

Stopnjo ogroženosti otroka in nevarnosti za žensko, ki sta izpostavljena fizičnemu nasilju v družini, so socialne delavke in delavci ocenjevali z lestvico intenzivnosti od 1 do 5 (1) zelo nizka stopnja ogroženosti, 2) nizka stopnja ogroženosti, 3) srednja, 4) visoka, 5) zelo visoka stopnja ogroženosti). Stopnja ogroženosti otroka v primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) je bila ocenjena z oceno "zelo visoka" ($M = 4,53$; $SD = 0,556$), enako stopnja ogroženosti mame ($M = 4,57$; $SD = 0,569$).

V primeru kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D) je bila stopnja ogroženosti otroka ocenjena z oceno "visoka" ($M = 4,31$; $SD = 0,638$), ogroženost mame pa z nekoliko višjo oceno ($M = 4,53$; $SD = 0,679$).

S primerjavo ocen v vinjetah C in D smo ugotovili, da obstaja razlika pri zaznavanju ogroženosti otroka v primerih dolgotrajnega in kratkotrajnega nasilja v družini. Ogroženost otroka je v primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) ocenjena kot večja ($M = 4,53$) od ogroženosti otroka v primeru kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D), $M = 4,31$; $t = 3,532$; $p < 0,001$.

Ocena ogroženosti mame v primerih dolgotrajnega nasilja v družini in kratkotrajnega nasilja v družini ni pokazala statistično pomembne razlike. Ogroženost mame je bila ocenjena kot visoka tako v primeru dolgotrajnega nasilja v družini ($M = 4,57$) kot tudi v primeru kratkotrajnega nasilja v družini ($M = 4,53$).

Rezultati raziskave so pokazali, da socialne delavke in delavci ocenjujejo ogroženost otroka, izpostavljenega dolgotrajnemu nasilju v družini, kot večjo od ogroženosti otroka, izpostavljenega kratkotrajnemu nasilju v družini. To je tudi v skladu z rezultati raziskav o dolgotrajnih posledicah, ki jih ima doživljanje nasilja za otroke. (Barnett in dr. 1997 v: Pečnik 2003)

4.1.4 Odgovornost za nasilje v družini in ogroženost otroka v primerih dolgotrajnega in kratkotrajnega nasilja v družini

V primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) je po mnenju socialnih delavk in delavcev oče očitno odgovornejši za nasilje v družini (92,8 odstotka) od mame. Vendarle pa je bila tudi odgovornost mame za ogroženost otroka ocenjena z visokim odstotkom (72,7 odstotka), kar je razvidno iz Tabele 6.

Razlogi za takšno oceno odgovornosti mame so podani v kvalitativnih odgovorih socialnih delavk in delavcev. Stopnja strinjanja s trditvijo "Za ogroženost otroka je odgovorna mama, ker ni zaščitila otroka" je bila visoka ($M = 4,17$). Ocena odgovornosti mame se je tukaj približala oceni odgovornosti očeta za ogroženost otroka ($M = 4,59$).

Odgovornost moškega za nasilje nad žensko v primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) je bila ocenjena z visokim odstotkom (95,7 odstotka), odgovornost ženske za lastno viktimizacijo pa je bila ocenjena s 56,3 odstotka.

TABELA 6

*Odgovornost za nasilje v družini v primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C)**

ODGOVORNOST ZA NASILJE V DRUŽINI	N	M / %	SD	MIN-MAX
Ocena odgovornosti očeta za ogroženost otroka	106	92,8%	1,744	0-100 %
Ocena odgovornosti mame za ogroženost otroka	106	72,7%	3,224	0-100 %
Za ogroženost otroka je odgovoren oče	106	4,59	1,102	0-5
Za ogroženost otroka je odgovorna mama	106	4,17	1,238	0-5
Za ogroženost otroka sta odgovorna oba starša	106	3,88	1,446	0-5
Ocena odgovornosti moškega za nasilje nad žensko	106	95,7%	1,506	0-100 %
Ocena odgovornosti ženske za lastno viktimizacijo	106	56,3%	3,813	0-100 %

* Odgovornost je izražena v odstotkih od 0 % do 100 %, ko gre za oceno in z lestvico od 1 do 5 (1) nikakor se ne strinjam, 2) ne strinjam se, 3) niti se strinjam, niti se ne strinjam, 4) strinjam se in 5) popolnoma se strinjam), ko gre za (ne)strinjanje s trditvijo (v tabeli označeno z M).

Iz Tabele 7 je razvidno, da je bila v primeru kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D) odgovornost očeta za ogroženost otroka ocenjena kot večja (93,1 odstotka) od odgovornosti mame (61,1 odstotka).

Odgovornost moškega za nasilje nad žensko je bila ocenjena z zelo visokim odstotkom 98,9 odstotka, odgovornost ženske za lastno viktimizacijo pa je bila v povprečju ocenjena z 42,5 odstotka. Vprašalnik pri vinjeti D (kratkotrajno nasilje v družini) ni vseboval vprašanj o strinjanju s trditvami o odgovornosti posameznega starša in o enaki odgovornosti obeh staršev, kar se je izkazalo za tehnično napako.

V vinjetah C in D nas je torej zanimal kontekstualni dejavnik trajanja evidentiranega nasilja. Odgovornost očeta za ogroženost otroka je bila ocenjena v odstotno izraženih vrednostih. Povprečna vrednost v odgovorih je bila višja od vrednosti ocenjene odgovornosti mame. Če primerjamo ocene o odgovornosti očeta glede na vinjeto C in vinjeto D ugotovimo, da se ocene niso razlikovale glede na dejavnik trajanja nasilja v družini in da med odgovori ni statistično pomembnih razlik.

TABELA 7

Odgovornost za nasilje v družini v primeru kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D)

ODGOVORNOST ZA NASILJE V DRUŽINI	N	%	SD	MIN-MAX
Ocena odgovornosti očeta za ogroženost otroka	106	93,1	1,698	0-100 %
Ocena odgovornosti mame za ogroženost otroka	106	61,1	3,592	0-100 %
Ocena odgovornosti moškega za nasilje nad žensko	106	98,9	3,652	0-100 %
Ocena odgovornosti ženske za lastno viktimizacijo	106	42,5	3,921	0-100 %

V Tabeli 8 vidimo, da se je ocena odgovornosti mame razlikovala v primerih dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) in kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D) s statistično pomembno razliko ($t = 3,579$; $p < 0,001$).

V primeru, ki je opisoval dolgotrajno nasilje v družini (vinjeta C), je bila odgovornost mame ocenjena kot večja (72,7 odstotka) v primerjavi s primerom kratkotrajnega nasilja, ki je opisan v vinjeti D (61,1 odstotka). Odgovornost ženske za lastno viktimizacijo je bila v primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) ocenjena s statistično pomembno večjim odstotkom v primerjavi s primerom kratkotrajnega nasilja v družini, opisanim v vinjeti D.

TABELA 8

Pomembnost razlik med ocenami odgovornosti v primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) in primeru kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D)

ODGOVORNOST ZA NASILJE V DRUŽINI	VINJETA C		VINJETA D	
	%	%	T	P
Za ogroženost otroka je odgovoren oče	92,8	93,1	-0,241	0,810
Za ogroženost otroka je odgovorna mama	72,7	61,1	3,579	0,001
Ocena odgovornosti moškega za nasilje nad žensko	95,7	98,9	-0,952	0,343
Ocena odgovornosti ženske za lastno viktimizacijo	56,3	42,5	5,635	0,000

Odgovori socialnih delavk in delavcev pri ocenjevanju odgovornosti očeta so zelo pogosto postavljeni v kontekst mamine delne odgovornosti. Socialne delavke in delavci so v kvalitativnih odgovorih, ob označevanju očeta kot odgovornejšega za nasilje, navedli tudi mamino soodgovornost za dogajanje v družini.

Glede primera, ki je opisoval dolgotrajno nasilje v družini, odhod mame z otroki v varno hišo in vrnitev k možu (vinjeta C), sta se oblikovala dva prepoznavna načina razmišljanja, ki ju bomo imenovali kot koncept mama – pogum in koncept mama – mučenica.

Koncept mama – pogum, ki se je pojavljal v očitno večjem številu, je identificiral mamino soodgovornost kot neizpolnjeno zahtevo, ki jo od nje pričakuje družba. Navajanje argumentov o obstoju institucij, ki mami nudijo pomoč in njeni obveščenosti o možnostih izbire, krepi sodobni koncept pojmovanja mame kot heroinje, odločne in pogumne mame, katere osnovna in primarna dolžnost je zaščita njenih otrok. Takšno stališče je vidno v naslednjih odgovorih: “Mati je delno odgovorna, ker je že bila seznanjena z možnostmi izbire pomoči, ker je bila v varni hiši, in se je kljub izkušnji nasilja odločila za vrnitev k možu”; “O ozadju konfliktov ne vemo dovolj, toda odgovornost mame je toliko večja, ker je že bila v varni hiši in je obveščena o možnih rešitvah svojega položaja, pa se je vseeno vrnila v isto situacijo”; “Mama se je že odločila za umik v varno hišo, kar pomeni, da je dobila dovolj informacij, pomoči in podpore v smislu prepoznavanja nasilja, načinov izboljšanja mnenja o sami sebi, dviganja ozaveščenosti, spremembi vzorcev vedenja, zato je odgovorna, ker še vedno dovoljuje nasilje”; “Mama vzdržuje za otroke ogrožajoče stanje”; “Čeprav je oče bolj odgovoren, je mama kljub strokovni pomoči neodgovorno tvegala in otroke izpostavila nasilju”; “Mama je ponovno izpostavila otroke nasilju in neodgovorno odločala v njihovem imenu”; “Oče je odgovoren, toda odgovornost mame je, da se je kljub slabi izkušnji vrnila.” Ta koncept se je pojavljal tudi pri večini kvalitativnih odgovorov, ki se nanašajo na primer kratkotrajnega nasilja v družini.

Vprašanje o odgovornosti je v primeru, ki je opisoval kratkotrajno nasilje v družini (vinjeta D), dalo odgovore, ki so zelo podobni predhodnemu primeru. Definirano večjo odgovornost povzročitelja nasilja je spremljala tudi soodgovornost mame. Specifičnost situacije je socialne delavke in delavce spodbudila, da so se v konkretnem primeru odzvali z obsojanjem, s komentiranjem mamine nesposobnosti za to, da bi poskrbela za varnost otroka, in njenim izražanjem želje, da bi ji pomagali spremeniti partnerja (“Mama ne naredi dovolj za zaščito sebe in otrok, ker ni dovolj samo njena želja po tem, da bi se partner spremenil. Za so-

delovanje in svetovanje sta potrebna oba”; “Njena nelogična zahteva po spremembi partnerja govori o nerazumevanju nasilja in dejstva, da lahko spremenimo le sami sebe, drugega pa ne moremo”; “Mamina odgovornost je delna, ker s trpljenjem ogroža otroka, in čaka, da bi ji socialne delavke in delavci pomagali”).

Odgovornost za otrokov razvoj so socialne delavke in delavci različno komentirali. Izoblikovali so se odgovori, ki so odgovornost za pravilno osebno rast in razvoj otroka enako porazdelili med oba starša (“Vsak starš je odgovoren za to, da omogoči otroku zdrav osebni razvoj, država je odgovorna za to, da vzpostavi sistem pomoči, ki bo dostopen vsem”; “Starši s svojo vlogo v celoti prevzemajo odgovornost za otroka, ker njihovo skladno partnerstvo in starševstvo, nenasilni vzorci vedenja in ustrezna vzgoja ustvarjajo pogoje za zdrav psihofizični in socialni razvoj otroka”). Drugi komentarji pa so bili vezani na dejstvo, da je otrok premajhen in da je za tako majhnega otroka v prvi vrsti odgovorna mama (“Mama je odgovorna, ker ne upošteva razvojnih potreb majhnega otroka in ga izpostavlja situacijam, ki jih izziva partner”; “Mama bi morala vedeti, kako nevarno je izpostavljati tako majhnega otroka tem situacijam”; “Če bi bil mož nasilen brez vzroka, bi lahko po prvem napadu poiskala pomoč in ga zapustila”).

Koncept mama – mučenica, ki se je v manjšem številu pojavljal kot indikator mamine soodgovornosti za nasilje, je v skladu s splošnim tradicionalnim konceptom mame mučenice, mame, ki dostojanstveno trpi, se žrtvuje, se izogiba konfliktom ter na ta način kljub vsem težavam zaradi nasilnega moža, uspeva obdržati družino (“Oče nima pravice biti nasilen, toda ženska ima možnosti, da se izogne situacijam, ki vodijo v nasilje”; “Ženska svojega moža zelo dobro pozna, in če se je odločila vrniti, bi lahko poskušala z drugačnim načinom reševanja konfliktov”).

Odgovornost moškega za nasilje nad žensko je bila v primeru kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D) ocenjena z rahlo višjim odstotkom (98,9 odstotka) kot v primeru dolgotrajnega nasilja v družini, ki je bil opisan v vinjeti C (95,7 odstotka), tako da ni statistično pomembnejše razlike med odgovori v vinjetah C in D. Odgovori so z visoko oceno označili moškega kot odgovornega za nasilje, čeprav je bila delne odgovornosti deležna tudi ženska.

Odgovornost ženske za lastno viktimizacijo je bila ocenjena z večjim povprečnim odstotkom v primeru dolgotrajnega nasilja v družini (56,3 odstotka), v primerjavi s primerom kratkotrajnega nasilja v družini (42,5 odstotka), s statistično pomembno razliko ($t = 5,636$; $p = 0,000$).

Socialne delavke in delavci so na isti način kot v vinjetah A in B

tudi v vinjetah C in D ocenili odgovornost mame z višjim povprečnim odstotkom (v vinjeti C 72,7 odstotka; v vinjeti D 61,1 odstotka), z nižjim odstotkom pa odgovornost ženske za lastno viktimizacijo (v vinjeti C 56,3 odstotka; v vinjeti D 42,5 odstotka).

Za odgovor, da ženske niso odgovorne za lastno viktimizacijo, se je opredelilo majhno število socialnih delavk in delavcev. Ti so izrazili mnenje, da ženske niso odgovorne za položaj žrtve in da je povzročitelj nasilja tisti, ki nosi odgovornost. Prav tako so menili, da ženske niso odgovorne za lastno viktimizacijo zaradi posebnega psihičnega stanja v krogu nasilja, v katerega so se ujele ("Povzročitelj nasilja je vedno v celoti odgovoren za svoje vedenje, odgovornost ženske je samo v tem, da poskuša prepoznati viktimizacijo in delati na tem, da jo zmanjša"; "Za lastna dejanja odgovarjamo sami, delno tudi s tem, da dopustimo ljudem, da nas sprejemajo kot žrtve. Vseeno tega ne moremo posploševati, ker ne smemo pozabiti na začaran krog sprejemanja nasilja, iz katerega žrtve po navadi ne zna izstopiti").

V tem kontekstu je prisotno tudi razumevanje situacije, v kateri je ženska nemočna, ter moči in nadzora, ki ju nad njo izvaja moški. Opisane situacije so izražene skozi razlage, da "Sprejemanje krivde za nastalo situacijo in opravičevanje moža govorita o pripravljenosti ženske za nadaljnje trpljenje, kar kaže na dejstvo, da ženska nima moči za prekinitev odnosa". Pence in Paymar (1986) podrobno opisujeta čustveno zlorabljanje, s katerim moški doseže, da se ženska počuti krivo ali celo neuravnoteženo ter ji vzbuja občutek, da ni sposobna izvajati svoje materinske vloge.

Daleč večje število socialnih delavk in delavcev se je opredelilo za mnenje, da je ženska delno odgovorna za lastno viktimizacijo, ker ji je bila ponujena pomoč in je imela možnost umika ob podpori strokovnih služb ("Ženska postane soodgovorna, ko spozna in ozavešta dejstvo, da funkcionira v nasilnem odnosu, in ko spozna, kaj ji nudijo strokovne službe. V tem primeru je ženska imela možnost in priložnost spremeniti svoje življenje in življenje svojih otrok"; "Ženska je imela možnost izbire in se je odločila za položaj žrtve"; "Ko ženska na nek način dovoli, da je nekdo do nje nasilen, pomaga pri vzdrževanju nasilnega odnosa"; "Ženska je imela ob podpori strokovne službe možnost, da bi se uprla viktimizaciji, toda njena odločitev za vrnitev k možu je pokazala, da je to njena izbira"; "Ženska je ponovno napačno ocenila situacijo, kljub opozorilom in strokovni pomoči, zato je tudi delno odgovorna za svojo viktimizacijo"). Omenili bomo tudi bizarno razmišljanje o iskanju vzrokov za moževo nasilje: "Verjetno vedenje gospe ni po okusu njenega moža. Predvidevam, da neredno pospravlja, pere, skratka, gospodinjska opravila ji niso ravno

po meri, zato mislim, da je mož nezadovoljen in svoje nezadovoljstvo izraža z nasiljem.”

V primeru kratkotrajnega nasilja v družini v vinjeti D je bilo navedeno tudi razmišljanje, da bi temeljit in odprt razgovor z možem odkril vzroke za nasilje. Druga razmišljanja so diagnosticirala odnose moški – ženska in so vzroke za premajhno samozavest ženske, ki ji onemogoča, da bi se borila zase, iskala v otroštvu. Zato socialna delavka oz. delavec svetuje, da je treba ta vzrok spremeniti z napotitvijo ženske na psihoterapevtsko obravnavo. V enem odgovoru je bila postavljena teza, da gre v opisani zgodbi za nemoč ženske oziroma za nezaveden prenos vzorcev doživetih travm zaradi nasilja, ki se medgeneracijsko prenašajo.

Ta različna razmišljanja lahko opazujemo iz perspektive družbenih pričakovanj. S pozicioniranjem vlog opazamo dva, na prvi pogled nasprotna koncepta, ki v bistvu izražata tradicionalni način razmišljanja. Prvi koncept mama – pogum izgleda diametralno nasproten drugemu konceptu mame – mučenice, toda v bistvu teži k njemu. Tradicionalni patriarhalni odnosi, ki so žensko postavljali v položaj ponižnosti in so jo omejevali na vlogo skrbnice družine ter osebe, odgovorne za obstanek družine, so sedaj modificirani pod vplivom procesa emancipacije žensk, ozaveščanja in sodobnih družbenih gibanj. Korenine tradicionalnega razmišljanja postavljajo ženski nove zahteve zaradi doseženega napredka in povečujejo njeno odgovornost do družbe, ki “ji je vse to omogočila”. Od nje se pričakuje, da se bo racionalno odzvala, da bo presojala in spet sama nosila odgovornost za družino. Poudarjanje njene nesposobnosti in neaktivnosti kljub vsemu, kar ji je družba omogočila, jo ponovno postavlja v vlogo žrtve, medtem ko povzročitelju nasilja zmanjšuje odgovornost ali jo enostavno postavlja v položaj, ki je sekundarnega pomena. Pri tem se zanemarija dejstvo, da ima ženska, ki biva v dolgotrajnem nasilnem odnosu, zmanjšane možnosti, potencialne in sposobnosti uvida. (Cosgrove 1992)

Raziskave kažejo, da dolgotrajno partnerjevo nasilje sistematično zmanjšuje samospoštovanje žensk, ki vedno bolj izgubljajo vero vase in v svoje sposobnosti. Zato tudi prevzemajo krivdo nase in se neprestano sprašujejo, kaj so storile narobe. Zelo slabo mnenje o sebi in pomanjkanje samospoštovanja sta ravno tista dejavnika, ki mnoge ženske vežejo na nasilnega partnerja. Raziskave so pokazale, da imajo ženske, ki so po večletnem doživljanju nasilja vseeno zbrale moč in prekinile nasilen odnos, razmeroma dobro mnenje o sebi, vendar se v povprečju manj spoštujejo kot ženske, ki v odnosu niso doživljale nasilja. (Kobal Grum idr. 2003)

Čeprav so trendi sodobnih konceptov pomoči žrtvam nasilja obrnje-

ni k odstranjanju povzročiteljev nasilja iz okolice in ne odstranjanju žrtev, so še vedno aktualna razmišljanja o nastanitvi žensk v institucije, kot o edinem načinu reševanja tega problema. Takšno razmišljanje, ki ga Zaviršek (1997) imenuje racionalizacija, je eden od procesov, ki povzročitelju nasilja pomagajo, da vedno znova vzpostavlja nadzor nad obstoječim stanjem, pri čemer je okolica prepričana, da lahko že obstoječe institucije poskrbijo za žensko in za otroke.

V raziskavi so socialne delavke in delavci izrazili tudi prepričanje, da bi ženska zapustila moža, če bi to zares hotela. Takšno prepričanje po mnenju Zaviršek (1997) zanemarja vse dejavnike, ki žensko prisiljujejo v odnos, v katerem je prisotno nasilje. Rosenbaum in O'Leary (Kobal Grum idr. 2003) v svoji študiji ugotavljata, da ženske pred odločitvijo o odhodu od nasilnega partnerja z njim vztrajajo v povprečju 12 let.

4.2 **PRIPRAVLJENOST SOCIALNIH DELAVK IN DELAVCEV ZA POSREDOVANJE V RAZLIČNIH PRIMERIH NASILJA V DRUŽINI**

Pripravljenost socialnih delavk in delavcev za posredovanje ter način izbire posredovanja in storitev smo raziskovali na štirih primerih. Po dva primera sta opisovala izpostavljenost otroka in ženske različnim vrstam nasilja (izpostavljenost fizičnemu nasilju in otrokovo pričevanje očetu vemu nasilju nad mamo), druga dva primera pa dolžino trajanja nasilja v družini, ki je evidentirano s strani centra za socialno delo. Na vprašanje: "Kaj menite, da je potrebno storiti najprej, in kako se boste odzvali na opisano situacijo po pridobljeni informaciji?" so imeli socialne delavke in delavci možnost izbrati štiri odgovore:

- ⌘ O tem je treba takoj obvestiti policijo.
- ⌘ Najprej se je potrebno posvetovati s strokovnim timom v centru za socialno delo.
- ⌘ Čim prej je treba sklicati multiprofesionalni tim in se skupaj posvetovati o ukrepih skupne akcije za zaščito otroka in mame.
- ⌘ Drugo, kaj?

V večini primerov se socialne delavke in delavci niso opredelili samo za eno možnost odgovora. Preliminarna raziskava je pokazala in z analizo kvalitativnih odgovorov potrdila, da se po mnenju nekaterih socialnih delavk in delavcev na tako kompleksen problem ne da striktno odgovoriti

z enim odgovorom. Socialne delavke in delavci so označevali odgovore z razvrščanjem po zaporedju svojih odzivov. Posamezne socialne delavke in delavci so obkrožanje več odgovorov pojasnili z nerazumevanjem vprašanja in tudi s premajhno pozornostjo pri branju, tako da so izpuščali besedno zvezo "storiti najprej". Pridobljene odgovore smo kodirali tako, da je iz njih razvidno, ali so socialne delavke in delavci v obravnavo primerov vključevali ali niso vključevali obstoječih možnosti. Na osnovi tega je bila analizirana pripravljenost socialnih delavk in delavcev za prijavo nasilja, posvetovanje s strokovnim timom v centru za socialno delo ali sklic multiprofesionalnega tima.

V primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamó (vinjeta A) bi socialne delavke in delavci najpogosteje obvestili policijo (63,2 odstotka), za sklic multiprofesionalnih timov bi se jih odločilo 51,9 odstotka, za posvet s strokovnim timom bi se socialne delavke in delavci odločili v 24,5 odstotka.

V primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamó (vinjeta B) so se socialne delavke in delavci v največjem odstotku opredelili za mulprofesionalni tim (59,4 odstotka). Na drugem mestu so se opredelili za posvet s strokovnim timom v centru za socialno delo (38,7 odstotka), v najmanjšem odstotku pa so se odločili nasilje prijaviti policiji (18,9 odstotka).

Vinjeta C je vsebovala kontekstualno spremenljivko dolgotrajnega nasilja v družini in opis primera večletne obravnave družine v centru za socialno delo. Pri tem primeru so se socialne delavke in delavci v največjem številu odločili za sklic multiprofesionalnega tima (65,1 odstotka), na drugem mestu za posvet s strokovnim timom (30,2 odstotka), v najmanjšem odstotku pa so se opredelili za obvestilo policiji (24,5 odstotka).

V primeru, ki je opisoval kratkotrajno nasilje v družini (vinjeta D), so se socialne delavke in delavci v največjem odstotku opredelili za sklic multiprofesionalnega tima (49,1 odstotka), na drugem mestu so se odločili za posvet s strokovnim timom v centru za socialno delo (38,7 odstotka) in šele nazadnje bi obvestili policijo (19,8 odstotka).

Ta rezultat je tudi potrdil začetno hipotezo, da je v primerih ocene večje ogroženosti (v tem primeru v vinjeti A) pričakovana večja pripravljenost za obveščanje policije in posvetovanje s strokovnim timom ter manjša pripravljenost za sklicevanje multiprofesionalnih kriznih timov. Potrjena je bila tudi hipoteza, da je v primerih kratkotrajnega nasilja v družini pričakovati manjšo pripravljenost za obveščanje policije in večjo pripravljenost za vključevanje strokovnih ter multiprofesionalnih kriznih timov.

4.2.1 Obveščanje policije v različnih primerih nasilja v družini

Pri vseh štirih primerih smo želeli raziskati, v kolikšni meri so socialne delavke in delavci pripravljene vključevati policijo v delo s primerom (Tabela 9).

S primerjavo primerov v vinjetah A in B oziroma C in D, smo ugotovili pomembne razlike. Socialne delavke in delavci bi v primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A) obvestili policijo v 63, 2 odstotka, v primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B), pa bi obvestili policijo v 18,9 odstotka. Ugotovili smo statistično pomembno razliko ($\chi^2 = 9,453$; $p = 0,002$).

V primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) bi v 24,5 odstotka obvestili policijo, v primeru kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D) pa bi policijo obvestili v 19,8 odstotka. Tudi v tem primeru smo ugotovili statistično pomembno razliko ($\chi^2 = 16,008$; $p < 0,05$).

Obveščanje in prijavljanje nasilja v družini sta deklarativno sprejeta tako zakonsko kot tudi s splošnim mnenjem, če sta povezana z zaščito otrok, predvsem ko odpove ustrezna starševska skrb. Nista pa sprejeta takrat, ko se nanašata na odraslo žrtev nasilja, za katero se predvideva, da naj bi bila sposobna poskrbeti sama zase.

Skupina uglednih strokovnjakinj in strokovnjakov, ki je predlagala sprejem Zakona o varstvu pred nasiljem v družini (Filipčič idr. 2004), je argumentirala potrebo po tem, da odrasla žrtev prijavi nasilje v družini, s

TABELA 9

Odgovori o obveščanju policije v primerih nasilja v družini

PRIMER	OBVEŠČANJE		
	POLICIJE	F	%
Fizično nasilje očeta nad otrokom in nad mamo	ne bi obvestili	34	32,1
	bi obvestili	67	63,2
Pričevanje očetovemu nasilju nad mamo	ne bi obvestili	81	76,4
	bi obvestili	20	18,9
Dolgotrajno nasilje	ne bi obvestili	79	74,5
	bi obvestili	26	24,5
Kratkotrajno nasilje	ne bi obvestili	80	75,5
	bi obvestili	21	19,8

posebnim psihičnim stanjem žrtvine nemoči, ki ji preprečuje prepoznati nasilje kot nedopustno in protipravno dejanje. To so potrdile tudi številne študije iz drugih držav, ki so pokazale, da posredovanje državnih organov žrtvi zelo pogosto omogoči, da prvič dojamе, da gre za dejanje, ki ni običajno in normalno in ki vsekakor ni družbeno sprejemljivo.

Problematika prijavljanja nasilja bi po njihovem mnenju vnesla pomembno spremembo na področje socialnega varstva, kjer pomoč žrtvam temelji v glavnem na prostovoljnem sprejemanju pomoči, ko uporabnica oz. uporabnik poišče pomoč in želi sodelovati pri reševanju problema (npr. materialne ogroženosti). Če upoštevamo posebno psihično stanje žrtve, ki je bilo izzvano s strahom, sramom in nerazumevanjem okolice, ter situacijo, v kateri se nahaja žrtev, ki ni identična z drugimi socialnimi problemi, v katerih se znajde posameznica oz. posameznik, je razumljivo, da žrtev pogosto ne želi, da bi o njeni težavi razpravljali državni organi.

V primerih dolgoletnega nasilja in znane dinamike nasilja v družini od žrtve ne moremo pričakovati, da bo znala natančno definirati, kaj želi. Edino, kar trenutno pričakuje, je prekinitev nasilja. Dolgoletno nasilje, sram pred možno izpostavljenostjo javnosti nečesa, kar je bilo leta skrito, razmišljanje okolice, da je dogajanje v družini sveto in zaprto za okolico ter neučinkovita pomoč državnih organov, vključno s socialnim varstvom, je pripeljalo do nezaupanja v državne institucije. Ravno zato ponujena pomoč, čeprav temelji na prostovoljnosti, ne bi smela biti enkratna. V praksi se dogaja, da žrtev zavrne pomoč, kar pa za socialno službo ne pomeni prekinitve stikov. Preverjanje žrtvinega psihofizičnega stanja in njenih potreb ter stalno nudenje pomoči je naloga, ki bi morala biti v okviru protokola uzakonjena v sistemu krizno-interventne in psihoterapevtske pomoči.

Podobna oblika pomoči v krizni situaciji je regulirana s Pravilnikom o prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi (2004). Po Pravilniku je del socialne službe v primerih kriznega posredovanja (pri izreku ukrepa prepovedi približevanja) nudenje pomoči žrtvi nasilja v krizni situaciji na terenu. Gre za obliko prve socialne pomoči, definirane v Zakonu o socialnem varstvu, in metodo kriznega posredovanja.

Predlog Zakona o varstvu pred nasiljem v družini²² je doživel različne reakcije. Medtem ko je večina strokovne javnosti menila, da je tak zakon nujno potreben, je del politične javnosti že napisani predlog zakona zavrnil s pojasnilom, da bi sprejem novega zakona zrušil sistem kazenskega prava

22 — Glejte tudi opombo številka 1. (Op. ur.)

in zahteval spremembe vsebin drugih zakonov, ki po njihovem mnenju sedaj uspešno regulirajo in urejajo to področje. Razprave o nujnosti zakona so zelo aktualne na različnih seminarjih pravne in socialne stroke. Mnenje predstavnic in predstavnikov nevladnih organizacij je razdeljeno, ker posamezne predstavnice in predstavniki menijo, da je za učinkovito delo vseh organov dovolj že obstoječa zakonodaja (posebno 299. člen²³ KZ), če se ta v resnici tudi uporablja. V času zaključevanja pisanja tega dela so razmišljanja predstavnic in predstavnikov politične in strokovne javnosti glede sprejema zakona še vedno aktivna.

4.2.2 Vključevanje strokovnega tima v obravnavo primerov nasilja v družini

V raziskavi nas je zanimalo vprašanje o vključevanju strokovnega tima v obravnavo primerov nasilja v družini (Tabela 10). Temu vprašanju je posvečena pomembna pozornost tudi v Smernicah (1998), po katerih je delo z nasiljem brez timskega pristopa neizvedljivo.

Socialne delavke in delavci bi se posvetovali s strokovnim timom v 24,5 odstotka v primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad

TABELA 10

Odgovori o vključevanju strokovnih timov v primere nasilja v družini

PRIMER	VKLJUČEVANJE STROKOVNEGA TIMA		
		F	%
Fizično nasilje očeta nad otrokom in nad mamo	ne bi vključili	80	75,5
	bi vključili	26	24,5
Pričevanje očetovemu nasilju nad mamo	ne bi vključili	65	61,3
	bi vključili	40	37,7
Dolgotrajno nasilje	ne bi vključili	74	69,8
	bi vključili	32	30,2
Kratkotrajno nasilje	ne bi vključili	65	61,3
	bi vključili	41	38,7

23 — Glejte tudi opombi številka 2 in 5. (Op. ur.)

mamo (vinjeta A). V primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B), pa bi se socialne delavke in delavci za vključitev strokovnega tima odločili v večjem številu (37,7 odstotka). Razlika med primeroma je bila statistično pomembna ($\chi^2 = 26,685$; $p < 0,05$).

V primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) so se socialne delavke in delavci opredelili za vključitev strokovnega tima v 30,2 odstotka, kar je v odstotkih manj kot v primeru kratkotrajnega nasilja v družini (38,7 odstotka). Med rezultatoma v primerih iz vinjete C in vinjete D smo ugotovili statistično pomembno razliko ($\chi^2 = 30,070$; $p < 0,05$). Odstotek socialnih delavk in delavcev, ki bi v obravnavo nasilja v družini vključili strokovni tim, govori o splošno nerazvitem timskem delu v centrih za socialno delo. Nevključevanje timov v obravnavo primerov kaže na način razumevanja timskega dela. Očitno je, da obstaja neskladje med pričakovanji in organizacijo timskega dela, zaradi česar so socialne delavke in delavci usmerjeni na svoje notranje moči in znanja o uspešnem zaključevanju primerov, kar se odraža predvsem v individualnih obravnavah primerov.

Timsko delo je kot metoda dela v centrih za socialno delo odvisno od notranje organizacije centra. V primerih nasilja v družini je timsko delo neizogibno (Smernice 1998). V posameznih centrih, v katerih je timsko delo ustanovljeno organizacijsko, imajo timi še vedno funkcijo svetovalnega organa. To pomeni, da lahko socialne delavke in delavci, ki so nosilke in nosilci primerov, od članic in članov tima pričakujejo nasvet in posvetovanje, ne pa tudi konkretne pomoči v obliki točno razdeljenih in definiranih nalog in vlog pri obravnavi primera. To vse govori o premajhnem poznavanju timskega dela kot metode, brez katere si ni možno zamisliti dela z nasiljem v družini.

4.2.3 **Vključevanje multiprofesionalnega tima v obravnavo primerov nasilja v družini**

Pri analizi pripravljenosti socialnih delavk in delavcev za sklic oziroma vključitev multiprofesionalnega tima v obravnavo primerov v zgodbah A in B ter C in D so bile prav tako ugotovljene pomembne razlike, kar je razvidno iz Tabele 11.

Socialne delavke in delavci bi se najpogosteje odločili za vključitev multiprofesionalnega tima v primeru iz vinjete B, ki je opisoval otrokovo pričevanje očetovemu nasilju nad mamo (59,4 odstotka). V primeru iz vinjete A, ki je opisoval fizično nasilje očeta nad otrokom in nad mamo,

bi se za sklic multiprofesionalnega tima odločilo 51,9 odstotka socialnih delavk in delavcev. S primerjavo rezultatov primerov iz vinjete A in vinjete B smo ugotovili statistično pomembno razliko ($\chi^2 = 9176$; $p = 0,002$).

V primeru iz vinjete C, ki je opisoval dolgotrajno nasilje v družini, so se socialne delavke in delavci v 65,1 odstotka primerov odločili za sklic multiprofesionalnega tima, v primeru iz vinjete D, ki je opisoval kratkotrajno nasilje v družini, pa so se za to odločili v manjšem številu (49,1 odstotka). S primerjavo rezultatov primerov iz vinjete C in vinjete D smo ugotovili statistično pomembno razliko ($\chi^2 = 17,119$; $p < 0,05$).

Prav zaradi neopredeljevanja za eno samo možnost pri vprašanju: "Kaj menite, da je potrebno storiti najprej, in kako se boste odzvali na opisano situacijo po pridobljeni informaciji?" so odgovore socialnih delavk in delavcev spremljali tudi pisni komentarji oziroma razmišljanja o možnih ukrepih, ki so dopolnjevali ponujene možnosti pri obkroževanju odgovorov.

V vseh primerih je bila ponovljena zahteva, da je poleg drugih intervencij nujno potreben tudi razgovor z mamo. Socialne delavke in delavci menijo, da je potrebno mamo seznaniti z njenimi pravicami, dolžnostmi in oblikami pomoči, ki jih nudi strokovna služba. V ta namen je, tako za mamo kot za socialno službo, postavljena dvojna zahteva: (a) delo z mamo v obliki ozaveščanja, razbremenitve odgovornosti za nasilje in

TABELA 11

Odgovori o vključevanju multiprofesionalnih timov v primere nasilja v družini

PRIMER	VKLJUČEVANJE MULTIPROFESIO- NALNEGA TIMA	F	%
	Fizično nasilje očeta nad otrokom in nad mamo	ne bi vključili	51
bi vključili		55	51,9
Pričevanje očetovemu nasilju nad mamo	ne bi vključili	42	39,6
	bi vključili	63	59,4
Dolgotrajno nasilje	ne bi vključili	37	34,9
	bi vključili	69	65,1
Kratkotrajno nasilje	ne bi vključili	54	50,9
	bi vključili	52	49,1

odgovornosti za ogroženost otroka ter (b) delo z mamo, opogumljanje in podpora pri krepitvi starševske funkcije v obliki zaščite otroka.

V istem kontekstu socialne delavke in delavci menijo, da bi uvedba upravnega postopka lahko prišla na vrsto šele po oceni mamine sposobnosti za zaščito otroka, ter da je treba družino vključiti v socialnovarstveno storitev "pomoč družini na domu". Takšna razmišljanja, utemeljena v strokovnih Smernicah (1998), poudarjajo partnersko sodelovanje s starši in so v skladu z ustavnimi pravicami in dolžnostmi staršev, da vzdržujejo, izobražujejo in vzgajajo svoje otroke (54. člen Ustave RS).

Primeri v zgodbah so spodbudili razreševanje problema ogroženosti otroka po vseh možnih scenarijih, uporabljenih v primerih zaščite zlorabljenih otrok. Tako je za opisani primer fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A) predlagan vrstni red aktivnosti, ki naj bi jih izvajali socialne delavke in delavci: otroka takoj odpeljati na zdravniški pregled, o tem obvestiti starše, poklicati policijo, isti dan sklicati strokovni tim in nadaljevati delo z mamo. Podana sta bila tudi dva predloga o tem, da je treba očeta napotiti na svetovanje zaradi nasilnega vedenja. Praktični nasvet je vseboval predlog, da mora ženska vložiti tožbo za izselitev moža iz stanovanja.

V primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) je bilo nekaj predlogov, naj se takoj skliče strokovni tim in uvede upravni postopek za odvzem otrok in njihovo namestitev v nadomestno družino. Ta odločitev je bila pojasnjena s tem, da je mama odrasla oseba, ki se lahko odloča o tem, kako želi živeti, in da je nasilje njena izbira, medtem ko mora za otroke, za katere starši ne skrbijo primerno, poskrbeti center za socialno delo po službeni dolžnosti.

Smernice za obravnavo ogroženih otrok (1998) predvidevajo obveščanje policije v čim krajšem času po prejemu prijave ali odkritju zlorabe otroka. Vsak sum zlorabe otroka je treba obravnavati takoj v okviru tima v centru za socialno delo. Čas, predviden za osnovno posvetovanje tima znotraj centra, je omejen na čas prijave, torej na isti dan, in to v najkrajšem možnem času. Torej se niti en primer suma zlorabe otroka ne bi smel obravnavati brez posvetovanja znotraj centra za socialno delo. Posvetovati se je potrebno na osnovi informacij o otroku in družini iz že obstoječe dokumentacije ter ustno izmenjati informacije o obravnavanih primerih med strokovnimi delavkami in delavci različnih strok (socialnimi delavkami in delavci, pravicami in pravniki, psihologinjami in psihologi itd.).

Obveščanje policije v čim krajšem času (Smernice 1998) predpostavlja predhodno trenutno oceno ogroženosti otroka. Če tim predvidi

takojšnja intervencijo in izločitev otroka iz družine, je temu primerno istočasno obveščanje policije. Če temu ni tako, prijava sledi po posvetovanju strokovnega tima in pregledu informacij, s katerimi razpolaga center za socialno delo.

Če ocena ogroženosti otroka ne zahteva takojšnje intervencije, se začne posvetovanje s članicami in člani medinstitucionalnega tima z namenom zbrati podatke in informacije drugih ustanov ter načrtovati obravnavo in strategijo dela z družino. Vključitev medinstitucionalnega tima je možna v kateri koli fazi postopka. (Smernice 1998)

Rezultati raziskave so pokazali, da so se socialne delavke in delavci za timsko posvetovanje znotraj centra za socialno delo odločali v majhnem številu (32,7 odstotka). V vseh primerih so se v večjem odstotku odločali za sklic multiprofesionalnega kriznega tima (56,4 odstotka). Največji odstotek sklicevanja multiprofesionalnega tima je izražen v primeru iz vinjete C, dolgotrajnega nasilja v družini (65,1 odstotka). Razloge lahko iščemo v notranji organizaciji timskega dela in kadrovskih težavah. Kvalitativni odgovori socialnih delavk in delavcev v nadaljnjem raziskovanju so potrdili takšen rezultat.

4.3 PREDLOGI UKREPOV IN STORITEV SOCIALNEGA VARSTVA V RAZLIČNIH PRIMERIH NASILJA V DRUŽINI

V okviru tretjega problema raziskave nas je zanimalo, katere ukrepe in storitve predlagajo socialne delavke in delavci v različnih primerih. Socialne delavke in delavci so izražali strinjanje z uporabo naslednjih storitev socialnega varstva:

- a) Napotitev zakoncev v zakonsko svetovalnico.
- b) Pomoč ženski pri pripravi varnostnega načrta kot strategije preživetja.
- c) Pomoč in podpora ženski v odločitvah, s katerimi krepí svojo osebno in starševsko kompetenco.
- d) Svetovanje začasnega zatočišča za mamo in otroke v varni hiši.
- e) Napotitev obeh staršev v svetovalnico za starše.
- f) Uvedba upravnega postopka za zaščito interesov in koristi otroka.
- g) Začasen umik otroka iz družine in namestitev v krizni center za mlade.
- h) Drugo, kaj?

TABELA 12
Predlagani ukrepi in storitve*

PREDLOGI	FIZIČNO NASILJE		PRIČEVANJE OČE- OČETA NAD OTRO-		TOVEMU NASILJU		DOLGOTRAJNO		KRATKOTRAJNO	
	KOM IN NAD MAMO		NAD MAMO		NASILJE V DRUŽINI		NASILJE V DRUŽINI		NASILJE V DRUŽINI	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Pomoč in podpora ženski pri odločitvah, s katerimi krepi svojo osebnost in starševsko kompetenco.	3,58	0,946	3,74	0,665	3,76	0,684	3,85	0,548		
Svetovanje začasnega zatočišča za mamo in otroke v varni hiši.	3,55	0,927	3,72	0,791	3,50	0,886	3,52	0,898		
Pomoč ženski pri pripravi varnostnega načrta kot strategije preživetja.	3,30	1,148	3,53	0,991	3,41	0,974	3,43	0,946		
Uvedba upravnega postopka za zaščito interesov in koristi otroka.	3,14	1,183	2,54	1,193	3,42	0,893	2,26	0,152		
Začasen umik otroka iz družine in namestitev v krizni center za mlade.	2,94	1,330	/	/	/	/	/	/		
Napotitev obeh staršev v svetovalnico za starše.	2,37	1,333	2,34	1,150	2,41	1,225	2,49	1,257		
Napotitev zakoncev v zakonsko svetovalnico.	2,30	1,281	2,24	1,237	2,24	1,192	2,74	1,174		

* Strinjanje s predlogi: 1) nikakor ne, 2) verjetno ne, 3) verjetno da, 4) zagotovo da.

Stopnjo strinjanja s predlogom so izrazili z lestvico od 1 do 4 z odgovori: 1) nikakor ne, 2) verjetno ne, 3) verjetno da, 4) zagotovo da.

V Tabeli 12 vidimo, da je v primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A) izražena najvišja stopnja strinjanja ($M = 3,58$), ki je “verjetno da”, s predlogom pomoči ženski pri krepitvi osebne in starševske kompetence. Sledi svetovanje za namestitev ženske v varno hišo ($M = 3,55$) in pomoč ženski pri pripravi varnostnega načrta ($M = 3,30$). V istem primeru so bili socialne delavke in delavci najmanj pripravljeni (povprečni odgovor je bil “verjetno ne”) napotiti zakonce ($M = 2,30$) in starše ($M = 2,37$) v svetovalnice.

Zanimivo je, da se v primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A), socialne delavke in delavci opredeljujejo za pomoč ženski, istočasno pa predlagajo tudi uvedbo upravnega postopka ($M = 3,14$). Na enak način so se odločali tudi v primeru iz vinjete C, primeru dolgotrajnega nasilja v družini in mamine neodločnosti glede odhoda od moža kljub ponujeni in delno sprejeti pomoči ($M = 3,41$). Takšne opredelitve socialnih delavk in delavcev kažejo na dvojno razmišljanje: na vpliv sodobne teorije in prakse v mnogih programih, ki so pokazali, da je zaščita otrok najučinkovitejša takrat, ko je povezana z občutkom varnosti in zaščito otrokove mame pred nasiljem (London Borough of Hackney 1993 v: Mullender in Humphreys 2001), ter istočasen obstoj tradicionalnih prepričanj o mamini odgovornosti za zaščito svojih otrok ter v konkretnih primerih dvomov, da je tega sposobna.

Primer fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A) je edini vseboval strinjanje s predlogom, da bi otroka začasno izločili iz družine in ga namestili v krizni center za mlade. Predvidevali smo, da bi se v primeru očitne zlorabe otroka in dokazane telesne poškodbe del socialnih delavk in delavcev odločil za interventni umik otroka iz družine. Rezultat je pokazal, da bi v primeru visoke ocene ogroženosti socialne delavke in delavci “verjetno” namestili otroka v krizni center ($M = 2,94$). Neodločnost socialnih delavk in delavcev za izločitev otroka iz družine izvira iz sistemskega pristopa, ki je opisan tudi v Smernicah (1998) in ki postavlja zahteve za iskanje vseh možnih oblik sodelovanja s starši, kar pa ne izključuje uvedbe upravnega postopka za zaščito otroka ($M = 3,14$).

V primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B) so se socialne delavke in delavci odločali za odgovore “zagotovo da”, ko jim je vprašalnik ponujal možnost ponuditi pomoč ženski pri krepitvi osebne in starševske kompetence ($M = 3,74$), namestitev ženske v varno hišo ($M = 3,73$) in pomoč ženski pri pripravi varnostnega načrta ($M = 3,54$). Najmanj so bili pripravljeni napotiti starše in zakonce v sveto-

valnice, medtem ko so bili glede uvajanja upravnega postopka neodločeni ($M = 2,54$).

V primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) je bil povprečni odgovor socialnih delavk in delavcev "zagotovo da" za pomoč ženski pri krepitvi osebne in starševske kompetence ($M = 3,76$), manjše število pa jih je bilo pripravljeno nuditi namestitev v varni hiši ($M = 3,50$), nuditi pomoč ženski pri pripravi varnostnega načrta ($M = 3,41$) in uvesti upravni postopek ($M = 3,42$).

Za uvedbo upravnega postopka za zaščito otroka so se torej socialne delavke in delavci odločali v dveh primerih: v primeru fizičnega nasilja nad otrokom (vinjeta A) in v primeru dolgotrajnega nasilja nad otrokom (vinjeta C). Pri obeh primerih so razmišljali o akcijsko interventnem pristopu, ko je treba takoj zaščititi otroka, hkrati pa so uporabljali pristop iskanja vseh možnih oblik sodelovanja in pomoči staršem, preden se institucije socialnega varstva odločijo za kateri koli postopek, ki bi lahko zmanjšal oziroma omejil roditeljsko pravico, kar je tudi v skladu s Smernicami (1998).

V primeru kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D) bi socialne delavke in delavci najbolj pomagali ženski pri krepitvi osebne in starševske kompetence ($M = 3,85$). Predlagali bi tudi namestitev ženske v varni hiši ($M = 3,52$) ter pomoč ženski pri pripravi varnostnega načrta ($M = 3,43$).

Predlog za svetovalno delo s starši z napotitvijo v zakonske in starševske svetovalnice ni pri nobenem od navedenih primerov naletel na dober sprejem. Socialne delavke in delavci so v povprečju odgovarjali, da se v opisanih primerih "verjetno ne bi" odločali za takšno obliko dela.

Čeprav je v primeru, ki je opisoval kratkotrajno nasilje (vinjeta D), ženska sama izrazila željo po svetovalnem delu, ko je želela pomoč za spreminjanje možnega nasilnega vedenja, je strinjanje s predlogom, da bi to svetovanje tudi ponudili ($M = 2,49$), pokazalo, da se socialne delavke in delavci pri delu verjetno ne bi odločali za takšen pristop. Odgovori imajo tendenco naklonjenosti odgovoru "verjetno da", kar govori o primarnem dajanju prednosti delu v obliki krepitve mamine kompetentnosti in ne želji, ki jo je izrazila ženska sama. Takšen način razmišljanja kaže na povezavo s tradicionalno teorijo in prakso socialnega dela, v kateri je problem definirala stroka ali ustanova, ne pa uporabnica oz. uporabnik, ko sta prišla po pomoč. (Zaviršek 1997)

Zaviršek (2001) meni, da je v okviru doktrine socialnega dela zelo pomembno, da je koncept pomoči usmerjen na pomoč ženskam in na neponavljanje viktimizacije. To pomeni, da se mora socialno delo odzivati na potrebe uporabnic brez vnaprej definiranih rešitev in definicij

problema. Potrebno je omogočiti, da vsak zase definira zlorabo in nasilje, kar je pogoj za to, da strokovna delavka prevzame vlogo braniteljice in zaščitnice prizadete ženske.

S primerjavo razlik med odgovori o predlaganih ukrepih in storitvah, v primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A) in v primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo, kar prepoznamo kot čustveno zlorabo otroka (vinjeta B), je bila ugotovljena pomembna razlika med odgovori o storitvah pomoči ženski pri pripravi varnostnega načrta, osebni pomoči ženski in namestitvi ženske v varno hišo (Tabela 13). Večje strinjanje z navedenimi ukrepi so izrazili v primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B). Socialne delavke in delavci so se usmerili na pomoč mami pri vzpostavljanju večje samozavesti in gotovosti, kar vsekakor posredno vpliva tudi na njeno sposobnost zaščite otroka. (London Borough of Hackney 1993 v: Mullender in Humphreys 2001)

TABELA 13

*Razlike pri predlaganih ukrepih in storitvah v primerih fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A) in otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B)**

PREDLOGI	VINJETA A	VINJETA B	t	p
	M	M		
Pomoč in podpora ženski pri odločitvah, s katerimi krepimo svojo osebno in starševsko kompetenco.	3,58	3,74	-2,258	0,026
Svetovanje začasnega zatočišča za mamo in otroke v varni hiši.	3,55	3,72	-2,044	0,043
Pomoč ženski pri pripravi varnostnega načrta kot strategije preživetja.	3,30	3,53	-2,698	0,008
Uvedba upravnega postopka za zaščito interesov in koristi otroka.	3,14	2,54	4,980	0,000
Napotitev obeh staršev v svetovalnico za starše.	2,37	2,34	0,332	0,741
Napotitev zakoncev v zakonsko svetovalnico.	2,30	2,24	783	0,435

* Strinjanje s predlogi: 1) nikakor ne, 2) verjetno ne, 3) verjetno da, 4) zagotovo da.

S predlogom za uvedbo upravnega postopka v primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A) se je strinjalo precej več socialnih delavk in delavcev ($M = 3,14$) kot z istim predlogom v primeru iz vinjete B, otrokovim pričevanjem očetovemu nasilju nad mamo ($M = 2,54$). S primerjavo rezultatov primerov smo ugotovili tudi statistično pomembno razliko ($t = 4,980$; $p < 0,000$).

Takšen rezultat ustreza tudi oceni ogroženosti otroka, ki je ocenjena z višjo v primeru iz vinjete A ($M = 4,84$) kot v primeru iz vinjete B ($M = 4,20$). To pomeni, da bi se socialne delavke in delavci prej odločali za uvajanje upravnega postopka v primeru višje ocene ogroženosti otroka.

Sklenemo lahko, da se socialne delavke in delavci, ki višje ocenjujejo ogroženost fizično zlorabljenega otroka kot ogroženost čustveno zlorabljenega otroka, temu primerno odločajo za uvajanje upravnega postopka. V praksi lahko tak rezultat razlagamo s težavami, s katerimi se srečujejo socialne delavke in delavci pri dokazovanju čustvene zlorabe

TABELA 14

*Razlike pri predlaganih ukrepih in storitvah v primerih dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) in kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D)**

PREDLOGI	VINJETA C	VINJETA D	t	p
	M	M		
Pomoč in podpora ženski pri odločitvah, s katerimi krepi svojo osebno in starševsko kompetenco.	3,76	3,85	-1,174	0,243
Svetovanje začasnega zatočišča za mamo in otroke v varni hiši.	3,50	3,52	-0,203	0,839
Pomoč ženski pri pripravi varnostnega načrta kot strategije preživetja.	3,41	3,43	-0,350	0,727
Uvedba upravnega postopka za zaščito interesov in koristi otroka.	3,42	2,26	8,656	0,000
Napotitev obeh staršev v svetovalnico za starše.	2,42	2,49	-0,516	0,607
Napotitev zakoncev v zakonsko svetovalnico.	2,24	2,74	-4,515	0,000

* Strinjanje s predlogi: 1) nikakor ne, 2) verjetno ne, 3) verjetno da, 4) zagotovo da.

otroka, ter z realnimi in v praksi potrjenimi predpostavkami, da bi uvajanje postopka v primerih nedokazljivosti vidnih posledic in materialnih dokazov še bolj škodilo otroku. To bi namreč povzročilo dodatne težave pri sodelovanju s staršem, ki se mu ni dokazalo neprimerne vedenja ali celo kaznivega dejanja.

S primerjavo odgovorov v primerih dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) in kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D) se je pokazala razlika pri dveh predlogih, ki sta napotitev zakoncev v zakonsko svetovalnico in uvedba upravnega postopka (Tabela 14).

Socialne delavke in delavci se v primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) verjetno ne bi odločali za napotitev v zakonske svetovalnice ($M = 2,24$), medtem ko je bil v primeru kratkotrajne izpostavljenosti otroka nasilju (vinjeta D) glede tega predloga povprečni odgovor "verjetno da" ($M = 2,74$). Pri primerjavi odgovorov se je pokazala statistično pomembna razlika ($t = -4,515$; $p < 0,000$).

Druga statistično pomembna razlika se je pokazala pri pripravljenosti socialnih delavk in delavcev za to, da v določenih primerih uvedejo upravni postopek. V primeru, ki je opisoval dolgotrajno nasilje v družini (vinjeta C), je bil povprečni odgovor socialnih delavk in delavcev na lestvici ponujenih predlogov izražen z "verjetno da" ($M = 3,42$). V primeru kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D) se socialne delavke in delavci verjetno ne bi odločali za uvajanje upravnega postopka. Povprečni odgovor je izražal vrednost $M = 2,26$.

Uvedbo upravnega postopka s ciljem izločiti otroka iz družine socialne delavke in delavci v praksi redko uporabljajo. Takšno odločanje je povezano z oceno trenutne ogroženosti otroka, ki je v primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) ocenjen kot bolj ogrožen kot v primeru iz vinjete D, v katerem je otrok izpostavljen kratkotrajnemu nasilju v družini.

Rezultati, ki smo jih dobili z raziskovanjem tretjega problema, so potrdili hipotezo o razlikah pri predlaganih socialnovarstvenih ukrepih glede na kontekstualne dejavnike (vrsto ogroženosti otroka in trajanje nasilja v družini), pri čemer je izražena večja pripravljenost za izločitev otroka iz družine in manjša pripravljenost za napotitev na svetovalno delo v primerih večje ogroženosti otroka in dolgotrajnega nasilja v družini.

4.4 **POVEZANOST STROKOVNE IZKUŠNJE NA PODROČJU NASILJA V DRUŽINI Z OCENAMI OGROŽENOSTI IN ODGOVORNOSTI TER IZBIRO POSREDOVANJA**

V okviru četrtega problema smo raziskovali vpliv strokovne izkušnje na ocene ogroženosti in odgovornosti ter na izbiro posredovanja. Strokovna izkušnja se je nanašala na izkušnje socialnih delavk in delavcev pri delu v socialnem varstvu ter na izkušnje s samimi primeri nasilja v družini.

4.4.1 **Povezanost delovnega staža z ocenami ogroženosti in odgovornosti ter izbiro posredovanja**

Raziskovali smo povezanost delovnega staža v socialnem varstvu z odgovori, ki so označevali ocene ogroženosti in odgovornosti ter izbiro posredovanja. Delovni staž socialnih delavk in delavcev je bil razvrščen v štiri kategorije glede na dolžino delovnega staža, kar je razvidno iz Tabele 15.

Rezultati raziskave so pokazali, da se odgovori socialnih delavk in delavcev z različno dolgim delovnim stažem v opisanih primerih niso pomembno razlikovali. To pomeni, da se pri ocenah ogroženosti in odgovornosti za ogroženost otroka v različnih primerih niso pokazala pomembna odstopanja glede na dolžino delovnega staža socialnih delavk in delavcev.

Rezultati so pokazali razlike med predlogi za posredovanje in pripravljenostjo vključevanja policije, kar je razvidno iz Tabele 16.

TABELA 15

Skupine socialnih delavk in delavcev po delovnem stažu

DELOVNI STAŽ	F	%
do 5 let delovnega staža	36	36
od 6 do 10 let delovnega staža	17	17
od 11 do 20 let delovnega staža	27	27
nad 20 let delovnega staža	20	20
Skupaj	100	100

TABELA 16

*Razlike glede na delovni staž socialnih delavk in delavcev,
analiza variance*

PRIMER	STROKOVNI ODZIV	F	p
Dolgotrajno nasilje	Pripravljenost obvestiti policijo	3,041	0,033
Dolgotrajno nasilje	Predlog: pomoč pri pripravi varnostnega načrta	3,716	0,014
Dolgotrajno nasilje	Predlog: delo na krepitevi osebne kompetence	5,002	0,003
Pričevanje očetovemu nasilju nad mamo	Predlog: napotiti starše v svetovalnico	2,781	0,045
Kratkotrajno nasilje	Predlog: pomoč pri pripravi varnostnega načrta	5,416	0,002
Kratkotrajno nasilje	Predlog: napotiti starše v svetovalnico	5,507	0,002

Schefféov test je pokazal, da so se statistično pomembno razlikovali odgovori socialnih delavk in delavcev z delovnim stažem do 5 let glede predlogov posredovanja in pripravljenosti obveščanja policije v primerjavi z drugimi socialnimi delavkami in delavci. Pri mlajših po stažu je bilo ugotovljeno naslednje:

- 1) večja pripravljenost obvestiti policijo v primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C);
- 2) večja pripravljenost napotiti starše v svetovalnico v primerih pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B) in kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D);
- 3) večja pripravljenost predlagati pomoč ženski pri pripravi varnostnega načrta v primerih dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) in kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D);
- 4) večja pripravljenost predlagati pomoč ženski za krepitev osebne kompetence v primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C).

Ti rezultati so komentirani skupaj z rezultati, povezanimi s strokovno izkušnjo.

4.4.2 Povezanost strokovne izkušnje na področju nasilja v družini z ocenami ogroženosti in odgovornosti ter izbiro posredovanja

Strokovna izkušnja socialnih delavk in delavcev na področju dela z nasiljem nad ženskami in nasiljem nad otroki v družini je razdeljena na trajanje, izraženo s časovnimi intervali, ki so prikazani v Tabeli 17.

Raziskovanje razlik med socialnimi delavkami in delavci z različnimi izkušnjami v socialnem varstvu pri ocenah ogroženosti, odgovornosti in izbiri posredovanja so z analizo variance pokazali naslednje pomembne razlike:

1) Med odgovori socialnih delavk in delavcev z različnimi strokovnimi izkušnjami smo pri ocenjevanju primera fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A) ugotovili pomembno razliko ($F = 3,093$; $p = 0,031$). Pomembno večjo nevarnost za otroka so ocenili socialne delavke in delavci s strokovnimi izkušnjami dela z nasiljem v družini od 6 do 10 let ($M = 3,95$) v primerjavi s socialnimi delavkami in delavci s strokovnimi izkušnjami od 2 do 5 let ($M = 3,30$).

2) Med odgovori socialnih delavk in delavcev z različnimi strokovnimi izkušnjami so pri ocenjevanju pripravljenosti za vključitev policije v obravnavo primera dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) socialne delavke in delavci z najkrajšim delovnim stažem pokazali največjo pripravljenost za prijavljanje nasilja policiji ($M = 1,538$), medtem ko so socialne delavke in delavci z delovnim stažem od 6 do 10 let pokazali najmanjšo pripravljenost za obveščanje policije ($M = 1,000$). Ugotovili smo statistično pomembno razliko ($F = 5,054$; $p = 0,003$).

TABELA 17

Trajanje strokovne izkušnje pri delu z nasiljem v družini

TRAJANJE STROKOVNE IZKUŠNJE PRI DELU Z NASILJEM V DRUŽINI	F	%
do 1 leto strokovne izkušnje	13	13,54
od 2 do 5 let strokovne izkušnje	37	38,54
od 6 do 10 let strokovne izkušnje	20	20,83
nad 10 let strokovne izkušnje	26	27,08
Skupaj	96	100,00

3) S predlogom o namestitvi ženske v varno hišo v primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B) so se najbolj strinjali socialne delavke in delavci z največ izkušnjami pri delu z nasiljem ($M = 3,88$), najmanj pa socialne delavke in delavci z najmanj izkušnjami ($M = 3,00$). Dobili smo statistično pomembno razliko ($F = 5,906$; $p = 0,001$).

4) Pri napotitvi v zakonsko svetovalnico v primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B) so socialne delavke in delavci prve in četrte skupine (do 1 leta in od 6 do 10 let) v približno enaki meri izrazili višjo stopnjo strinjanja s trditvijo od socialnih delavk in delavcev druge in tretje skupine (od 2 do 5 in nad 10 let). Med odgovori smo dobili pomembno razliko ($F = 2,876$; $p = 0,040$).

Začetna hipoteza pri raziskavi vpliva strokovne izkušnje na odzivanje socialnih delavk in delavcev je izhajala iz predpostavke, da v ocenah ogroženosti in odgovornosti ter izbiri posredovanja ni razlik med socialnimi delavkami in delavci glede na različni delovni staž in dolžino dela s primeri nasilja. Rezultati so pokazali, da kljub enakim strokovnim usmeritvam ne moremo pričakovati enakih odzivov, s čimer je bila prvotna hipoteza zavrnjena. Različnost strokovnih odzivov je verjetno rezultat izpostavljenosti vplivu različnih dejavnikov.

Če poskušamo povezati rezultate odgovorov po stažu mlajših socialnih delavk in delavcev v primerih, ki so se nanašali na obveščanje in vključevanje policije, bi lahko sklepali, da so mlajše socialne delavke in delavci z večjo pripravljenostjo obveščanja policije pokazali manjšo stopnjo strpnosti do fizičnega nasilja nad otrokom in nad mamo in do dolgotrajnega nasilja v družini. Rezultat, ki smo ga dobili, smo poskušali razložiti z dveh vidikov.

Prvi možni razlog je neobremenjenost z izkušnjami iz pretekle prakse in s slabo koordiniranim sodelovanjem s policijo. Neobremenjenost s takšnimi izkušnjami lahko izhaja tudi iz premalo izkušenj pri delu. Pretekla praksa pri delu s primeri nasilja v družini je namreč pokazala, da lahko prezgodnje vključevanje policije v primer, brez kakovostno koordiniranega sodelovanja med centri za socialno delo in policijo, škodi strokovnemu delu z družino. V primeru, da policija oceni, da ne obstajajo zadostni dokazi za ogroženost otroka, lahko to ogrozi sodelovanje med starši, otrokom in strokovnimi delavkami oz. delavci in posledično ne more vplivati na spremembo vzgojnih vzorcev staršev.

Druga razlaga temelji na vplivu izobraževanja o sodobnih konceptih in pravnih podlagah za zaščito otroka. Izhajamo iz predpostavke, da so

mlajše socialne delavke in delavci osvojili nova znanja in sodobne koncepte za delo z nasiljem v družini. Vsekakor je izobraževanje o sodobnih konceptih dostopno vsem socialnim delavkam in delavcem, vendar je pogosto odvisno od možnosti, ki jih nudi center za socialno delo ter od osebne motivacije.

4.5 **POVEZANOST OSEBNE IZKUŠNJE Z NASILJEM Z OCENAMI OGROŽENOSTI IN ODGOVORNOSTI TER IZBIRO POSREDOVANJA**

Raziskava je bila usmerjena na raziskovanje različnih izkušenj z nasiljem v osebnem življenju. Izkušnje iz osebnega življenja so se nanašale na 1) doživljanje telesnega kaznovanja v otroštvu, 2) pričevanje očetovemu nasilju nad mamo v otroštvu in 3) izkušnjo nasilja v partnerskem odnosu.

4.5.1 **Povezanost osebne izkušnje telesnega kaznovanja v otroštvu z ocenami ogroženosti in odgovornosti ter izbiro posredovanja**

Na vprašanje “Kako pogosto ste bili kot otrok telesno kaznovani?” so bili ponujeni odgovori: a) zelo pogosto, b) pogosto, c) redko in d) nikoli. Odgovori so bili kodirani v kategoriji “so doživeli kaznovanje” in “niso doživeli kaznovanja”. Dobili smo rezultat zelo visokega odstotka telesnega kaznovanja socialnih delavk in delavcev v otroštvu (75,75 odstotka). Če te rezultate primerjamo z rezultati raziskave Znanstveno raziskovalnega središča Koper (Sedmak, Kralj 2005), narejeni na populaciji v Sloveniji (N = 1006), ki je pokazala, da je 73 odstotkov anketiranih ljudi osebno doživelo nasilje v otroštvu, lahko sklepamo, da med tema dvema raziskavama ni velikih odstopanj v rezultatih.

Da bi ocenili, ali se socialne delavke in delavci, ki so v otroštvu doživeli telesno kaznovanje, v odgovorih razlikujejo od tistih, ki telesnega kaznovanja v otroštvu niso doživeli, smo izvedli niz enosmernih analiz variance za vse spremenljivke, ki so spremljale vinjete. V Tabeli 18 so prikazani povprečni rezultati analize variance za tiste variance, pri katerih smo dobili pomembne razlike.

Socialne delavke in delavci, ki so bili v otroštvu telesno kaznovani, so v primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A)

podali višjo oceno ogroženosti otroka in višjo oceno odgovornosti očeta za ogroženost otroka, kot socialne delavke in delavci, ki v otroštvu niso bili telesno kaznovani. Pomembna razlika se je pokazala pri strinjanju s trditvijo, da sta za ogroženost otroka odgovorna oba starša. Višjo stopnjo strinjanja s to trditvijo so izrazili socialne delavke in delavci, ki v otroštvu niso bili telesno kaznovani.

Socialne delavke in delavci, ki so bili v otroštvu telesno kaznovani, so ocenili predloge za napotitev v zakonsko svetovalnico in v svetovalnico za starše v primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A) s precej nižjo oceno kot tiste socialne delavke in delavci, ki v otroštvu niso bili telesno kaznovani.

V primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B), smo med tema dvema skupinama socialnih delavk in delavcev dobili pomembne razlike pri štirih spremenljivkah: 1) oceni nevarnosti za žensko, 2) oceni enake odgovornosti staršev za ogroženost otroka, 3) predlogu pomoči ženski pri pripravi varnostnega načrta in 4) predlogu napotitve staršev v svetovalnico za starše.

Kot je razvidno iz Tabele 18, so socialne delavke in delavci, ki so bili v otroštvu telesno kaznovani, v primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B) ocenili nevarnost za žensko z višjo oceno kot socialne delavke in delavci, ki v otroštvu niso bili telesno kaznovani. Prav tako so se, v primerjavi s socialnimi delavkami in delavci, ki v otroštvu niso bili telesno kaznovani, v precej manjši meri strinjali s trditvijo o enaki odgovornosti obeh staršev za ogroženost otroka. Iste socialne delavke in delavci bi v tem primeru ženski v precej večji meri ponudili pomoč pri pripravi varnostnega načrta, medtem ko bi bili manj pripravljeni napotiti starše v svetovalnico za starše. V primeru kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D) so socialne delavke in delavci, ki so bili v otroštvu telesno kaznovani, ocenili nevarnost, ki ji je izpostavljena ženska, z višjo oceno kot socialne delavke in delavci, ki v otroštvu niso bili telesno kaznovani.

Dobili smo dve statistično pomembni razliki pri spremenljivkah ocena nevarnosti za žensko in predlog pomoči ženski pri pripravi varnostnega načrta. V istem primeru (vinjeta D) bi bili socialne delavke in delavci, ki so bili v otroštvu telesno kaznovani, bolj pripravljeni pomagati ženski pri pripravi varnostnega načrta.

V primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) se med socialnimi delavkami in delavci, ki so ali niso bili telesno kaznovani v otroštvu, niso pokazale pomembne razlike v ocenah ogroženosti in odgovornosti ter pri izbiri posredovanja.

TABELA 18:

Razlike pri ocenah ogroženosti in odgovornosti ter izbiri intervencij glede na doživljanje telesnega kaznovanja v otroštvu

PRIMER	SPREMENLJIVKA	SO DOŽIVELI TELESNO KAZNOVANJE (N = 75)		NISO DOŽIVELI TELESNEGA KAZNOVANJA (N = 24)		F	P
		M / %	SD	M / %	SD		
Fizično nasilje očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A)	Ocena ogroženosti otroka (1 – 5).	4,89	0,311	4,67	0,565	6,258	0,014
	Za ogroženost otroka je odgovoren oče.**	4,63	1,037	3,88	1,849	6,300	0,014
	Oba starša sta enako odgovorna za ogroženost otroka.*	26,40	2,358	44,60	2,670	10,137	0,002
Pričevanje očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B)	Napotitev staršev v zakonsko svetovalnico.**	2,16	1,220	2,83	1,404	5,145	0,026
	Napotitev staršev v svetovalnico za starše.**	2,20	1,325	2,83	1,404	4,035	0,047
	Ocena nevarnosti za žensko (1 – 5).	4,86	0,344	4,67	0,482	4,888	0,029
Oba starša sta enako odgovorna za ogroženost otroka.**	Ocena nevarnosti za žensko (1 – 5).	3,18	1,675	4,13	1,484	6,140	0,015
	Pomoč ženski pri pripravi varnostnega načrta.**	3,68	0,760	2,96	1,459	9,819	0,002
	Napotitev staršev v svetovalnico za starše.**	2,15	1,201	2,83	0,868	6,647	0,011
Kratkotrajno nasilje v družini (vinjeta D)	Ocena nevarnosti za žensko (1 – 5).	4,64	0,510	4,25	0,944	6,743	0,011
	Pomoč ženski pri pripravi varnostnega načrta.**	3,55	0,793	3,00	1,285	6,231	0,014

* Odgovornost je izražena v odstotkih (0–100 odstotkov). ** Odgovornost je izražena z lestvico od 1 do 5 (1) nikakor se ne strinjam, 2) ne strinjam se, 3) niti se strinjam, niti se ne strinjam, 4) strinjam se in 5) popolnoma se strinjam). *** Strinjanje s predlogi: 1) nikakor ne, 2) verjetno ne, 3) verjetno da, 4) zagotovo da.

4.5.2 **Povezanost osebne izkušnje pričevanja očetovemu nasilju nad mamó v otroštvu z ocenami ogroženosti in odgovornosti ter izbiro posredovanja**

Na vprašanje “Kako pogosto ste bili kot otrok priča očetovemu nasilju nad mamó?” je bilo možno odgovoriti z odgovori: 1) zelo pogosto, 2) pogosto, 3) redko in 4) nikoli. Odgovori so bili kodirani v dve kategoriji: “niso doživeli nasilja očeta nad mamó” in “so doživeli nasilje očeta nad mamó”. Rezultati, ki smo jih dobili, so pokazali, da je bilo 39 odstotkov socialnih delavk in delavcev v otroštvu priča očetovemu nasilju nad mamó. Njihove odzive na vinjete smo primerjali z odzivi socialnih delavk in delavcev, ki v otroštvu niso bili priča očetovemu nasilju nad mamó. Pomembne razlike so razvidne iz Tabele 19.

V vseh primerih je bila odgovornost očeta za ogroženost otroka ocenjena z izrazito večjo intenzivnostjo kot odgovornost mame. Zanimivo je, da so socialne delavke in delavci, ki so bili v otroštvu priča očetovemu nasilju nad mamó, v primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamó (vinjeta A) in v primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamó (vinjeta B), ocenili odgovornost mame za lastno viktimizacijo z večjo intenzivnostjo. Rezultat govori o projekcijskem preusmerjanju nezadovoljstva na mamó, ki ji je družba namenila tradicionalno vlogo osebe, ki zna pomiriti situacijo, s predpostavko, da bi se z izogibanjem konfliktom izognila tudi postavljanju sebe v položaj žrtve.

4.5.3 **Povezanost osebne izkušnje nasilja v partnerskem odnosu z ocenami ogroženosti in odgovornosti ter izbiro posredovanja**

Socialne delavke in delavci so na vprašanje “Kako pogosto ste doživljali nasilje s strani zakonskega ali nezakonskega partnerja oz. partnerke?” lahko odgovarjali z: 1) zelo pogosto, 2) pogosto, 3) redko, 4) nikoli. Odgovori so bili kodirani v dve kategoriji: “niso doživeli nasilja v partnerskem odnosu” in “so doživeli nasilje v partnerskem odnosu”. Rezultati, ki smo jih dobili, so pokazali, da je 18,9 odstotka socialnih delavk in delavcev doživelo nasilje v partnerskem odnosu. Njihove odgovore smo primerjali z odgovori drugih anketiranih. Pomembne razlike so prikazane v Tabeli 20.

Socialne delavke in delavci, ki so doživeli nasilje v partnerskem odnosu, so odgovornost mame za ogroženost otroka ocenili s precej nižjo oceno kot socialne delavke in delavci, ki niso doživeli nasilja v partnerskem

TABELA 19

Razlike pri ocenah ogroženosti in odgovornosti ter izbiri intervencij glede na pričevanje očetovemu nasilju nad mamo v otroštvu

PRIMER	SPREMENLJIVKA	SO DOŽIVELI NASILJE OČETA NAD MAMO (N = 39)		NISO DOŽIVELI NASILJA OČETA NAD MAMO (N = 60)			
		M / %	SD	M / %	SD		
Fizično nasilje očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A)	Oba starša sta enako odgovorna za ogroženost otroka.**	3,41	1,446	4,52	2,989	4,628	0,034
	Odgovornost ženske za lastno viktimizacijo.*	52,30	4,023	33,7	3,723	5,560	0,020
	Napotitev staršev v svetovalnico za starše.**	1,92	1,222	2,62	1,379	6,528	0,012
Pričevanje očetu vemu nasilju nad mamo (vinjeta B)	Odgovornost ženske za lastno viktimizacijo.*	53,60	3,787	36,80	3,934	4,415	0,038
	Napotitev staršev v zakonsko svetovalnico.**	1,82	1,182	2,43	1,226	6,065	0,016
Dolgotrajno nasilje v družini (vinjeta C)	Napotitev staršev v svetovalnico za starše.**	2,05	2,213	2,58	1,225	4,492	0,037

* Odgovornost je izražena v odstotkih (0–100 odstotkov). ** Odgovornost je izražena z lestvico od 1 do 5 (1) nikakor se ne strinjam, 2) ne strinjam se, 3) niti se strinjam, 4) strinjam se in 5) popolnoma se strinjam). *** Strinjanje s predlogi: 1) nikakor ne, 2) verjetno ne, 3) verjetno da, 4) zagotovo da.

TABELA 20

Razlike pri ocenah ogroženosti in odgovornosti ter izbiri posredovanja glede na doživljanje nasilja v partnerskem odnosu

PRIMER	SPREMENLJIVKA	SO DOŽIVELI NASILJE V PARTNERSKEM ODNOSU (N = 20)				NISO DOŽIVELI NASILJA V PARTNERSKEM ODNOSU (N = 79)			
		M / %	SD	M / %	SD	F	P		
Fizično nasilje očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A)	Odgovornost mame za ogroženost otroka.*	50,00	3,277	69	3,429	4,978	0,028		
	Strinjanje s trditvijo o odgovornosti mame za ogroženost otroka.**	2,85	1,424	3,77	1,476	6,315	0,014		
	Strinjanje s trditvijo o enaki odgovornosti obeh staršev za ogroženost otroka.**	2,95	2,395	4,37	2,518	5,153	0,025		
Napotitev staršev v zakonsko svetovalnico.***	Napotitev staršev v svetovalnico za starše.***	1,80	1,240	2,43	1,268	3,980	0,049		
	Ocena ogroženosti nasilju nad mamo (vinjeta B) otroka.	3,85	0,813	4,32	0,634	7,771	0,006		

Pričevanje očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B)	Odgovornost mame za ogroženost otroka.*	33,00	3,376	66,00	3,797	12,345	0,001
	Strinjanje s trditvijo o odgovornosti mame za ogroženost otroka.**	2,35	1,182	3,71	1,406	15,696	0,000
	Strinjanje s trditvijo o enaki odgovornosti obeh staršev za ogroženost otroka.**	2,25	1,410	3,71	1,613	13,597	0,000
Dolgotrajno nasilje v družini (vinjeta C)	Strinjanje s trditvijo o odgovornosti mame za ogroženost otroka.**	3,65	1,268	4,33	1,195	5,028	0,027
	Strinjanje s trditvijo o enaki odgovornosti za ogroženost otroka.**	3,15	1,663	4,14	1,288	8,323	0,050
	Napotitev staršev v svetovalnico za starše.***	1,75	1,251	2,53	1,197	6,688	0,011
Kratkotrajno nasilje v družini (vinjeta D)	Odgovornost mame za ogroženost otroka.*	42,00	2,573	67,00	3,676	7,612	0,007
	Napotitev staršev v svetovalnico za starše.***	1,95	1,395	2,59	1,221	4,120	0,045

* Odgovornost je izražena v odstotkih (0–100 odstotkov). ** Odgovornost je izražena z lestvico od 1 do 5 (1) nikakor se ne strinjam, 2) ne strinjam se, 3) niti se strinjam, niti se ne strinjam, 4) strinjam se in 5) popolnoma se strinjam). *** Strinjanje s predlogi: 1) nikakor ne, 2) verjetno ne, 3) verjetno da, 4) zagotovo da.

odnosu. Prav tako so izrazili precej manjše strinjanje s trditvijo, da je mama odgovorna za ogroženost otroka.

Socialne delavke in delavci z izkušnjo nasilja v partnerskem odnosu so v primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B) ocenili ogroženost otroka s precej nižjo oceno kot socialne delavke in delavci, ki te izkušnje niso imeli. To lahko razložimo tudi s travmami, ki so povzročile konstruiranje obrambnih mehanizmov, ter s potrebo po zmanjševanju pomena težave, ki je lahko tudi strategija preživetja.

Horowitz (Pečnik 2003) meni, da lahko oseba niha med zanikanjem in obsedenostjo, dokler ne začne predelovati travmatske izkušnje, torej procesa sprejemanja in razvoja primernih veščin soočanja.

V okviru raziskave petega problema smo predvidevali, da bodo socialne delavke in delavci, ki imajo osebno izkušnjo z nasiljem, v primerjavi s socialnimi delavkami in delavci, ki te izkušnje niso imeli, izkazovali večjo občutljivost pri ocenjevanju (večje) ogroženosti otroka, (večje) nevarnosti za žensko ter njene (manjše) odgovornosti. Menili smo tudi, da med tema dvema skupinama socialnih delavk in delavcev ne bo pomembnih razlik pri predlogu o naporitvi staršev in partnerjev v svetovalnice.

Hipoteza je bila delno potrjena na naslednji način:

- 1) Ni bilo potrjeno, da bi osebna izkušnja z nasiljem vplivala na občutljivost v smislu ocenjevanja večje ogroženosti. Rezultati so pokazali, da višja ocena ogroženosti ni bila odvisna od tega, ali so doživeli ali niso doživeli nasilja, temveč od oblike nasilja, ki so ga doživeli. Socialne delavke in delavci, ki so v otroštvu doživeli fizično nasilje, so v primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A) ocenili ogroženost otroka s precej višjo oceno kot socialne delavke in delavci, ki v otroštvu niso doživeli fizičnega nasilja. Hkrati pa so socialne delavke in delavci, ki so doživeli nasilje v partnerskem odnosu, v primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B), ocenili ogroženost otroka s precej nižjo oceno od tistih socialnih delavk in delavcev, ki niso doživeli nasilja v partnerskem odnosu.
- 2) V okviru pete hipoteze smo potrdili, da vidijo socialne delavke in delavci, ki so doživeli nasilje, mamo kot manj odgovorno za ogroženost otroka kot socialne delavke in delavci, ki niso imeli osebne izkušnje z nasiljem.
- 3) Socialne delavke in delavci, ki so bili v otroštvu priče očetovemu nasilju nad mamo, pogosteje menijo, da so ženske odgovorne za lastno

viktimizacijo kot socialne delavke in delavci, ki v otroštvu niso bili priče očetovemu nasilju nad mamo. S tem ni bila potrjena predpostavka, da imajo socialne delavke in delavci z osebnimi izkušnjami z nasiljem ženske za manj odgovorne za njihovo viktimizacijo.

4) Potrjeno je bilo pričakovanje, da socialne delavke in delavci, ki so doživeli nasilje, ocenjujejo nevarnost za žensko z višjo oceno kot socialne delavke in delavci, ki niso doživeli nasilja.

4.6 PRISTOPI K DELU Z NASILJEM V DRUŽINI

Zanimalo nas je, kateri pristop k delu z družino bi izbrali socialne delavke in delavci v primerih dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) in kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D). Ponujeni so bili odgovori:

- a) Celovit, družini je treba pomagati. Preučiti moramo vse vzroke in dejavnike, ki so pripeljali do te situacije, in delati z vsemi.
- b) Delati je treba s povzročiteljem nasilja, ker je očitno, da ima težave. Pomagati mu moramo rešiti te težave, ker so vzrok za nasilje.
- c) Pomagati moramo mami in otrokom in jim zagotoviti varnost.

Ponujene tri možnosti so kljub poenostavitvi zajele različne pristope in mnenja socialnih delavk in delavcev glede odzivov na določeno situacijo. Prvi pristop imenujemo celovit pristop, ki se je nanašal na definiranje problema s sistemskega vidika. To je pomenilo izbrati pristop hkratnega dela z vsemi članicami in člani družine. Drugi pristop je vseboval tradicionalne elemente psihodinamskega modela, ki na povzročitelja nasilja gleda kot na osebo s težavami osebne narave, ki povzročajo nasilne reakcije. Tretji pristop, ki je dajal prednost zagotavljanju varnosti in zaščite mame in otrok, smo imenovali feministični pristop. Pristope k delu z nasiljem v družini, ki izhajajo iz različnih konceptualnih modelov, smo medsebojno primerjali.

Od 106 anketiranih je samo ena oseba izbrala odgovor, ki je dajal prednost delu s povzročiteljem nasilja, zato smo ta odgovor izključili iz nadaljnje obravnave. Druge odgovore smo kodirali v tri skupine, od katerih je tretja združevala socialne delavke in delavce, ki so obkrožali po dva odgovora oziroma hkrati označevali dva pristopa k reševanju problema. Na ta način smo torej izpostavili dva pristopa, sistemski in feministični pristop.

Iz Tabele 21 je razvidno, da so se socialne delavke in delavci v primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) v skoraj enaki meri odločali za dva pristopa: za celovit pristop k družini z iskanjem vzrokov, ki so privedli do nasilja v družini (42,5 odstotka) in za drugi pristop, ki je dajal prednost pomoči ženski in otrokom ter zagotavljanju njihove varnosti (41,5 odstotka). Anketirani so v 16 odstotkih obkrožali več odgovorov hkrati, kar pomeni, da bi v opisanem primeru uporabljali oba pristopa.

TABELA 21
Pristopi k delu z nasiljem v družini

PRISTOPI	DOLGOTRAJNO NASILJE V DRUŽINI (VINJETA C)		KRATKOTRAJNO NASILJE V DRUŽINI (VINJETA D)	
	F	%	F	%
Celovit / sistemski pristop	44	42,5	53	50,5
Feministični pristop	44	41,5	34	32,1
Več odgovorov	17	16,0	18	17,0
Skupaj	105	100,0	105	100,0

Primerjali smo različne pristope glede na različno trajanje nasilja. V primeru kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D) so socialne delavke in delavci izbrali celovit pristop v 50,5 odstotka, za feministični pristop pa so se odločali v 32,1 odstotka odgovorov. Anketirani so v 17 odstotkih obkrožali več odgovorov hkrati, kar pomeni, da bi v opisanem primeru uporabljali oba pristopa.

Za celovit pristop bi se 50,5 odstotka socialnih delavk in delavcev odločilo v primeru kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D), v primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) pa bi se za celovit pristop odločilo manj socialnih delavk in delavcev (42,5 odstotka).

Za feministični pristop bi se 41,5 odstotka socialnih delavk in delavcev odločilo v primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C), v primeru kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D) pa bi se za feministični pristop odločilo manj socialnih delavk in delavcev (32,1 odstotka).

Za več pristopov k reševanju problema nasilja v družini se je v primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) odločilo 16 odstotkov socialnih delavk in delavcev, v primeru kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D) pa se je za več pristopov odločilo 17 odstotkov socialnih delavk

in delavcev. Odgovori so pokazali statistično pomembno razliko med primeroma, opisanimi v vinjetah C in D ($\chi^2 = 61,309$; $p > 0,05$).

4.6.1 Smernice pri pristopih k delu z nasiljem v družini

Pri raziskovanju pristopov k delu z družino smo izhajali iz izkazane prakse, da ni enotnega načina dela, temveč se uporabljajo različni modeli in doktrine (Leskošek 1997), kar vnaša zmedenost v prakso in lahko pripelje do ponovne viktimizacije žrtve nasilja.

4.6.1.1 *Stališča in prepričanja pri delu s primeri nasilja v družini*

Izhajajoč iz predpostavke, da na pristope k delu z nasiljem vplivajo stališča in prepričanja o nasilju nad ženskami v družini in o primernih strokovnih odzivih, smo jih raziskali s pomočjo devetih trditvev, konstruiranih za potrebe te raziskave. Rezultati so prikazani v Tabeli 22.

Strinjanje s trditvijo "V primeru nasilja v družini je treba pomagati vsem članicam in članom družine hkrati" je izrazilo 55,6 odstotka socialnih delavk in delavcev, 28,3 odstotka socialnih delavk in delavcev pa je izrazilo nestrinjanje s to trditvijo. Rezultat je pokazal usmerjenost večine socialnih delavk in delavcev k sistemskemu pristopu reševanja nasilja v družini. Primerjava tega rezultata z rezultatom o izbiri pristopa k delu v primerih kratkotrajnega (vinjeta D) in dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) je pokazala, da so socialne delavke in delavci v obeh primerih dajali prednost sistemskemu pristopu.

S trditvijo "V primeru nasilja v družini in dela s primerom je treba dobro razmisliti, kdo je pravzaprav žrtev in kdo povzročitelj nasilja, ker se te vloge pogosto menjajo" se je strinjalo 47,2 odstotka socialnih delavk in delavcev, medtem ko je samo 26,4 odstotka socialnih delavk in delavcev izrazilo svoje nestrinjanje s takšnim stališčem. Tako visok odstotek govori o še enem zakoreninjenem tradicionalnem pristopu k socialnemu delu in o obstoju stereotipov, ki se kažejo tudi v praksi. V tej trditvi smo pravzaprav odkrili predvideno pojavljanje tradicionalnega pristopa, ki izhaja iz iskanja vzrokov in iz iskanja "resničnega pobudnika nasilja", ter raziskuje "drugo stran zgodbe o ženski – žrtvi nasilja".

S tretjo trditvijo "V primeru suma, da se v družini dogaja nasilje, ni priporočljivo obvestiti policije, dokler se ne razišče, kaj se pravzaprav dogaja v družini" se ni strinjalo 59,5 odstotka socialnih delavk in delavcev ($M = 2,18$). Takšno stališče nekaj več kot polovice socialnih delavk in delavcev je v skladu je z navodili v Smernicah (1998), ki spodbujajo socialne

TABELA 22

Stališča in prepričanja pri delu s primeri nasilja v družini in izbira pristopov

TRDITVE	SPLOH SE		NE		NITI DA,		POPOL-		BREZ	
	JAM (1) %	STRINJAM SE (2) %	STRINJAM SE (3) %	STRINJAM SE (4) %	STRINJAM SE (5) %	STRINJAM SE (6) %	STRINJAM SE (7) %	STRINJAM SE (8) %	STRINJAM SE (9) %	STRINJAM SE (10) %
V primeru nasilja v družini je treba pomagati vsem članicam in članom družine hkrati.	13,2	15,1	11,3	26,4	29,2	4,7	3,45	1,424		
V primeru nasilja v družini in dela s primerom je treba dobro razmisliti, kdo je pravzaprav žrtev in kdo povzročitelj nasilja, ker se te vloge pogosto menjajo.	10,4	16,0	20,8	33,0	14,2	5,7	3,26	1,227		
V primeru suma, da se v družini dogaja nasilje, ni priporočljivo obvestiti policije, dokler se ne raziše, kaj se pravzaprav dogaja v družini.	34,0	25,5	23,6	8,5	3,8	4,7	2,18	1,137		
Če bi bilo ženski ob nasilnem možu tako hudo, bi ga zagotovo že na začetku zapustila.	18,9	41,5	19,8	10,4	5,7	3,8	2,40	1,101		
Ženske trpijo nasilje, ker so ustrahovane in / ali materialno odvisne od partnerja.	/	0,9	11,3	58,5	24,5	4,7	4,11	0,639		
Ženske trpijo nasilje, ker so v skupnem življenju s povzročiteljem postale negotove in nesamostojne.	0,9	1,9	10,4	45,3	35,8	5,7	4,20	0,791		
S strokovno pomočjo lahko moški preneha povzročati nasilje. Brez posredovanja policije nasilen moški ne bo prenehal povzročati nasilja.	/	5,7	42,5	40,6	6,6	4,7	3,50	0,715		
Ženski je potrebno nuditi podporo, da prebrodi krizo in zaradi otrok ostane v zakonu.	4,7	10,4	37,7	26,4	13,2	7,5	3,35	1,027		
	80,2	14,2	0,9	/	0,9	3,8	1,20	0,551		

delavke in delavce ter druge strokovne delavke in delavce k prijavi nasilja. Zakon o kazenskem postopku (2004) določa, da so vsi organi in institucije dolžni prijaviti kazniva dejanja, Kazenski zakonik (2004) pa natančno določa posledice neprijavljanja kaznivih dejanj, za katera je predvidena zaporna kazen nad tri leta. Socialne delavke in delavci so pogosto postavljeni v situacijo, ko morajo spekulirati o upravičenosti prijave, čeprav odločanje o upravičenosti prijave oz. sprožitvi kazenskega postopka spada v pristojnost organov pregona in pravosodja.

Nestrinjanje s trditvijo "Če bi bilo ženski ob nasilnem možu tako hudo, bi ga zagotovo že na začetku zapustila" je izrazilo 60,4 odstotka socialnih delavk in delavcev ($M = 2,40$). Nestrinjanje s to trditvijo kaže tudi na določeno poznavanje dinamike nasilja.

S trditvijo "Ženske trpijo nasilje, ker so ustrahovane in / ali materialno odvisne od partnerja" se je strinjalo 83 odstotkov socialnih delavk in delavcev ($M = 4,11$). K temu rezultatu so prispevale izkušnje socialnih delavk in delavcev, ki so se pri delu z žrtvami nasilja pogosteje srečevali s finančno odvisnimi ženskami.

S trditvijo "Ženske trpijo nasilje, ker so v skupnem življenju s povzročiteljem postale negotove in nesamostojne" se je strinjalo in popolnoma strinjalo 81,1 odstotka socialnih delavk in delavcev ($M = 4,20$). Visoka stopnja strinjanja s trditvijo lahko govori o razumevanju posledic dolgotrajnega nasilja za žensko (negotovost in nesamostojnost) ter možnih načinov reševanja situacije (finančna samostojnost), kar izhaja iz prakse nudenja pomoči ženskam, ki doživljajo nasilje.

Socialne delavke in delavci so se v 47,2 odstotka strinjali s trditvijo "S strokovno pomočjo lahko moški preneha povzročati nasilje", medtem ko se v samo 5,7 odstotka niso strinjali s tem mnenjem. Pri tem so izražali tudi visoko stopnjo neodločnosti, saj se v 42,5 odstotka niso mogli opredeliti. Neodločnost in neopredeljevanje pri tej trditvi kažeta na pomanjkanje teoretičnega znanja in po drugi strani na praktične rezultate pri delu s povzročitelji nasilja.

Podoben rezultat smo dobili tudi pri trditvi "Brez posredovanja policije nasilen moški ne bo prenehal povzročati nasilja". Socialne delavke in delavci so tudi v tem primeru v 37,7 odstotka izbrali nevtralnno stališče in izkazovali previdnost. Te trditve ni komentiralo 7,5 odstotka socialnih delavk in delavcev, kar predstavlja tudi najvišji odstotek neopredeljenih odgovorov.

S trditvijo "Ženski je potrebno nuditi podporo, da prebrodi krizo in zaradi otrok ostane v zakonu" se ni strinjalo največ, kar 94,4 odstotka socialnih delavk in delavcev ($M = 1,20$). Takšno stališče velike večine soci-

alnih delavk in delavcev je v skladu z deklarativnim družbenim mnenjem in strokovnimi argumenti, h katerim so prispevale številne raziskave o vplivu nasilja v družini na čustveni razvoj otrok.

V okviru raziskovanja stališč in prepričanj o nasilju nad žensko in o izbranih strokovnih odzivih, nas je zanimalo, ali so posamezne trditve povezane med seboj. Medsebojno povezanost posameznih stališč in prepričanj smo analizirali s pomočjo koeficientov korelacije (Tabela 23). Pomembne korelacije smo poskušali razložiti z obstoječo teorijo in s prakso, pri čemer smo se izogibali vzročnemu sklepanju. (Petz 1997)

Analiza korelacij je pokazala, da trditev "V primeru nasilja v družini je treba pomagati vsem članicam in članom družine hkrati", korelira s trditvami "V primeru nasilja v družini in dela s primerom je treba dobro razmisliti, kdo je pravzaprav žrtev in kdo povzročitelj nasilja, ker se te vloge pogosto menjajo" ($r = 0,24^*$); "S strokovno pomočjo lahko moški preneha povzročati nasilje" ($r = 0,22^*$) in s trditvijo "Če bi bilo ženski ob nasilnem možu tako hudo, bi ga zagotovo že na začetku zapustila" ($r = 0,25^*$). Povezanost med trditvami lahko razložimo z vplivom systemskega pristopa, ki skrbi za vse članice in člane družine enako, jih razume kot enako aktivne soudeleženke in soudeležence v odnosu in za enako potrebne pomoči ter zagovarja mnenje, da se nasilja ne da prekiniti brez celovite pomoči (Killen 2001). Korelacije, ki smo jih dobili, potrjujejo v praksi prisotno povezanost systemskega oz. celovitega pristopa k reševanju problema nasilja v družini in tradicionalnega mišljenja, da bi z raziskovanjem vzrokov nasilja in posledično z njihovim odkritjem, nasilje lahko zaustavili. Prepoznaven je tudi pristop, ki temelji na individualni odgovornosti žrtve za nastanek, trajanje ali prekinitev nasilja.

Trditev "V primeru nasilja v družini in dela s primerom je treba dobro razmisliti, kdo je pravzaprav žrtev in kdo povzročitelj nasilja, ker se te vloge pogosto menjajo", poleg omenjene korelacije s trditvijo "V primeru nasilja v družini je treba pomagati vsem članicam in članom družine hkrati" statistično pomembno korelira tudi s trditvijo "Če bi bilo ženski ob nasilnem možu tako hudo, bi ga zagotovo že na začetku zapustila" ($r = 0,34^{**}$). Iskanje "pravega krivca" za nasilje v praksi zelo pogosto temelji na prepričanju, "da ni vse tako, kot izgleda" in da je nasilje samo reakcija na izzivanje. Takšen tradicionalni pristop razume žrtev kot sposobno prekiniti ali preprečiti nasilje, iz njega pa se razvijajo tudi prepričanja, kot sta, da je ženska povzročiteljica nasilja "izzivala" ali da je "iskala nasilje".

Povezanost teh dveh trditev lahko razložimo z vplivom tradicionalnega pristopa, ki temelji na krivdi posameznice oz. posameznika za svoje težave, dejavnike, kot so družbena dogajanja, pa zanemarja in s tem

TABELA 23:

Pomembni Pearsonovi koeficienti korelacije med posameznimi stališči in prepričanji o nasilju v družini in izbiri pristopov

TRDITVE	a)	b)	c)	d)	e)	f)	g)	h)	i)
a) V primeru nasilja v družini je treba pomagati vsem članicam in članom družine hkrati.									
b) V primeru nasilja v družini in dela s primerom je treba dobro razmisliti, kdo je pravzaprav žrtev in kdo povzročitelj nasilja, ker se te vloge pogosto menjajo.	0,241*								
c) V primeru suma, da se v družini dogaja nasilje, ni priporočljivo obvestiti policije, dokler se ne razišče, kaj se pravzaprav dogaja v družini.									
d) Če bi bilo ženski ob nasilnem možu tako hudo, bi ga zagotovo že na začetku zapustila.	0,248*	0,343**	0,249*						
e) Ženske trpijo nasilje, ker so ustrahovane in / ali materialno odvisne od partnerja.									
f) Ženske trpijo nasilje, ker so v skupnem življenju s povzročiteljem postale negotove in nesamostojne.				0,205*	-0,225*	0,312**			
g) S strokovno pomočjo lahko moški preneha povzročati nasilje.	0,217*								
h) Brez posredovanja policije nasilen moški ne bo prenehal povzročati nasilja.							0,314**		
i) Ženski je potrebno nuditi podporo, da prebrodi krizo in zaradi otrok ostane v zakonu.							0,286**		

* Statistična pomembnost korelacije na stopnji tveganja od 0,05. ** Statistična pomembnost korelacije na stopnji tveganja od 0,01.

onemogoča socialno akcijo. Posledica označevanja neke osebe kot problematične, je tudi odzemanje kompetence posameznici oz. posamezniku pri ocenjevanju odgovornosti za svoja dejanja, kar se lahko zlorabi za minimalizacijo odgovornosti povzročitelja nasilja. (Payne 2001)

Trditev "V primeru suma, da se v družini dogaja nasilje, ni priporočljivo obvestiti policije, dokler se ne razišče, kaj se pravzaprav dogaja v družini" je pomembno povezana s trditvijo "Če bi bilo ženski ob nasilnem možu tako hudo, bi ga zagotovo že na začetku zapustila" ($r = 0,25^*$) ter s trditvijo "Ženske trpijo nasilje, ker so v skupnem življenju s povzročiteljem postale negotove in nesamostojne" ($r = 0,21^*$).

Tudi naslednje rezultate o korelaciji trditev lahko razložimo s potrebo po raziskovanju "pravega" vzroka za nasilje in označevanju "pravega krivca".

Trditev "Če bi bilo ženski ob nasilnem možu tako hudo, bi ga zagotovo že na začetku zapustila", je v korelaciji s trditvijo "V primeru nasilja v družini je treba pomagati vsem članicam in članom družine hkrati" ($r = 0,25^*$), s trditvijo "V primeru nasilja v družini in dela s primerom je treba dobro razmisliti, kdo je pravzaprav žrtev in kdo povzročitelj nasilja, ker se te vloge pogosto menjajo" ($r = 0,34^{**}$) in s trditvijo "V primeru suma, da se v družini dogaja nasilje, ni priporočljivo obvestiti policije, dokler se ne razišče, kaj se pravzaprav dogaja v družini" ($r = 0,25^*$). Trditev je tudi v korelaciji s trditvijo "Ženski je potrebno nuditi podporo, da prebrodi krizo in zaradi otrok ostane v zakonu" ($r = 0,29^{**}$).

Pri analizi povezanosti trditve "Če bi bilo ženski ob nasilnem možu tako hudo, bi ga zagotovo že na začetku zapustila" z drugimi trditvami, smo ugotovili tudi pomembno obrnjeno ali negativno korelacijo ($r = - 0,23^*$) s trditvijo "Ženske trpijo nasilje, ker so v skupnem življenju s povzročiteljem postale negotove in nesamostojne", kar pomeni, da se socialne delavke in delavci v primeru večjega strinjanja z eno trditvijo manj strinjajo z drugo trditvijo.

Povezanost med trditvijo "Ženske trpijo nasilje, ker so ustraševane in / ali materialno odvisne od partnerja" in trditvijo "Ženske trpijo nasilje, ker so v skupnem življenju s povzročiteljem postale negotove in nesamostojne" je v skladu z obstoječo teorijo in v praksi potrjenimi primeri zlorabljenih žensk, ki se poleg finančne odvisnosti srečujejo tudi z vsakodnevnim tveganjem pri življenju v družini z nasilnim partnerjem. V praksi se srečujemo tudi z zlorabljenimi ženskami, ki so finančno neodvisne, ne morejo pa se odločiti za prekinitev nasilnega odnosa. Zato ne moremo govoriti o vzročno posledični povezavi ali o vplivu izključno finančnih težav na negotovost in nesamostojnost, lahko pa jih označimo

za enega od dejavnikov, ki vplivajo na negotovost, nesamostojnost in na dolgo vztrajanje v nasilnem odnosu.

Trditev "Ženske trpijo nasilje, ker so v skupnem življenju s povzročiteljem postale negotove in nesamostojne" je poleg trditve "Ženske trpijo nasilje, ker so ustrahovane in / ali materialno odvisne od partnerja" ($r = 0,31^{**}$) še v statistično pomembni korelaciji s trditvijo "V primeru suma, da se v družini dogaja nasilje, ni priporočljivo obvestiti policije, dokler se ne razišče, kaj se pravzaprav dogaja v družini" ($r = 0,21^*$) in tudi v obrnjeni ali negativni korelaciji s trditvijo "Če bi bilo ženski ob nasilnem možu tako hudo, bi ga zagotovo že na začetku zapustila" ($r = - 0,23^*$).

Trditev "S strokovno pomočjo lahko moški preneha povzročati nasilje" je v korelaciji s trditvijo "V primeru nasilja v družini je treba pomagati vsem članicam in članom družine hkrati", kar potrjuje povezanost, ki temelji na sistemskem pristopu k reševanju problema nasilja nad ženskami in nasilja nad otroki v družini.

Trditev "Brez posredovanja policije nasilen moški ne bo prenehal povzročati nasilja" je povezana s trditvijo "Ženske trpijo nasilje, ker so v skupnem življenju s povzročiteljem postale negotove in nesamostojne" ($r = 0,31^{**}$).

Trditev "Ženski je potrebno nuditi podporo, da prebrodi krizo in zaradi otrok ostane v zakonu" korelira s trditvijo "Če bi bilo ženski ob nasilnem možu tako hudo, bi ga zagotovo že na začetku zapustila" ($r = 0,29^{**}$). Povezanost teh trditev temelji na tradicionalnem razumevanju ženske in njenega položaja v družini ter na stereotipnem razumevanju njene lastne odgovornosti za položaj, v katerem se je znašla.

Da bi potrdili latentne spremenljivke iz Vprašalnika o stališčih in prepričanjih o nasilju nad ženskami in izbranih intervencijah, smo izvedli eksploratorno faktorsko analizo. Z analizo glavnih komponent z Varimax rotacijo smo dobili štiri faktorje, ki so skupaj pojasnili 65,2 odstotka variance rezultatov. Faktorska zasičenja posameznih trditev so prikazana v Tabeli 24.

Prvi faktor, ki smo ga imenovali feministični pristop, je bil zasičen s trditvami "Ženske trpijo nasilje, ker so v skupnem življenju s povzročiteljem postale negotove in nesamostojne"; "Ženske trpijo nasilje, ker so ustrahovane in / ali materialno odvisne od partnerja" in "Brez posredovanja policije nasilen moški ne bo prenehal povzročati nasilja."

Drugi faktor, ki smo ga imenovali sistemski pristop, je bil zasičen s trditvami "V primeru nasilja v družini je treba pomagati vsem članicam in članom družine hkrati"; "V primeru nasilja v družini in dela s primerom je treba dobro razmisliti, kdo je pravzaprav žrtev in kdo povzročitelj nasilja,

TABELA 24

Faktorska struktura Vprašalnika o stališčih in prepričanjih o nasilju nad ženskami in izbranih intervencijah

TRDITVE	FAKTORSKA ZASIČENOST			
	FEMINISTIČNI PRISTOP	SISTEMSKI PRISTOP	TRADICIONALNI PRISTOP	OBVEŠČANJE POLICIJE
V primeru nasilja v družini je treba pomagati vsem članicam in članom družine hkrati.	-0,083	0,637	0,317	-0,066
V primeru nasilja v družini in dela s primerom je treba dobro razmisliti, kdo je pravzaprav žrtev in kdo povzročitelj nasilja, ker se te vloge pogosto menjajo.	-0,162	0,596	0,091	0,473
V primeru suma, da se v družini dogaja nasilje, ni priporočljivo obvestiti policije, dokler se ne raziše, kaj se pravzaprav dogaja v družini.	0,270	0,043	0,116	0,843
Če bi bilo ženski ob nasilnem možu tako hudo, bi ga zagotovo že na začetku zapustila.	-0,057	0,218	0,741	0,332
Ženske trpijo nasilje, ker so ustrahovane in / ali materialno odvisne od partnerja.	0,622	0,240	0,261	-0,380
Ženske trpijo nasilje, ker so v skupnem življenju s povzročiteljem postale negotove in nesamostojne.	0,842	0,018	-0,070	0,087
S strokovno pomočjo lahko moški preneha povzročati nasilje.	0,250	0,772	-0,080	0,021
Brez posredovanja policije nasilen moški ne bo prenehal povzročati nasilja.	0,671	-0,052	0,060	0,228
Ženski je potrebno nuditi podporo, da prebrodi krizo in zaradi otrok ostane v zakonu.	0,128	0,008	0,808	-0,069
Odstotek pojasnjene variance	19,262	16,296	15,622	13,981

ker se te vloge pogosto menjajo” in “S strokovno pomočjo lahko moški preneha povzročati nasilje.”

Tretji faktor, ki smo ga imenovali tradicionalni pristop, je bil zasičen z dvema trditvama “Če bi bilo ženski ob nasilnem možu tako hudo, bi ga zagotovo že na začetku zapustila” in “Ženski je potrebno nuditi podporo, da prebrodi krizo in zaradi otrok ostane v zakonu.”

Četrty faktor, ki smo ga imenovali obveščanje policije, je bil zasičen le s trditvijo “V primeru suma, da se v družini dogaja nasilje, ni priporočljivo obvestiti policije, dokler se ne razišče, kaj se pravzaprav dogaja v družini.”

Zanimalo nas je tudi, v kakšnem odnosu so stališča in prepričanja o nasilju nad ženskami v družini z osebnimi izkušnjami nasilja v družini. Izvedli smo enosmerno analizo variance med socialnimi delavkami in delavci z osebno izkušnjo nasilja in tistimi brez osebne izkušnje nasilja v družini z rezultati na štirih faktorskih lestvicah Vprašalnika o stališčih in prepričanjih o nasilju nad ženskami in izbranih intervencijah. Razlike med stališči socialnih delavk in delavcev, ki so doživeli nasilje in tistimi, ki niso doživeli nasilja v družini, so prikazane v Tabeli 25.

Testiranje razlik med stališči in prepričaji socialnih delavk in delavcev z osebno izkušnjo nasilja in tistimi brez osebne izkušnje nasilja v družini je pokazalo na vpliv telesne kaznovanosti v otroštvu na tradicionalni pristop k problemu nasilja nad ženskami v družini. Prav tako je pokazalo na vpliv doživljanja nasilja v partnerskem odnosu na feministični pristop k problemu nasilja nad ženskami v družini ter na izbiro obveščanja policije.

Socialne delavke in delavci, ki so bili v otroštvu telesno kaznovani, so se v manjši meri strinjali s stališči in prepričaji, ki so značilna za tradicionalni pristop k problemu nasilja nad ženskami v družini.

Socialne delavke in delavci, ki so doživeli nasilje v partnerskem odnosu, so se v precej večji meri strinjali s feminističnim pristopom k problemu nasilja nad ženskami v družini in izbiro posredovanja kot s tem, da ni priporočljivo obveščati policije, dokler se ne razišče, kaj se dogaja v družini. Na meji statistične pomembnosti je bila tudi razlika v sprejemanju tradicionalnega pristopa k problemu nasilja v družini, ki je bilo redkejše med socialnimi delavkami in delavci z izkušnjo nasilja v partnerskem odnosu.

Analizirali smo tudi razlike v odgovorih na posamezne trditve, da bi čim bolj specifično določili v katerih prepričanjih se razlikujejo socialne delavke in delavci z osebno izkušnjo nasilja in tisti, ki te izkušnje nimajo (Tabela 26).

TABELA 25

Povprečni rezultati na faktorskih lestvicah Vprašalnika o stalnih in prepričanijh o nasilju nad ženskami in izbranih intervencijah ter rezultati analize variance med socialnimi delavkami in delavci, ki so doživeli in ki niso doživeli nasilja v družini

IZKUŠNJA Z NASILJEM	FEMINISTIČNI PRISTOP	SISTEMSKI PRISTOP	TRADICIONALNI PRISTOP	NEOBVEŠČANJE POLICIJE
Telesna kaznovanost v otroštvu				
So doživeli				
N = 75	3,9	3,3	1,7	2,1
Niso doživeli				
N = 24	3,7	3,5	2,1	2,4
F (p)	0,7 (n.z.)	1,4 (n.z.)	7,1 (0,009)	0,7 (n.z.)
Pričevanje nasilju očeta nad mamo v otroštvu				
So doživeli N = 39	3,9	3,4	1,7	2,1
Niso doživeli				
N = 60	3,8	3,3	1,8	2,3
F (p)	0,5 (n.z.)	0,9 (n.z.)	0,7 (n.z.)	0,5 (n.z.)
Nasilje v partnerskem odnosu				
So doživeli				
N = 20	4,2	3,0	1,6	2,7
Niso doživeli				
N = 79	3,8	3,4	1,8	2,1
F (p)	7,1 (0,009)	3,5 (0,065)	1,5 (n.z.)	3,9 (0,051)

* Vrednosti povprečnih odgovorov na faktorskih lestvicah označujejo odgovore: 1) nikakor se ne strinjam, 2) ne strinjam se, 3) niti se strinjam, niti se ne strinjam, 4) strinjam se in 5) popolnoma se strinjam.

TABELA 26

Razlike v stališčih in prepričanjih o nasilju nad ženskami glede na osebno izkušnjo telesnega kaznovanja v otroštvu

STALIŠČA IN PREPRIČANJA O NASILJU NAD ŽENSKAMI V DRUŽINI IN IZBIRA POSREDOVANJA*	SO DOŽIVELI TELESNO KAZNOVANJE N = 75		NISO DOŽIVELI TELESNEGA KAZNOVANJA N = 24		F	p
	M / %	SD	M / %	SD		
V primeru nasilja v družini je treba pomagati vsem članicam in članom družine hkrati.	3,24	1,402	4,04	1,334	6,009	0,016
Če bi bilo ženski ob nasilnem možu tako hudo, bi ga zagotovo že na začetku zapustila.	2,24	1,050	2,91	1,176	7,114	0,009

* Strinjanje s trditvijo: 1) nikakor se ne strinjam, 2) ne strinjam se, 3) niti se strinjam, niti se ne strinjam, 4) strinjam se in 5) popolnoma se strinjam.

Pri strinjanju s trditvami "V primeru nasilja v družini je treba pomagati vsem članicam in članom družine hkrati" in "Če bi bilo ženski ob nasilnem možu tako hudo, bi ga zagotovo že na začetku zapustila" so se pokazale statistično pomembne razlike.

Pomembno večje strinjanje s trditvijo "V primeru nasilja v družini je treba pomagati vsem članicam in članom družine hkrati" so izrazile socialne delavke in delavci, ki v otroštvu niso doživeli telesnega kaznovanja. Ti so izrazili tudi precej večje strinjanje s trditvijo "Če bi bilo ženski ob nasilnem možu tako hudo, bi ga zagotovo že na začetku zapustila."

Iz Tabele 27 je razvidno, da so se socialne delavke in delavci, ki so doživeli nasilje v partnerskem odnosu, precej manj strinjali s trditvijo "V primeru nasilja v družini je treba pomagati vsem članicam in članom družine hkrati" kot socialne delavke in delavci, ki niso imeli takšne izkušnje. Medtem ko so imeli socialne delavke in delavci, ki niso doživeli nasilja v partnerskem odnosu, tendenco strinjanja s to trditvijo.

Socialne delavke in delavci, ki so doživeli nasilje v partnerskem odnosu, so v povprečju izrazili strinjanje s trditvijo "Brez posredovanja policije nasilen moški ne bo prenehal povzročati nasilja." V povprečju so se nagibali k odgovoru "niti se strinjam, niti se ne strinjam" s tendenco k

TABELA 27

Razlike v stališčih in prepričanjih o nasilju nad ženskami glede na doživljanje nasilja v partnerskem odnosu

STALIŠČA IN PREPRIČANJA O NASILJU NAD ŽENSKAMI V DRUŽINI IN IZBIRA POSREDOVANJA*	SO DOŽIVELI NASILJE V PARTNERSKEM ODNOSU N = 20		NISO DOŽIVELI NASILJA V PARTNERSKEM ODNOSU N = 79		F	p
	M	SD	M	SD		
	V primeru nasilja v družini je treba pomagati vsem članicam in članom družine hkrati.	2,75	1,332	3,62		
V primeru suma, da se v družini dogaja nasilje, ni priporočljivo obvestiti policije, dokler se ne razišče, kaj se pravzaprav dogaja v družini.	2,78	1,474	2,08	1,002	6,145	0,015
Ženske trpijo nasilje, ker so v skupnem življenju s povzročiteljem postale negotove in nesamostojne.	4,57	0,692	4,19	0,665	5,076	0,027
Brez posredovanja policije nasilen moški ne bo prenehal povzročati nasilja.	3,85	0,812	3,26	1,031	5,478	0,021

* Strinjanje s trditvijo: 1) nikakor se ne strinjam, 2) ne strinjam se, 3. niti se strinjam, niti se ne strinjam, 4) strinjam se in 5) popolnoma se strinjam.

strinjanju ($M = 3,85$), kar je precej višja stopnja strinjanja v primerjavi z odgovori socialnih delavk in delavcev, ki niso doživeli nasilja v partnerskem odnosu ($M = 3,26$). Glede vključevanja policije so socialne delavke in delavci z izkušnjo nasilja izrazili višjo stopnjo strinjanja s trditvijo "V primeru suma, da se v družini dogaja nasilje, ni priporočljivo obvestiti policije, dokler se ne razišče, kaj se pravzaprav dogaja v družini" kot socialne delavke in delavci brez izkušnje nasilja v partnerskem odnosu ($M = 2,08$).

Visoko stopnjo strinjanja s trditvijo "Ženske trpijo nasilje, ker so v skupnem življenju s povzročiteljem postale negotove in nesamostojne" so izrazili tako socialne delavke in delavci, ki so doživeli nasilje v partner-

skem odnosu, kot tudi tisti, ki nasilja v partnerskem odnosu niso doživeli. Socialne delavke in delavci z izkušnjo nasilja v partnerskem odnosu pa so trditev vendarle ocenili s precej višjo stopnjo strinjanja ($M = 4,57$) kot socialne delavke in delavci, ki niso imeli te izkušnje ($M = 4,19$).

4.6.1.2 *Znanja in vrednote pri delu s primeri nasilja v družini*

Poleg stališč in prepričanj o nasilju nad ženskami v družini smo v okviru preučevanja tega, kaj določa strokovne odzive socialnih delavk in delavcev na nasilje v družini, želeli raziskati tudi, po čem se socialne delavke in delavci ravna in kaj jih usmerja pri delu. Kvalitativne odgovore smo po frekvencah pogostnosti razdelili na štiri glavne smernice pri delu z nasiljem v družini.

Kot je razvidno iz Tabele 28, so socialne delavke in delavci kot glavni smernici za svoje delo najpogosteje navedli strokovno znanje in uporabo teorij. Na drugem mestu sta osebna afiniteta in moralna odgovornost, na tretjem mestu pa so zakonske določbe. Uporaba etičnih načel stroke ter strokovna in profesionalna odgovornost, h katerim socialne delavke in delavce obvezuje kodeks etike v socialnem varstvu, je bil odgovor, ki se je po pogostnosti uvrstil na zadnje mesto.

Uporaba strokovnega znanja in teorij je bila opisana kot uporaba doktrine, konceptov in metod socialnega dela ter primerov dobre prakse. Nanašala se je na znanja o dinamiki nasilja in nasilnega odnosa, znanja o kriznem stanju in posredovanjih ter potrebi po uporabi systemskega pristopa pri delu z družino. Samo v enem primeru je bila omenjena potreba po uporabi feminističnega socialnega dela pri obravnavi primerov nasilja v družini.

Različni pogledi na dinamiko dogajanja v družini ponujajo tudi različne modele nudenja pomoči žrtvam. Tako Killen (2001) meni, da

TABELA 28

Glavne smernice za delo s primeri nasilja v družini

SMERNICE ZA DELO	f	%
Uporaba strokovnega znanja in teorij.	50	39,0
Osebna afiniteta in moralna odgovornost.	45	35,1
Zakonske določbe.	26	20,3
Etični kodeks stroke.	7	5,4
Skupaj	128	100,0

lahko pridobivanje znanj, ki pojasnjujejo dinamiko dogajanja v družini, strokovnim delavkam in delavcem pomaga pri oblikovanju integrativnega modela za reševanje problemov. Zaviršek (2001) pojasnjuje dinamiko nasilja v družini skozi perspektivo dominacije in moči. Takšen nazor je po njenem mnenju predpogoj za nudenje pomoči žrtvam nasilja.

Visoka frekvenca odgovorov, da sta osebna afiniteta in moralna odgovornost ena od pomembnejših temeljev delovanja socialnih delavk in delavcev, govori o altruističnem razumevanju načina dela z žrtvami nasilja. Socialne delavke in delavci so pojasnjevali svoje stališče o vrednotah, ki so produkt civilizacijskih vrednot in humanističnega nazora in morajo socialne delavke in delavce usmerjati v prepričanja o nedotakljivosti človeškega življenja, o dolžnosti in odgovornosti za zaščito ranljivih skupin in otrok ter v razvijanje občutka do sočloveka. Socialne delavke in delavci so v tem kontekstu poudarili, da si dela z ogroženo populacijo ne moremo predstavljati brez osnovnih moralnih vrednot in osebne afinitete.

TABELA 29

Navedene zakonske podlage, pravilniki ali smernice, ki so osnova za delovanje v primerih nasilja v družini

ZAKONSKE DOLOČBE	f	%
Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih	67	22,3
Zakon o socialnem varstvu	47	15,6
Konvencija o otrokovih pravicah	42	14,0
Smernice za obravnavo ogroženih otrok	39	13,0
Zakon o upravnem postopku	31	10,3
Kazenski zakonik	27	9,0
Zakon o kazenskem postopku	24	8,0
Pravilnik o prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi	10	3,3
Ustava RS	6	2,0
Katalog dela in nalog za področje socialnega varstva	3	1,0
Standardi in normativi socialno varstvenih storitev	2	0,6
Pravilniki v šolstvu in v predšolskih ustanovah	1	0,3
Zakon o policiji	1	0,3
Skupaj	300	100,0

Socialne delavke in delavci so odgovarjali tudi na vprašanje o uporabi pravnih podlag, pravilnikov in smernic kot osnovi njihovega dela z nasiljem v družini in zaščite ogroženih otrok, kar je razvidno iz Tabele 29.

Socialne delavke in delavci kot temelj za svoje delo največkrat uporabljajo Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (22,3 odstotka), nato Zakon o socialnem varstvu (15,6 odstotka), sledijo Konvencija o otrokovih pravicah (14 odstotkov) in Smernice za obravnavo ogroženih otrok (13 odstotkov). Kazenska zakonodaja je bila uvrščena pred Pravilnik o standardih in normativih socialno varstvenih storitev (1995).

Uvrstitev Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih na prvo mesto koriščenih pravnih podlag govori o pripisovanju pomembnosti zakonu, ki je usmerjen k zaščiti otrokovih pravic ter na pravice in odgovornosti staršev. Takoj za njim se je uvrstil Zakon o socialnem varstvu, kar kaže na razumevanje povezanosti z zakonom, ki centrom za socialno delo določa pristojnosti in brez katerega centri ne bi mogli izvrševati svoje funkcije zaščite otroka. Visoko uvrstitev mednarodnega pravnega akta Konvencije o otrokovih pravicah, katere članica je tudi Republika Slovenija, lahko razložimo kot nadomestilo za pomanjkljive zakone, ki pokrivajo področje nasilja v družini.

4.6.1.3 *Podpora pri delu s primeri nasilja v družini*

Glede na težave, s katerimi se srečujejo socialne delavke in delavci pri delu z nasiljem v družini, na intenzivnost obremenjenosti, intenzivnost osebnega doživljanja in posrednega soočanja s travmami, smo želeli raziskati, kaj socialne delavke in delavci definirajo kot podporo pri svojem delu ter v kolikšni meri in na kakšen način jo uporabljajo. Rezultati so prikazani v Tabeli 30.

Socialne delavke in delavci so na vprašanje "Kaj vam najbolj pomaga pri delu s primeri nasilja nad ženskami in nasilja nad otroki v družini?" največkrat navedli medsebojno sodelovanje strokovnih delavk in delavcev znotraj centra za socialno delo. V okviru tega so socialne delavke in delavci kot pomoč pri delu s primeri nasilja najpogosteje navedli timsko delo v centrih za socialno delo ($f = 32$). Če primerjamo rezultat, s katerim socialne delavke in delavci navajajo tim kot najpomembnejšo pomoč pri delu, z rezultati praktičnega vključevanja tima v konkretne primere (Tabela 9), vidimo, da so socialne delavke in delavci vključevali time v delo s primeri v zelo nizkem odstotku (25 – 39 odstotkov).

Razloge za takšno neskladje med praktično uporabo timskega dela in izjavami socialnih delavk in delavcev o pomoči in podpori, ki ju dobivajo

TABELA 30

Pomoč pri delu s primeri nasilja nad ženskami in nasilja nad otroki v družini

OBLIKE POMOČI	f	%
Timsko delo	32	22,60
Medsebojna podpora in svetovanje – neformalne oblike	22	15,60
Medinstitucionalno sodelovanje	19	13,40
Supervizija	17	12,05
Izobraževanje in strokovno izpopolnjevanje	13	9,20
Intervizija	9	6,30
Koordinatorica oz. koordinator za nasilje	6	4,20
Delovne izkušnje	6	4,20
Aktivno sodelovanje ženske v svetovalnem procesu	5	3,50
Osebnе izkušnje	4	2,80
Zakoni	4	2,80
Obstoječa mreža za zaposlovanje žrtev	3	2,10
Nevladne organizacije (Društvo za nenasilno komunikacijo)	1	0,70
Skupaj	141	100,00

s strani tima oziroma pri timskem delu, lahko najdemo v nerazumevanju timskega dela kot metode dela in organizacijske oblike dela, po čemer sklepamo, da timsko delo v centrih za socialno delo v povprečju še ni v popolnosti zaživel. V naslednjem poglavju (poglavje 4.6.2) bomo tudi videli, da pomanjkanje timskega dela ni razumljeno kot objektivna težava, s katero bi se srečevali socialne delavke in delavci.

Sodobne usmeritve v socialnem delu priporočajo obvezno timsko delo pri vsakem primeru nasilja v družini (Smernice 1998). Deklarativno opredeljenost socialnih delavk in delavcev za timsko delo lahko razumemo kot odgovor na postavljene zahteve in ne kot dejansko uporabo timskega dela v praksi.

Socialne delavke in delavci so v kvalitativnih odgovorih kot pomoč pri delu v veliki meri označili strokovno in osebno medsebojno pomoč in podporo kolegic in kolegov z izkušnjami pri delu s primeri nasilja v

družini in z dovolj strokovnega znanja. Takšno obliko neformalnega sodelovanja med socialnimi delavkami in delavci lahko razložimo kot obstoj pozitivnih in spodbudnih odnosov med socialnimi delavkami in delavci, hkrati pa tudi kot znak formalno organizacijske pomanjkljivosti in slabo strukturiranega načina dela, ki prisiljuje socialne delavke in delavce v odvisnost od medsebojne pomoči.

Timsko delo za razliko od neformalnih oblik sodelovanja predpostavlja točno določeno obvezujočo delitev nalog in medsebojno pomoč, neodvisno od osebnih odločitev, osebne pripravljenosti ali afinitete. (Ovsenik 2000)

V okviru raziskovanja timskega dela smo kot zelo pomembno možnost izpostavili medinstitucionalno sodelovanje. Centri za socialno delo so organizatorji sestankov in koordinatorji timov. Pomembnost raziskovanja vprašanja, kdo pravzaprav odloča o sklicu multiprofesionalnega tima, vidimo v tem, da sklic multiprofesionalnega tima govori o odprtosti centrov za socialno delo do druge, mogoče tudi kritične strokovne javnosti. Oznaniti problem, pomeni biti pripravljen na sodelovanje, preizpraševanje načina dela in ocenjevanje uspešnosti. Izhajali smo iz praktične predpostavke o tendenci vodenja centrov brez vključevanja javnosti, ki bi lahko kritično ocenjevala delo socialnih delavk in delavcev in s tem tudi vodje. Rezultate vidimo v Tabeli 31.

TABELA 31

Odločanje o sklicu medinstitucionalnega tima

ODLOČANJE O SKLICU MEDINSTITUCIONALNEGA TIMA	f	%
Socialna delavka oz. delavec – nosilka oz. nosilec primera	37	39,36
Koordinatorica oz. koordinator za primere nasilja v družini v centru za socialno delo	26	27,65
Direktorica oz. direktor	11	11,70
Nosilka oz. nosilec primera, direktorica oz. direktor	1	1,06
Koordinatorica oz. koordinator, nosilka oz. nosilec primera	7	7,44
Koordinatorica oz. koordinator, direktorica oz. direktor in nosilka oz. nosilec primera	2	2,12
Drugo	10	10,63
Skupaj	94	100,00

Odločanje o sklicu medinstitucionalnih (multiprofesionalnih) timov je v centrih za socialno delo različno in odvisno od dogovorov znotraj centra. Odločitev lahko sprejme direktorica oz. direktor centra za socialno delo, koordinatorica oz. koordinator za nasilje (če jo / ga je direktorica oz. direktor imenoval/ a) in socialna delavka oz. delavec – nosilka oz. nosilec primera. V vprašalniku so socialne delavke in delavci lahko obkrožili tudi odgovor “drugo”. Rezultati kažejo, da institut regionalne koordinacije za obravnavo nasilja še ni zaživel in da ga socialne delavke in delavci še ne dojemajo kot podporo.

Raziskovanje vprašanja, kdo je nosilka oz. nosilec pobude za sklic medinstitucionalnih (multiprofesionalnih) timov, je pokazalo, da multiprofesionalni tim najpogosteje samostojno sklicujejo socialne delavke oz. delavci – nosilke oz. nosilci primera (39,36 odstotka) in koordinatorice oz. koordinatorji za obravnavo primerov nasilja v centrih za socialno delo (27,65 odstotka). V najnižjem odstotku (11 odstotkov) sklicujejo tim direktorice oz. direktorji sami, brez posvetovanja z drugimi članicami in člani tima. Če v odločanje o sklicu multiprofesionalnih timov vključimo tudi skupna posvetovanja z direktorico oz. direktorjem, je teh primerov 14 odstotkov, kar pomeni, da so strokovne delavke in delavci znotraj centrov dovolj avtonomni, da samostojno odločajo o sklicu multiprofesionalnega tima.

Socialne delavke in delavci so medinstitucionalno sodelovanje kot pomoč pri delu uvrstili na tretje mesto za timsko delo in za medsebojno podporo. To dodatno potrjuje rezultat, ki smo ga dobili z raziskovanjem pripravljenosti socialnih delavk in delavcev za vključevanje multiprofesionalnih timov v različnih primerih nasilja v družini (Tabela 11). Rezultati, izraženi z odstotki, so, odvisno od opisanega primera, pokazali 50 do 65 odstotno pripravljenost za vključevanje medinstitucionalnega sodelovanja. Oba rezultata kažeta na zavedanje o medinstitucionalnem sodelovanju kot neizogibnem dejavniku za reševanje primerov nasilja. V raziskavi bomo preučili tudi pričakovanja in težave, s katerimi se srečujejo socialne delavke in delavci pri vključevanju medinstitucionalnih timov v svoje delo.

Supervizijo kot potrebno podporo pri delu so socialne delavke in delavci uvrstili na četrto mesto med navedenimi oblikami pomoči (Tabela 30). Glede na pomembnost supervizije pri delu s primeri nasilja v družini in na možne posledice sindroma izgorelosti, posredno travmatizacijo in pojav kontratransferjev pri pomočnikih (Ajduković in Pavleković, ur. 2004) nas je zanimalo mnenje socialnih delavk in delavcev o tem, ali so zadovoljni z vključenostjo supervizije v delo v centrih za socialno delo.

TABELA 32

Vključenost v supervizijo in strokovna podpora

VKLJUČENOST V SUPERVIZIJO	f	%
Vključen/-a in dobiva dovolj strokovne podpore	59	59,59
Vključen/-a, a ne dobiva dovolj strokovne podpore	18	18,18
Ni vključen/-a v supervizijo	22	22,23
Skupaj	99	100,00

TABELA 33

Vključenost v intervizijo in strokovna podpora

VKLJUČENOST V INTERVIZIJO	f	%
Vključen/-a in dobiva dovolj strokovne podpore	41	41,80
Vključen/-a, a ne dobiva dovolj strokovne podpore	8	8,10
Ni vključen/-a, a meni, da je intervizija potrebna	46	46,90
Ni vključen/-a in meni, da je intervizija nepotrebna	3	3,06
Skupaj	98	100,00

Rezultati, ki so prikazani v Tabeli 32, kažejo na visok delež vključenosti v supervizijo (77 odstotkov). 18 odstotkov socialnih delavk in delavcev je nezadovoljnih s supervizijo, 22 odstotkov socialnih delavk in delavcev pa ni vključenih v supervizijo.

Pri navajanju podpore, ki jo dobivajo, so socialne delavke in delavci intervizijske sestanke uvrstili na šesto mesto (Tabela 30).

Vključenost v intervizijske skupine smo prikazali v Tabeli 33. Iz nje je razvidno, da je polovica socialnih delavk in delavcev vključena v intervizijske skupine in da ima visok odstotek nevklučenih (46,9 odstotka) pozitivno mnenje o intervizijskih skupinah.

Socialne delavke in delavci menijo, da lahko intervizijsko analiranje dela s primerom prispeva k dodatnemu spoznavanju problema preko učenja in samorefleksije. Menijo tudi, da je vključevanje neodvisne strokovnjakinje oz. strokovnjaka v proces analiziranja problemov, ki jih obravnavajo socialne delavke in delavci (Milošević Arnold 1999), nujno potrebno pri delu s primeri nasilja.

TABELA 34

Dodatno izobraževanje za področje nasilja v družini

DODATNO IZOBRAŽEVANJE ZA PODROČJE NASILJA	f	%
Da	40	40,4
Da, a ne dovolj	37	37,4
Ne	22	22,2
Skupaj	99	100,0

Izobraževanje in strokovno izpopolnjevanje so socialne delavke in delavci navedli kot dejavnik, ki jim precej pomaga pri delu z žrtvami nasilja. Pomembnost tega dejavnika z uvrstitvijo na peto mesto je vidna v Tabeli 30. Zanimalo nas je tudi, ali se socialne delavke in delavci dodatno usposabljaajo za področje dela z nasiljem v družini. Odgovori so prikazani v Tabeli 34.

Iz Tabele 34 je razvidno, da se je za delo na področju nasilja v družini dodatno izobraževalo 40,4 odstotka socialnih delavk in delavcev in da 37 odstotkov socialnih delavk in delavcev meni, da se niso izobraževali dovolj. Če na ta problem pogledamo z druge perspektive ter seštejemo socialne delavke in delavce, ki se niso izobraževali, in tiste, ki se niso izobraževali dovolj, dobimo visok odstotek neusposobljenih in premalo usposobljenih socialnih delavk in delavcev (59 odstotkov).

Potreba po strokovnem izpopolnjevanju in izobraževanju je že dalj časa potreba brez katere stroke, ki nudijo pomoč, ne morejo pristopiti k spoznavanju problema dinamike nasilja (Killen 2001; Zaviršek 2001). Aplikacija teh znanj v okviru socialnega dela pomeni uporabo pristopov in modelov ter načel socialnega dela.

4.6.2 **Težave pri delu s primeri nasilja v družini in predlogi za rešitev težav**

Kvalitativne odgovore socialnih delavk in delavcev o problemih, s katerimi se srečujejo pri obravnavi primerov nasilja v družini, smo uvrstili v kategorije, določene na osnovi analize vsebine odgovorov. Odgovore o glavnih težavah pri delu socialnih delavk in delavcev smo razdelili na objektivne in subjektivne težave. Pri objektivnih gre za težave, s katerimi se srečujejo ženske, ki doživljajo nasilje, ter socialne delavke in delavci

in so odvisne od zunanjih dejavnikov. Težave subjektivne narave pa so odvisne od psihološkega doživljanja žrtev, ki prav tako vpliva na učinek pomoči. Težave, ki so odvisne od zunanjih dejavnikov, in težave subjektivne narave so povezane med seboj in vplivajo ene na druge. Odgovore smo razdelili zaradi lažje kategorizacije in možnosti potrditve frekvence pogostnosti odgovorov.

Največ težav objektivne narave, s katerimi se srečujejo žrtve in ki vplivajo na delo z njimi, vidijo socialne delavke in delavci v dolgotrajnih postopkih na sodišču in čakanju na brezplačno pravno pomoč. To je prikazano v Tabeli 35.

Dolgotrajni postopki in način obravnave žrtev na sodišču kot tudi neučinkovitost lahko pripeljejo do tega, da si ženska premisli in ne vztraja v postopku (Plaz idr. 2004). Socialne delavke in delavci navajajo, da imajo žrtve v okviru dolgotrajnih sodnih postopkov slabe izkušnje iz izvajanjem dokazov, kar zmanjšuje njihovo zaupanje v sistem in kazensko politiko.

Sledijo finančne težave, ki so pogosto povezane z nezaposlenostjo žensk, ki doživljajo nasilje, kar vpliva na reševanje problema nasilja. Tudi v praksi so se finančne težave izkazale za zelo pomemben dejavnik pri reševanju primerov. Ekonomska odvisnost je pomemben element, ko se ženska odloča za odhod od nasilnega partnerja, ki pogosto izvaja tudi ekonomski nadzor. Dejstvo, da je ženska nezaposlena, kar je zelo pogost pojav, povezan s predhodno izolacijo od družbe, in zelo pogosto težko zaposljiva zaradi starosti, otežuje proces njenega osamosvajanja. Finančne težave lahko delno in samo začasno rešijo v centrih za socialno delo, s časovno določeno ali enkratno materialno pomočjo v kriznem obdobju, ko rešujejo akutno situacijo žensk in otrok, povezano z njihovo namestitvijo.

TABELA 35

Objektivne težave žrtev nasilja z vidika socialnih delavk in delavcev

OBJEKTIVNE TEŽAVE ŽRTEV NASILJA	f	%
Dolgotrajni postopki na sodišču	29	41,4
Finančne težave	19	27,1
Izoliranost in slaba socialna mreža žrtev	14	20,0
Neučinkovitost nekaterih centrov za socialno delo	5	7,1
Reševanje stanovanjskega vprašanja	3	4,3
Skupaj	70	100,0

Socialne delavke in delavci so se v 14 odgovorih odločili, da je problem izoliranosti žrtve, ki ima zelo slabo socialno mrežo, objektivna težava žrtev nasilja. Večletno skrivanje doživljanja nasilja "med štiri zidove" zaradi strahu pred partnerjem oddaljuje žensko od okolice in socialne mreže, ki bi ji lahko pomagala v kriznih situacijah. Plaz (Plaz idr. 2004) pri navajanju izkušenj iz dolgoletne prakse Društva sos telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja pri delu z ženskami, ki doživljajo nasilje, pojasnjuje, da je problem popolnega socialnega nadzora in izoliranosti ženske od družbe (sorodnic in sorodnikov, prijateljc) pravzaprav proces odvzemanja in krčenja njenega življenjskega prostora. Zato potrebujejo ženske ogromno poguma in predvsem podporo okolice, da lahko prekinajo izolacijo.

Socialne delavke in delavci govorijo tudi o neučinkovitosti nekaterih centrov za socialno delo kot objektivni težavi žrtev nasilja. Na temelju izkušenj iz prakse smo pokušali ugotoviti, s čim socialne delavke in delavci samokritično utemeljujejo objektivno prisoten problem, s katerim se soočajo žrtve nasilja. Med socialnimi delavkami in delavci krožijo in se izmenjujejo različna nepotrjena in neformalna prepričanja, s katerimi se rangira centre za socialno delo glede na organizacijo dela, možnosti dodatnega strokovnega izobraževanja, medčloveške odnose in oblike vodenja ob upoštevanju možnosti, povezanih z velikostjo centra in kadrovskega zmogljivosti. Prepričanja o neučinkovitosti pomoči so povezana z navedenimi oblikami notranje organizacije dela.

Stanovanjske težave so povezane z materialnimi težavami, njihovo reševanje pa zahteva ekonomsko neodvisnost ženske. V trenutku odločitve za odhod od partnerja mora ženska imeti možnost zatočišča in začasne namestitve. Praksa je pokazala, da varne hiše in materinski domovi niti v kriznih primerih niso in ne morejo biti najboljša izbira za vsako žensko. Pravila hišnega reda in prilagajanje na skupno življenje z ženskami in otroki, ki prihajajo z različnimi kulturnimi običaji in družinskimi navadami, pogosto ni sprejemljivo za vse. Reševanje akutnega stanovanjskega problema je zelo pomemben dejavnik pri odločitvi in pripravljenosti žrtev za spremembo svojega življenja.

Odgovore, ki so se izkazali za težave subjektivne narave, ki po mnenju socialnih delavk in delavcev otežujejo delo z ženskami z izkušnjo nasilja in obenem vplivajo na delo socialnih delavk in delavcev, smo razdelili v štiri kategorije: 1) čustvene težave, 2) pomanjkanje socialnih veščin, 3) posttravmatske motnje, 4) psihiatrične motnje. Odgovore navajamo v Tabeli 36.

Med čustvene motnje, ki otežujejo delo z žrtvami nasilja, so uvr-

TABELA 36

Subjektivne težave žrtev nasilja z vidika socialnih delavk in delavcev

SUBJEKTIVNE TEŽAVE ŽRTEV NASILJA	f	%
Čustvene težave	34	59,60
⌘ obrambni mehanizmi (negacija, minimalizacija, idealizacija)	13	22,80
⌘ občutek strahu	9	15,80
⌘ občutek krivde in sramu	8	14,00
⌘ čustvena labilnost	4	7,01
Pomanjkanje socialnih veščin	20	35,00
⌘ nekritičnost žensk do sebe in do svoje odgovornosti	6	10,50
⌘ nesamostojnost, prevelika pričakovanja do socialne službe	4	7,01
⌘ neodločnost in pasivnost pri iskanju pomoči	4	7,01
⌘ nizko samospoštovanje	4	7,01
⌘ premalo zaščitniške do svojih otrok	2	3,50
Posttravmatske motnje	2	3,50
Težave psihiatrične narave	1	1,75
Skupaj	57	100,00

ščena razmišljanja socialnih delavk in delavcev, da so ovire za sprejemanje pomoči pri ženskah, ki doživljajo nasilje, njihova čustvena labilnost, stalno prisoten občutek strahu, občutek krivde in sramu ter različni obrambni mehanizmi, kot so negacija nasilja, minimaliziranje nasilja in idealiziranje partnerja.

Pogostnost odgovorov socialnih delavk in delavcev o ovirah pri delu z ženskami, ki doživljajo nasilje, potrjujejo praktične izkušnje, po katerih se ženske vračajo k nasilnim partnerjem, verjamejo njihovim obljubam, da se bodo spremenili, iščejo vzroke za nasilje izven odgovornosti partnerjev, zelo pogosto iščejo vzroke v sebi. Občutek krivde za nasilje in občutek sramu sta povečana v primeru prisotnosti otrok in občutka odgovornosti zanje. Posledica takšnega razmišljanja je tudi nesprejemanje pomoči.

Težave pri delu z ženskami, ki doživljajo nasilje, zaradi posttravmatskih motenj so navedene v dveh primerih, bolezen psihiatrične narave pa je kot ovira pri delu z ženskami, ki doživljajo nasilje, navedena samo v enem primeru. Socialne delavke in delavci so izrazili mnenje, da sta odziv in vedenje žensk, ki doživljajo nasilje, zelo pogosto neustrezna in nista v skladu s ponujenimi oblikami pomoči ali s pričakovanji socialnih delavk in delavcev. To vidijo kot težave in ovire pri delu z njimi.

Socialne delavke in delavci so navedli, da so ženske nekritične do sebe in do svoje odgovornosti, da imajo zelo nizko stopnjo samospoštovanja, da so nesamostojne, da imajo nerealna pričakovanja do socialne službe ter da so neodločne in premalo zaščitniške do svojih otrok.

Dobro znane mehanizme dinamike nasilja v družini, ki ženski jemljejo pogum in jo ovirajo pri odločanju za ukrepanje ter ji zmanjšujejo

TABELA 37

Objektivne težave, s katerimi se srečujejo socialne delavke in delavci

OBJEKTIVNE TEŽAVE SOCIALNIH DELAVK IN DELAVCEV	f	%
Medinstitucionalno sodelovanje in koordinacija med institucijami	19	20,00
⌘ pasiven odnos drugih institucij do nasilja	10	10,52
⌘ neuskklajenost dela med institucijami	9	9,47
Pomanjkljiva mreža kriznih namestitev	14	14,73
Zakonske pomanjkljivosti	14	14,73
⌘ področje ni zakonsko urejeno	6	6,32
⌘ področje je neustrezno urejeno	5	5,26
⌘ področje je urejeno nezadostno	3	3,15
Nerazvite oblike psihoterapevtske pomoči žrtvam nasilja	13	13,68
Odnos družbe do nasilja	13	13,68
Neobstoj protokolov	10	10,52
Pomanjkanje strokovnega kadra	5	5,26
Neobstoj sistematičnega dela s povzročitelji nasilja	4	4,21
Slabo timsko delo v centru za socialno delo	3	3,15
Skupaj	95	100,00

sposobnost za ocenjevanje situacije, ocenjevanje svojega položaja in položaja svojih otrok, smo imenovali pomanjkanje socialnih veščin. Vsekakor so vsi ti mehanizmi tesno povezani in v medsebojni interakciji z drugimi težavami objektivne in subjektivne narave.

Kot najpogostejšo objektivno težavo, s katero se srečujejo socialne delavke in delavci, so ti navedli medinstitucionalno sodelovanje in koordinacijo (Tabela 37).

Socialne delavke in delavci, ki so vključeni v reševanje problema nasilja, so sodelovanje videli kot težavo zaradi pasivnega odnosa drugih institucij do nasilja in zaradi neusklajenosti dela med institucijami.

Odnos drugih institucij, ki so glede na naravo primera vpletene v reševanje problema nasilja, je po mnenju socialnih delavk in delavcev pasiven. Za to so navedli več razlogov in pojasnil. V več primerih je bilo navedeno problematično sodelovanje z izobraževalnimi ustanovami, pri čemer je kot eden od razlogov navedeno izogibanje javnemu izpostavljanju izobraževalnih ustanov zaradi politike umetnega ohranjanja idealizirane slike šole, ki nudi svojim učenkam in učencem varnost in zaščito. Izpostavljanje težav s prijavi in javno objavo obstoja določene problematike kviri ugled šole in jo dolgoročno stigmatizira v očeh javnosti. Posledice bi lahko bile, med drugim, nemožnost izbire kakovostnega kadra, upadanje števila vpisanih otrok in oteženo pridobivanje državnih finančnih sredstev.

Socialne delavke in delavci so navedli tudi problem sodelovanja z izobraževalnimi ustanovami, učiteljicami in učitelji ter socialnimi in pedagoškimi delavkami in delavci, ki se iz strahu pred tveganjem, da bi bil kazenski pregon povzročitelja nasilja prekinjen in možne ogroženosti lastne varnosti izogibajo vpletanju v sodne procese (dajanje izjav centrom za socialno delo, prijava na policijo, pričanje na sodišču itd).

Odgovori o neusklajenosti dela med institucijami odražajo odnos institucij do prijavljanja nasilja, ki ga na področju dela izobraževalnih ustanov npr. ureja Pravilnik o varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja (2004). Pravilnik pravzaprav legalizira možnost nemarnega odnosa do prijavljanja nasilja zaradi obveze prijavljanja tega ravnateljici oz. ravnatelju šole ne pa tudi legalnim preiskovalnim organom.

Povezanost z institucijami bi bila možna, če bi uskladili skupni protokol, ki bi bil obvezujoč za vse, kar je zapisano že v neobvezujočih Smernicah (1998). Praksa je pokazala, da Smernice (1998) obvezujejo samo centre za socialno delo, ki imajo v organizaciji učinkovite zaščite otrok, ki doživljajo nasilje, glavno in koordinirajočo vlogo.

TABELA 38

Ali ste zadovoljni s sodelovanjem s policijo?

ZADOVOLJSTVO S SODELOVANJEM S POLICIJO	f	%
Zelo nezadovoljni	11	10,4
Nezadovoljni	1	0,9
Niti zadovoljni niti nezadovoljni	7	6,6
Zadovoljni	22	20,8
Zelo zadovoljni	56	52,8
Brez izkušnje sodelovanja s policijo	6	5,7
Skupaj	103	97,2
‖ M	3,250	
‖ SD	1,341	

V okviru izraženih težav z medinstitucionalnim sodelovanjem smo menili da je za raziskavo pomembno vprašanje o sodelovanju s policijo, ki je vključena v delovanje stalnih timov. Iz Tabele 38 je razvidno, da je bilo zadovoljstvo s sodelovanjem s policijo ocenjeno s povprečno oceno $M = 3,25$, kar na lestvici ocen ustreza odgovorom "zadovoljni" in "zelo zadovoljni".

S primerjavo rezultatov zadovoljstva s sodelovanjem s policijo in rezultatom nizkega odstotka pripravljenosti socialnih delavk in delavcev za prijavo primerov nasilja policiji (Tabela 9), lahko v bistvu ugotovimo, kakšna so pričakovanja socialnih delavk in delavcev do sodelovanja s policijo.

Očitno je, da sama prijava nasilja za socialne delavke in delavce ne pomeni sodelovanja. Prijava nasilja lahko za socialno delavko oz. delavca zelo pogosto pomeni celo konec možnosti za delo z družino. Zato lahko pozitivno ocenjeno sodelovanje s policijo povežemo s pripravljenostjo za multiprofesionalno sodelovanje, za katerega se je tudi v naši raziskavi odločilo v povprečju več kot 50 odstotkov socialnih delavk in delavcev (Tabela 11). Glede na to, da ima multiprofesionalno sodelovanje preventivni značaj in da je namenjeno preprečevanju nadaljnjega nasilja, zbiranju informacij in odločanju o skupni strategiji, je delo s policijo v tem smislu prikazano kot bistveno in zelo pomembno.

Socialne delavke in delavci so v kvalitativnih odgovorih izrazili

svoja pričakovanja glede možnosti izboljšanja sodelovanja s policijo. Kvalitativne odgovore o tem, kaj bi spremenili pri sodelovanju s policijo, smo razdelili v tri kategorije: 1) skupno načrtovanje in izobraževanja, 2) skupno operativno delo, 3) partnersko sodelovanje.

V okviru skupnega načrtovanja socialne delavke in delavci pričakujejo več skupnih sestankov z delavkami in delavci policije v smislu kontinuiranih timskih sestankov, ki bi omogočili večjo izmenjavo informacij, več posvetovanja, več načrtovanja strategij za pomoč družinam. Izražena je tudi potreba po skupnih izobraževanjih, ki bi vsebovala delavnice za medsebojno sodelovanje v primerih nasilja v družini. Socialne delavke in delavci menijo, da je treba delavke in delavce policije bolje spoznati s pristojnostmi centrov za socialno delo.

Socialne delavke in delavci pričakujejo še tesnejše sodelovanje na terenu in povratne informacije. Obstaja nekaj predlogov o obveznem timskem operativnem delu v primerih nasilja v družini, kot je npr. delo v parih, ki bi jih sestavljala policistka oz. policist ter socialna delavka oz. delavec. Povezanost na terenu je potrebna tudi zaradi pogostih stereotipov, kot sta položaj ženske v družini ter povezanost policistk in policistov z lokalnim prebivalstvom, ki so po mnenju socialnih delavk in delavcev še vedno prisotni pri policistkah in policistih na terenu. Skupno in še bolj povezano delo bi zahtevalo uvajanje protokolov v delo policije in delo centrov za socialno delo s točno razdelitvijo nalog v primerih nasilja v družini. Socialne delavke in delavci menijo, da je v primerih posredovanja nujno zagotavljanje pomoči policije (asistence) brez vročevanja pisne zahteve. Prav tako menijo, da v nujnih primerih "birokratiziranje" ni potrebno in to imenujejo "večja fleksibilnost policije". Iz prakse je znano, da se policija z nejevoljo odziva na zahteve za asistenco brez pisne zahteve, kar je v nasprotju z Zakonom o policiji (glejte tudi poglavje Vidiki sodelovanja s policijo). Zahteva po večji fleksibilnosti je pravzaprav pokazala premajhno seznanjenost socialnih delavk in delavcev s pravico do asistence, ki jo omogoča Zakon o policiji.

Partnersko sodelovanje po mnenju socialnih delavk in delavcev pomeni enakopravne odnose pri obravnavi primerov nasilja v družini. Praksa je večkrat pokazala, da v posameznih primerih policija svoje delo vidi kot pomembnejše od dela centrov za socialno delo. Do tega prihaja posebej takrat, ko razpolaga z informacijami, ki bi bile za obravnavo primerov v centru posebej koristne, njihovo posredovanje pa ne bi škodovalo preiskovalnemu postopku. Policija jih pogosto vendarle ne posreduje delavkam in delavcem centra, kot argument pa navaja varnostne ukrepe ali zaščito preiskovalnih postopkov. Obstoj takšne komunikacije lahko razumemo

kot tendenco k vzpostavljanju hierarhičnega odnosa med institucijami. Takšnim kritikam so pogosto izpostavljeni tudi sami centri za socialno delo s strani nevladnih organizacij.

Po pogostnosti odgovorov o objektivnih težavah, s katerimi se srečujejo socialne delavke in delavci (Tabela 37), so zelo visoko uvrščena težava nerazvite mreže za krizno namestitev žrtev nasilja. Problem kratkotrajnih kriznih namestitev za ženske, ki doživljajo nasilje, je v praksi očiten. Zaenkrat obstaja za krizno namestitev žensk en sam krizni center v Ljubljani, kar je za potrebe na državni ravni premalo. Kot problem so socialne delavke in delavci navajali premajhne kapacitete za varno namestitev otrok v starosti od 6 mesecev do 1 leta, nasploh namestitev otrok brez mam, mlajših od 6 let, kar je tudi spodnja meja za namestitev v kriznih centrih za mlade, neobstoje nočnih dežurstev v varnih hišah itd. Kot težavo, povezano z varnimi hišami, so navedli formalno pravilo, da skupaj z mamo ne more biti nameščen otrok moškega spola, starejši od 14 let, ter neformalno pravilo o nesprejemanju žensk, ki se zdravijo s psihofarmacevtiki in žensk, ki imajo psihiatrično diagnozo.

Kot težavo, ki vpliva na možnost reševanja problema nasilja nad ženskami in nasilja nad otroki, so socialne delavke in delavci navedli tudi pomanjkljivo in neustrezno zakonska ureditev področja nasilja (Tabela 37). Od 14,73 odstotka odgovorov socialnih delavk in delavcev, ki so kot težavo, s katero se srečujejo, navedli zakonsko pomanjkljivost, se jih je 42,8 odstotka nanašalo na problem popolne neurejenosti problematike nasilja, 35,7 odstotka socialnih delavk in delavcev je menilo, da je področje zakonsko neustrezno urejeno, 21,45 odstotka pa, da ni zadostno urejeno. Zanihanje urejenosti področja nasilja, ki je objektivno vendarle urejeno s kazenskimi zakoni, so socialne delavke in delavci argumentirali z neobstojem zakona o preprečevanju nasilja. To zanihanje pa kaže na nerazumevanje značaja ureditve posameznih specifičnih področij in s tem težav, ki so del problematike nasilja in zaščite žrtev nasilja.

Frekvenca pogostnosti odgovorov o problemu odnosa družbe do nasilja je pokazala, da imajo socialne delavke in delavci odnos družbe do nasilja za objektivno težavo, s katero se soočajo. V relativno veliki meri menijo, da je družba odgovorna za (ne)uspešnost reševanja in premajhno senzibiliziranost za problematiko nasilja. Menijo tudi, da so institucije izvršilne oblasti neučinkovite in netolerantne, problem nasilja v družini pa se v družbi minimalizira, tako da družba postane pasivna, ko je treba urediti zakonodajo na tem področju.

Socialne delavke in delavci so navajali problem nerazvitih oblik psi-

hoterapevtske pomoči za žrtve nasilja, premalo intenzivne psihosocialne terapije ter pomanjkanje izobraženih strokovnjakinj in strokovnjakov, ki bi se ukvarjali s to problematiko. Obstoječe kapacitete so preveč obremenjene in ne morejo zadostiti potrebam. Psihosocialno delo z žrtvami je možno v okviru svetovanja ob uporabi različnih modelov, a je zaradi kadrovskega pomanjkanja in razdeljenosti socialnih delavk in delavcev na več področij praktično nemogoče. Vprašljiva je tudi uporaba različnih modelov. Praksa je pokazala, da se še vedno dogaja, da socialne delavke in delavci v kriznih primerih za žensko, ki doživlja nasilje, kljub njenemu opozorilu, da ne želi soočanja s partnerjem, istočasno pokličejo na razgovor oba, zaradi "dogovora o dobrobiti otroka". Zelo pogosto se na takšnih razgovorih odvijajo prave "drame", pri čemer se žrtev počuti ogrožena in za vedno izgubi zaupanje v center za socialno delo. Tudi glede dela v samih centrih je bila izražena potreba po protokolih za delo z nasiljem in za usmerjanje načinov dela in pristopov k problemu nasilja.

Pomanjkanje strokovnega osebja v centrih za socialno delo je težava, ki bi se po mnenju socialnih delavk in delavcev lahko reševala sistematično, pri čemer bi bilo potrebno ločiti upravne postopke od svetovanja ter "dela v parih". Preobremenjenost centrov oziroma socialnih delavk in delavcev s številom nalog ter nove delovne naloge, ki izhajajo iz raznih podzakonskih aktov (npr. Pravilnik o prepovedi približevanja določene mu kraju oziroma osebi obvezuje socialne delavke in delavce k hitremu posredovanju in nudenju prve socialne pomoči žrtvi), zahtevajo tudi novo sistemizacijo delovnih mest ter skupaj najbolje pokažejo na pomanjkanje strokovnega osebja.

Pomanjkljivo delo s povzročitelji nasilja, neobstoj programov in sistematičnega pristopa k delu z njimi so socialne delavke in delavci ocenili z nižjo pogostnostjo odgovorov. Vendar pa nižja pogostnost odgovorov ne pomeni tudi neobstoja problematike. Znano je, da obstaja v Sloveniji zelo malo programov, ki se ciljno in sistematično ukvarjajo z delom s povzročitelji nasilja. S takšnim programom se priznava ena nevladna organizacija, Društvo za nenasilno komunikacijo. Svoje delo utemeljuje na razumevanju odnosov moči med spoloma.

V zadnjem obdobju je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve odobrilo več programov za delo s partnerji. Programi se izvajajo v okviru organizacij, ki so pod okriljem cerkve in se nanašajo na delo s partnerji, ki imajo težave v komunikaciji, stremijo k odpravljanju medsebojnih konfliktov, vključno z nasiljem kot produktom neusklajenosti in nerazumevanja. Programi ne temeljijo na ločevanju prioritet pomoči in spoznanjih o nesorazmerju moči v odnosih.

TABELA 39

Subjektivne težave socialnih delavk in delavcev

TEŽAVE SUBJEKTIVNE NARAVE	f	%
Nepoznavanje in nerazumevanje dinamike nasilja, različni strokovni nazori in pristopi	9	40,09
Odvisnost od osebne afinitete in subjektivnost ocene	6	27,27
Stereotipi pri socialnih delavkah in delavcih	4	18,18
Visoka strpnost do nasilja	3	13,63
Skupaj	22	100,00

S primerjanjem pogostnosti odgovorov o težavah pri nudenju pomoči žrtvam in nudenju pomoči povzročiteljem nasilja smo opazili, da dajejo socialne delavke in delavci prednost reševanju problemov in nudenju pomoči žrtvam pred povzročitelji nasilja. Razlago lahko iščemo v dejstvu, da so na centrih za socialno delo iskale pomoč v glavnem žrtve, ki so bežale od povzročiteljev nasilja (namestitev v varne hiše, finančna pomoč, reševanje stanovanjskega problema). Povzročitelji nasilja so pogosteje motivirani za spremembo svojega vedenja samo s prisilnimi sredstvi, medtem ko je delo na centrih v primerih nasilja v družini usmerjeno k prostovoljnemu sprejemanju pomoči.

Z najnižjo pogostnostjo odgovorov so socialne delavke in delavci videli problem v slabem timskem delu oz. organiziranosti timov.

Težave socialnih delavk in delavcev subjektivne narave smo navedli v Tabeli 39.

Kvalitativni odgovori so pokazali, da socialne delavke in delavci vidijo težave pri delu z žrtvami nasilja v nepoznavanju in nerazumevanju dinamike nasilja, ki se kaže v nepoznavanju karakteristik žrtev, neprepoznavanju strategij preživetja žrtve, posledic nasilja in specifičnosti dinamike v nasilnem odnosu. Socialne delavke in delavci menijo tudi, da uporaba neenakih strokovnih pristopov pri obravnavi žrtev prispeva k slabši učinkovitosti pomoči. Menijo, da je v primerih nasilja potreben sistemski pristop in delo s celo družino. Takšen kvalitativni odgovor potrjuje tudi rezultate, ki smo jih dobili pri raziskovanju stališč in prepričanj ter odgovorov na vprašanje o tem, katere so glavne smernice pri delu, in so pokazali na orientiranost k sistemskemu pristopu. Samo v enem primeru je socialna delavka oz. delavec izrazil/-a potrebo po feminističnem socialnem delu pri delu z žrtvami nasilja.

Socialne delavke in delavci so kot pomembno težavo navedli odvisnost obravnave primerov nasilja od osebnih afinitet in subjektivne ocene. Psihična konstitucija, družbeni in družinski vplivi, osebne izkušnje ter drugi dejavniki socializacije, vključno z izobraževanjem, vsekakor vplivajo na oblikovanje osebnosti in oblikujejo socialno delavko oz. delavca. S tem je povezan obstoj različnih stereotipov in predsodkov pri socialnih delavkah in delavcih, ki lahko usmerjajo obravnavo primerov.

TABELA 40

Predlogi za rešitev težav pri delu z nasiljem v družini

REŠITEV TEŽAV PRI DELU Z NASILJEM V DRUŽINI	f	%
1. Zakonske spremembe	30	22,4
✎ Zakon o preprečevanju nasilja	13	9,7
✎ Spremembe Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih	12	8,9
✎ Spremembe Kazenskega zakonika	5	3,7
2. Povečanje mreže za namestitve žrtev	16	11,9
3. Senzibiliziranje javnosti	15	11,1
4. Protokoli	14	10,4
5. Medinstitucionalno sodelovanje in koordinacija med institucijami	14	10,4
6. Delo z ženskami, ki doživljajo nasilje	13	9,7
7. Programi za povzročitelje nasilja	8	5,9
8. Prednostna obravnava primerov na sodiščih	7	5,2
9. Izobraževanje socialnih delavk in delavcev	5	3,7
10. Timsko delo	3	2,2
11. Iskren in temeljit pogovor med partnerjema, več razgovorov	3	2,2
12. Kadrovska dopolnitev za obravnavo primerov	2	1,5
13. Družinska psihoterapija	2	1,5
14. Družinsko sodišče	1	0,7
15. Pravočasno prepoznavanje nasilja	1	0,7
Skupaj	134	100,0

Zadnja težava, ki so jo izrazili socialne delavke in delavci, je obstoj visoke strpnosti do nasilja. Pojasnjujejo jo s posledico izgube motivacije zaradi specifičnosti in težavnosti dela s primeri, ki je procesno in pogosto dolgotrajno, brez pričakovane povratne informacije in s težko merljivimi rezultati. Vseeno obstoj visoke strpnosti do nasilja pomeni tudi obstoj nezadostne senzibiliziranosti, s katero se zmanjšuje ogroženost ali trpljenje žrtve.

V povezavi s težavami smo raziskali tudi, kako socialne delavke in delavci vidijo njihovo reševanje in ublažitev. Podatki v Tabeli 40 kažejo, da so socialne delavke in delavci z najvišjo pogostnostjo odgovorov predlagali zakonske spremembe, ki bi rešile vprašanje učinkovite obravnave primerov nasilja v družini.

Najpogostejši odgovori so navajali potrebo po uvedbi novega zakona, Zakona o preprečevanju nasilja, sledi potreba po spremembi in dopolnitvi Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, spremembi Kazenskega zakonika, "ki bi učinkovito preganjal povzročitelje nasilja" in vseboval strožje kazni za povzročitelje nasilja ali moške prisilil k obvezni psihoterapiji in svetovanju.

Ocena problema nezadostnih kapacitet za namestitev žrtev nasilja (Tabela 38) ustreza predlaganim spremembam v Tabeli 40. Rešitev tega problema vidijo socialne delavke in delavci v razširitvi mreže za krizno namestitev z ustanovitvijo interventnih varnih hiš, povečanjem kapacitet varnih hiš, ustanovitvijo zatočišč s 24-urnim dežurstvom, ustanovitvijo ustreznih institucij za otroke, mlajših od 7 let. Socialne delavke in delavci so izrazili tudi potrebo po uvedbi specializiranih nadomestnih družin, o čemer se v strokovni javnosti govori že nekaj časa. V praksi smo bili priča več poskusom uvajanja specializiranih nadomestnih družin (npr. pri otrocih s težavami v odraščanju), a je uspešno realizacijo preprečila zakonska neurejenost tega področja.

Visoka pogostnost odgovorov je pokazala tudi na mnenje socialnih delavk in delavcev o potrebi po več izobraževanja, senzibilizaciji družbe in zniževanju strpnosti do nasilja oziroma po spodbujanju nične strpnosti do nasilja. Socialne delavke in delavci so predlagali tudi načine, s katerimi bi to uresničili: več medijske prezentacije težav, posredovanje informacij javnosti, različna javna predavanja, strokovna in razumljiva povprečnim ljudem, propagiranje zdravega načina življenja za mlade, humanih medsebojnih odnosov, odnosov med spoloma, predavanja in delavnice o prepoznavanju nasilja in reagiranju na nasilje ter večje zanimanje države za problem nasilja.

V strokovni javnosti se v zadnjem času govori o nujnosti uvajanja

protokolov za delo v primerih nasilja. Delo s protokoli je predvideno kot eden od nalog regionalnih koordinatoric oz. koordinatorjev, ki poskušajo z usklajevanjem po regijah pripraviti predlog enotnega protokola na državni ravni. Neobstoj protokolov za delo z žrtvami nasilja je bilo izpostavljeno tudi kot težava, s katero se soočajo socialne delavke in delavci (Tabela 37).

Pogostnost odgovorov o potrebi po medinstitucionalnem sodelovanju in usklajeni koordinaciji delovanja med institucijami je pokazala, da lahko pretok informacij med institucijami, redna posvetovanja in timski sestanki vplivajo na rešitev težav pri obravnavi nasilja v družini. Pozitivno sodelovanje med institucijami že obstaja v multiprofesionalnih timih, ki so ustanovljeni v skoraj vseh centrih za socialno delo. Socialne delavke in delavci so z večino odgovorov (od 50 do 65 odstotkov) izrazili pripravljenost vključevanja timov v obravnavo primerov nasilja (Tabela 11). Na pristop k problemu in na mnenje o načinu dela lahko sklepamo s primerjavo pogostnosti predlaganih sprememb v Tabeli 40.

Socialne delavke in delavci so v Tabeli 40 z relativno visoko pogostnostjo odgovorov izrazili mnenje o potrebi po intenzivnem delu z ženskami, ki doživljajo nasilje. Ženski lahko pomagamo oditi iz kroga nasilja s kontinuiranim svetovanjem, z delom na odnosu medsebojnega zaupanja s socialno delavko oz. delavcem, z informiranjem o možnostih zaposlitve, s pomočjo pri pridobivanju neprofitnega stanovanja, z nudenjem brezplačne pravne pomoči in zastopanja ter z delom na krepitvi osebne integritete v smislu pridobivanja samozaupanja in samospoštovanja.

Za delo s povzročitelji nasilja v ločenih specializiranih programih ali tako imenovanih programih ozaveščanja se je opredelilo osem socialnih delavk in delavcev, trije pa so odgovorili, da potrebujejo partnerji več medsebojnih pogovorov, ker "temeljiti pogovor lahko prispeva k spremembi vedenja vseh udeleženk in udeležencev v konfliktu". Samo dva predloga sta v primerih nasilja v družini priporočala družinsko psihoterapijo.

Čeprav so težave, s katerimi se srečujejo socialne delavke in delavci, subjektivne narave (nepoznavanje in nerazumevanje dinamike nasilja, različni strokovni nazori in pristopi, osebni nazori, stereotipi...), je pogostnost odgovorov visoka. Nižja pogostnost predlogov za izobraževanje kaže na to, da socialne delavke in delavci svoje izobraženosti na področju nasilja v družini nimajo za preveč pomemben dejavnik oz. za dejavnik, s katerim bi premagovali težave. In to kljub obstoju različnih teoretičnih podlag, ki utemeljujejo potrebo po strokovnem izobraževanju.

S primerjavo rezultatov frekvence odgovorov smo ugotovili, da socialne delavke in delavci težave pri delu z žrtvami nasilja v večji meri

pripisujejo notranjim dejavnikom, ki so povezani s čustvenimi težavami žrtev, pomanjkanjem socialnih veščin žrtev ter subjektivnim razlogom pri njih samih (nepoznavanje in nerazumevanje dinamike nasilja, obstoj osebnih afinitet in subjektivnih ocen, prisotnost stereotipov in visoke strpnosti do nasilja). Po drugi strani je po njihovem mnenju za reševanje problematike nasilja treba najprej urediti zakonodajno področje. Objektivna situacija, ki je povezana s sistemom (multiprofesionalno sodelovanje, nezadostna mreža za namestitev žrtev, pomanjkljiva zakonodaja) je za socialne delavke in delavce manj pomemben razlog za težave pri delu. Pripisovanje primarnih vzrokov za težave individualnim dejavnikom oz. odgovornostim in v manjši meri objektivnim razlogom kaže na to, da socialne delavke in delavci niso vajeni kritizirati sistema.

Zanimivo vzporednico lahko najdemo tudi v pripisovanju pomembnosti problemu prednostnih obravnav nasilja na sodiščih ter potrebi po rešitvi tega problema. Čeprav so socialne delavke in delavci z najvišjo pogostnostjo odgovorov ocenili problem dolgotrajnih sodnih postopkov pri obravnavi primerov nasilja kot objektivno težavo, s katero se srečujejo žrtve nasilja (Tabela 35), so odgovori o potrebi po prednostni obravnavi nasilja, po uvrstitvi odgovorov o predlaganih spremembah, pokazali, da sprememba te situacije ne bi veliko prispevala k rešitvi težav pri delu z žrtvami nasilja.

Po pogostnosti odgovorov timsko delo ni evidentirano kot težava, s katero se srečujejo socialne delavke in delavci. Na lestvici predlogov za spremembe je timsko delo uvrščeno med odgovore z nižjo frekvenco (Tabela 40). Socialne delavke in delavci timskega dela v centrih nimajo za problematičnega in ne potrebujejo sprememb na tem področju za izboljšanje dela s primeri nasilja v družini. Takšen odgovor ustreza rezultatu pripravljenosti socialnih delavk in delavcev za sklic strokovnih timov v različnih primerih nasilja v družini, kar je razvidno iz Tabele 9, ter potrjuje dejstvo o nerazumevanju pomembnosti timskega dela znotraj centrov za socialno delo.

5 Zaključek

Zanimanje za stališča socialnovarstvene stroke o problemu nasilja v družini izhaja iz pomembnosti vloge, ki je centrom za socialno delo zaupana pri reševanju konkretnih problemov, ter iz možnosti njenega procesnega vplivanja na druge dejavnike v okviru socialnih reakcij (Barnett idr. 1997). Kljub temu da so strokovne pomočnice in pomočniki lahko strokovnjakinje in strokovnjaki tudi sami pri delu s travmatiziranimi osebami, ki doživljajo nasilje, doživljajo osebne travmatske izkušnje. Kako jih predelujejo, je odvisno od njihovega strokovnega znanja, strokovnih izkušenj ter vsekakor osebne izkušnje. Tudi strokovni odzivi in reakcije na določene težave so odvisni od vseh navedenih dejavnikov in obenem povezani z zaznavo situacije. Na zaznavo in reakcijo na nasilje v družini nad ženskami in nad otroki ob dejavnikih, ki se nanašajo na socialne delavke in delavce, vplivajo tudi značilnosti same situacije.

V OKVIRU PRVEGA PROBLEMA raziskave so rezultati pokazali, da obstajajo med socialnimi delavkami in delavci razlike v ocenjevanju primerov nasilja, ogroženosti otroka in nevarnosti za žensko ter odgovornosti za ogroženost otroka in za nasilje. Razlike so se pokazale glede na obliko nasilja, ki so ji izpostavljeni otroci in ženske, in glede na dolžino trajanja nasilja v družini.

Socialne delavke in delavci so ogroženost otroka, ki doživlja fizično nasilje, razumeli kot precej večjo od ogroženosti otroka, ki doživlja čustveno nasilje, ko je priča nasilju očeta nad mamo. Ocenili so tudi, da otroka bolj ogroža dolgotrajno nasilje v družini kot kratkotrajno nasilje v družini.

Socialne delavke in delavci so menili, da je ženska v večji nevarnosti, ko doživlja fizično nasilje, medtem ko se ocena nevarnosti za žensko ni bistveno razlikovala glede na trajanje nasilja v družini.

V vseh primerih nasilja je bila odgovornost očeta ocenjena za precej večjo kot odgovornost mame. Povprečna vrednost ocen odgovornosti očeta

za ogroženost otroka se ni bistveno razlikovala v primeru fizičnega nasilja (kjer je bila ocenjena večja nevarnost za otroka) in v primeru čustvenega nasilja, ko je bil otrok priča nasilju očeta nad mamo.

Socialne delavke in delavci so menili, da so mame bolj odgovorne v primeru večje ogroženosti otroka, ko doživlja fizično nasilje, in v primeru dolgotrajne izpostavljenosti otroka nasilju v družini, kot v primeru kratkotrajne izpostavljenosti nasilju v družini. S tem je bila tudi potrjena hipoteza 1.a., ki smo jo postavili ob tem problemu. V primerih večje nevarnosti za žensko je bila njena odgovornost za ogroženost otroka ocenjena kot manjša, s čimer je bila potrjena hipoteza 1.b. V primeru dolgotrajnega nasilja v družini so bile ocene ogroženosti otroka in ocene odgovornosti mame večje kot v primeru kratkotrajnega nasilja v družini, s čimer je bila potrjena hipoteza 1.c.

Socialne delavke in delavci so menili, da so ženske delno odgovorne tudi za lastno viktimizacijo. Odgovornost ženske za lastno viktimizacijo je bila v največji meri izražena v primeru dolgotrajnega nasilja v družini (56,3 odstotka).

V OKVIRU DRUGEGA PROBLEMA smo ugotovili negotovost socialnih delavk in delavcev pri obveščanju policije ter pri vključevanju strokovnih in multiprofesionalnih timov v primere nasilja v družini. Predpostavka, da bi socialne delavke in delavci v primeru ocene večje ogroženosti otroka pokazali večjo pripravljenost za obveščanje policije in vključevanje strokovnih timov ter manjšo pripravljenost za vključevanje multiprofesionalnih kriznih timov, je bila samo delno potrjena, ker so rezultati raziskave pokazali, da bi se socialne delavke in delavci v primeru ocene večje ogroženosti otroka, povprečno najpogosteje odločali obveščati policijo (63,2 odstotka) in sklicati multiprofesionalni tim (51,9 odstotka), medtem ko bi se v najnižjem odstotku odločali za posvetovanje strokovnega tima (24,5 odstotka).

V okviru drugega problema je bil potrjen drugi del hipoteze, da bi se socialne delavke in delavci v primeru kratkotrajnega nasilja v družini manj odločali za obveščanje policije (19,8 odstotka) in več za vključevanje multiprofesionalnih in strokovnih timov. Čeprav so socialne delavke in delavci v konkretnih primerih, navedenih v vinjetah A, B, C in D, zelo malo ali minimalno uporabljali timsko odločanje, je kvalitativni del raziskave pokazal, da socialne delavke in delavci timsko delo označujejo kot podporo, ki jim najpogosteje pomaga pri delu s primeri nasilja, in ne kot težavo, s katero se srečujejo. Na osnovi teh rezultatov lahko sklepamo, da socialne delavke in delavci ne razumejo timskega dela kot metode in

organizacijske oblike dela, kar napeljuje na sklep, da timsko delo v centrih za socialno delo še ni zaživelo. Deklarativno opredeljenost socialnih delavk in delavcev za timsko delo lahko razumemo kot odgovor na zahteve, ki so jim jih postavili moderni koncepti dela, in ne kot da to metodo dejansko uporabljajo v praksi. Prav zato lahko visoko uvrščeno medsebojno pomoč in podporo kolegic in kolegov kot obliko neformalnega sodelovanja razlagamo kot obstoj pozitivnih in spodbudnih odnosov med socialnimi delavkami in delavci, toda istočasno kot znak formalno organizacijske slabosti in slabo strukturiranega načina dela, ki sili socialne delavke in delavci v odvisnost od medsebojne (neformalne) pomoči.

V kvalitativnem delu raziskave so socialne delavke in delavci izrazili pozitiven odnos do sodelovanja s policijo, kar lahko povežemo s pripravljenostjo na multiprofesionalno sodelovanje, saj se je več kot 50 odstotkov socialnih delavk in delavcev odločilo za sklic multiprofesionalnega tima kot podpore pri njihovem delu. V multiprofesionalnem sodelovanju so socialne delavke in delavci videli možnost preprečevati nadaljnje nasilje, pridobivati informacije ter načrtovati in odločati o skupni strategiji s policijo. Le prijava nasilja brez skupnega dogovora s policijo o načinu dela z družino in predčasna intervencija policije v posameznih primerih lahko po njihovem mnenju ustavi delo z družino.

V OKVIRU TRETJEGA PROBLEMA smo pričakovali večjo pripravljenost za izločitev otroka iz družine in manjšo pripravljenost za napotitev staršev in partnerjev na svetovanje v primerih večje ogroženosti otroka in dolgotrajnega nasilja. Rezultati raziskave so pokazali, da ocena situacije s strani socialne delavke ali delavca vpliva na predloge ukrepov in vrsto socialno varstvenih storitev. V obeh primerih, torej dolgotrajnega nasilja v družini in fizičnega nasilja nad otrokom, v katerih socialne delavke in delavci ocenjujejo večjo ogroženost otroka, so socialne delavke in delavci temu primerno pokazali večjo pripravljenost za verjetno izločitev otroka iz družine in manjšo pripravljenost za napotitev staršev in partnerjev na svetovanje. Pravzaprav se v primeru kratkotrajnega nasilja v družini po povprečnih odgovorih socialne delavke in delavci verjetno ne bi odločali za uvedbo upravnega postopka. Socialne delavke in delavci so pokazali več pripravljenosti za pomoč ženski pri krepitvi osebne in starševske kompetence, za namestitve ženske v varni hiši ter za pomoč ženski pri pripravi varnostnega načrta takrat, ko je bila ocenjena manjša ogroženost otroka. Rezultati, ki smo jih dobili z raziskovanjem tretjega problema, so torej potrdili hipotezo o obstoju razlik med predlaganimi ukrepi in socialno varstvenimi storitvami glede na kontekstualne dejavnike (trajanje

nasilja ter vrsto ogroženosti). Pri tem je izražena večja pripravljenost za izločitev otroka in manjša pripravljenost za napotitev na svetovalno delo v primerih večje ogroženosti otroka in dolgotrajnega nasilja.

V OKVIRU ČETRTEGA PROBLEMA smo raziskali razlike v ocenah ogroženosti, odgovornosti ter izbiri posredovanja glede na strokovno izkušnjo. Strokovna izkušnja se je nanašala na dolžino delovnega staža v socialnem varstvu in na trajanje strokovne izkušnje pri delu z nasiljem. Rezultati so pokazali, da so socialne delavke in delavci z različnim delovnim stažem zaznavali ogroženost otroka in odgovornost za njegovo ogroženost brez pomembnih razlik. Razlike v zaznavanju so se pokazale pri socialnih delavkah in delavcih, ki imajo več strokovne izkušnje pri delu s primeri nasilja in ki so ocenili ogroženost otroka za večjo kot socialne delavke in delavci z manj izkušnjami pri delu z nasiljem v družini.

Pomembne razlike so se pojavile tudi pri pripravljenosti za obveščanje policije. Socialne delavke in delavci s krajšim delovnim stažem ter socialne delavke in delavci z manj izkušnjami pri delu s primeri nasilja so pokazali večjo pripravljenost za obveščanje policije v primeru dolgotrajnega nasilja v družini. Socialne delavke in delavci z najkrajšim delovnim stažem (do 5 let) so bili bolj pripravljeni predlagati oblike pomoči, kot so pomoč ženski pri krepitvi osebne kompetence v primeru dolgotrajnega nasilja v družini, pomoč ženski pri pripravi varnostnega načrta v primerih dolgotrajnega in kratkotrajnega nasilja v družini ter napotitev staršev v svetovalnico v primeru, ko je bil otrok priča nasilju očeta nad mamo ter v primeru kratkotrajnega nasilja v družini.

Socialne delavke in delavci z največ izkušnjami pri delu s primeri nasilja so se najbolj strinjali s predlogom namestitve ženske in otroka v varno hišo, za razliko od socialnih delavk in delavcev z najmanj strokovne izkušnje, ki so se najmanj strinjali z namestitvijo.

Začetna predpostavka, da med socialnimi delavkami in delavci z različnim delovnim stažem in dolžino dela s primeri nasilja v družini ni razlik v ocenah ogroženosti in odgovornosti ter pri izbiri posredovanja, ni bila potrjena.

V OKVIRU PETEGA PROBLEMA smo raziskovali razlike v ocenah ogroženosti in odgovornosti ter izbiri posredovanja glede na osebno izkušnjo socialnih delavk in delavcev z nasiljem v družini.

Rezultati raziskovanja osebne izkušnje z nasiljem so pokazali na zelo visok odstotek socialnih delavk in delavcev, ki so bili v otroštvu telesno kaznovani (75,7 odstotka). Raziskava je pokazala, da so socialne delavke

in delavci, ki so v otroštvu doživeli telesno kaznovanje, v primerjavi s socialnimi delavkami in delavci, ki niso imeli takšne izkušnje, ocenjevali ogroženost otroka, ki doživlja fizično nasilje v družini, kot večjo. Prav tako so kot večjo ocenjevali odgovornost očeta kot povzročitelja nasilja.

Raziskava je še pokazala, da je bilo 39 odstotkov socialnih delavk in delavcev v otroštvu priča nasilju očeta nad mamo. Te socialne delavke in delavci so v primerih fizičnega nasilja nad otrokom in pričevanja nasilju očeta nad mamo s precej večjo intenzivnostjo okrivili žensko za lastno viktimizacijo. V precej manjši meri od tistih, ki niso doživeli nasilja očeta nad mamo, so menili, da sta oba starša soodgovorna za ogroženost otroka. Glede izbire posredovanja so bili socialne delavke in delavci, ki so bili v otroštvu priča nasilju očeta nad mamo, precej manj naklonjeni svetovalnemu delu v primerih fizičnega nasilja nad otrokom, pričevanja očetovemu nasilju nad mamo in dolgotrajnega nasilja v družini.

Rezultati so tudi pokazali, da je 18,9 odstotka socialnih delavk in delavcev doživelo nasilje s strani lastnega partnerja oz. partnerke. V vseh primerih nasilja, opisanih v vinjetah (fizičnega nasilja nad otrokom, pričevanja očetovemu nasilju nad mamo, kratkotrajnega in dolgotrajnega nasilja v družini), so socialne delavke in delavci, ki so doživeli nasilje v partnerskem odnosu, krivili mame v precej manjši meri od tistih socialnih delavk in delavcev, ki niso imeli izkušnje nasilja v partnerskem odnosu.

Socialne delavke in delavci, ki so doživeli nasilje v partnerskem odnosu, so bili v opisanih primerih fizičnega nasilja nad otrokom, kratkotrajnega in dolgotrajnega nasilja v družini manj pripravljeni napotiti starše in partnerje v svetovalnice.

Iz navedenega sklepamo, da začetna predpostavka o večji občutljivosti socialnih delavk in delavcev z osebno izkušnjo nasilja v družini v smislu ocenjevanja večje ogroženosti in nevarnosti za žensko ter njene manjše odgovornosti v primerjavi s socialnimi delavkami in delavci, ki niso imeli osebne izkušnje z nasiljem v družini, ni bila potrjena oziroma da je bila potrjena le delno.

V raziskavi se ni potrdilo, da osebna izkušnja z nasiljem vpliva na občutljivost v smislu ocenjevanja večje ogroženosti. Rezultati so pokazali, da višja ocena ogroženosti ni bila odvisna od tega, ali so doživeli nasilje ali ga niso doživeli, temveč od oblike nasilja, ki so ga doživeli. Socialne delavke in delavci, ki so v otroštvu doživeli telesno kaznovanje, so v primeru fizičnega nasilja nad otrokom ocenili ogroženost otroka s precej višjo oceno kot socialne delavke in delavci, ki niso doživeli telesnega kaznovanja v otroštvu. Hkrati pa so socialne delavke in delavci, ki so doživeli nasilje v partnerskem odnosu, v primeru pričevanja očetovemu nasilju nad mamo ocenili ogrože-

nost otroka za precej manjšo v primerjavi s socialnimi delavkami in delavci, ki niso doživeli nasilja v partnerskem odnosu.

V raziskavi se je potrdilo, da socialne delavke in delavci, ki so doživeli nasilje v družini, pogosteje menijo, da je mama manj odgovorna za ogroženost otroka.

V raziskavi ni bila potrjena predpostavka, da bodo imeli socialne delavke in delavci z osebno izkušnjo nasilja v družini ženske za manj odgovorne za lastno viktimizacijo. Socialne delavke in delavci, ki so bili v otroštvu priča očetovemu nasilju nad mamo, so imeli ženske za precej bolj odgovorne za lastno viktimizacijo kot socialne delavke in delavci, ki v otroštvu niso bili priča očetovemu nasilju nad mamo.

V raziskavi pa je bilo potrjeno pričakovanje, da bodo socialne delavke in delavci, ki so doživeli nasilje, ocenili nevarnost za žensko kot večjo v primerjavi s socialnimi delavkami in delavci, ki niso doživeli nasilja v družini.

V OKVIRU ŠESTEGA PROBLEMA smo raziskovali razlike v pristopih ter razlike v stališčih in prepričanjih glede na osebne in strokovne izkušnje socialnih delavk in delavcev z nasiljem. Neposredne opredelitve, povezane s primeri dolgotrajnega in kratkotrajnega nasilja v družini ter rezultati preverjanja takšnih stališč s trditvami so pokazali, da se je večina socialnih delavk in delavcev (55,6 odstotka) odločila za sistemski pristop k reševanju problema nasilja v družini, 28,3 odstotka socialnih delavk in delavcev pa se ni odločilo za takšen pristop. Socialne delavke in delavci so v večjem odstotku (46,5 odstotka) izbrali nudenje celovite pomoči družini, za pomoč ogroženima ženski in otroku, pa se jih je opredelilo 36,8 odstotka. Raziskovanja stališč in prepričanj so razkrila obstoj čvrsto zasidranega tradicionalnega pristopa k obravnavi primerov nasilja. Povezanost med stališči v raziskavi potrjuje povezanost, ki je prisotna tudi v praksi. Gre za povezanost med sistemskim oz. celovitim pristopom k reševanju problemov nasilja v družini in tradicionalnim socialnim delom. Pri tem prvi išče soodgovornosti vseh članic in članov družine za nasilje, tradicionalno socialno delo pa je psihoanalitično usmerjeno k raziskovanju vzrokov za nasilje ter pojasnjevanju in zmanjševanju odgovornosti posameznika oz. posameznice, ki je žrtev posledičnih procesov akcije in reakcije. Testiranje razlik v stališčih in prepričanjih socialnih delavk in delavcev z in brez osebne izkušnje z nasiljem je pokazalo, da so se socialne delavke in delavci, ki so v otroštvu doživeli telesno kaznovanje, v manjši meri strinjali s stališči in prepričanji, ki so značilna za tradicionalni pristop k obravnavi nasilja nad ženskami v družini. Socialne delavke in delavci, ki so doživeli nasilje

v partnerskem odnosu, so se v precej večji meri strinjali s feminističnim pristopom k obravnavi nasilja nad ženskami in k izbiri posredovanja.

Na meji statistične pomembnosti je bila razlika v sprejemanju tradicionalnega pristopa k obravnavi nasilja nad ženskami, ki je bil redkejši med socialnimi delavkami in delavci z izkušnjo nasilja v partnerskem odnosu.

V OKVIRU SEDMEGA PROBLEMA smo raziskali način dela s primeri nasilja, uporabo znanja, vrednote, zaznane težave pri delu s primeri nasilja in predloge za njihovo rešitev. Rezultati kvalitativnega raziskovanja so pokazali, da so socialne delavke in delavci kot glavne smernice za delo navedli uporabo strokovnega znanja in teorij ter osebno afiniteto in moralno odgovornost pred uporabo zakonskih določb in etičnega kodeksa v socialnem varstvu. Kot podporo pri delu so navedli tudi timsko delo, medinstitucionalno sodelovanje in supervizijo. Supervizijo imajo socialne delavke in delavci za pomembno podporo pri delu s primeri nasilja. V supervizijo je vključen visok odstotek socialnih delavk in delavcev (77 odstotkov), vendar 18 odstotkov socialnih delavk in delavcev ni zadovoljnih z obstoječo supervizijo.

Za področje dela z nasiljem v družini se je izobraževalo 77,4 odstotka socialnih delavk in delavcev. Nekaj manj od polovice tako izobraženih socialnih delavk in delavcev je izjavilo, da je bilo usposabljanja premalo. V skladu s tem rezultatom je tudi mnenje socialnih delavk in delavcev, da je njihovo delo v veliki meri oteženo zaradi mešanja različnih strokovnih nazorov in pristopov, teorij in doktrin, nepoznavanja in nerazumevanja dinamike nasilja, osebnih afinitet in subjektivne ocene, prisotnosti stereotipov ter visoke strpnosti do nasilja.

Poleg različnih objektivnih okoliščin, ki socialnim delavkam in delavcem otežujejo delo (dolgotrajni postopki na sodišču, finančna odvisnost žrtev, slaba socialna mreža žrtev zaradi dolgoletne izoliranosti, neučinkovitost nekaterih centrov za socialno delo, ki se po notranji organizaciji medsebojno razlikujejo, nerešeno stanovanjsko vprašanje žrtev) jim delo otežujejo tudi subjektivne težave žrtev, ki so v glavnem posledice nasilja v družini (čustvene težave, pomanjkanje socialnih veščin, posttravmatske motnje in psihiatrične motnje).

Socialne delavke in delavci v veliki meri pripisujejo težave pri delu z žrtvami notranjim dejavnikom, ki so povezani s čustvenimi težavami žrtev in pomanjkanjem socialnih veščin, ter subjektivnimi razlogi samih socialnih delavk in delavcev (nepoznavanje in nerazumevanje dinamike nasilja, različni strokovni nazori in pristopi, odvisnost od osebnih afinitet

in subjektivne ocene, stereotipi ter visoka strpnost do nasilja). Potrebe po izobraževanju za področje nasilja v družini socialne delavke in delavci niso imeli za pomemben dejavnik, s katerim bi premagovali težave, kljub obstoju različnih teoretičnih podlag, ki utemeljujejo potrebo po strokovnem izobraževanju. V manjši meri so socialne delavke in delavci videli vzroke za težavnost dela z nasiljem v objektivni situaciji, povezani s samim sistemom (multiprofesionalno sodelovanje, nezadostna mreža za namestitve žrtev, pomanjkljiva zakonodaja). Določanje vzrokov težav pri delu z individualno odgovornostjo in v manjši meri z objektivnimi razlogi reflektira tradicionalni način dela in izogibanje kritiziranju sistema.

Glede na identificirane težave smo pričakovali, da bodo socialne delavke in delavci menili, da so rešitve povezane s spremembami prav teh notranjih dejavnikov. Toda pri predlogih za premagovanje težav so se socialne delavke in delavci odločili za predloge sistemskih sprememb in dopolnitev že obstoječih zakonov ter uvedbo novega zakona o preprečevanju nasilja. Kontradiktornost v identificiranju težav in neanalogne predloge za njihovo rešitev lahko razložimo z osebnimi notranjimi procesi in mehanizmi, ki se upirajo spremembam. Delegiranje aktivnosti, ki bi privedle do sprememb, kaže na statičnost in tradicionalni pristop k reševanju problemov, ki je nasproten zaželeni aktivistični vlogi socialnih delavk in delavcev.

Obstoj elementov tradicionalnega pristopa v socialnem delu ni odvisen od splošnih demokratičnih procesov v družbenih skupnostih. Družbeno politične ideologije gledajo na nasilje skozi različne prizme, v katerih se pogosto reflektira odgovornost vsakega posameznika oz. posameznice kot temelj za reševanje vseh težav, tudi nasilja. Čeprav sodobni, neoliberalistični pogledi na družbeni razvoj omogočajo svobodo samoorganizacije človeka in samorealizacije njegovega individuuma s postavljanjem vprašanja samoodgovornosti za svojo usodo, se hkrati pridružujejo tradicionalni perspektivi in konzervativnim pristopom, ki subjektivno odgovornost razumejo kot sposobnost ali željo posameznice oz. posameznika za prekinitev, dovolitev ali nedovolitev situacije, incidenta pa tudi nasilja. Pri fenomenu nasilja se pozablja, da je nasilje odvisno od pozicije moči ter da so vloge različne in odvisne od strani, na kateri se nahajata povzročitelj nasilja in žrtev.

Odgovornost družbe je obsoditi nasilje in povzročitelje nasilja ter razumeti nasilje kot izraz demonstracije moči. Posameznice in posamezniki, predvsem ranljive skupine, so odvisni od stališča države. Reševanje problema ni stvar altruistično karitativnega pristopa, temveč obveza družbe in države, da omogoči zadovoljevanje potreb za normalno funkcioniranje

posameznice in posameznika. Odgovornost posameznic in posameznikov v družbi opazujemo v okviru odgovornosti družbe za vključevanje posameznic in posameznikov v vse resurse, ki omogočajo rast in razvoj.

Socialno delo ni omejeno na pomoč enemu človeku, temveč je usmerjeno k ideji o uresničitvi socialne vključenosti in k realizaciji socialne pravičnosti za vsakogar, ne glede na spol, socialni status, starost, barvo kože, etnično pripadnost, hendikep ali spolno usmerjenost. Perspektiva takšnega nazora jasno označuje problem ogroženih, katerega reševanje ni odvisno le od individualne odgovornosti, temveč od odgovornosti širše družbene skupnosti, ki mora imeti v socialni državi več vpliva na zagotavljanje pravic do zadovoljevanja potreb posameznic in posameznikov (Zaviršek 2006). Način in hitrost uvajanja novih zakonov in pripravljenost za uporabo določenih ukrepov, izraženih skozi kritiko javnosti ali predstavljenih družbenim skupinam, odražajo stanje duha in ideološko usmerjenost trenutne politične situacije.

Praktična in teoretična implikacija raziskave je usmerjena na kontekst poznavanja in prepoznavanja dejavnikov tveganja, ki ogrožajo družino, ter na prepoznavanje lastnih sposobnosti in omejitev, ki sublimirajo temeljno aktivistično vlogo socialnih delavk in delavcev pri delu z nasiljem v družini. Razumevanje notranjih procesov in težav pri zaznavanju primerov ter razumevanje pojava v kontekstu primerov lahko osvetli poti in najde načine instrumentalizacije načrtovanja preventivnega dela ter privede do spremembe načina dela v korist ogroženih.

Etične implikacije raziskave temeljijo na glavnih ciljnih socialnega dela, ki se nanašajo, poleg drugih, tudi na zastopanje ljudi, vključevanje izključenih, boj za rešitev neenakosti, boj za zmanjševanje krivic, ki obstajajo v družbi, ter implementacijo tiste politike, ki je v skladu z etičnimi načeli stroke. Socialno delo z nasiljem v družini bi moralo vsebovati temeljno aktivistično vlogo pri spremembi nazorov, smernic in načinov dela z nasiljem v družini. Končno to pomeni tudi angažiranje v družbenih in političnih aktivnostih z namenom vplivanja na socialno politiko, ki bi izzvala spremembe s kritiko in odpravo neenakosti.

6 Viri in literatura

- Ajduković, M. in Pavleković, G. (ur.): *Nasilje nad ženom u obitelji*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoč, 2004.
- Bašič, K.: *Gradivo izobraževalnega seminarja "Delajmo z znanjem in skupaj za zaščito otrok"*. *Zaščita otrok (osnutek praktikuma)*. Ljubljana: Združenje proti spolnemu zlorabljanju, 2006.
- Barnett, O., Miller-Perrin, C. in Perrin, D. R.: *Family violence across the lifespan*. London: Sage publications, 1997.
- Bezenšek Lalić, O.: *Gradivo izobraževalnega seminarja "Delajmo z znanjem in skupaj za zaščito otrok"*. Ljubljana: Združenje proti spolnemu zlorabljanju, 2002.
- Božac Deležan, L.: Ko je najnevarnejša institucija zakon, najnevarnejši prostor dom, najnevarnejša oseba partner. V: Kozmik, V., Dobnikar, M. (ur.) *Dosje: Nasilje nad ženskami*. Ljubljana: Urad vlade Republike Slovenije za žensko politiko, Društvo sos telefon, Feministično informacijsko kulturno središče, Društvo za nenasilno komunikacijo, 1999. 11–14.
- Bratina, N.: Analiza ankete na centrih za socialno delo: Nasilje v družini iz zornega kota centrov za socialno delo. V: Kozmik, V., Dobnikar, M. (ur.) *Dosje: Nasilje nad ženskami*. Ljubljana: Urad vlade Republike Slovenije za žensko politiko, Društvo sos telefon, Feministično informacijsko kulturno središče, Društvo za nenasilno komunikacijo, 1999. 80–90.
- Brown, K. I. in Herbert, M.: *Preventing family violence*. New York: Wiley, 1997.
- Cosgrove, A.: *Medical power and control wheel and advocacy wheel*. Kenosha, WI: Domestic Violence Project, 1992.
- Cleaver, H., Unell I., in Aldgate J.: The Impact of parental mental illness, problem alcohol and drug use, and domestic violence on children's development. V: *Children's Needs-Parenting Capacity*, 1999.

- Čačinovič Vogrinčič, G.: *Psihologija družine*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1998.
- Filipčič, K.: Miti o nasilju v družini. V: *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*. L1/3, 2002. 197–206.
- Filipčič, K., Zaviršek, D., Mežnar, Š., Šugman, K., Končina Peternel, M., Habjan, V.: *Strokovna izhodišča s predlogi rešitev za sistemsko ureditev varstva pred nasiljem v družini*. Ljubljana: Inštitut za primerjalno pravo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, 2004.
- Flaker, V.: Analiza tveganja. V: *Socialno delo*. XXXIII/3. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo, 1994.
- Flaker, V.: Timi kot način interdisciplinarnega sodelovanja. V: *Socialno delo*. XXXIII/1. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo, 1997.
- Graham, D. L. in Rawling, E. L.: Bonding with abusive dating partners: dynamics of Stockholm syndrome. V: Levy B.: *Dating Violence, Women in Danger*. Seattle: WA, Seal Press, 1991.
- Herman, J. L.: *Trauma And Recovery*. London: Pandora, 1994.
- Herman, J. L.: Spolno nasilje in feministične raziskave. V: Zaviršek, D., Urek, M. in Lešnik, B. (ur.): *Spolno nasilje. Feministične raziskave za socialno delo*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo, 1996.
- Horvat, D., Lešnik Mugnaioni, D. in Plaz M. (ur.): *Psihosocialna pomoč ženskam in otrokom, ki preživljajo nasilje : Priročnik*. Ljubljana: Društvo sos telefon, 2004.
- Yllo, K.: Abuse of Pregnant Women and Adverse Birth Outcome. V: *Journal of American Medical Association*, 1992. 267, 270–72.
- Yllo, K. in Bograd, M. (ur.): *Feminist perspective of wife abuse*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications, 1988.
- Kazenski zakonik Republike Slovenije. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 63/1994 (70/1994 popr.), 23/1999, 60/1999 Odl.US: U-I-226/95, 40/2004, 95/2004-UPB1, 37/2005 Odl.US: U-I-335/02-20, 17/2006 Odl.US: U-I-192/04-16, 55/2008 (66/2008 popr.), 89/2008 Odl.US: U-I-25/07-43.
- Kelly, L.: The interconnectedness of domestic violence and child abuse: Challenges for research, policy and practise. V: Mullender, A. in Morley, R. (ur.) *Children living with domestic violence*. London: Whiting and Birch, 1994. 43–56.
- Kelly, L.: Ne vem, kako naj temu rečem. V: Zaviršek, D., Urek, M. in Lešnik, B. (ur.): *Spolno nasilje. Feministične raziskave za socialno delo*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo, 1996.
- Killen, K.: *Izdani: zlostavljena djeca su odgovornost svih nas*. Zagreb: Društvo za psihološku pomoč, 2001.

- Kobal Grum, D., Leskovšek, N. in Ucman, S.: Bivanja samopodobe v krogu nasilja. *Bivanja samopodobe*. Ljubljana: I2 družba za založništvo, izobraževanje in raziskovanje, 2003.
- Konvencija o pravima djeteta*. Zagreb: Državni zavod za zaščito obitelji, materinstva i mladeži, 2001.
- Kuhar, R., idr.: *O nasilju: priročnik za usposabljanje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo, 1999.
- Leskošek, V.: Teorija in praksa na področju spolnih zlorab. V: *Socialno delo*. xxxvi/5-6. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo, 1997. 375–82.
- Leskošek, V.: *Koncepti socialnega dela med teorijo in prakso*. Magistrska naloga. Ljubljana: Oddelek za sociologijo kulture, Filozofska fakulteta, 1996.
- Maddux, R. B.: *Oblikovanje teama, vaja v vodenju*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, 1992.
- Mikuš Kos, A.: Psihosocialni vidiki trpinčenja otrok. V: Satler J., A. (ur.) *Ciklus seminarjev Namesto koga roža cveti. Trpinčen otrok: kako prepoznati in preprečevati fizično in duševno trpinčenje otrok: razširjen zbornik*. Ljubljana: Meridiana d. o. o., 1997.
- Milošević Arnold, V., idr.: *Supervizija – znanje za ravnanje*. Ljubljana: Socialna zbornica Slovenije, 1999.
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve: Nacionalne smernice za preprečevanje nasilja v družini na strani, 2006.
- Mullender, A.: *Rethinking Domestic Violence: The Social Work and Probation Response*. London: Routledge, 1996.
- Mullender, A. in Humphreys, C.: Domestic Violence and Child abuse: Developing sensitive Policies and Guidance. V: *Child abuse Review*, vol. 10, 2001. 183–97.
- Mullender, A. in Kelly, L.: Complexities and contradictions: Living with domestic violence and the UN Conventions on Children`s Rights. *The International journal of Children`s Rights*, vol. 8, 2000. 229–41.
- Ovsenik, M. in Ambrož, M.: *Ustvarjalno vodenje poslovnih procesov*. Portorož: Turistika, 2000.
- Payne, M.: *Savremena teorija socijalnog rada*. Banja Luka: Filozofski fakultet univerziteta u Banjoj Luci, 2001.
- Pavlovič, Z.: Ali naj trpinčenega otroka obravnava pravna ali terapevtska država? V: *Zbornik prispevkov delovne konference o delovanju in sodelovanju strokovnih služb na področju preprečevanja zlorab in zanemarjanja otrok, Ljubljana*. Logatec: Firis, 1993. 69–83.
- Pastuović, S.: *Korelati depresije žena zaposlenih u tekstilnoj industriji*. Diplomski rad. Zagreb: Studijski centar za socijalni rad, Pravni fakultet, 1999.

- Peacock, D. in Rothman, E.: *Working with Young men who Batter: Current Strategies and New Directions. Applied Research Paper*. National Electronic Network to End Violence Against Women, 2001.
- Pećnik, N.: *Međugeneracijski prijenos tjelesnog zlostavljanja djece – disertacija*. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, 2001.
- Pećnik, N.: *Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece*. Jastrebarsko: Naklada Slap, 2003.
- Pence, E. in Paymar, M.: *Power and control: Tactics of man who batter*. Duluth: Domestic Abuse Intervention Project, 1986.
- Petz, B.: *Osnovne statističke metode za nematematičare*. Jastrebarsko: Naklada Slap, 1997.
- Pravilnik o standardih in normativih socialno varstvenih storitev. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 52/1995, 2/1998, 61/1998, 19/1999 (28/1999 popr.), 127/2003, 125/2004, 120/2005 Odl.US: U-I-192/05-29, 90/2008.
- Pravilnik o prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 95/2004, 2004.
- Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 80/2004, 76/2008.
- Robnik, S., Skornšek – Pleš, T., Veselič, Š., Društvo za nenasilno komunikacijo in Strokovni svet za problematiko nasilja: *Nasilje nad ženskami v družini, Analiza stanja*. Ljubljana: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 2003.
- Roemkens, R. G.: *Wonder ons ezegd en gezwegen. Violence against woman in male – female relationships*. Amsterdam: Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, SUA, 1989.
- Rommelspacher, B.: Ali je ženski mazohizem mit. V: Zaviršek, D., Urek, M. in Lešnik, B. (ur.): *Spolno nasilje. Feministične raziskave za socialno delo*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo, 1996.
- Rutter, M.: *Developing Minds. Challenge and Continuity across the Life Span*. London: Penguin Books, 1993.
- Saleebey, D.: *The Strengths Perspective in Social Work Practice*. New York: Longman, 1997.
- SchorNSTein, S. L.: *Domestic violence and health care*. Thousand Oaks: Sage, 1997.
- Sedmak, M., in Kralj, A.: Analiza družinskega nasilja v Sloveniji - predlogi preventive in ukrepov. Na: *Sociološko srečanje 2005. Varnost in tveganje v sodobni slovenski družbi*. Izola, 20. – 22. 10. 2005.

- Skygger, R. in Cleese, J.: *Družine in kako v njih preživeti*. Ljubljana: Tan-gram, 1993.
- Spektor, M. in Kitsuse, J. I.: *Constructing social problems*. Menlo Park, CA: Benjamin Cummings, 1977.
- Stefanoski, P.: *Trajno usposabljanje za regijske koordinatorice. Delavnica "Multiprofesionalno sodelovanje in upravni postopek pri obravnavi ogroženih otrok"*, 2006.
- Strban, M. in Imperl, F. (ur.): Delovanje centra za socialno delo na področju preprečevanja zlorabe otrok. Na: *Delovna konferenca o delovanju in sodelovanju strokovnih služb na področju preprečevanja zlorab in zanemarjanja otrok*. Ljubljana, november 1993. Zbornik prispevkov. Logatec: Firis d. o. o., 1994.
- Strokovne podlage in smernice za obravnavo ogroženih otrok*. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, 1998.
- Urbanc, M.: *Pogled socialnih delavk na nasilje v družini skozi metodo analiza tveganja*. Diplomatska naloga. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo, 2005.
- Urek, M.: Od feministične socialne akcije k feminističnemu socialnemu delu. V: *Socialno delo*, xxxvi/5-6. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo, 1997.
- Ustava Republike Slovenije. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 33I/1991-I, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 69/2004, 69/2004, 68/2006.
- Van der Ent, D. W., Evers, Th. D. in Komduur, K.: *Nasilje nad ženskami – odgovornost policije: za kvalitetnejše delo policije v primerih nasilja nad ženskami*. Ljubljana: Ženska svetovalnica, 2001.
- Violence against women. The results of the regional research*. (www.zinfo.hr/engleski/pages/research/untilitstops.htm, 23. 6. 2006).
- Whitfield, C. L.: *Memory and abuse: remembering and healing the effects of trauma*. Deerfield Beach: Health Communications, inc., 1995.
- Zakon o socialnem varstvu. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 54/1992 (56/1992 popr.), 42/1994 Odl.US: U-I-137/93-24, 1/1999-ZNIDC, 41/1999, 60/1999 Odl.US: U-I-273/98, 36/2000-ZPDZC, 54/2000-ZUOPP, 26/2001, 110/2002-ZIRD, 2/2004 (7/2004 popr.), 36/2004-UPB1, 21/2006 Odl.US: U-I-116/03-22, 105/2006, 114/2006-ZUTPG, 3/2007-UPB2 (23/2007 popr., 41/2007 popr.), 122/2007 Odl.US: U-I-11/07-45.
- Zakon o upravnem postopku. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 80/1999, 70/2000, 52/2002, 73/2004, 22/2005-UPB1, 119/2005, 24/2006-UPB2, 105/2006-ZUS-1, 126/2007, 65/2008.

Zakon o kazenskem postopku. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 63/1994 (70/1994 popr.), 25/1996 Odl.US: U-I-18/93, 39/1996 Odl.US: U-I-33/95-12, 5/1998 Odl.US: U-I-25/95, 49/1998-ZPol (66/1998 popr.), 72/1998, 6/1999, 42/2000 Odl.US: U-I-282/99, 66/2000, 111/2001, 32/2002 Odl.US: U-I-92/96-27, 3/2003 Odl.US: U-I-204/99-22, 21/2003 Odl.US: U-I-190/00-11, 44/2003 Odl.US: U-I-149/99-15, 56/2003, 92/2003 Odl.US: U-I-319/00-21, 114/2003 Odl.US: U-I-426/02, Up-546/01-21, 116/2003-UPB1, 43/2004, 68/2004 Odl.US: U-I-296/02, 83/2004 Odl.US: Up-729/03, U-I-187/04, 96/2004-UPB2, 101/2005, 8/2006-UPB3, 14/2007, 32/2007-UPB4, 102/2007-ZSKZDČEU, 21/2008 Odl.US: U-I-96/06-13, 23/2008-ZBPP-B, 65/2008 Odl.US: U-I-328/04-22, 68/2008, 89/2008 Odl.US: U-I-25/07-43.

Zakon o policiji. *Uradni list Republike Slovenije*, št. 49/1998 (66/1998 popr.), 43/2001 Odl.US: U-I-407-98-25, 93/2001, 56/2002-ZJU, 26/2003-ZPNOVS, 48/2003 Odl.US: U-I-272/98-26, 79/2003, 110/2003-UPB1, 43/2004-ZKP-F, 50/2004, 54/2004-ZDoh-1 (56/2004 popr., 62/2004 popr., 63/2004 popr.), 102/2004-UPB2 (14/2005 popr.), 53/2005, 70/2005-UPB4, 98/2005, 113/2005-ZJU-B, 3/2006-UPB5, 36/2006 Odl.US: U-I-152/03-13, 78/2006, 107/2006-UPB6, 14/2007-ZVS.

Zakon o preprečevanju nasilja v družini, *Uradni list Republike Slovenije*, št. 16/2008, 2008.

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. *Uradni list Socialistične Republike Slovenije*, št. 15/1976, 30/1986-ZNP (20/1988 popr.), 1/1989, 14/1989, *Uradni list Republike Slovenije*, št. 13/1994-ZN, 82/1994-ZN-B, 29/1995-ZPDE, 26/1999-ZPP, 60/1999 Odl.US: U-I-273/98, 70/2000-ZZNPOB, 64/2001, 110/2002-ZIRD, 42/2003 Odl.US: U-I-312/00-40, 16/2004, 69/2004-UPB1, 101/2007 Odl.US: U-I-328/05-12, 122/2007 Odl.US: U-I-11/07-45.

Zaviršek, D.: Diskurzi o nasilju in pomoči. V: *Socialno delo*, xxxvi/5-6. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo, 1997.

Zaviršek, D.: Doktrinarna vprašanja socialnega dela na področju nasilja nad ženskami (iz prvih besedil o socialnem delu z ženskami z izkušnjo nasilja v družini). V: Brišar Slana, Ž. (ur.): *Socialni izziv. Mreža organizacij za pomoč ženskam in otrokom v socialnih stiskah in težavah*, vii/14. Ljubljana, 2001.

Zaviršek, D.: Ali teologi lahko opravljajo socialno delo? *Večer*, 17. julij, 2006.

Zupančič, K., Novak, B.: *Predpisi o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Pojasnila*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 2004.

7 Seznam tabel

- TABELA 1 Stanja, ki so verjetno povezana z zlorabo v otroštvu
- TABELA 2 Starost socialnih delavk in delavcev
- TABELA 3 Odgovornost za nasilje v družini v primeru fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamó (vinjeta A)
- TABELA 4 Odgovornost za nasilje v družini v primeru otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamó (vinjeta B)
- TABELA 5 Pomembnost razlik pri v povprečju (M) med odgovori v primerih fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamó (vinjeta A) in otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamó (vinjeta B)
- TABELA 6 Odgovornost za nasilje v družini v primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C)
- TABELA 7 Odgovornost za nasilje v družini v primeru kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D)
- TABELA 8 Pomembnost razlik med ocenami odgovornosti v primeru dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) in primeru kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D)
- TABELA 9 Odgovori o obveščanju policije v primerih nasilja v družini
- TABELA 10 Odgovori o vključevanju strokovnih timov v primere nasilja v družini
- TABELA 11 Odgovori o vključevanju multiprofesionalnih timov v primere nasilja v družini
- TABELA 12 Predlagani ukrepi in storitve

- TABELA 13 Razlike pri predlaganih ukrepih in storitvah v primerih fizičnega nasilja očeta nad otrokom in nad mamo (vinjeta A) in otrokovega pričevanja očetovemu nasilju nad mamo (vinjeta B)
- TABELA 14 Razlike pri predlaganih ukrepih in storitvah v primerih dolgotrajnega nasilja v družini (vinjeta C) in kratkotrajnega nasilja v družini (vinjeta D)
- TABELA 15 Skupine socialnih delavk in delavcev po delovnem stažu
- TABELA 16 Razlike glede na delovni staž socialnih delavk in delavcev, analiza variance Tabela 17: Trajanje strokovne izkušnje pri delu z nasiljem v družini
- TABELA 18 Razlike pri ocenah ogroženosti in odgovornosti ter izbiri intervencij glede na doživljanje telesnega kaznovanja v otroštvu
- TABELA 19 Razlike pri ocenah ogroženosti in odgovornosti ter izbiri intervencij glede na pričevanje očetovemu nasilju nad mamo v otroštvu
- TABELA 20 Razlike pri ocenah ogroženosti in odgovornosti ter izbiri intervencij posredovanja glede na doživljanje nasilja v partnerskem odnosu
- TABELA 21 Pristopi k delu z nasiljem v družini
- TABELA 22 Stališča in prepričanja pri delu s primeri nasilja v družini in izbira pristopov
- TABELA 23 Pomembni Pearsonovi koeficienti korelacije med posameznimi stališči in prepričanji o nasilju v družini in izbiri pristopov
- TABELA 24 Faktorska struktura Vprašalnika o stališčih in prepričanjih o nasilju nad ženskami in izbranih intervencijah
- TABELA 25 Povprečni rezultati na faktorskih lestvicah Vprašalnika o stališčih in prepričanjih o nasilju nad ženskami in izbranih intervencijah ter rezultati analize variance med socialnimi delavkami in delavci, ki so doživeli in ki niso doživeli nasilja v družini
- TABELA 26: Razlike v stališčih in prepričanjih o nasilju nad ženskami glede na osebno izkušnjo telesnega kaznovanja v otroštvu

- TABELA 27 Razlike v stališčih in prepričanjih o nasilju nad ženskami glede na doživljanje nasilja v partnerskem odnosu
- TABELA 29 Navedene zakonske podlage, pravilniki ali smernice, ki so osnova za delovanja v primerih nasilja v družini
- TABELA 30 Pomoč pri delu s primeri nasilja nad ženskami in nasilja nad otroki v družini
- TABELA 31 Odločanje o sklicu medinstitucionalnega tima
- TABELA 32 Vključenost v supervizijo in strokovna podpora
- TABELA 33 V vključenost v intervizijo in strokovna podpora
- TABELA 34 Dodatno izobraževanje za področje nasilja v družini
- TABELA 35 Objektivne težave žrtev nasilja z vidika socialnih delavk in delavcev
- TABELA 36 Subjektivne težave žrtev nasilja z vidika socialnih delavk in delavcev
- TABELA 37 Objektivne težave, s katerimi se srečujejo socialne delavke in delavci
- TABELA 38 Ali ste zadovoljni s sodelovanjem s policijo?
- TABELA 39 Subjektivne težave socialnih delavk in delavcev
- TABELA 40 Predlogi za rešitev težav pri delu z nasiljem v družini

8 Priloga

ANKETA

*Podiplomski znanstveni študij iz teorije
in metodologije socialnega dela
Študij za socialno delo
Pravna fakulteta v Zagrebu*

Spoštovane kolegice in kolegi!

Izvajamo raziskavo o načinu in pogojih dela socialnih delavk in delavcev v centrih za socialno delo z namenom, da bi bolje razumeli težave, s katerimi se srečujete v praksi, in jih ustrezno umestili v izobraževanje bodočih socialnih delavk in delavcev.

V vprašalniku se boste srečali z opisom konkretnega primera, ki je sicer izmišljen, vendar smo prepričani, da je podoben tistim, na katere naletite v svoji praksi. Prosimo vas, da z nami delite svoja razmišljanja in reakcije, ki so vezane na ta primer. Čeprav je opis primera kratek, vas prosimo, da podate svoje ocene na osnovi razpoložljivih informacij in da odgovorite na vsa vprašanja.

Ni "pravih odgovorov", s katerimi bi primerjali vaše odgovore, saj je delo z otroki v družinah s težavami zelo zahtevna naloga in marsikdaj ni jasno, kako najbolje ukrepati. Zato vas prosimo, da iskreno odgovarjate na vprašanja, saj bo raziskava učinkovita in smiselna le, če bodo vaši odgovori odražali vaše resnično doživljanje problema in reakcije.

Raziskava je anonimna, zato v vprašalnik ne vpišite nobenega podatka, za katerega bi menili, da lahko razkrije vašo anonimnost. Pridobljene podatke bomo uporabili v skladu s pravili raziskovalne etike, ki zagotavlja tajnost podatkov posameznice ali posameznika. Rezultati raziskave bodo dostopni strokovni javnosti.

Zahvaljujemo se vam za vaš trud, iskrenost in čas.

Olga Bezenšek Lalić

Vinjeta A

Center za socialno delo je dobil iz osnovne šole obvestilo, da so iz razgovora z njihovo učenko 2. razreda izvedeli, da se v njeni družini dogaja nasilje. Socialna delavka v šoli se je pogovorila z deklico, ker so pri njej opazili upad koncentracije med poukom in odsotnost. Med urami športne vzgoje se večkrat ni hotela preobleči v športno opremo. V razgovoru je deklica zaupala, da jo je sram, ker jo je oče pretepel. Doma se to pogosto dogaja, kadar je "poredna". Če jo mama brani, je tudi ona tepena. Deklica je pokazala vidne modrice po telesu.

1. Kako bi ocenili trenutno stopnjo ogroženosti otroka?

a) zelo nizka b) nizka c) srednja d) visoka e) zelo visoka

2. Kako ocenjujete resnost nasilja, ki mu je po vašem mnenju izpostavljena ženska?

a) zelo nizka b) nizka c) srednja d) visoka e) zelo visoka

3. Kaj menite, da je potrebno storiti najprej, in kako se boste odzvali na opisano situacijo po pridobljeni informaciji?

a) O tem je treba takoj obvestiti policijo.

b) Najprej se je potrebno posvetovati s strokovnim timom v centru za socialno delo.

c) Čim prej je treba sklicati multiprofesionalni tim in se skupaj posvetovati o ukrepih skupne akcije za zaščito otroka in mame.

d) Drugo, kaj? _____

4. V kolikšni meri je oče odgovoren za ogroženost deklice? (Obkrožite odstotek, ki izraža vaše mnenje.)

a) 0 % b) 10 % c) 20 % d) 30 % e) 40 % f) 50 % g) 60 % h) 70 % i) 80 % j) 90 % k) 100 %

4.1 V kolikšni meri je mama odgovorna za ogroženost deklice?

a) 0 % b) 10 % c) 20 % d) 30 % e) 40 % f) 50 % g) 60 % h) 70 % i) 80 % j) 90 % k) 100 %

Prosimo, razložite svoj odgovor:

5. V kolikšni meri se strinjate z naslednjimi trditvami?

Za vsak odgovor izrazite svoje strinjanje: 1) sploh se ne strinjam, 2) ne strinjam se, 3) niti se strinjam, niti se ne strinjam, 4) strinjam se, 5) popolnoma se strinjam.

- a) Za ogroženost otroka je odgovoren oče, ker je povzročitelj nasilja.
1. 2. 3. 4. 5.
- b) Za ogroženost otroka je odgovorna mama, ker ni zaščitila otroka.
1. 2. 3. 4. 5.
- c) Za ogroženost otroka sta odgovorna oba starša v enaki meri.
1. 2. 3. 4. 5.

6. V kolikšni meri je možki odgovoren za nasilje nad žensko?

a) 0 % b) 10 % c) 20 % d) 30 % e) 40 % f) 50 % g) 60 % h) 70 % i) 80 % j) 90 % k) 100 %

6.1 V kolikšni meri je ženska odgovorna za lastno viktimizacijo?

a) 0 % b) 10 % c) 20 % d) 30 % e) 40 % f) 50 % g) 60 % h) 70 % i) 80 % j) 90 % k) 100 %

Prosimo, razložite svoj odgovor:

7. Katere ukrepe ali socialno varstvene storitve bi za ta primer predlagali na sestanku strokovnega tima v centru za socialno delo?

Za vsak odgovor izrazite svoje strinjanje: 1) zagotovo ne, 2) verjetno ne, 3) verjetno da, 4) zagotovo da.

- a) Napotitev zakoncev v zakonsko svetovalnico.
1. 2. 3. 4.
- b) ki pri pripravi varnostnega načrta kot strategije preživetja.
1. 2. 3. 4.
- c) Pomoč in podpora ženski pri odločitvah, s katerimi krepí svojo osebno in starševsko kompetenco.
1. 2. 3. 4.
- d) Svetovanje začasnega zatočišča za mamo in otroke v varni hiši.
1. 2. 3. 4.
- e) Napotitev obeh staršev v svetovalnico za starše.
1. 2. 3. 4.

f) Uvedba upravnega postopka za zaščito interesov in koristi otroka.

1. 2. 3. 4.

g) Začasen umik otroka iz družine in namestitvev v krizni center za mlade.

1. 2. 3. 4.

h) Drugo, kaj? _____

Vinjeta B

Center za socialno delo je dobil iz osnovne šole obvestilo, da so iz razgovora z njihovo učenko 2. razreda izvedeli, da se v njeni družini dogaja nasilje. Socialna delavka v šoli se je pogovorila z deklico, ker so pri njej opazili upad koncentracije med poukom in odsotnost. Deklica je povedala, da ponoči ne more zaspati, ker oče prihaja domov pijan in pretepa mamo. Oče pošlje otroke v drugo sobo in jim prepove izhod iz sobe. Zelo pogosto mora mama ponoči zbežati od doma in se skriti pri sosedih.

1. Kako bi ocenili trenutno stopnjo ogroženosti otroka?

a) zelo nizka b) nizka c) srednja d) visoka e) zelo visoka

2. Kako ocenjujete resnost nasilja, ki mu je po vašem mnenju izpostavljena ženska?

a) zelo nizka b) nizka c) srednja d) visoka e) zelo visoka

3. Kaj menite, da je potrebno storiti najprej, in kako se boste odzvali na opisano situacijo po pridobljeni informaciji?

a) O tem je treba takoj obvestiti policijo.

b) Najprej se je potrebno posvetovati s strokovnim timom v centru za socialno delo.

c) Čim prej je treba sklicati multiprofesionalni tim in se skupaj posvetovati o ukrepih skupne akcije za zaščito otroka in mame.

d) Drugo, kaj? _____

4. V kolikšni meri je oče odgovoren za ogroženost deklice? (Obkrožite odstotek, ki izraža vaše mnenje.)

a) 0 % b) 10 % c) 20 % d) 30 % e) 40 % f) 50 % g) 60 % h) 70 % i) 80 % j) 90 % k) 100 %

4.1 V kolikšni meri je mama odgovorna za ogroženost deklice?

a) 0 % b) 10 % c) 20 % d) 30 % e) 40 % f) 50 % g) 60 % h) 70 % i) 80 % j) 90 % k) 100 %

Prosimo, razložite svoj odgovor:

5. V kolikšni meri se strinjate z naslednjimi trditvami?

Za vsak odgovor izrazite svoje strinjanje: 1) sploh se ne strinjam, 2) ne strinjam se, 3) niti se strinjam, niti se ne strinjam, 4) strinjam se, 5) popolnoma se strinjam.

- a) Za ogroženost otroka je odgovoren oče, ker je povzročitelj nasilja.
1. 2. 3. 4. 5.
- b) Za ogroženost otroka je odgovorna mama, ker ni zaščitila otroka.
1. 2. 3. 4. 5.
- c) Za ogroženost otroka sta odgovorna oba starša v enaki meri.
1. 2. 3. 4. 5.

6. V kolikšni meri je moški odgovoren za nasilje nad žensko?

a) 0 % b) 10 % c) 20 % d) 30 % e) 40 % f) 50 % g) 60 % h) 70 % i) 80 % j) 90 % k) 100 %

6.1 V kolikšni meri je ženska odgovorna za lastno viktimizacijo?

a) 0 % b) 10 % c) 20 % d) 30 % e) 40 % f) 50 % g) 60 % h) 70 % i) 80 % j) 90 % k) 100 %

Prosimo, razložite svoj odgovor:

7. Katere ukrepe ali socialno varstvene storitve bi za ta primer predlagali na sestanku strokovnega tima v centru za socialno delo?

Za vsak odgovor izrazite svoje strinjanje: 1) zagotovo ne, 2) verjetno ne, 3) verjetno da, 4) zagotovo da.

- a) Napotitev zakoncev v zakonsko svetovalnico.
1. 2. 3. 4.
- b) Pomoč ženski pri pripravi varnostnega načrta kot strategije preživetja.
1. 2. 3. 4.
- c) Pomoč in podpora ženski pri odločitvah, s katerimi krepi svojo osebno in starševsko kompetenco.
1. 2. 3. 4.

- d) Svetovanje začasnega zatočišča za mamu in otroke v varni hiši.
1. 2. 3. 4.
- e) Napotitev obeh staršev v svetovalnico za starše.
1. 2. 3. 4.
- f) Uvedba upravnega postopka za zaščito interesov in koristi otroka.
1. 2. 3. 4.
- g) Začasen umik otroka iz družine in namestitev v krizni center za mlade.
1. 2. 3. 4.
- h) Drugo, kaj? _____

Vinjeta C

Pred dvema mesecema se je gospa Krivec odločila za vrnitev k možu v skupno stanovanje po polletnem bivanju v varni hiši skupaj s tremi mla-doletnimi otroki, ki so se morali takrat prepisati na novo šolo. Center za socialno delo že nekaj let dela z družino zaradi stalnih medsebojnih prepиров in moževega nasilja. Po vrnitvi iz varne hiše so iz šole opozorili center za socialno delo, da otroci prihajajo v šolo neprimerno oblečeni in v slabem higienskem stanju. Pri otrocih so opazili tudi težave v čustvenem razvoju in spremembe vedenja. Otroci so prepirljivi v odnosu do drugih učenk in učencev, pogosto se izolirajo, ker so zaradi neprimerne obleke tarča posmeha. Mlajšo deklico je šola predlagala za kategorizacijo. Gospa Krivec je upravičevala zanemarjanje higiene otrok in neprimerno skrb zanje s svojim slabim zdravstvenim stanjem in kroničnimi težavami s hrbtenico, zaradi česar ne more primerno skrbeti za otroke. Center za socialno delo je družini zagotovil pomoč na domu (15 ur tedenske pomoči pri pospravljanju in likanju). V šoli so otrokom zagotovili dodatni pouk. Od novih sosedov so dobili informacije, da se iz stanovanja Krivčevih ponoči večkrat slišijo prepir, vpitje, razbijanje stvari in otroški jok. Mož je gospo ponovno pretepel, ker se je predolgo zadržala pri prijateljici, s katero ji prepoveduje druženje.

1. Kako bi ocenili trenutno stopnjo ogroženosti otroka?

a) zelo nizka b) nizka c) srednja d) visoka e) zelo visoka

2. Kako ocenjujete resnost nasilja, ki mu je po vašem mnenju izpostavljena ženska?

a) zelo nizka b) nizka c) srednja d) visoka e) zelo visoka

3. Kaj menite, da je potrebno storiti najprej, in kako se boste odzvali

na opisano situacijo po pridobljeni informaciji?

- a) O tem je treba takoj obvestiti policijo.
- b) Najprej se je potrebno posvetovati s strokovnim timom v centru za socialno delo.
- c) Čim prej je treba sklicati multiprofesionalni tim in se skupaj posvetovati o ukrepih skupne akcije za zaščito otroka in mame.
- d) Drugo, kaj? _____

4. V kolikšni meri je oče odgovoren za ogroženost deklice? (Obkrožite odstotek, ki izraža vaše mnenje.)

- a) 0 % b) 10 % c) 20 % d) 30 % e) 40 % f) 50 % g) 60 % h) 70 % i) 80 % j) 90 % k) 100 %

4.1 V kolikšni meri je mama odgovorna za ogroženost deklice?

- a) 0 % b) 10 % c) 20 % d) 30 % e) 40 % f) 50 % g) 60 % h) 70 % i) 80 % j) 90 % k) 100 %

Prosimo, razložite svoj odgovor:

5. V kolikšni meri se strinjate z naslednjimi trditvami?

Za vsak odgovor izrazite svoje strinjanje: 1) sploh se ne strinjam, 2) ne strinjam se, 3) niti se strinjam, niti se ne strinjam, 4) strinjam se, 5) popolnoma se strinjam.

- a) Za ogroženost otroka je odgovoren oče, ker je povzročitelj nasilja.
1. 2. 3. 4. 5.
- b) Za ogroženost otroka je odgovorna mama, ker ni zaščitila otroka.
1. 2. 3. 4. 5.
- c) Za ogroženost otroka sta odgovorna oba starša v enaki meri.
1. 2. 3. 4. 5.

6. V kolikšni meri je moški odgovoren za nasilje nad žensko?

- a) 0 % b) 10 % c) 20 % d) 30 % e) 40 % f) 50 % g) 60 % h) 70 % i) 80 % j) 90 % k) 100 %

6.1 V kolikšni meri je ženska odgovorna za lastno viktimizacijo?

- a) 0 % b) 10 % c) 20 % d) 30 % e) 40 % f) 50 % g) 60 % h) 70 % i) 80 % j) 90 % k) 100 %

Prosimo, razložite svoj odgovor:

7. Katere ukrepe ali socialno varstvene storitve bi za ta primer predlagali na sestanku strokovnega tima v centru za socialno delo?

Za vsak odgovor izrazite svoje strinjanje: 1) zagotovo ne, 2) verjetno ne, 3) verjetno da, 4) zagotovo da.

- a) Napotitev zakoncev v zakonsko svetovalnico.
1. 2. 3. 4.
- b) Pomoč ženski pri pripravi varnostnega načrta kot strategije preživetja.
1. 2. 3. 4.
- c) Pomoč in podpora ženski pri odločitvah, s katerimi krepí svojo osebno in starševsko kompetenco.
1. 2. 3. 4.
- d) Svetovanje začasnega zatočišča za mamo in otroke v varni hiši.
1. 2. 3. 4.
- e) Napotitev obeh staršev v svetovalnico za starše.
1. 2. 3. 4.
- f) Uvedba upravnega postopka za zaščito interesov in koristi otroka.
1. 2. 3. 4.
- g) Začasen umik otroka iz družine in namestitvev v krizni center za mlade.
1. 2. 3. 4.
- h) Drugo, kaj? _____

8. Kakšen pristop bi uporabili pri delu z družino?

- a) Celovit, družini je treba pomagati. Preučiti moramo vse vzroke in dejavnike, ki so pripeljali do te situacije, in delati z vsemi.
- b) Delati je treba s povzročiteljem nasilja, ker je očitno, da ima težave. Pomagati mu moramo rešiti te težave, ker so oni vzrok za nasilje.
- c) Pomagati moramo mami in otrokom in jim zagotoviti varnost.

Vinjeta D

Gospa Krivec je poročena tri leta in ima s partnerjem osem mesečno deklico. Mož jo je prvič pretepel, ko je bil dojenček star dva meseca, ker je preglasno jokal in ga gospa ni mogla umiriti. Socialni delavki je povedala, da jo mož sedaj udari tudi "brez razloga", tako da več ne ve, kje in kdaj je kaj storila narobe. Želi si, da bi se mož spremenil.

A

1. Kako bi ocenili trenutno stopnjo ogroženosti otroka?

a) zelo nizka b) nizka c) srednja d) visoka e) zelo visoka

2. Kako ocenjujete resnost nasilja, ki mu je po vašem mnenju izpostavljena ženska?

a) zelo nizka b) nizka c) srednja d) visoka e) zelo visoka

3. Kaj menite, da je potrebno storiti najprej, in kako se boste odzvali na opisano situacijo po pridobljeni informaciji?

a) O tem je treba takoj obvestiti policijo.

b) Najprej se je potrebno posvetovati s strokovnim timom v centru za socialno delo.

c) Čim prej je treba sklicati multiprofesionalni tim in se skupaj posvetovati o ukrepih skupne akcije za zaščito otroka in mame.

d) Drugo, kaj? _____

4. V kolikšni meri je oče odgovoren za ogroženost deklice? (Obkrožite odstotek, ki izraža vaše mnenje.)

a) 0 % b) 10 % c) 20 % d) 30 % e) 40 % f) 50 % g) 60 % h) 70 % i) 80 % j) 90 % k) 100 %

4.1 V kolikšni meri je mama odgovorna za ogroženost deklice?

a) 0 % b) 10 % c) 20 % d) 30 % e) 40 % f) 50 % g) 60 % h) 70 % i) 80 % j) 90 % k) 100 %

Prosimo, razložite svoj odgovor:

5. V kolikšni meri je moški odgovoren za nasilje nad žensko?

a) 0 % b) 10 % c) 20 % d) 30 % e) 40 % f) 50 % g) 60 % h) 70 % i) 80 % j) 90 % k) 100 %

5.1 V kolikšni meri je ženska odgovorna za lastno viktimizacijo?

a) 0 % b) 10 % c) 20 % d) 30 % e) 40 % f) 50 % g) 60 % h) 70 % i) 80 % j) 90 % k) 100 %

Prosimo, razložite svoj odgovor:

6. Katere ukrepe ali socialno varstvene storitve bi za ta primer predlagali na sestanku strokovnega tima v centru za socialno delo?

Za vsak odgovor izrazite svoje strinjanje: 1) zagotovo ne, 2) verjetno ne, 3) verjetno da, 4) zagotovo da.

- a) Napotitev zakoncev v zakonsko svetovalnico.
1. 2. 3. 4.
- b) Pomoč ženski pri pripravi varnostnega načrta kot strategije preživetja.
1. 2. 3. 4.
- c) Pomoč in podpora ženski pri odločitvah, s katerimi krepí svojo osebno in starševsko kompetenco.
1. 2. 3. 4.
- d) Svetovanje začasnega zatočišča za mamo in otroke v varni hiši.
1. 2. 3. 4.
- e) Napotitev obeh staršev v svetovalnico za starše.
1. 2. 3. 4.
- f) Uvedba upravnega postopka za zaščito interesov in koristi otroka.
1. 2. 3. 4.
- g) Začasen umik otroka iz družine in namestitve v krizni center za mlade.
1. 2. 3. 4.
- h) Drugo, kaj? _____

7. Kakšen pristop bi uporabili pri delu z družino?

- a) Celovit, družini je treba pomagati. Preučiti moramo vse vzroke in dejavnike, ki so pripeljali do te situacije, in delati z vsemi.
- b) Delati je treba s povzročiteljem nasilja, ker je očitno, da ima probleme. Pomagati mu moramo rešiti te probleme, ker so oni vzrok za nasilje.
- c) Pomagati moramo mami in otrokom in jim zagotoviti varnost.

B

Prosimo vas, da odgovorite na nekaj vprašanj v zvezi z vašimi izkušnjami pri delu s primeri nasilja v družini.

1. Po čem se ravnete pri delu s primeri nasilja nad ženskami in nasilja nad otroki v družini?

2. Navedite zakonske podlage, pravilnike ali smernice, ki so osnova za vaše delovanje.

3. Katere so vaše glavne težave pri delu s primeri nasilja nad ženskami in nasilja nad otroki v družini?

4. Kako bi jih lahko premagali?

5. Kaj vam najbolj pomaga pri delu s primeri nasilja nad ženskami in nasilja nad otroki v družini?

6. Kako ste zadovoljni s svojim dosedanjim sodelovanjem s policijo pri delu s primeri nasilja nad ženskami in nasilja nad otroki v družini?

- a) Zelo sem nezadovoljna / nezadovoljen,
- b) nezadovoljna / nezadovoljen sem,
- c) niti zadovoljna / zadovoljen, niti nezadovoljna / nezadovoljen,
- d) zadovoljna / zadovoljen sem,
- e) zelo sem zadovoljna / zadovoljen,
- f) nimam izkušenj s sodelovanjem s policijo.

7. Kaj bi hoteli spremeniti pri sodelovanju s policijo?

8. Odločitev o sklicu multiprofesionalnega tima v vašem centru sprejme:

- a) direktorica oz. direktor centra za socialno delo,
- b) koordinatorica oz. koordinator za nasilje v centru za socialno delo,
- c) socialna delavka oz. delavec, nosilka oz. nosilec primera (oseba, odgovorna za primer),
- d) drugi, kdo? _____

9. V kolikšni meri s strinjate z naslednjimi trditvami?

Za vsak odgovor izrazite svoje strinjanje: 1) sploh se ne strinjam, 2) ne strinjam se, 3) niti se strinjam, niti se ne strinjam, 4) strinjam se, 5) popolnoma se strinjam.

a) V primeru nasilja v družini je treba pomagati vsem članicam in članom družine hkrati.

1. 2. 3. 4. 5.

b) V primeru nasilja v družini in dela s primerom je treba dobro razmisliti, kdo je pravzaprav žrtev in kdo povzročitelj nasilja, ker se te vloge pogosto menjajo.

1. 2. 3. 4. 5.

c) V primeru suma, da se v družini dogaja nasilje, ni priporočljivo obvestiti policije, dokler se ne razišče, kaj se pravzaprav dogaja v družini.

1. 2. 3. 4. 5.

d) Če bi bilo ženski ob nasilnem možu tako hudo, bi ga zagotovo že na začetku zapustila.

1. 2. 3. 4. 5.

e) Ženske trpijo nasilje, ker so ustrahovane in / ali materialno odvisne od partnerja.

1. 2. 3. 4. 5.

f) Ženske trpijo nasilje, ker so v skupnem življenju s povzročiteljem nasilja postale negotove in nesamostojne.

1. 2. 3. 4. 5.

g) S strokovno pomočjo lahko moški preneha povzročati nasilje.

1. 2. 3. 4. 5.

h) Brez posredovanja policije nasilen moški ne bo preprechal povzročati nasilja.

1. 2. 3. 4. 5.

i) Ženski je potrebno nuditi podporo, da prebrodi krizo in zaradi otrok ostane v zakonu.

1. 2. 3. 4. 5.

C

Prosimo vas še za nekaj osebnih podatkov.

1. Katero je vaše delovno mesto?

2. Koliko let se ukvarjate s tem delom?

3. Kolikšen je vaš skupni delovni staž na področju socialnega varstva?

4. Kolikšno je približno število primerov nasilja v družini, ki jih trenutno obravnavate?

5. Ali ste se v okviru svojega dela dodatno izobraževali o problematiki nasilja v družini?

- a) Da, dovolj.
- b) Da, vendar ne dovolj.
- c) Nisem se dodatno izobraževal/ a na tem področju.

6. Ali dobivate redno strokovno podporo s supervizijo?

- a) Da, dobivam dovolj strokovne podpore s supervizijo.
- b) Ne, ne dobivam dovolj strokovne podpore s supervizijo.
- c) Nisem vključen/a v supervizijo, vendar menim, da je potrebna.
- d) Ne občutim potrebe po vključevanju v supervizijo.

7. Ali ste vključeni v intervizijsko skupino?

- a) Da in sem zadovoljna / zadovoljen.
- b) Da, vendar nisem zadovoljna / zadovoljen.
- c) Nisem, vendar menim, da je potrebna.
- d) Nisem in menim, da ni potrebna

8. Starost: _____ let.

9. Spol:

- a) ženski
- b) moški

10. Imate otroke?

- a) ne
- b) da

11. Kako pogosto ste bili kot otrok telesno kaznovani?

- a) Zelo pogosto,
- b) pogosto,
- c) redko,
- d) nikoli.

12. Kaj je po vašem mnenju klobuta?

- a) Telesna kazen,
- b) vzgojna metoda,
- c) drugo, kaj? _____

13. Kako pogosto ste bili kot otrok priča očetovemu nasilju nad mamo?

- a) Zelo pogosto,
- b) pogosto,
- c) redko,
- d) nikoli.

14. Kako pogosto ste doživljali nasilje s strani zakonskega ali izvenzakonskega partnerja oz. partnerke?

- a) Zelo pogosto,
- b) pogosto,
- c) redko,
- d) nikoli.

Če želite kar koli komentirati v zvezi z raziskavo oz. problematiko, prosim, napišite.

Hvala!

